

DCID LIBRARY

000008657

ด 959.366

๒, ๓๑๕

๗ ๕๔๖๕

๑๔

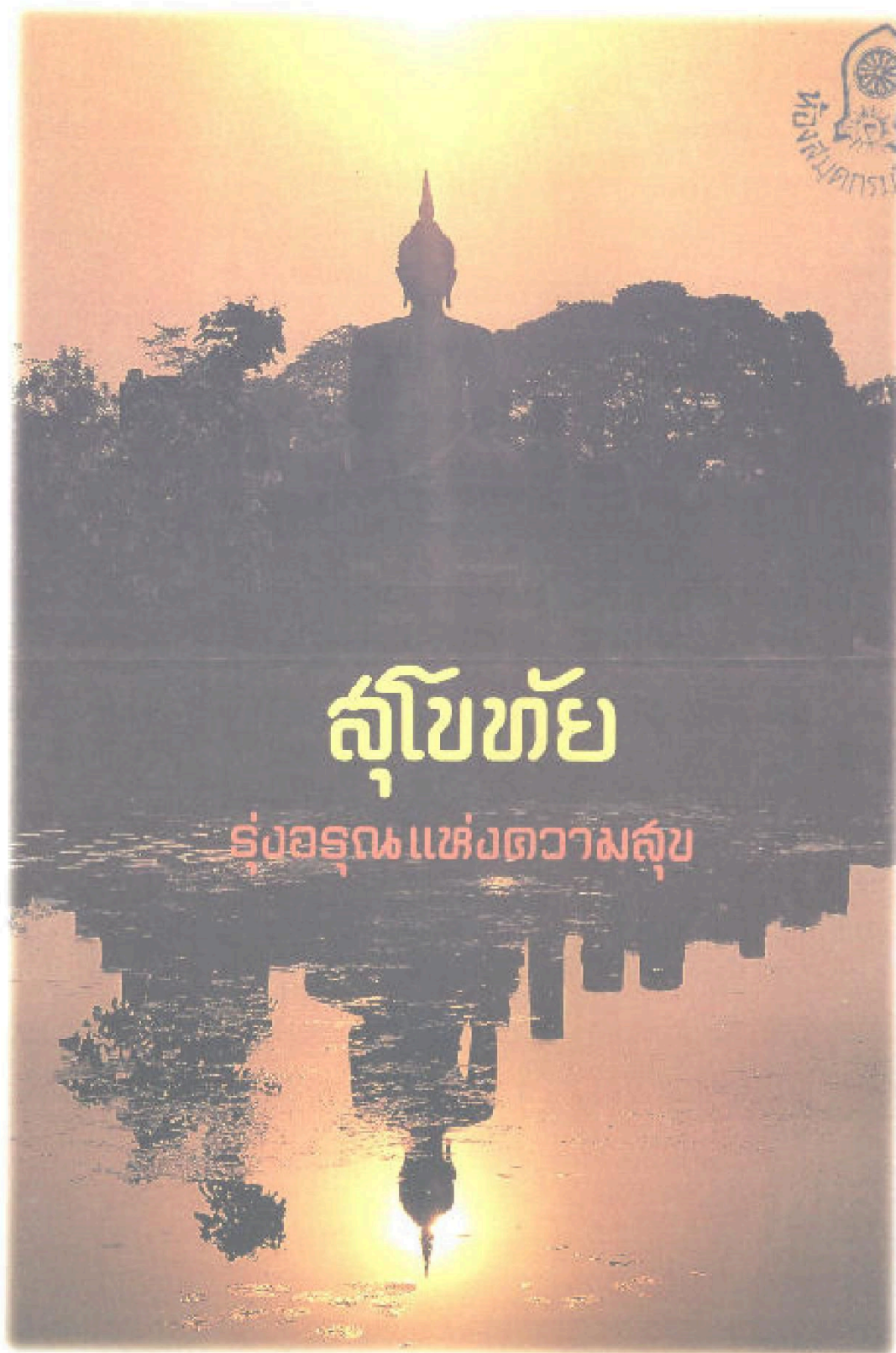
สุโขทัย

รูปอรุณแห่งดวงมสุข

กระทรวงศึกษาธิการ

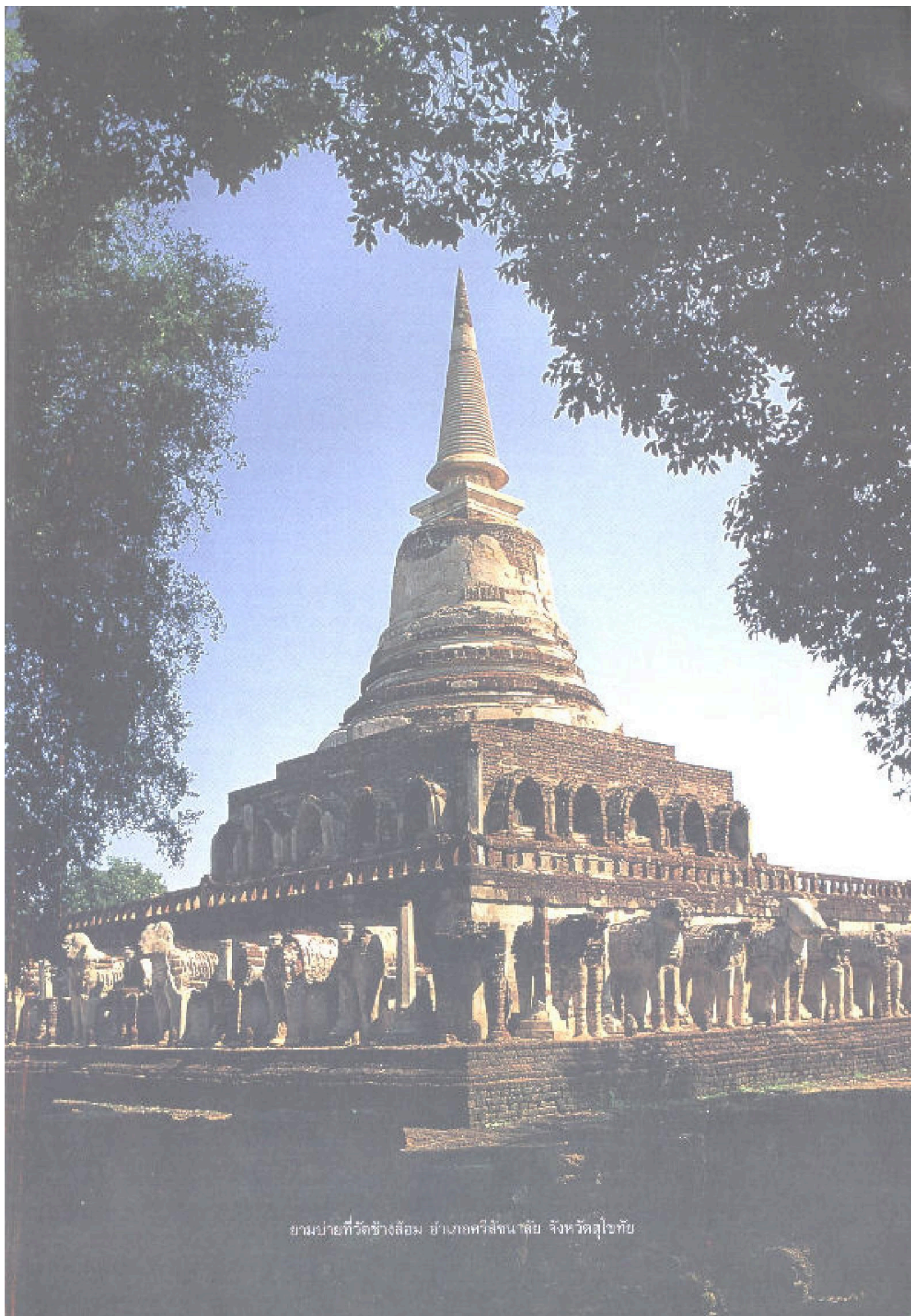

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา
ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

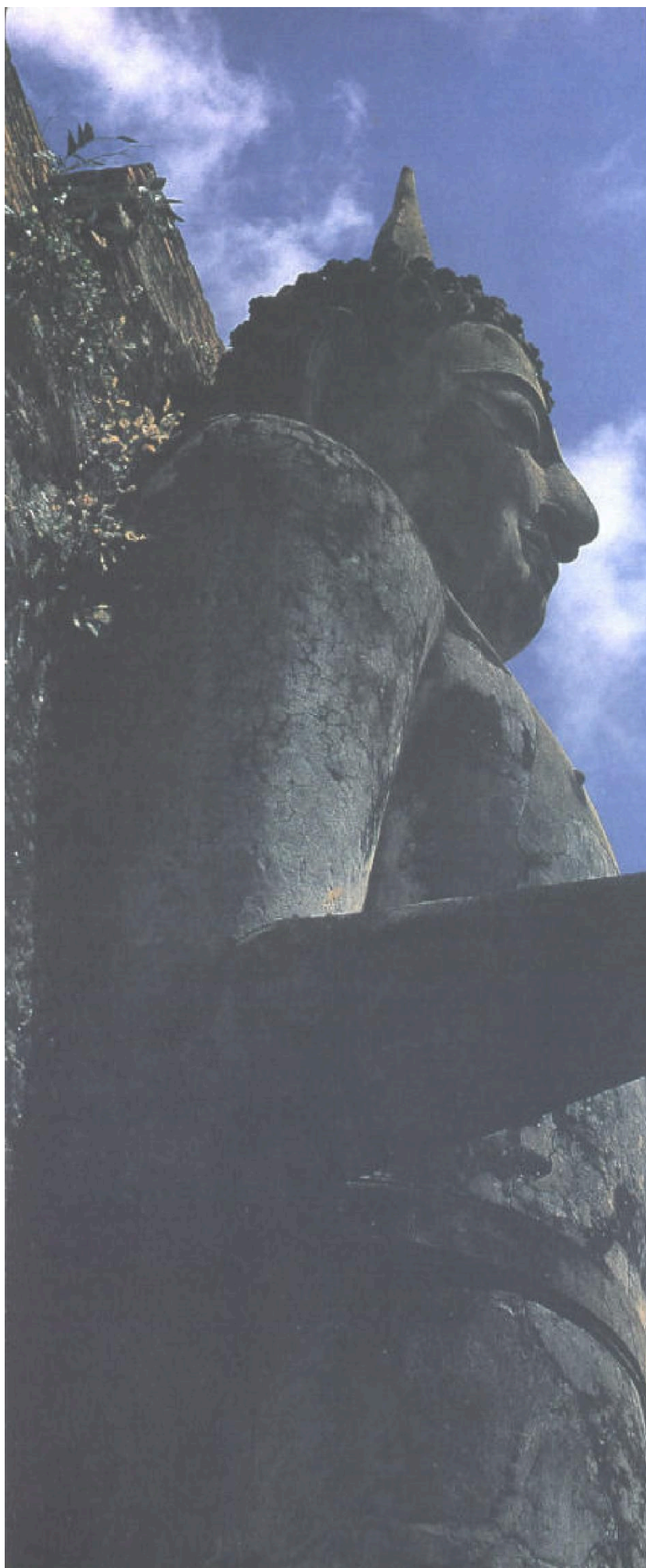
ยามบ่ายที่วัดช้างล้อม อำเภอท่าวชิลาชล จังหวัดสุโขทัย

วันที่ 25 เม.ย 2544 ปี 4
เลขทะเบียน ก. 00878
เลขเรียกหนังสือ ก. 959.565 2/ 2544

0 546 ก

สร้างอดยสถาปมาณเณ
องสุ้อมอกดินถิ่นไพศาล
เจดีย์อดเยียมฟ้าอาโศก
คือสถานถ้ำเทพยสุโขทัย

ทองดี อัมม

ศูนย์ : รุ่งอรุณแห่งความสุข
พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๙
จำนวน ๕๐,๐๐๐ เล่ม
กรมวิชากร พระทรงศึกษาธิการ
พระนครศรีอยุธยา
ISBN 974-268-3921

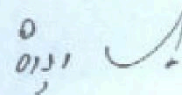
พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ
กทม. ๑๐๓๐๐

คำนำ

หนังสือเรื่อง สุโขทัย : รุ่งอรุณแห่งความสุข เล่มนี้ กรมวิชาการจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญสองประการ ประการแรก เพื่อเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับประถมศึกษา และกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับจังหวัดสุโขทัย ซึ่งเป็นจังหวัดสำคัญจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ที่มีประวัติสืบทอดมาเป็นเวลายาวนาน เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญยิ่งทั้งทางการศึกษา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติไทย วัตถุประสงค์ประการที่สอง เพื่อเป็นหนังสือที่ระลึกสำหรับผู้เข้าร่วมพิธีในงานถวายผ้าพระกฐินพระราชทานของกรมวิชาการ ประจำปี พ.ศ.๒๕๓๙ ณ วัดสว่างอารมณ์ อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย ในวันเสาร์ที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๙

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ ส่วนหนึ่งกรมวิชาการได้มอบให้นักวิชาการศึกษาของศูนย์พัฒนาหนังสือเป็นผู้เรียบเรียง อีกส่วนหนึ่งได้ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิและบุคคลในท้องถิ่นเรียบเรียงขึ้น เนื้อหาสาระจะประกอบด้วยภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ที่ได้สร้างสรรค์สืบทอดศิลปะและวัฒนธรรมมาจนถึงปัจจุบัน พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สภาพทางภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย และเพื่อให้หนังสือมีความสมบูรณ์ และมีคุณค่าเพิ่มมากขึ้น จึงได้แนบภาพประกอบ อันเป็นการอนุรักษ์ความงดงาม ทั้งทางธรรมชาติและทางศิลปะของโบราณสถาน และโบราณวัตถุของสุโขทัยไว้

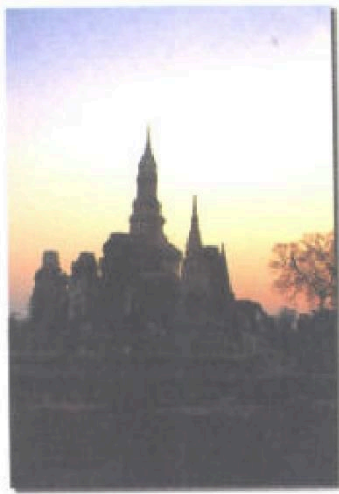
กรมวิชาการ ขอขอบคุณการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่กรุณาเอื้อเพื่อให้ภาพประกอบบางภาพตีพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้ ขอขอบคุณกรมศิลปากร กรมป่าไม้ และขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะอำนวยประโยชน์แก่นักเรียนและผู้อ่านตามสมควร

(นายอำรุง จันทวานิช)

อธิบดีกรมวิชาการ

๒๑ ตุลาคม ๒๕๓๙

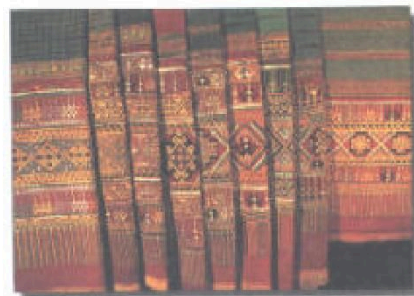

จากปก

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

๑๖

๒๖

ปกหน้าด้านใน

บามสายที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเขลียง
อำเภอศรีสะเกษ จังหวัดสุโขทัย

๓๘

๔๒

๕

๕๐

สุโขทัย

รุ่งอรุณแห่งความสุข

สารบัญ

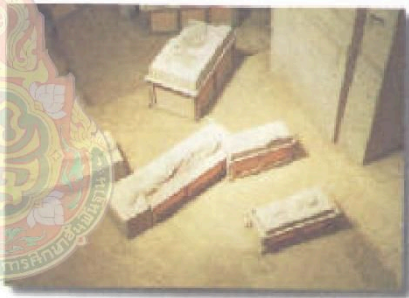
รุ่งอรุณที่สุโขทัย	๘
ขอบฟ้าเปิดที่ริมแม่น้ำยม	๙
ทองโบราณศรีสุโขทัย	๑๖
ผ้าทอหาดเลี้ยว	๒๐
เครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง	๒๕
สืบสานสังคโลก	๒๖
อุทยานแห่งชาติรามคำแหง	๕๐
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย	๖๖
อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสุโขทัย	๗๒
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์สุโขทัย	๘๒
สุโขทัยในปัจจุบัน	๑๒๒
วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร	๑๔๘
บรรณานุกรม	๑๕๖

๖๖

๗๒

๘๒

๑๒๒

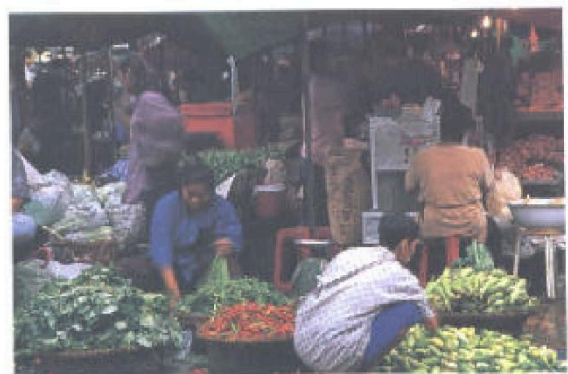
๑๔๘

ขอบฟ้าเจดีย์วัดมณี

มุมหนึ่งของตลาดริมเขื่อน ท่าอากาศยาน จังหวัดสุโขทัย

แม่ค้าต่างจัดเตรียมสินค้าของตนไว้บริการลูกค้าที่มาจูงอรุณ

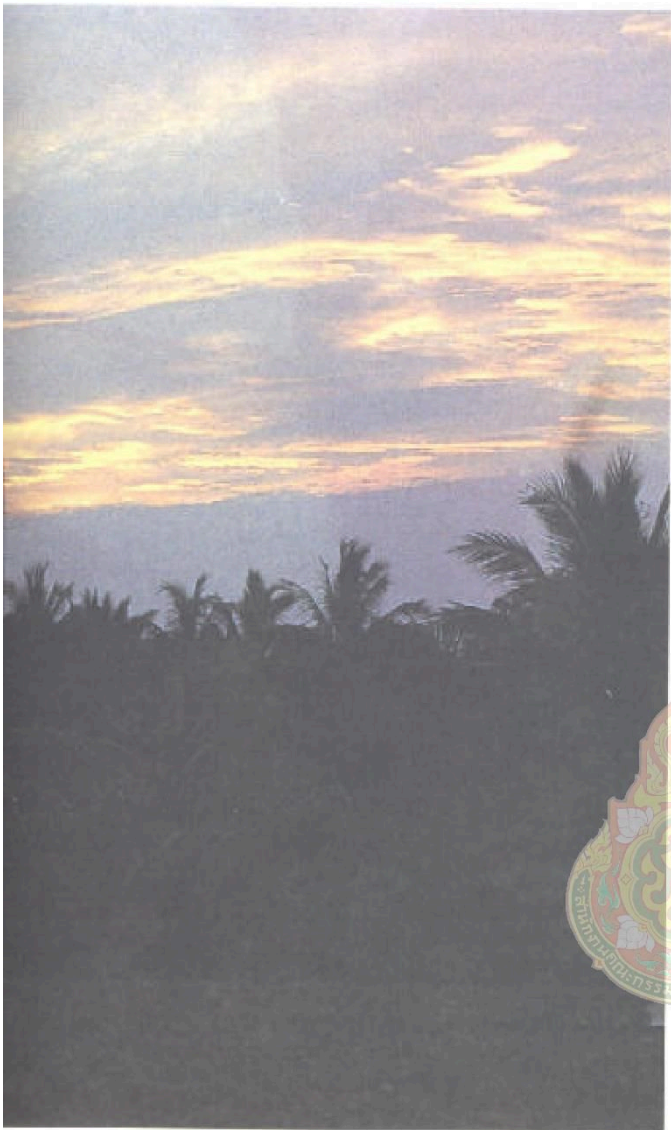
รุ่งอรุณที่สุโขทัย ขอบฟ้าเปิดที่ริมแม่น้ำ

แสงแดดลำแรกสาดขึ้นจับที่ขอบฟ้าด้านตะวันออก กระทบผิวน้ำในลำแม่น้ำที่ไหลคดเคี้ยวอยู่กับความมืดสลัวเป็นเกล็ดประกายสีเงินสีทอง รุ่งอรุณของวันใหม่เดินทางมาปลูกชีวิตทั้งใกล้และไกลออกไปให้ดินขึ้นมาจากทะเลลึก เพื่อทำหน้าที่ในชีวิตของตนให้ดีที่สุดอีกหนึ่งหนตามภาระหน้าที่สำหรับผู้คนบนฝั่งปากแม่น้ำของจังหวัดที่ได้รับคำกล่าวขานว่าเป็นดินแดนแรกแห่งราชอาณาจักรไทย รุ่งอรุณของพวกเขาเดินทางมาถึงก่อนแสงตะวันน่านับชั่วโมงแล้ว

ถนนสายสั้นๆ เลียบเลาะลำน้ำยมช่วงที่เริ่มต้นจากแนวกำแพงวัดราชธานี มาจนถึงถนนประตูนครอัมรินทร์ ทลาคล้าไปด้วยผู้คนซึ่งเดินทางมาจากที่ต่างๆ พร้อมด้วยพืชผลที่เก็บเกี่ยวมาจากอีกหลายไร่นา พวกเขาเริ่มต้นวันใหม่ตั้งแต่ฟ้ายังไม่สว่าง และรุ่งอรุณยังไม่ถึง ที่อยู่ไกลและมาก่อนทางเตี้ยงมัวโอบอ้อม แก่นสีฟ้าพาสติกที่ขึงอยู่จัดจางเป็นรอยต่างดวงซึ่งหอบหิวมาด้วย ลงจิบหลับเอาแรง รอพ่อค้าแม่ค้าเจ้าประจำที่เคยซื้อหาพืชผลของตนมารับของไปตามเวลานัดหมายอันคุ้นเคย ที่อยู่ใกล้ก็มาจนเกือบได้เวลา หอบกระป๋องตะกร้าลงจากรถบรรทุกได้ ก็กุลีกุจอแบ่งแยกผูกมัดกันอย่างขุละมุน

สุโขทัยยามนี้ เป็นยามที่รุ่งอรุณแห่งชีวิตกำลังเดินทางมาถึง พร้อมๆ กับการเวียนกลับมาอีกหนึ่งหนของวันใหม่ รุ่งอรุณแห่งความสงบสุขที่เป็นมาช้านานดาปี กับวิถีชีวิตแบบเก่าก่อนที่ยังคงรักษาเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

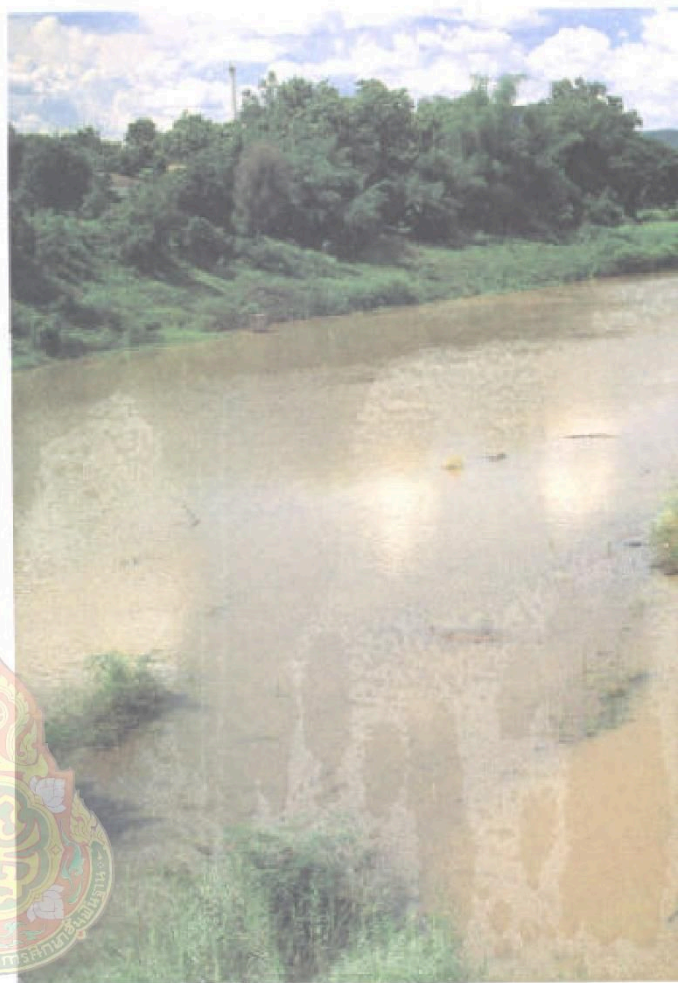
จังหวัดเล็กๆ ในอ้อมกอดของเขาสลวงที่มีแม่น้ำยมทอดผ่าน แบ่งพื้นที่ทั้งหมดให้เป็นฝั่ง

พืช ผัก ผลไม้ มีให้เลือกค่างานมากมายในตลาดริมน้ำยม

ตะวันออกและตะวันตก โดยเริ่มต้นตรงตะเข็บรอยต่อของจังหวัดแพร่ ไหลเลาะเรื่อยมาทางตอนเหนือของอำเภอกะริสขนาลย์ ทอดผ่านอำเภอสวรรคโลก อำเภอกะริสขนาลย์ อำเภอเมืองฯ อำเภอกงไกรลาศ ก่อนตัดลงทางตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดพิษณุโลก ถ้าแม่น้ำยมเป็นเส้นเลือดใหญ่สำหรับหล่อเลี้ยงชีวิตชาวสุโขทัย ซึ่งสืบทอดชีวิตเกษตรกรรมมาช้านานจนทุกวันนี้ ที่นี้ก็难怪เปรียบเสมือนหัวใจของผู้คนในดินแดนเก่าแก่ที่สุดแห่งอาณาจักรไทย

ทุกวันนี้จะมีเกษตรกรจากอำเภอใกล้เคียง ไม่ว่าจะเป็นศรีสขนาลย์ สวรรคโลก ศรีสขนาลย์ กงไกรลาศ ศิริมาศ และรอบๆ อำเภอเมืองสุโขทัย นำพืชไร่จำพวกข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ถั่วลิสง ฝ้าย อ้อย ยาสูบ มาขายส่งที่ตลาดแห่งนี้ ตั้งแต่ ๕ โมง จนถึง ๕

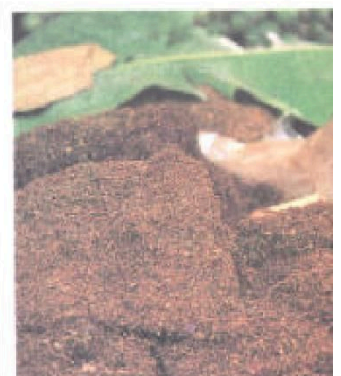
แม่น้ำยม เส้นเลือดใหญ่ของชาวสุโขทัย

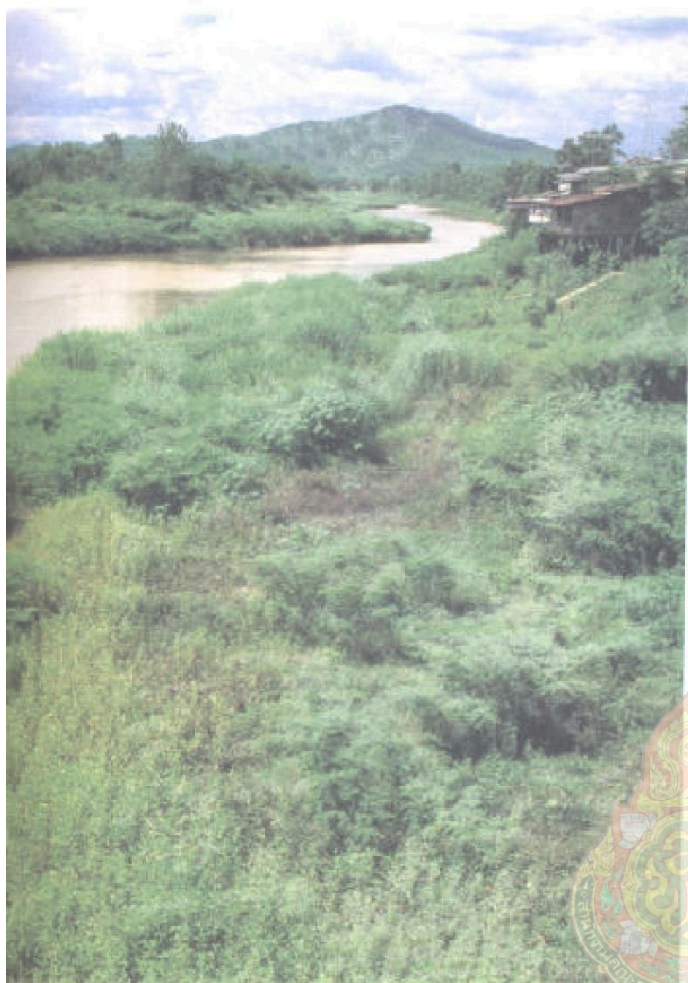
ปลาทอง ปลาที่ได้ชื่อว่าหายาก มีตามฤดูกาล เป็นปลาท้องถิ่นมีเฉพาะที่สุโขทัย

เนื้อสัตว์มีให้เลือกเช่นกันในตลาดริมแม่น้ำยม

ยาสูบ หนึ่งในพืชเศรษฐกิจของสุโขทัย

ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งขายส่งพืชผักของชาวไร่ ชาวสวนจากหมู่บ้านและอำเภอต่างๆทั่วทั้งจังหวัด ตลาดริมน้ำยมซึ่งเหล่าพ่อค้าแม่ค้าชาวสุโขทัยพากันเรียกขานจนติดปากว่าตลาดไบบี๋แห่งนี้ยังเป็นศูนย์รวมของปลาน้ำจืด ปลาเฝ้าจัดที่ขึ้นชื่อของจังหวัดสุโขทัยได้แก่ ปลาเห่อ ส่วนปลาหายากซึ่งมีเฉพาะที่เมืองเก่าแห่งนี้แห่งเดียว และจะจับได้เพียงปีละหนก็คือปลาซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่าปลาทอง

แต่ปลาที่นำมาขายในตลาดรุ่งอรุณแห่งจังหวัดสุโขทัยมากที่สุดเป็นปลาช่อน ปลาดุก และปลาตะเพียนจากคีรีมาศซึ่งได้ชื่อว่าเป็นอำเภอที่มีชาวบ้านเลี้ยงปลามากที่สุด

ส่วนของป่าจำพวกเห็ด โดยเฉพาะเห็ดโคนที่ขึ้นชื่อลือชาว่ามีรสชาติยอดเยี่ยมแต่มีราคาค่อนข้างแพงเพราะหายาก ปีหนึ่งจะเก็บได้เพียงหนเดียวในช่วงสั้นๆ ประมาณปลายเดือนกันยายนก็มีชาวบ้านจากคีรีมาศและบ้านด่านลานหอยนำมาขายกันตั้งแต่เช้าตรู่

ไร่ถั่วเหลือง พืชเศรษฐกิจของชาวสุโขทัย

บรรยากาศตลาดไบบี๋ (ริมน้ำยม) สุโขทัย

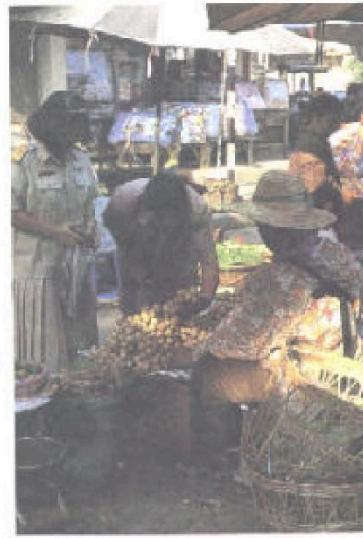
แม่ใจจะวุ่นวายแต่ไหน ก็ยังใส่ใจในการทำบุญตักบาตร

ใครใครค้า - ค้า

ใครใครขาย - ขาย

ใครใครซื้อ - ซื้อ

รถประจำทาง แบบอย่างเฉพาะที่สุโขทัย

เมื่อดวงตะวันโผล่พ้นขึ้นมาจากทิวเขา บรรดา
ตึกแถวริมถนนรอบๆ ซึ่งล้วนเปิดเป็นร้านรวง
จำหน่ายสินค้าหลากหลาย ก็อาศัยความถี่คึกคักของ
ตลาดสดยามเช้าเปิดร้านเรียกลูกค้าเข้ามาชมสินค้า
ของตน ไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูป กระเป๋า ยาง
และอาหารซึ่งแม้ว่ายังจะไม่มีลูกค้าเข้ามาอุดหนุน
มากมายนัก แต่ก็กล่าวได้ว่า ได้ซื้อได้ขายกันแล้ว

ไม่เพียงแต่ตลาดสดริมถนนและร้านรวง
รอบๆ เท่านั้นที่ตื่นขึ้นรับวันใหม่ตั้งแต่เช้าเพียยัง
ไม่เปิด แม้แต่ตลาดเทศบาลอีก ๒ แห่งใหญ่ๆ ซึ่ง
อยู่ไม่ห่างกันนักก็พลอยคึกคักตามไปด้วย บนถนน
จรดวิถีถ่องอันเป็นสายสัญจรสำคัญของสุโขทัยก็เริ่ม
มีรถยนต์แล่นขวักไขว่ โดยเฉพาะรถเมล์ที่ต่อตัวดัง

ด้วยไม้อันเป็นแบบอย่างของรถประจำทางเก่าแก่ ที่
ยังได้รับการอนุรักษ์ไว้ดูแลให้คงอยู่เฉพาะที่จังหวัด
สุโขทัย และการบริการขนส่งมวลชนสำคัญของผู้คน
ที่นี่ก็เนื่องแน่นไปด้วยนักเรียน นักศึกษา รถสามล้อ
ที่โบกธงขยับเคลื่อนด้วยกำลังคนจกคเรียงรายรอรับ
ผู้โดยสารอยู่เป็นกลุ่มๆ ขณะที่ผู้คนเดินไปมาบน
ถนนสายสั้นๆ และพื้นที่แคบๆ ริมลำน้ำยมตื้นๆ อย่างไม่เร่งรีบ

รุ่งอรุณของชาวสุโขทัยทั้งมวลเดินทางมาดั่ง
หลังจากตลาดขายส่งของชาวสวน ชาวไร่เริ่มมา
ดวงตะวันกำลังโผล่พ้นขอบฟ้า สาดแสงเงินแสงทอง
ขึ้นมาเรื่อยเรื่อย คลื่นแม่ค้าชาวบ้านจากชนบทก็
เดินทางมาถึงพร้อมด้วยพืชผักท้องถิ่นไปเปลี่ยน
ถนนสายสั้นๆ และพื้นที่แคบๆ ริมลำน้ำยมตื้นๆ
กำแพงวัดราชธานีให้เป็นตลาดสด รถสามล้อแดง
ที่เคยรับจ้างขนพืชไร่ไปส่งรถบรรทุกเปลี่ยนหน้าที่
ไปรับส่งชาวสุโขทัย ที่อาศัยอยู่ในย่านใกล้เคียง
ซึ่งทยอยกันมาจับจ่ายซื้อของ

หมู่ภิกษุ สามเณรเดินออกจากประตูวัด
ตามกันเป็นแถวอย่างสงบ เพื่อรับอาหารบิณฑบาต
จากพ่อค้าแม่ค้า ซึ่งแม้จะวุ่นวายกับการขายของแต่
ก็ยังจัดเวลาอันสดใสของรุ่งอรุณสำหรับการทำบุญ
ร้านกาแฟสดเริ่มมีคณนั่งอยู่เต็มเช่นเดียวกับร้าน
ข้าวแกง คุณยายจากศรีสำโรงนั่งอยู่หลังกระจาด
ขายสุบตากแห้งที่หันจนเป็นฝอยละเอียด ที่แก
กระเดียดเอาใส่รถประจำทางซึ่งจอดอยู่ที่ท่าริมถนน
ผาเมืองอย่างสงบ ผิดไปจากคนขายหัวหมูต้มและ
กล้วยหอมซึ่งตั้งเพิงอยู่ริมเขื่อนที่ตะโกนเรียกลูกค้า
ตลอดเวลา

สามล้อ พาหนะสำคัญของพ่อค้าแม่ค้าในการขนถ่ายสินค้า

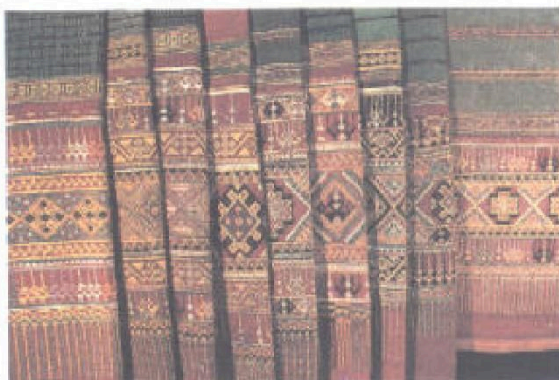
ฤดูการดำนาปีทีสุโขทัย

ข้าวโพด พืชเศรษฐกิจของสุโขทัย

เครื่องสังคโลก

ผ้าตีนจก ผ้าทอที่มีลวดลายงดงามที่บ้านหาดเลี้ยว

สุโขทัยวันนี้ยังมีบรรยากาศที่เรียบง่าย สงบ และร่มเย็น วิถีชีวิตในแบบเกษตรกรรมอันเป็นรากเหง้าของคนไทย ยังคงครอบคลุมความเป็นอยู่ของผู้คนส่วนใหญ่ไว้ได้อย่างน่าชื่นชม ที่นี่ไม่มีห้างสรรพสินค้าและโรงหนังใหญ่โต ไม่มีแหล่งบันเทิงเรีงมกซ์ชนิดที่สามารถบ่อนจิตใจผู้คนให้หมกมุ่นอยู่ แต่เรื่องไผ่ต่าอยู่จนกลาดเกลื่อน ในทางตรงข้ามสุโขทัยวันนี้กลับมากไปด้วยวัดวาอารามทั้งส่วนที่เป็นวัดร้างและส่วนที่ยังคงสภาพดีอยู่ ยืนยันถึงความเป็นเมืองพระได้อย่างชัดเจน

ชาวสุโขทัยใจดีและมีรอยยิ้มให้แก่กันทั่วไป เสมอ วัฒนธรรมเกษตรกรรมทำให้พวกเขาไม่เร่งร้อน ดันร่นหาความร่ำรวยจนเกินไป เราจึงอาจแปลกใจกับราคาอาหารที่ค่อนข้างถูกอย่างน่าตกใจ

คนทั่วไปรู้จักสุโขทัยในฐานะของเมืองเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีตำนานการเผาเทียนเล่นไฟ และอุทยานมรดกโลก แต่ความเป็นจริงแล้ว สุโขทัยวันนี้ยังมีของดีอีกหลายอย่าง นับตั้งแต่ทองโบราณที่ใช้ฝีมือในการถักทออันประณีต ผ้าทอตีนจกที่มีสีสันและลวดลายงดงาม และเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งสามารถเทียบเคียงกับสังคโลกได้ทั้งรูปแบบและคุณภาพ

เครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ เป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่ที่สุดของสุโขทัย

ประเพณีลอยกระทงสืบสานวัฒนธรรมไทย

สำหรับสุขุขทัย ดินแดนที่ได้ชื่อว่ารุ่งอรุณแห่งความสุข ไม่ว่าวันนี้หรือวันที่ผ่านมาก็ยังทรงรักษาแบบอย่างของไทยเอาไว้ได้อย่างน่าอัศจรรย์ การเหยียบย่ำสู่ดินแดนประวัติศาสตร์แห่งนี้ ไม่เพียงแต่ทำให้รู้สึกปิติในความยิ่งใหญ่แห่งอดีตเท่านั้น แต่ยังส่งความชื่นชมมาสู่ปัจจุบัน สมดังคำขวัญประจำจังหวัดว่า

มรดกโลกแล้วละ

มรดกโลกแล้วละ

งามตาผ้าตีนจก

สักการแม่ย่า พ่อขุน

ภาพวาดลายเส้นไทย

ดำรงพุทธศาสนา

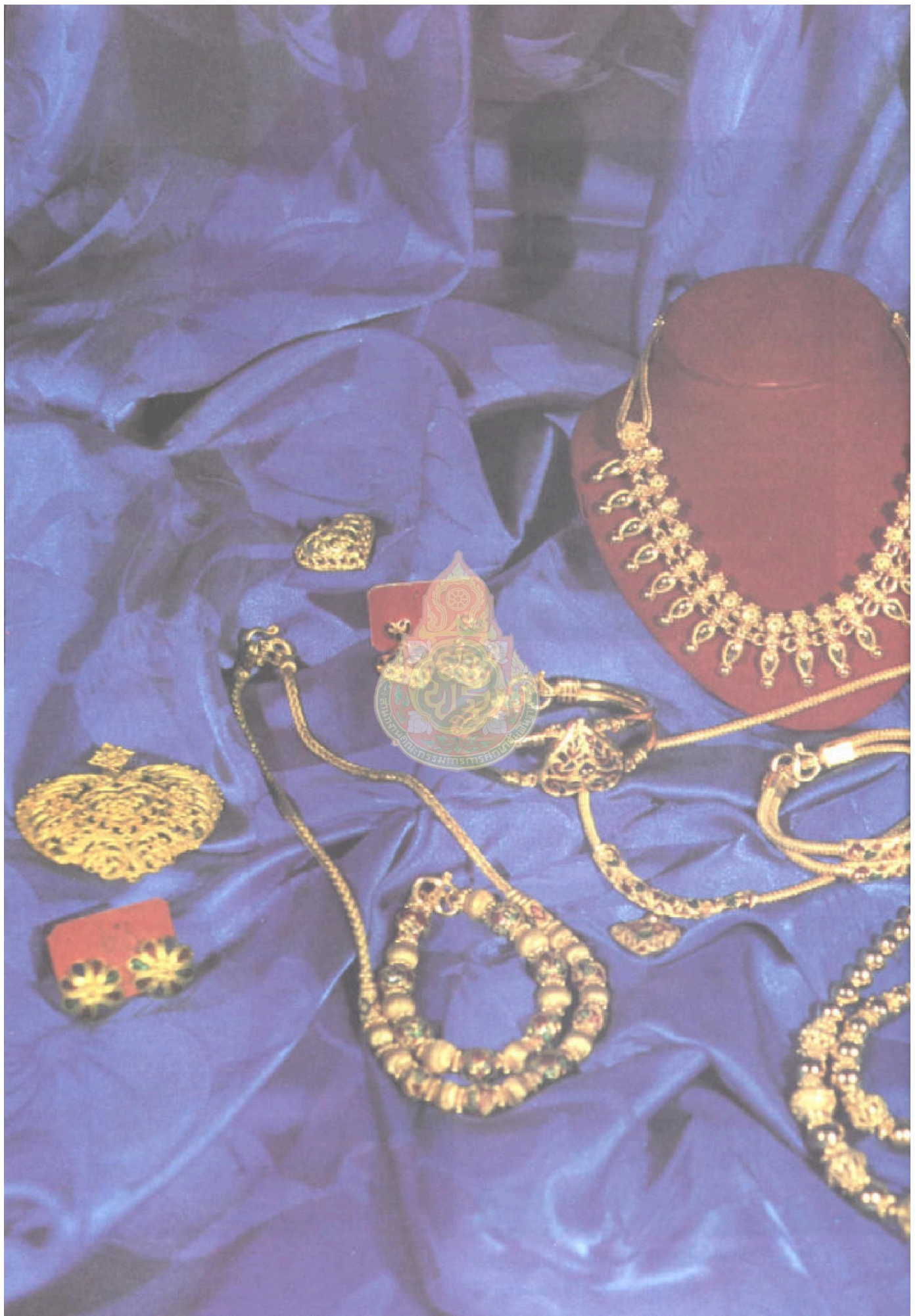
สังคมโลกของโบราณ

รุ่งอรุณแห่งความสุข

ทองลงกา คือรูปแบบหนึ่งของทองโบราณ

ทองโบราณศรีสังขาลย์

ตั้งใจรักถักสานเป็นสี่เสา
เป็นเส้นแฉ่แฉ่เส้นเล่าของสาน
จนก่อเกิดเส้นทองโบราณ
เป็นตำนานว่าดีระบือไกล

ทองศรีรัตนตฤมกรรมงามล้ำค่า
แต่มีแต่งสีสังขาลย์ดอมได้
กำไลห่อหุ้มแหวนทองผ่องอำไพ
ศรีรัตนาลัยถิ่นทองโบราณ

วิมล รอดซ้าย

ทองคำ จัดได้ว่าเป็นเครื่องประดับที่มีคุณค่าที่หายากยิ่ง มีคุณสมบัติพิสดารที่แปลกประหลาดกว่าแร่ธาตุชนิดอื่นๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะความหนักของทองนั้นหนักมาก หนักกว่าเหล็กที่คนธรรมดาอย่างเราที่คิดว่าหนักแล้ว แต่ทองคำก็มีคุณสมบัติที่ค่อนข้างดีและเหนียวมากที่สุด สามารถใช้ก่อนมาตีแผ่เป็นแผ่นบางๆ ที่เราเรียกว่าทองคำเปลว ได้อย่างน่าอัศจรรย์ ว่ากันว่าถ้าลงทุนซื้อทองหนักสัก ๒๒ กิโลกรัม ก็สามารถตั้งเป็นเส้นลวด ไว้พันรอบโลกได้เลยทีเดียว ทองคำมีคุณสมบัติไม่ผุกร่อน ไม่เป็นสนิม เพราะทองคำนั้นไม่มีออกซิเจนอยู่ในตัว ถึงแม้ทองคำจะมีอายุเก่าแก่เป็นพันๆ ปี

แต่สิ่งหนึ่งที่ทองคำไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลย คือความแวววาวสดใสเหลืองอร่ามตา อันเป็นสัญลักษณ์ของทองคำ ไม่ว่าทองคำจะจมอยู่ในน้ำ ในดิน ในทราย นับหมื่นนับพันปี ทองคำเมื่อถูกค้นพบก็จะมีคำว่ามีวามอง ถึงทอสีเหลืองอร่ามจับตา เมื่อกระทบกับแสงสว่างทุกกาลนาน ด้วยเหตุฉะนั้นทองคำจึงเป็นที่ใฝ่ฝันของผู้ที่อยากเป็นเจ้าของทองคำโลหะที่มีมหัศจรรย์ในโลกนี้ยิ่งนัก เพราะสามารถทำเครื่องประดับร่างกายเพื่อความสวยงาม และแสดงฐานะให้สูงค่าทางสังคม หรือนำมาสร้างสิ่งที่ยั่งยืนว่า สูงค่าควรแก่การเคารพบูชา เช่น พระพุทธรูป รูปปั้นแห่งเทพเทวะ เป็นต้น

ทองคำไม่ว่าอยู่แห่งหนใดก็ทอสีเหลืองอร่ามสุกปลั่งตลอดเวลา

กำไลเลี่ยนแบบโบราณประดับพลอยหลากสี

ทองโบราณหรือทองศรีล้านนาเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของชาวบ้านตำบลท่าชัย และตำบลศรีล้านนา อำเภอศรีล้านนา จังหวัดสุโขทัย ที่ประจักษ์ทำทองรูปพรรณเลียนแบบอย่างเครื่องทองสมัยโบราณได้อย่างสวยงาม จนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของชาวไทยและชาวต่างชาติ เริ่มแรกทองโบราณเกิดขึ้นจากความคิดของช่างทองตระกูลวงศ์ใหญ่ ซึ่งมีนายเชื้อ วงศ์ใหญ่ อยู่ที่ตำบลศรีล้านนา มีอาชีพทำทองและรับซื้อของเก่าหรือวัตถุโบราณ อาชีพรับซื้อของเก่านี้จะเกิดขึ้นกับแหล่งที่เป็นเมืองโบราณ โดยอาชีพที่ซื้อมาขายไป ทำให้เห็นและสัมผัสกับเครื่องทองรูปพรรณแบบโบราณต่างๆ ผ่านมือตนเองไปเป็นจำนวนมาก และนับวันจะหายากยิ่งขึ้นพร้อมกับราคาที่สูงขึ้นเป็นทวีคูณ จนวันหนึ่งมีผู้นำสร้อยโบราณที่ได้มาจากริมฝั่ง

สายแบบนี้บ้าง สร้อยที่เห็นนั้นเป็นสร้อยที่ทำด้วยสัมฤทธิ์ ถ้าหากเป็นสร้อยสีเส้า จึงได้แกะลายยกมาศึกษาจุดเริ่มต้นและสิ้นสุด แกะออกมาที่ละปล้องทีละข้อ ใช้เวลาทองแดงก็ร้อยตามรูปแบบเดิมแต่ไม่สำเร็จ จึงตัดสินใจไปหาชาวบ้านที่มีอาชีพสานกระบุงตะกร้าให้มีลวดลายถัก และทดลองถักเลียนแบบจนเป็นผลสำเร็จ หลังจากนั้นจึงได้ใช้ทองคำนำมาถักสานในรูปแบบของทองโบราณ แต่เนื้อทองที่ทำเป็นเนื้อทองสมัยใหม่ เพียงแต่ลายเป็นลายโบราณแท้ๆ มีชื่อเรียกว่าสร้อยสีเส้า นับว่าเป็นสร้อยเส้นแรกที่เลียนแบบโบราณได้สำเร็จ จากนั้นจึงนำออกจำหน่ายที่ร้านขายของเก่าในจังหวัดเชียงใหม่ และร้านขายทองโนสวนจตุจักร กรุงเทพมหานคร ทำให้ทองโบราณเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

และได้รับความนิยมอย่างสูง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

การทำทองโบราณที่ศรีสัชชาลัยนั้นจะใช้มือทั้งสองข้างผลิตทุกขั้นตอน ในระยะแรกรูปแบบที่นำมาผลิตจะได้รูปแบบจากเครื่องทองโบราณ ลวดลายประติมากรรม รูปเคารพ ลายปูนปั้น และจิตรกรรมฝาผนัง ตลอดจนเครื่องทองโบราณจากแหล่งอื่นๆ มาประมวลกันผลิตเป็นรูปแบบทองโบราณศรีสัชชาลัย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวอย่างเด่นชัด โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

ประเภทเครื่องประดับ ได้แก่

๑. เครื่องประดับคอ มีสร้อยสามเส้า สี่เส้า ห้าเส้า หกเส้า แปดเส้า จี้ สร้อยกำนันแข็ง เป็นต้น

๒. เครื่องประดับแขน มีกำไลข้อมิย กำไลหลอด กำไลหลอดแฝด ข้อมือถักด้วยเชือก สร้อยขี้เสาลงยาจากรูปแบบโบราณยุครุ่นใหม่ สายขี้สับเส้า ขี้สับสี่เส้า (ถักแบน)

๓. แหวนประดับนิ้ว แหวนทองหัวขมoya

๔. เครื่องประดับเขว มีเข็มขัดลายต่างๆ หัวเข็มขัดแกะสลักลวดลาย

๕. เครื่องประดับหู มีต่างหูแบบต่างๆ

๖. เครื่องประดับเท้า มีผู้สั่งทำบ้างแต่มีจำนวนน้อย

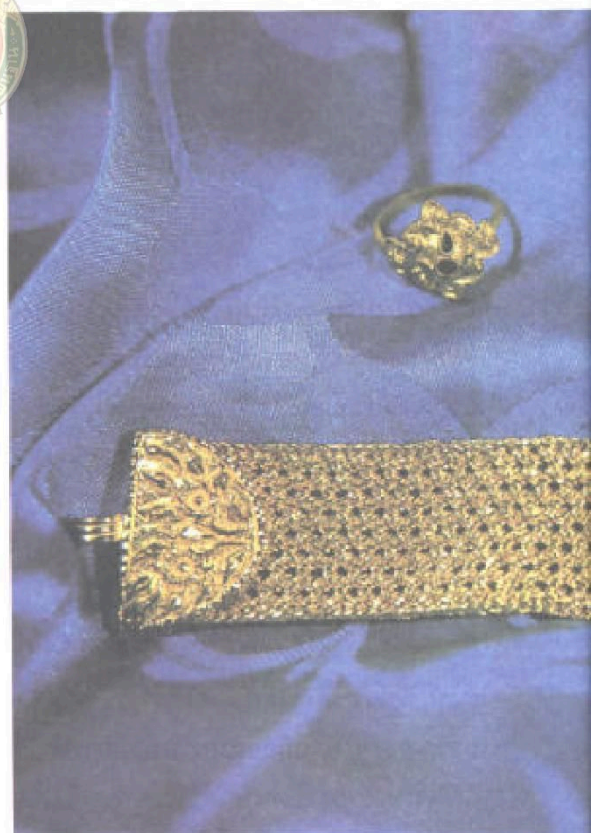
๗. เข็มกลัด และเครื่องประดับอื่นๆ

ประเภทเครื่องใช้สอย

ประเภทเครื่องใช้สอยนี้มีผู้สั่งทำเป็นกรณีพิเศษ หรือทางร้านได้จัดทำขึ้นเพื่อแสดงในงานประเพณี หรืองานแสดงสินค้า ได้แก่ ผอบ กระเป๋ากะดางโพธิ์เงิน กระถางโพธิ์ทอง เสื้อถักทอง เข็มหมาก กรอบรูปทองขนาดยักษ์ เป็นต้น

ลวดลายของเครื่องทองโบราณ

เครื่องทองโบราณมีลักษณะแตกต่างจาก

สร้อยถักข้อมิย แหวน ต่างหู รูปแบบโบราณ

กำไลทองคำเม็ดก้านแข็งลงยาสวยงามสะดุดตา

เขี้ยวหมากทองคำ

เครื่องทองเหลืองอื่น มีชื่อเรียกต่างๆ ดังนี้

๑. ลายฉัก การดัดกลม เป็นการดัดกลดลายตั้งแต่สามเสา สี่เสา ห้าเสา หกเสา ถึงสิบเสา

การดัดแบน เป็นการดัดแบนทำสร้อยข้อมือเป็นลายเขี้ยว ลายยี่สิบเสา ยี่สิบสี่เสา เป็นต้น

๒. ลูกประคำ เป็นลักษณะลูกปัดกลมรี

ทองโบราณหลากหลายรูปแบบชวนให้ผู้สนใจเป็นเจ้าของ

สายสร้อยทงเสแบ่งสามท่อน

มีรูตรงกลางเพื่อนำไปร้อยตกแต่งสร้อย ฟ้างหู หรือทำไล เช่น ตะกร้อ มะยม ลูกส้ม ปิบ ลูกสน ตะกรุด บูเมอแรง ประคำเกลี้ยง ลูกเงาะ ลูกทกเหลี่ยม วงแหวนไขปลา รัตข้อผ้าห้วย เป็นต้น

๓. ลวดลายที่ใช้ประดิษฐ์ มีชื่อเรียก ต่างๆ เช่น ลายบ้านเชียง ลายเทศ ลายการบินไทย ลายดอกพิกุล ลายไขปลา ลายหยดน้ำ ลายมัดหมี่ ลายหัวใจไขปลา ลายหัวใจ ตามกัน ลายดอกไม้ ลายเครือเถานางพญา เป็นต้น

กรรมวิธีทำเครื่องทองโบราณ

กระบวนการทำเครื่องทองโบราณนั้นมี ลักษณะคล้ายกับการทำเครื่องทองถิ่นอื่นๆ ดังจะกล่าวพอสังเขป คือ

๑. เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำทอง มีดังนี้

๑. โตะทำทอง ๒. เครื่องเป่า ๓. ทั่ง ขนาดต่างๆ ๔. ค้อน ๕. ตีบ ปากตีบ หรือ เครื่องมือหนีบ จับ ๖. ตะไบ ๗. เหล็กดอกเห็ด (ตุ้ม) ๘. เหล็กโค้ง ๙. รวงโย เป็นเหล็กหลุมใช้ เป็นแบบขึ้นรูปทองทรงกลม หรือลูกประคำ เป็น หลุมมีหลายขนาด

สร้อยข้อมือลูกประคำเต็ดลาย

สร้อยคอไขและข้อมือบ้านเชียง

ชุดทอง กำไล จักรพรรดิวงโยธา

๒. วิธีการทำ

๒.๑ หลอมทอง ช่างทองนำทองบริสุทธิ์หลอมโดยเผาไฟในเตาหลอมจนทองกลายเป็นของเหลว แล้วเทลงในรางสีเหลี่ยม ทองจะแข็งตัวเป็นแท่ง

๒.๒ ตีทอง หรือรีดทอง เป็นการนำทองมาตีแผ่เป็นแผ่น หรือรีดยาวเป็นเส้น ถ้าตีเป็นแผ่นวางทองลงบนทั่งแล้วใช้ค้อนทุบ ถ้าชักกลดตีตีทองทำให้ปลายเรียวแล้วสอดเข้าไปในแป้นชักทองเพื่อชักให้ยาวเป็นเส้นลวด

๓. กรรมวิธีประดิษฐ์ เครื่องทองสุโขทัย มีวิธีการประดิษฐ์หลายลักษณะคือ

๓.๑ การฉักทอง ทองคำที่ชักเป็นเส้นลวดได้ขนาดเล็กละเอียดตามต้องการแล้วนำไปฉักเป็นลวดลาย สามเส้า สี่เส้า ห้าเส้า ฯลฯ

๓.๒ การขึ้นลูกประคำทอง เป็นการนำทองแผ่นไปดกลงในรางโก โดยดกเป็นสองผืน นำมาประกบกัน แล้วเจาะรูที่หัวท้ายเพื่อใช้ร้อยเป็นประคำ ขนาดของรางโกจะทำให้ได้ลูกประคำเล็กใหญ่ตามต้องการ

๓.๓ การขึ้นบีบ นำทองที่รีดเป็นแผ่นมาตัดเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมขนาดเท่าๆ กัน มาประกอบต่อกันด้วยน้ำประสานทอง ใช้ไฟเชื่อมให้สนิทปิดฝาแล้วเจาะรูหัวท้าย

๓.๔ การขึ้นเม็ดมะยม ลูกเงาะ ตะกร้อ หรือลูกสน ใช้วิธีคล้ายกันแต่ขึ้นอยู่กับการตัดลวด และจำนวนดอกที่โค้ง

๔. การเชื่อมทอง การเชื่อมทองใช้น้ำประสานทอง มีวิธีเชื่อมอยู่ ๒ วิธี คือ

๔.๑ เชื่อมโดยใช้ทองเป็นตัวประสาน มีสัดส่วนตามสูตรที่แต่ละร้านจะผสม แต่ทองศรีสังขาลย์ส่วนใหญ่ใช้ทอง ๙๖.๕ คือทองที่จำหน่ายตามร้านโดยทั่วไป รีดเป็นเส้นเ็นมาเป็นตัวเชื่อม

๔.๒ เชื่อมโดยใช้ตะไบขัดแผ่นทองคำให้เป็นผง แล้วแช่ลงในน้ำสนมผงบอแรกซ์ หรือน้ำ

ทองคำบริสุทธิ์ถูกเผาด้วยความร้อน กลายเป็นทองเหลว

รีดแผ่นทองให้บางลงเพื่อเข้าสู่แป้นชักทอง

แป้นชักทองจะมีรูเล็กใหญ่ เพื่อให้ได้เส้นทองตามขนาด

ช่างทองฉักทองคำตามความต้องการ

คนจีนเรียกว่า **เผ่งแซ** เมื่อจะเชื่อมทองก็ใช้ปลาย
พู่กันชนอ่อน หรือปลายขนไก่จิ้มผงทองมาแตะตรง
จุดเชื่อม แล้วเป่าด้วยไฟ

๕. การต้มทอง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอน
สุดท้ายของการทำเครื่องทอง การต้มเป็นการ
ทำความสะอาดเครื่องทองให้ปราศจากน้ำประสาน
ทอง การต้มทองจะเริ่มด้วยนำเอาทองที่ทำสำเร็จ
แล้วมาเผาจนสุกแดง เมื่อทองร้อนทั่วก็นำไปแช่
ในกรดกำมะถัน เพื่อให้กรดกัดโลหะอื่นๆ ที่เป็น
ส่วนของน้ำประสานทองออก แล้วนำไปแช่ในน้ำ
เกลือเค็มจัด นำมาเผาให้แดงอีกครั้ง ล้างด้วยน้ำ
แล้วนำไปต้มในน้ำส้มมะขามเปียก ก็จะได้ทองที่สุก
สวยงาม

เครื่องทองสุโขทัยนอกจากจะมีรูปแบบ
และกรรมวิธีผลิตดังกล่าวแล้วยังมีการพัฒนาการ
ตกแต่งในแบบของการลงยา หรือเครื่องทองลงยา
คือการตกแต่งเครื่องทองให้มีสีสันสวยงาม โดยใช้
หินสับคให้เป็นผงละเอียดคล้ายทรายแก้ว นำไป
แต่งหรือทาบนเครื่องทอง แล้วเป่าด้วยไฟให้ผงทราย
หลอมติดกับเนื้อทองเป็นสีแดง เขียว ม่วงเงิน
เป็นต้น

ทองโบราณเป็นงานหัตถกรรมที่สามารถ
ทำรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการอย่างมาก เป็นส่วน
ช่วยสร้างงานให้แก่ชุมชนนั้น ชาวบ้านที่ว่างงาน
ในเวลากลางวันสามารถรับจ้างถักทองทำเป็นงาน
อดิเรกได้ ทำให้เศรษฐกิจในท้องถิ่นดีขึ้น นอกจาก
นั้นยังมีการอพยพแรงงานจากแหล่งอื่นมาอยู่ใน
ชุมชนนั้นด้วย ได้แก่ ชาวเขาที่มีฝีมือในการทำ
เครื่องเงินก็มารับจ้างทำเครื่องทองได้ในอัตรา
ค่าแรงที่สูงกว่าทำเครื่องเงิน ปัจจุบันมีร้านรับทำ
ทองโบราณเพิ่มขึ้น จากเพียง ๒ - ๓ ร้าน ในอดีต
เป็น ๓๐ ร้านแล้ว จึงนับว่างานหัตถกรรม
เครื่องทองโบราณเป็นงานหัตถกรรมที่มีคุณค่า
อย่างหนึ่งของไทยที่ควรส่งเสริมให้คงไว้ตลอดไป

ช่างทองบรรจุทองคำลงตะกร้อเพื่อใช้ประกอบสร้อย

การเชื่อมทองเป็นงานประณีตและใช้ความพยายาม

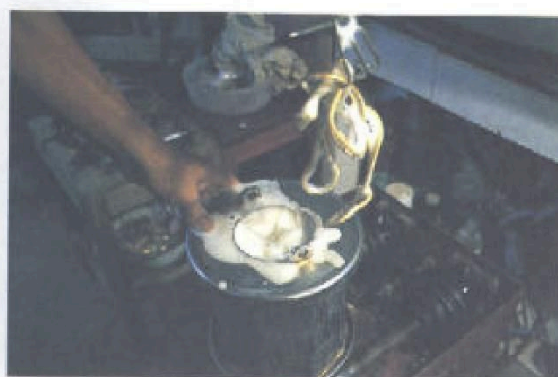
การเชื่อมทองต้องใช้ความร้อนเข้าช่วย

เครื่องทองสำเร็จแล้วรอการต้มเพื่อให้สีเหลืองสุกปลั่ง

หลังจากแช่ในน้ำเค็มแล้วเอาทองมาเผาอีกครั้งหนึ่ง

ล้างน้ำผสมแอมโมเนียให้เหรียญทองสะอาด

ต้มในน้ำส้มมะขามเปียกทองจะสุกใสงดงาม

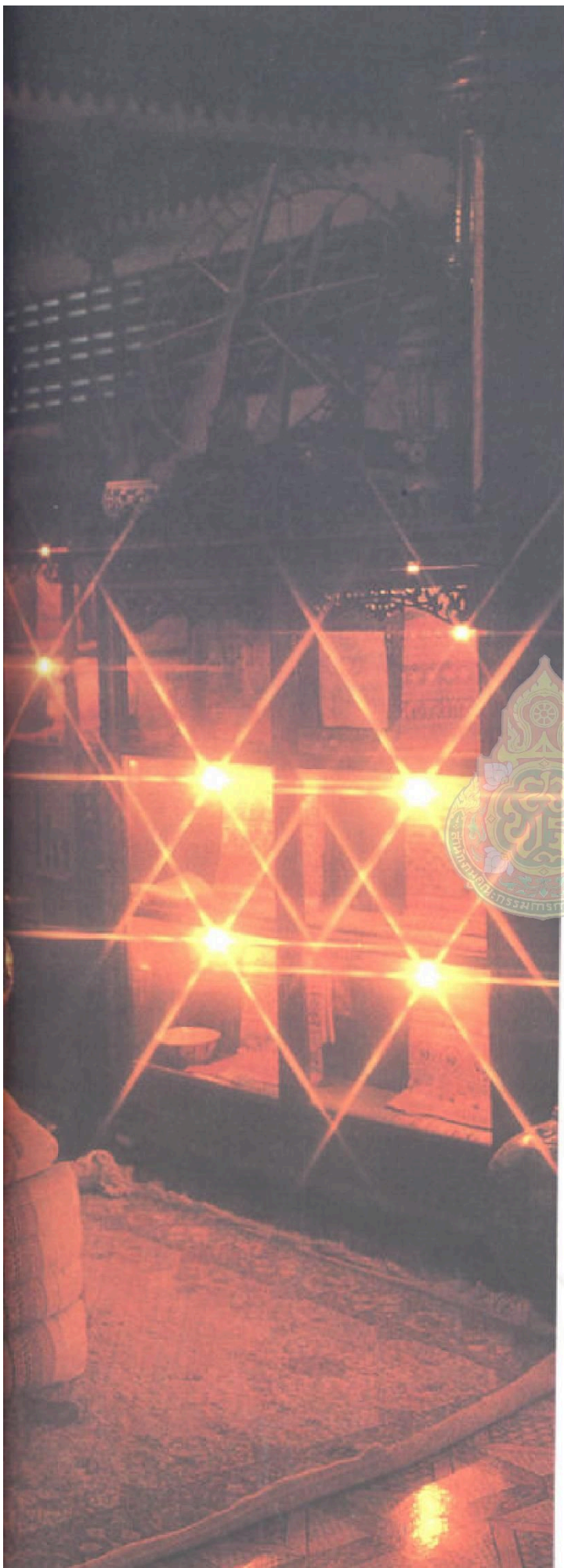

สร้อยคอทองคำตั้ง จารณารักอีกรูปแบบหนึ่ง

เครื่องทองโบราณพร้อมแล้วที่จะนำมาขายให้กับผู้มาเยือน

ผ้าทอหาดเสี้ยว

สอยด้ายเจกด้ายเป็นลายพื้น
เป็นลายแผ่นเต็มถิ่นไหหล
แม่ยมแม่เงนเป็นเงงโย
หาดเสี้ยวโพธิ์ไทรน้ำใช้ขึ้น

ครีดย้อยครีดยกลางแล้วครีดยใหญ่
ดอกลมสิบหกใหญ่เป็นเงงเงน
สิบสองหน่วยดัดดัดดัดดัดดัด
น้ำอ่างออลนพอลลายสอทอง

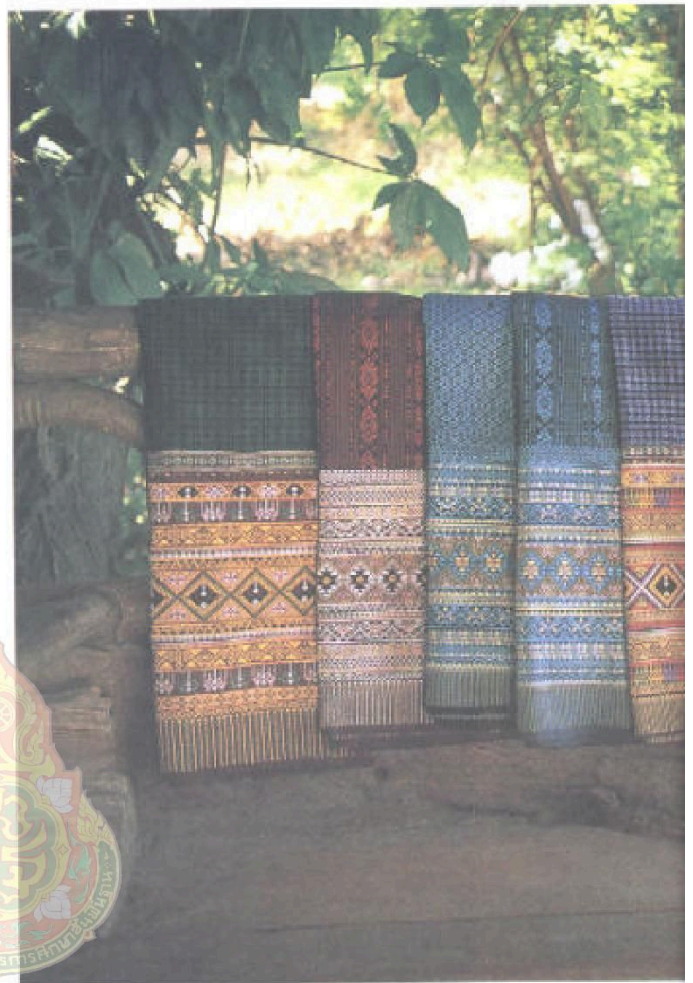
แปดขอสี่ซีกดัดดัดดัดดัด
ดัดดัดดัดดัดดัดดัดดัดดัด
ขึ้นเมรุขึ้นเจ็กดัดดัดดัดดัด
ขึ้นน้ำอ้อยอ้อยอ้อยอ้อยอ้อย

ปักท่งปร่งทำขึ้นเป็นถิ่น
แปดดอกลิ้นดินและปิ่นด้าย
พ่องามแม่งามทุกเพลาฉาย
หาดเสี้ยวหาดลายเส้นหมี่เมือง

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
จากหนังสือเขียนแผ่นดิน

การทอผ้าเป็นหัตถศิลป์ที่แสดงถึงภูมิปัญญาที่เลือนลาง ความเพียรพยายามของมนุษย์ที่จะนำเส้นใยจากวัสดุมาถักทอเป็นผืนผ้า มีลวดลายสีสันงามสะดุดตาแก่ผู้พบเห็น เป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษ จากรุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย และส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลาน ปังบอกถึงชาติตระกูลที่สืบเชื้อสายกันต่อๆ มา โดยเฉพาะการทอผ้าเป็นวิถีชีวิตหนึ่งของชาวไทยพวน

ไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย บรรพบุรุษได้อพยพมาจากประเทศลาวเมื่อ ๑๐๐ กว่าปีมาแล้ว เช่นเดียวกับไทยพวนในถิ่นอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นหมี่ จังหวัดลพบุรี หรือที่แก่งคอย จังหวัดสระบุรี เมื่อว่างเว้นจากการทำนา ไนยามว่างจะทอผ้าเป็นงานอดิเรก โดยเฉพาะผ้าชิ้นตีนจกที่บ้านหาดเสี้ยว นั้น เป็นผ้าพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อแห่งหนึ่งในเมืองไทย ไม่แพ้ผ้าชิ้นจากถิ่นอื่นๆ ที่ผู้นิยม นำผ้าพื้นเมืองมาสวมใส่ ผ้าพื้นเมืองที่บ้านหาดเสี้ยว เป็นที่นิยมกว้างขวาง การให้ลวดลายสีสัน โดยเฉพาะ

ผ้าชิ้นตีนจกหลายหลายชวนให้มอง

จกเส้นด้ายด้วยความระมัดระวัง

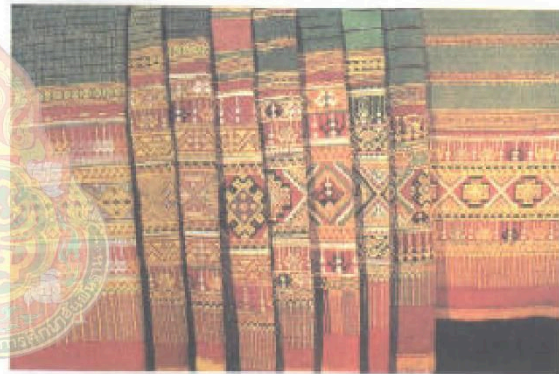
ชิ้น หมายถึง ผ้าที่ทอเป็นผืนถุง

ตีนจก หมายถึง ผ้าที่ทำเชิงเป็นลวดลายต่างๆ สวยงาม นำไปเย็บรวมต่อกันกับชิ้นเรียกว่า ผ้าชิ้นตีนจก

จก ในที่นี้หมายถึง อาการที่ใช้ชนเอนชนิดที่แข็ง แยกเส้นด้ายยืนของลูกสอดขึ้นหรือล้วงลงไปตามด้ายยืนที่ถักขึ้นควักลง ตลอดความกว้างของด้ายยืน เพื่อให้ได้ลวดลายตามต้องการ แล้วทอกลับ

ลวดลายของผ้าตีนจก มีลายพื้นบ้านที่ทำอยู่ ๙ ลาย เรียกว่า ๙ หน่วย แต่ละหน่วยมีลายเฉพาะของหน่วย แต่ในปัจจุบันมีการดัดแปลงลวดลายเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม ๙ ลาย มีดังนี้

๑. ลายสี่ซอ
๒. ลายแปดซอ
๓. ลายเครือน้อย
๔. ลายเครือกลาง
๕. ลายเครือใหญ่ (เหยื่อ)
๖. ลายน้ำอ่าง
๗. ลายสิบสองหน่วยตัด
๘. ลายสิบหก (มนสิบหก)
๙. ลายสองทแยง

ผ้าจกตีนจกทั้ง ๙ ลาย

ทอผ้าด้วยความประณีตงดงาม

ผ้าชิ้น หรือผ้าชิ้นตีนจก เป็นผ้าชิ้นสำเร็จ ในสมัยก่อนหญิงสาวชาวบ้านส่วนมากจะฝึกหัดทอผ้าชิ้นตีนจก เพื่อเก็บไว้รุ่งสำหรับเวลาแต่งงาน เทศกาลที่สำคัญ โดยเฉพาะงานทำบุญที่วัด ไกรนุ่งผ้าชิ้นตีนจก ถือว่ามีหน้ามีตา เพราะเป็นงานฝีมือที่ประณีตงดงาม หาผ้าชนิดใดๆ เปรียบเทียบมิได้ในสมัยนั้น การทอผ้าตีนจกจะต้องให้ความพยายาม ความละเอียดลออ ใช้เวลาในการทอานมาก ผ้าชิ้นตีนจกจึงเป็นสัญลักษณ์ของความขยันหมั่นเพียร ไกรทอผ้าชิ้นตีนจกได้แล้ว ก็จะสามารถทอผ้าอย่างอื่นได้ นอกจากนี้แล้ว คนที่นุ่งผ้าชิ้นตีนจกจะ

บอกถึงความเป็นสาวโดยสมบูรณ์ หรือมาแล้วที่จะแต่งงานหรือมีเหย้ามีเรือนได้ และมีความเชื่อว่าจะเป็นแม่บ้านที่ดีอีกด้วย

กรรมวิธีในการทอผ้า

วิธีการทอผ้าที่ชาวบ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีษะเกษ จังหวัดสุโขทัย ได้ส่งสมภุมิปัญญา สืบทอดกันมานานนับร้อยปี เกี่ยวกับวิธีการทอและลวดลายการทอนั้น ยังมีผู้สืบทอดอยู่จำนวนมาก หากแต่กรรมวิธีการปั่นฝ้ายเป็นเส้นด้ายนั้น มีผู้ทำได้น้อยมาก เพราะชาวบ้านปัจจุบันนิยมเส้นด้ายสำเร็จใช้ในการทอเป็นส่วนใหญ่

ขั้นที่ ๑ อีวฝ้าย

ฝ้ายที่จะนำมาทอต้องคัดเลือกฝ้ายที่ดี จะไม่ใช่ฝ้ายที่มีเมล็ดลีบแบน เด็กหญิงจะเริ่มฝึกหัดเลือกฝ้าย เก็บหยากเยื่อ สิ่งสกปรกที่ปะปนมา เรียกว่า หักตุนฝ้าย นำฝ้ายที่คัดเลือกแล้วไปผึ่งแดดให้แห้งสนิท แล้วนำมาหีบแยกเมล็ดออก เรียกว่า อีวฝ้าย

อีวฝ้ายใช้มือซ้ายป้อนฝ้ายเข้าในมือขวาหมุนลูกหีบ

ฝ้ายที่ได้จะมี ๒ ชนิด ถ้าเส้นโยยาวจะนำมาทำด้าย ถ้าเส้นโยสั้น จะใช้ทำผ้าหม่อมหม่อม

ขั้นที่ ๒ บึงฝ้าย (บึงฝ้าย)

เมื่อได้ฝ้ายที่หีบเมล็ดออกและแห้งสนิทดีแล้ว จะนำมาติดให้พองตัว ทุบการนี้ที่ใช้จะมีตะลุ่มกบฝ้าย และไม้ไผ่ขนาดเหมาะสม ยาวประมาณ ๖ - ๗ นิ้ว

กบฝ้ายมีลักษณะเหมือนคันธนู ต่างจากคันธนู ก็คือ คันธนูต้องใช้คันและสายเป็นแรงส่ง ลูกธนู ส่วนกบฝ้ายไม่ต้องใช้คันเป็นแรงส่ง ใช้แต่เพียงสายตีเพื่อให้กระทบฝ้ายเพื่อให้ฝ้ายพองตัว ใช้ไม้ไผ่ขนาดกลมเท่ามือกำรอบ ยาวประมาณ ๖ - ๗ นิ้ว เหนียวสายเวลาตี มือซ้ายจับต้นกบฝ้าย มือขวา

อีวฝ้ายด้วยความชำนาญ

แม่เฒ่ากำลังบึงฝ้าย

ฝ้ายที่ยิงแล้วจะพองตัวฟูดูสวยงาม

กำไม้ไผ่กลมๆ เห็นทาสายกงเข้าหาตัวผู้ตีให้สายหลุดไปกระทบฝ้าย จนฝ้ายพองตัวฟูขึ้น

ขั้นที่ ๓ ล้อมฝ้าย

นำฝ้ายที่ตีพองตัวแล้วนั้น มาทำให้มีรูปกลม โดยใช้ไม้กระดานกว้างประมาณ ๗ - ๘ นิ้ว ยาว ๑๒ นิ้ว รองพื้นล่าง ใช้ไม้กลมๆ คล้ายตะเกียบ แต่ยาวกว่าตะเกียบ ๑ อัน เอาบุษฝ้ายมาคลึงบนแผ่นกระดาน แล้วใช้ไม้ตะเกียบวางลงตรงกลางฝ้าย ใช้ฝ่ามือคลึงให้ฝ้ายม้วนตัวแน่นเข้า เหมือนในเทียน มือขวาจับปลายไม้หมุนตามคล้ายเป็นไส้ เมื่อฝ้ายกลมตึกก็ชักไม้ยก จะได้ฝ้ายเป็นแท่งกลมๆ ยาวประมาณ ๗ - ๘ นิ้ว กว้างประมาณ ๑/๒ นิ้ว

ขั้นที่ ๔ เช็นฝ้าย

การเช็นฝ้ายคือ การนำฝ้ายที่ล้อมไว้มาปั่นเป็นเส้นด้าย การเช็นฝ้ายนี้ต้องฝึกหัด ในปัจจุบันมีผู้ทำได้น้อย เพราะใช้เส้นด้ายสำเร็จกันเป็นส่วนใหญ่ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเช็นฝ้าย คือ หลา (บางแห่งเรียกไน)

ล้อมฝ้ายให้เป็นแท่งกลม

การปั่นฝ้ายเป็นด้ายจะเป็นกรรมวิธีที่ยากกว่าการทำอย่างอื่นๆ เพราะมือต้องสัมพันธ์กัน โดยมือขวาหมุนหลา เพื่อไปบังคับให้ไลหลาหมุนไปด้วย คล้ายกับหมุนปั่นฝ้ายที่ออกจากล้อมฝ้ายให้พัน แล้วดึงเป็นเส้นด้ายยาว ม้วนเข้าไปอยู่ในไลหลา ทำเช่นนี้ตลอดไปจนกว่าจะได้ด้ายเป็นกลุ่มเพียงพอแก่ความต้องการ แล้วจึงหยุดถอยด้ายจากไลหลาเก็บไว้ ด้ายหลอดที่เก็บไว้เรียกว่า หลอดฝ้าย หรือหลอดด้าย

ขั้นที่ ๕ เปียฝ้าย

เปียฝ้ายคือ การนำด้ายจากหลอดที่เช็นแล้ว ออกมาพันไว้ เครื่องมือเปีย ลักษณะเป็นโครงใหญ่ ทำให้เป็นใจ พันบ้าน เรียกว่า กำหรือเข็ดหนึ่ง

หมุนหลาปั่นฝ้ายอย่างผู้ชำนาญ

เข็ด

ด้ายที่เปียแล้วจะได้เป็นใจ หรือเข็ด นำไป

ย้อมสี และแช่น้ำขาว ตากให้แห้ง การย้อมสีนั้น แต่
เดิมใช้สีธรรมชาติ ได้แก่

สีเหลือง	ได้จาก	ขมิ้น
สีแดง	ได้จาก	รากแดงยอ
สีดำ	ได้จาก	มะเกลือ
สีม่วง	ได้จาก	ระกำ เป็นต้น

ในการย้อมสีธรรมชาติทุกสีจะใช้น้ำเถ้าต่าง
ผสมด้วยเสมก

ขั้นที่ ๖ กวักฝ้าย (กวักด้าย)

การกวักฝ้ายคือ การนำด้ายที่ย้อมสี
และน้ำขาวแล้ว หยิบเข้าใส่ในเครื่องมือกวักเพื่อทำ
ให้ด้ายมีความตึงเรียบเสมอกัน

เมื่อกวักด้ายได้หลายกวัก เตรียม กวักฝ้ายการทอผ้า
สำหรับนำไปคันเป็นด้ายยืนในการทอต่อไป

ขั้นที่ ๗ คันหูก

คันหูกคือ การนำด้ายมาทำเส้นยืนตาม
ความกว้างของผืนผ้า โดยใช้อุปกรณ์ คือ หลักเตี๋ย

เมื่อคันด้ายแล้วก็นำไปเรียงยืนตาม
ความกว้างของผ้า เรียกว่า ผูกเครื่อง

ขั้นที่ ๘ กรอหลอดด้าย

การกรอหลอดด้าย คือ การเตรียมด้าย
เข้าในหลอดเล็กๆ เพื่อใช้เป็นด้ายใส่กระสวย เป็น
ด้ายทอตามขวางหรือแนวนอน

การกรอหลอดด้ายจะใช้ไม้ก้อหลอด
เป็นไม้ไผ่ขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑
เซนติเมตร ข้างในกลวง ยาวประมาณ ๒/๓ นิ้ว วิธี
การเย็บด้ายพันในไม้ก้อหลอด ใช้หลอดหรือในนั่นเอง

คันหูกทำเส้นด้ายยืนเพื่อเตรียมทอผ้า

สายสองทอง หนึ่งในเอกลักษณ์ของผ้าหาดเสี้ยว

นำหลอดด้ายที่ทอแล้ว ใส่ลงในกระสวย ซึ่งเป็นไม้ยาว ตรงกลางเจาะเป็นร่องกว้างประมาณ ๒ - ๓ เซนติเมตร ปลายเล็กเรียว เพื่อสะดวกในการพุ่งทอกลับไปมา

ขั้นที่ ๙ ต่อด้ายเคียวหูก

ต่อด้ายเคียวหูกก็ย การต่อด้ายให้ติดกับด้ายในฟืม ฟืม หมายถึง เครื่องทอที่เป็นซี่ๆ คล้ายหวี สำหรับสอดด้าย ให้ด้ายยืนและด้ายนอนประสานกันในการทอ วิธีต่อเรียกว่าการสับหูก วิธีต่อจะใช้บิตพันแฉงๆ ไม่ต้องมัด

ขั้นที่ ๑๐ แต่งหูก

เมื่อต่อด้ายเสร็จ นำไปแต่งเข้ากับทอผ้า การนำด้ายไปแต่งเรียกว่า แต่งหูก เสร็จแล้วก็ทอได้

ผู้ที่ฝึกหัดทอใหม่ๆ มือเขายังไม่สัมพันธ์กันจะทำให้ช้า เช่นการใช้มือจับกระสวยพุ่งไปในฟืม กระนั้นการทอใหม่ๆ มักจะใช้ผ้าหนาและเป็นของขึ้น เช่น ผ้าเช็ดมือ ผ้าถุง ยาม เป็นต้น

ปัจจุบันผู้ที่นิยมนำผ้าพื้นเมืองมาสวมใส่ จะไปอุดหนุนชาวบ้านหาดเสี้ยวกันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการทอผ้าพื้นเมือง นอกจากผ้าชิ้นดินจกแล้ว ยังมีผ้าทอชนิดอื่นๆ อีก เช่น ผ้าโจงกระเบนสีต่างๆ ผ้าขาวม้าตาขาวแดงและตาขาวดำ ผ้าเช็ดตัว และผ้าห่ม และยังเป็นการสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้คงอยู่กับชาวบ้านหาดเสี้ยวตลอดไป นับว่าเป็นสิ่งที่ภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

ลายสับทอ หรือผนสับทอ

เครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง

นับพันไร่ไร่ร้อย

ทยอยขึ้นมา

ทุ่งหลวงปลา

หลาเจ้าบ้านกัน

สืบทอดสืบสาน

อุตสาหกรรมงานปั้น

ทุ่งหลวงเวลานั้น

สร้างสรรคนม่อ

วิไล รอดภัย

ยารบธรรมและวัฒนธรรมต่างๆ เจริญ
ควบคู่มากับมนุษย์ใบฟั่นเป่ เพราะมนุษย์เป็นผู้สร้าง
วัฒนธรรมต่างๆ นั้น ซึ่งวัฒนธรรมนี้ยังเป็นเครื่อง
บ่งชี้หรือแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละ
ชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์
ของบรรพบุรุษ ทำให้เราได้ทราบว่าเป็นบรรพกาล
บรรพบุรุษของเรามีวิวัฒนาการ และความเจริญ
ก้าวหน้าอย่างไร

เครื่องปั้นดินเผา ก็เป็นอีกหนึ่งในบรรดา
วัฒนธรรมเชิงหัตถศิลป์ที่สืบทอดมาถึงเราผู้เป็น
ลูกหลาน ทำให้เราได้สืบเนื่องความคิดของบรรพชน
ของเราและพัฒนาจนมาเป็นเครื่องใช้ไม้สอยที่ทันสมัย
จนทุกวันนี้ ในอดีตบรรพชนของเราได้ใช้วัสดุใกล้ตัว
มารังสรรค์และดัดแปลงเป็นเครื่องใช้ในการปรุง
อาหาร เก็บรักษาและถนอมอาหาร และภาชนะ
ต่างๆ ที่ใช้ในการบริโภคอาหาร เช่น หม้อ ไห โอ่ง
ถ้วย จาน ชาม เป็นต้น

สุโขทัยเป็นแหล่งอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรือง
มานานนับพันปี ปรากฏได้จากโบราณสถาน และ
โบราณวัตถุต่างๆ สุโขทัยมีชื่อเสียงในเรื่องเครื่องปั้น
ดินเผาในอดีต เครื่องสังคโลก ที่บริเวณเมืองเก่า
สวรรคโลก (อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย
ในปัจจุบัน) และบริเวณริมน้ำโจน เมืองเก่าสุโขทัย
(อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในปัจจุบัน) โดยเฉพาะ
บริเวณบ้านเกาะน้อย อาเภอสี่สัชนาลัย ริมน้ำยม
พบเตาหลายร้อยเตา เครื่องปั้นดินเผาที่มีความ
งดงามและสีสันเฉพาะตัว ซึ่งสันนิษฐานว่าคนไทย
น่าจะได้รับการถ่ายทอดวิธีการทำเครื่องปั้นดินเผา
นี้มาจากคนจีน เพราะจากหลักฐานเครื่องปั้นดินเผา
ที่หลงเหลืออยู่ เป็นศิลปะจีนปลายราชวงศ์ซ้อง
และบางหลักฐานก็กล่าวว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
ได้นำช่างเผาเครื่องปั้นดินเผาจีนเข้ามาที่สุโขทัย
เป็นจำนวนมาก ทำให้เครื่องปั้นดินเผาในสมัย
สุโขทัยเจริญเป็นอย่างยิ่งในสมัยนั้น

การผลิตเครื่องสังคโลกของไทยในสมัย

สุโขทัยได้ห่างหายไป เพราะการล่มสลายของอาณาจักร
สุโขทัย จึงปรากฏเพียงโบราณวัตถุที่เหลือไว้ให้
อนุชนรุ่นหลังได้ชื่นชม การผลิตเครื่องปั้นดินเผา
ของจังหวัดสุโขทัยไม่ปรากฏมีในแหล่งใดอีก
นอกจากการผลิตแบบพื้นบ้านที่ บ้านทุ่งหลวง
อำเภอด่านช้าง ซึ่งทำให้บ้านทุ่งหลวง กลายเป็น
แหล่งเครื่องปั้นดินเผาที่น่าสนใจยิ่งของสุโขทัยใน
ปัจจุบัน

ขั้นตอนในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา

งานเครื่องปั้นดินเผาของชาวทุ่งหลวงใน
ปัจจุบันมีความหลากหลายมากกว่าในอดีต สาเหตุ
เพราะในระยะต่อมาได้มีการจำหน่ายไปสู่ท้องถิ่น
อื่นๆ พ่อค้าได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดรูปแบบ
ผลิตภัณฑ์มากขึ้น จากดั้งเดิมชาวทุ่งหลวงจะใช้
เวลาว่างจากการทำไร่ไถนา มาปั้นโอ่งไว้ใช้และ
จำหน่าย ก็ปรับเปลี่ยนมาเป็นกระถางปลูกต้นไม้
โอ่งสำหรับตั้งโชว์ ของเล่นเด็ก แจกัน โคมไฟ
ของมีค่า เป็นต้น

การเตรียมวัสดุ

กรรมวิธีการเตรียมวัสดุ เพื่อใช้ปั้นภาชนะ
ดินเผาของทุ่งหลวง มีดังนี้

๑. ดินเหนียว ซึ่งมีสีดำคล้ำ และมีความ
เหนียว นำมาจากบริเวณหนองอ้อและหนองก้อใหญ่
(หนองทอง) ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านทุ่งหลวงประมาณ ๒
กิโลเมตร การขุดดินต้องทำในช่วงฤดูแล้ง เพราะจะ
เป็นช่วงที่น้ำแห้ง และนำมาเก็บไว้ที่ไถ่ดินบ้าน
รางดินบนแคร่เพื่อป้องกันแดดและฝน ซึ่งจะทำให้
ดินเปลี่ยนคุณภาพ

๒. ทราย ทรายที่ใช้ในการปั้นเครื่องปั้น
ดินเผาของทุ่งหลวง จะนำมาจากวัดใหญ่ ซึ่งเป็น
ชุมชนแถวหมู่บ้านทุ่งหลวง และนำทรายนั้นมาเก็บ
ไว้ในกระบะทรายที่เตรียมทำไว้ไถ่ดินบ้าน

๓. ฟิน ฟินที่ใช้เผา เรียกว่าไม้หลว เป็น

ดินเหนียววัตถุดิบสำคัญในการปั้นภาชนะดินเผาต่างๆ ของบ้านทุ่งหลวง

การทุบดินให้เป็นก้อนเล็กก้อนน้อย ก่อนนำไปหมัก

การพรมดินขึ้นตอนหนึ่งของการเตรียมดิน

ไม้ไผ่ที่แห้งตายในกอไม้ไผ่ ซึ่งนำมาจากหลายแห่ง เช่น จากบริเวณเขาแถวบ้านลานเอียง ตำบลบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย บริเวณเขาจากจังหวัดกำแพงเพชร และบ้านอีโล๊ะโต๊ะ หมู่บ้านติดต่อกับชายแดนไทยพม่า จังหวัดตาก

การเตรียมดิน

๑. การหมักดิน นำดินเหนียวแห้งที่นำมาเก็บไว้บริเวณบ้าน มาทุบเป็นก้อนเล็กๆ ใส่ลงในอ่างน้ำ และทิ้งไว้ประมาณ ๑ - ๒ คืน เราเรียกวิธีนี้ว่า การหมักดิน

๒. การเหยียบดิน นำดินใส่กระบะไม้หรือหลุม หรือถึงดินตื้นๆ ร่อนทรายละเอียดผสมลงไป อัตราส่วนของการผสมนี้ ชาวบ้านใช้วิธีสังเกต ถ้าใส่ทรายมากเกินไป จะทำให้ผิวเครื่องปั้นดินเผาไม่เนียนเรียบ ถ้าใส่ทรายน้อยเกินไป ผิวจะเนียนเรียบ แต่เวลาเผาอาจจะเปราะ แตกง่าย จึงต้องให้ประสบการณ์และการสังเกตเป็นสำคัญ ซึ่งมีอัตราส่วนโดยประมาณดังนี้

อัตราส่วนการผสมดินโดยประมาณ

๑. ปั้นของชิ้นเล็ก ดิน ๒ ส่วน ทราย ๑ ส่วน

๒. ปั้นของชิ้นใหญ่ ดิน ๑ ส่วน ทราย ๑ ส่วน

๓. การนวดดิน โดยใช้วิธีเหยียบ ใช้สันเท้าเหยียบย่ำไปมาบริเวณส่วนกลาง เพื่อแผ่ดินให้กว้างออก แล้วพลิกกลับไปกลับมามาจนดินและทรายผสมเป็นเนื้อเดียวกัน ขณะเหยียบดินจะพรมน้ำไปด้วย โดยสังเกตจากดิน คือบ้าดินอ่อนตัวมากก็ไม่ต้องพรมน้ำมาก เมื่อเหยียบจนดินเข้ากันดีแล้ว ก็เป็นอันว่าใช้ได้ ให้นำกระดาษพลาสติกหรือผ้าขี้มาห่อดินให้มิดชิด เพื่อป้องกันดินแห้งและแข็งตัว และแบ่งดินไปปั้นภาชนะตามจำนวนที่ต้องการ

การปั้นขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน

นำดินที่นวดได้ที่แล้วมาปั้นด้วยมือ เพื่อหา
เม็ดทรายทรายหยาบออกให้หมด โดยนำไปยี้กับ
แผ่นกระดาษ แล้วปั้นเป็นก้อน ขนาดใหญ่เล็กตาม
ความต้องการ แล้วจึงดำเนินการปั้นตามขั้นตอนต่อไป

การปั้น

การปั้นภาชนะดินเผาของบ้านทุ่งหลวง มี
๒ วิธีคือ

๑. วิธีดี

ขั้นต้น วางก้อนดินลงบนแป้นหมุน
แป้นหมุนนี้ชาวบ้านเรียกว่าระ แล้วหมุนแป้นให้
เคลื่อนที่ ใช้มือขวาพองดินให้ขึ้นเป็นรูปร่าง เป็น

ภาชนะทรงตามที่ต้องการ เมื่อขึ้นรูปได้แล้ว วางดิน
ให้หมาด เพื่อยืดในขั้นต่อไป

อุปกรณ์ที่ใช้ในการตีหม้อ มี ๓ ชนิดคือ

๑.๑ ทวงหม้อ เป็นวงกลม เส้นผ่า
ศูนย์กลางประมาณฟุตเศษ อาจทำด้วยวัสดุหลาย
ชนิด เช่นใบตองกล้วยตัดทั้งใบม้วนให้แห้ง แล้วนำมา
มัดรวมกันให้แน่น หรืออาจจะใช้ฟางข้าวมัดรวมกัน
ให้แน่น ชดเป็นวงผ่าขนาด ๑ ฟุต เอียบขอบติดกัน
แล้วยึดด้วยนุ่น นำปลายมาทบรวมกันเป็นวงกลม
มัดปลายให้แน่น ในสมัยโบราณนิยมใช้ฟาง

๑.๒ ไม้ตี มีหลายลักษณะได้แก่

ไม้ตีไม้แรกเพื่อความแน่นของดิน

ไม้หน้าเรียบ เว้ากลางเพื่อความสมดุลเวลาที่

ไม้ลาย ไม้ลายคย เป็นไม้ที่ใช้ทำลวดลาย
แกะลายในโอ่งหรือหม้อดิน

๑.๓ ลูกหิน เป็นลูกแบนรี ทำด้วย

ดินผสมทรายปั้นแล้วเผา ใช้เป็นส่วนตบภาชนะด้านใน
เวลาตีด้วยไม้ตีด้านนอก

วิธีดี ก่อนตีนำไม้กับลูกหินจุ่มน้ำพอเปียก
เพื่อป้องกันดินติดเวลาตี

การลูหม้อ เป็นการจัดรูปทรงจากการหัก
ข้อมือ ในการตักครั้งแรก

การเล็มหม้อ เป็นการตักครั้งต่อๆ ไป

หม้อหรือโอ่งที่มีขนาดใหญ่ จะใช้การตี
หลายครั้ง เมื่อตีจนครบขั้นตอนแล้วจะให้ผ้าไม้หรือ
ลูกสะบ้า ชัดที่ผิวหม้ออีกครั้ง เพื่อให้ภาชนะมีผิว
เกลี้ยง แล้วนำไปตกแต่งลวดลาย

๒. วิธีใช้แป้นหมุน

เป็นวิธีแบบโบราณ โดยใช้ระ

ระ คือแป้นหมุนด้วยไม้เนื้อแข็ง มีแกน
สำหรับหมุนได้ วิธีใช้ ใช้ดินวางบนแป้น ให้หัว
แม่มือกดลงตรงกลาง แล้วบีบไว้ไปเรื่อยๆ ให้
ความหนาของดินเท่าๆ กัน เมื่อได้ความสูงเท่าที่
ต้องการ ใช้ผ้าชุบน้ำเปียกมารีหม้อ

รีหม้อ คือ การใช้ผ้าขี้ริ้วชุบน้ำโคลน
ไล่ตามภาชนะ

การปั้นภาชนะขนาดใหญ่ เช่น โอ่ง
แจกันใบใหญ่ ค้างบัว จะใช้วิธีแป้นหมุน ทั้งดิน
ให้หมาด ท่อดินที่ละชั้นอย่างช้าๆ

การปั้นภาชนะขนาดเล็ก เช่น กระถาง
หม้อกรันท์ โคมไฟ แจกันใบเล็กๆ หม้อสุกเล็ก
ของเด็กเล่น โดยวิธีปั้นได้ขึ้น

การตกแต่งภาชนะ

การตกแต่งภาชนะเครื่องปั้นดินเผาของ
บ้านทุ่งหลวง ใช้วิธีพิมพ์ลายเป็นส่วนใหญ่ โดยจะ
ใช้ไม้สลักหรือไม้เนื้ออ่อน เขียนลวดลาย นำไปกด
บนภาชนะให้เป็นลวดลาย เมื่อปั้นเสร็จใหม่ๆ

๑. อุปกรณ์การตกแต่งลวดลาย

๑.๑ ไม้ตี ตีค ไม้ทั้งมีลวดลายและไม่มี
มีลวดลาย ถ้าไม่มีลวดลายก็ใช้วิธีการตีเพื่อให้เป็น
รูปทรง ถ้าเป็นแบบลวดลาย ก็นำไปแต่งลวดลาย
ตามคอหรือบริเวณต่างๆ ของภาชนะ

๑.๒ ไม้กดลาย ตามแต่จะคิดประดิษฐ์
เป็นลวดลายต่างๆ เช่น ลายเส้น

๑.๓ ลูกกลิ้ง เป็นลูกกลิ้งกลมๆ มี
ลายเป็นร่อง ใช้กลิ้งบนขาปากหรือรอบคอภาชนะ

๒. การฉลุลาย เป็นการตกแต่งเครื่องปั้น
ดินเผาอีกวิธีหนึ่ง ฉลุเป็นลายโปร่ง ในขณะที่ภาชนะ
ยังไม่แห้งจะทำให้สะดวกในการฉลุลาย

๓. การปั้นแปะ เป็นวิธีตกแต่งอีกแบบ
หนึ่ง โดยนำดินมาปั้นลวดลายแล้วแปะบนภาชนะ
ตามความสวยงาม ไม่นิยมมากนักในการประดิษฐ์
เครื่องปั้นดินเผาของบ้านทุ่งหลวง

ภาชนะดินเผาที่ปั้นเสร็จแล้ว

๕. การตกแต่งรูปทรง นำภาชนะที่ปั้นแต่งแล้วมาสำรวจความเรียบร้อยอีกครั้ง และตกแต่งในส่วนที่บกพร่อง ก่อนนำไปตากและเผาต่อไป

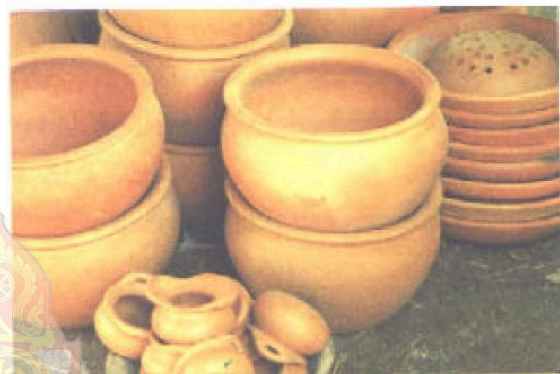
การตากเครื่องปั้นดินเผา

เป็นการเตรียมเครื่องปั้นดินเผาให้ทุกส่วนแห้งตัวเท่ากัน โดยการผึ่งแดด หากไม่มีแดดก็ผึ่งลมไว้ในที่ร่ม ต้องหมั่นคอยหมุน พลิกเครื่องปั้น ให้รับแสงแดดเสมอกันทุกด้าน

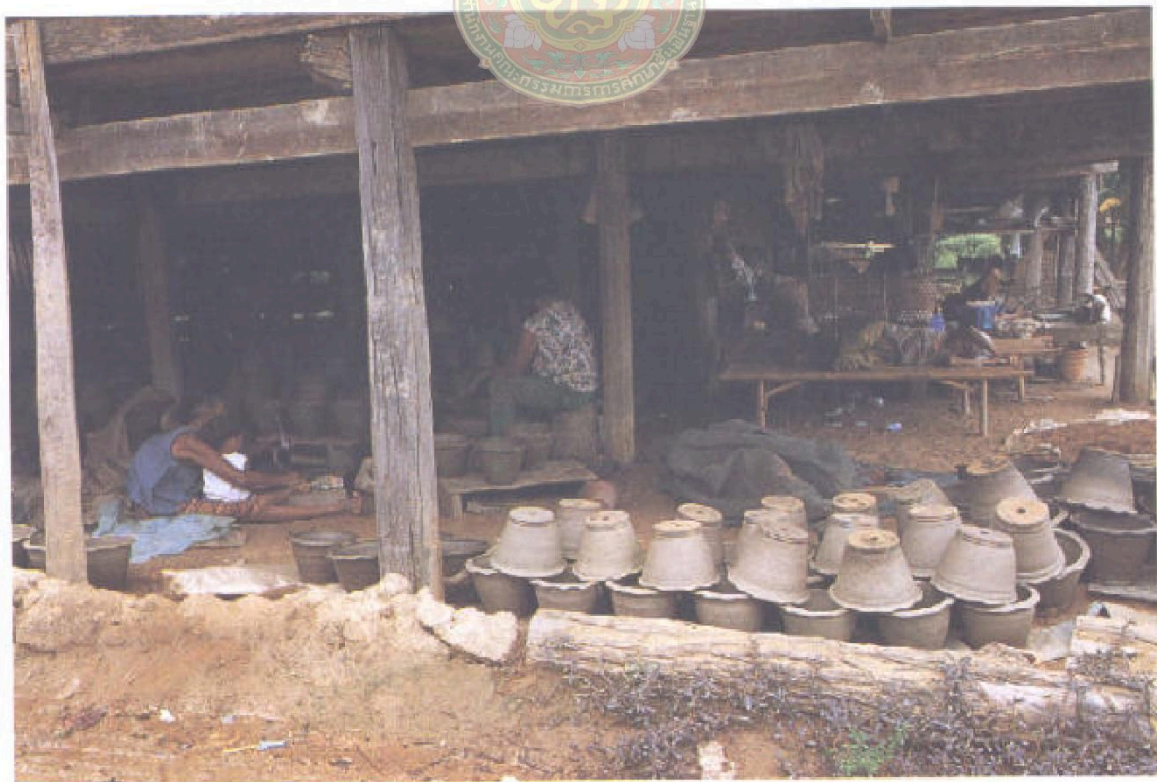
การเผาเครื่องปั้นดินเผา

เป็นการเผาแบบโบราณ คือการเผาแบบเตาลูม ก่อนเผาให้นำภาชนะที่เผาไปผึ่งแดดไว้ประมาณ ๓ - ๕ ชั่วโมง ให้ร้อน เพื่อให้ภาชนะที่เผามีสีสวย การเผาจะเผาทั้งไว้ข้ามคืน รุ่งเช้าจึงจะนำเครื่องปั้นหรือภาชนะนั้นออกมาจากเตาเผา

ด้วยกรรมวิธีที่ยากยิ่งดังกล่าว จนกลายมาเป็นภาชนะเครื่องปั้นดินเผาที่สวยงาม ทนทานแก่การถนอมเก็บรักษา ชาวบ้านทุ่งหลวง เป็นตัวอย่างหนึ่งที่สืบสานวัฒนธรรมของบรรพชนของเราด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านที่เรอบูมีใจยิ่ง นี่แหละหัตถศิลป์ที่บ้านทุ่งหลวง อำเภอทิวมาศ จังหวัดสุโขทัย

ภาชนะดินเผาที่ปั้นเสร็จแล้ว เตรียมนำออกจำหน่าย

ภาชนะดินเผาที่ปั้นเสร็จแล้ว นำมาตากเพื่อให้แห้งตัว

การเผาแบบเตาสุม เป็นแบบโบราณที่ยังมีใช้อยู่

สืบสานสังคมโลก

ด้วยแสง	ด้วยดี	ก่อร่าง
ด้วยสร้าง	ด้วยคิด	ประดิษฐ์ใหม่
สืบสาน	สังคมโลก	สุโขทัย
คงไว้	ไทย	ยาวนาน
พสก	ก่อร่าง	สร้างไว้
สืบสาน	ด้วย	คุณหลาน
ด้วยใจ	มุ่งมั่น	บันดาล
สืบสาน	เลียนแบบ	สุโขทัย

วินัย รอดภัย

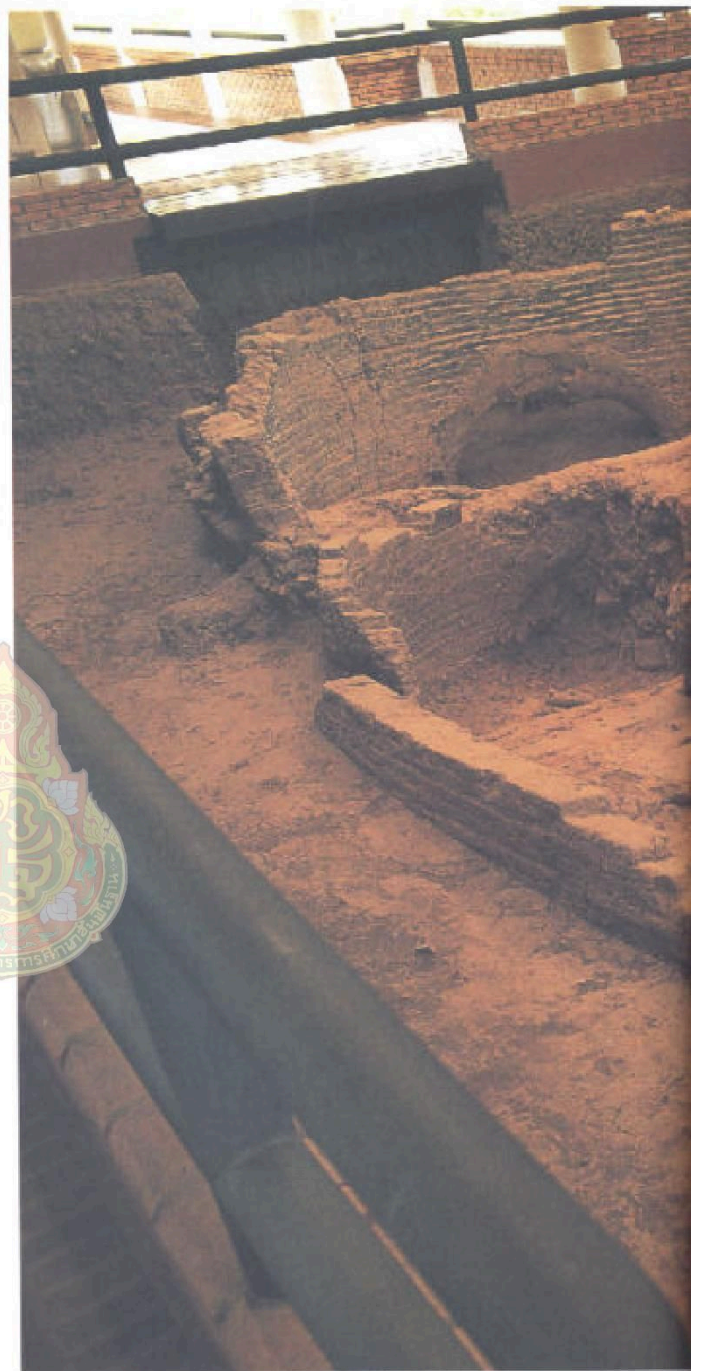
สังคโลก หรือเครื่องสังคโลก หมายถึง เครื่องถ้วยชาม สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องประดับ สถาปัตยกรรม สิ่งผลิตอันเนื่องด้วยความเชื่อใน พิธีกรรมต่างๆ และศาสนา ซึ่งทำด้วยดินแล้วนำไปเผาไฟ ไม่ว่าจะเคลือบหรือไม่ก็ตาม และเป็นของที่ผลิตขึ้นในสุโขทัย เตาเผาหรือแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่รู้จักกันดี คือ เตาสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และพิษณุโลก

สำหรับเครื่องสังคโลกที่จังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันแบ่งตามเตาเผาจะมีอยู่ ๓ แห่งดังนี้

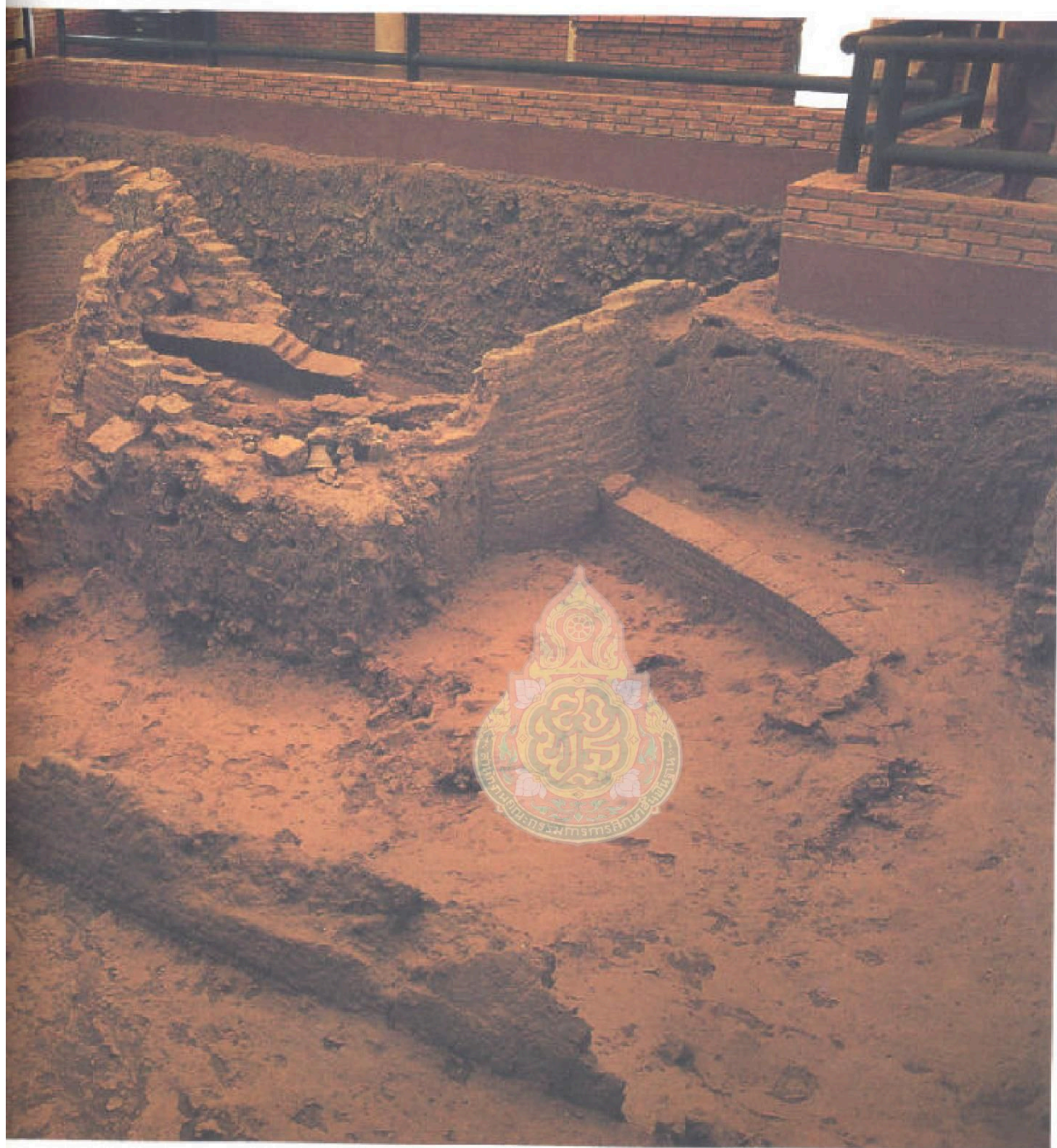
๑. เครื่องสังคโลกเตาสุโขทัย หรือเรียกว่า เตาทุเรียงสุโขทัย ปัจจุบันอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย เครื่องสังคโลกที่ได้จากแหล่งนี้เป็นภาชนะ ถ้วยโถโอชามที่เป็นของใช้สอยเป็นส่วนใหญ่ เครื่องปั้นเคลือบลวดลายสีดำหรือสีน้ำตาล เนื้อดินค่อนข้างหยาบ รุขน้ำดินสีขาวลวดลายสีดำ แล้วเคลือบด้วยน้ำเคลือบใสสีเขียวอ่อน การเรียงถ้วยชามเป็นเตาเผาในแห่งนี้จะใช้ก็ คือจานที่มีขา ปุ่ม ๕ ปุ่ม วางคั่นระหว่างชามตลขาม ฉะนั้น ภายในชามของเตาสุโขทัยจึงมีรอย ๕ จุด ปรากฏอยู่

๒. เครื่องสังคโลกเตาทุเรียงป่ายาง ปัจจุบันอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยม เหนือแก่งหลวง อยู่ใกล้เมืองเก่าศรีสัชนาลัย เครื่องสังคโลกที่ได้จากแหล่งนี้มีลวดลาย น้ำยาเคลือบสวยงาม รูปแบบพิเศษกว่าเตาเผาแหล่งอื่น แยกเป็นเตาเผารูปอักษร นาค มังกร และเตารูปตุ๊กตา สันนิษฐานว่าเตาแห่งนี้จะเป็นเตาหลวง

๓. เครื่องสังคโลกเตาทุเรียงเกาะน้อย ปัจจุบันอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ริมฝั่งคลองบางบอน ตำบลหนองอ้อ อำเภอศรีสัชนาลัย เครื่องสังคโลกที่ได้จากแหล่งนี้เป็นภาชนะถ้วยชาม จาน จานเชิง โถ ขวด สีของเครื่องสังคโลกมีหลายสี เช่น สีน้ำตาล สีเหลืองอ่อน

สีเขียวไข่กา สีขาวมีลวดลายที่เขียนด้วยสีขาวแล้วเข้มกว่า ส่วนใหญ่สีเคลือบจะใช้วัตถุดิบ เช่น ขี้เถ้า ของพืชและสัตว์ ผสมกับดิน การเรียงเครื่องถ้วยชาม เตาเผา ไม่ซ้อนกันเป็นชั้นๆ อย่างเตาสุโขทัย แต่วางบนที่แท่งกลวง ฉะนั้น ก้นชามที่เตาเกาะน้อยนี้

เตาทุเรียง ที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

จะเป็นวงแหวนปรากฏอยู่

ชนิดและประเภทของสังคโลก

ถ้าพิจารณาวัสดุและความแข็ง อาจแบ่งได้
เป็น ๒ ชนิด คือชนิดเนื้ออ่อนหรือเนื้อดิน และชนิด

เนื้อแข็งหรือเนื้อหิน

๑. ชนิดเนื้ออ่อนหรือเนื้อดิน ได้แก่ภาชนะ
ที่มีเนื้อดินพูนตัวค่อนข้างมาก สามารถดูดซึมน้ำได้
มีเนื้อดินสีส้มอมแดง ผิวด้านนอกไม่เคลือบ แต่บาง
ชั้นมีการขัดผิวให้มันแล้วชุบน้ำดินสีแดง การตกแต่ง

ลวดลาย ที่พบมากเป็นลายเชือกทาบและลายขูด หรือลายขีดลงไปบนเนื้อดิน

๒. ชนิดเนื้อแข็งหรือเนื้อหิน ได้แก่ ภาชนะ ที่มีเนื้อแน่น แข็ง น้ำและของเหลวไม่สามารถ ไหลผ่านได้ เวลาเคาะมีเสียงกังวาน ใช้ความร้อนในการเผาด้วยอุณหภูมิสูงกว่าชนิดเนื้ออ่อน มีทั้ง เคลือบน้ำยา ได้แก่ ครก สาก โหปากผายหอยยาว โองต่างๆ สังคโลกประเภทนี้จะพบมากที่แหล่งเตาเผาบ้านเกาะน้อย สำหรับภาชนะที่เคลือบน้ำยา จะมีชนิดเคลือบน้ำยาสีเขียว สีฟ้า ใช้สำหรับแต่ง ลวดลายบนภาชนะ พบมากที่แหล่งเตาเผาป่ายาง และบ้านเกาะน้อย ภาชนะที่เคลือบสีขาวขุ่น เช่น จาน โถ โหขนาดเล็ก โคมไฟ ดูกตา พบมากที่ แหล่งเตาสุโขทัย และเตาป่ายาง ภาชนะที่เคลือบ สีนํ้าตาล เช่น ครก คนที ตะเกียง โหขนาดเล็ก

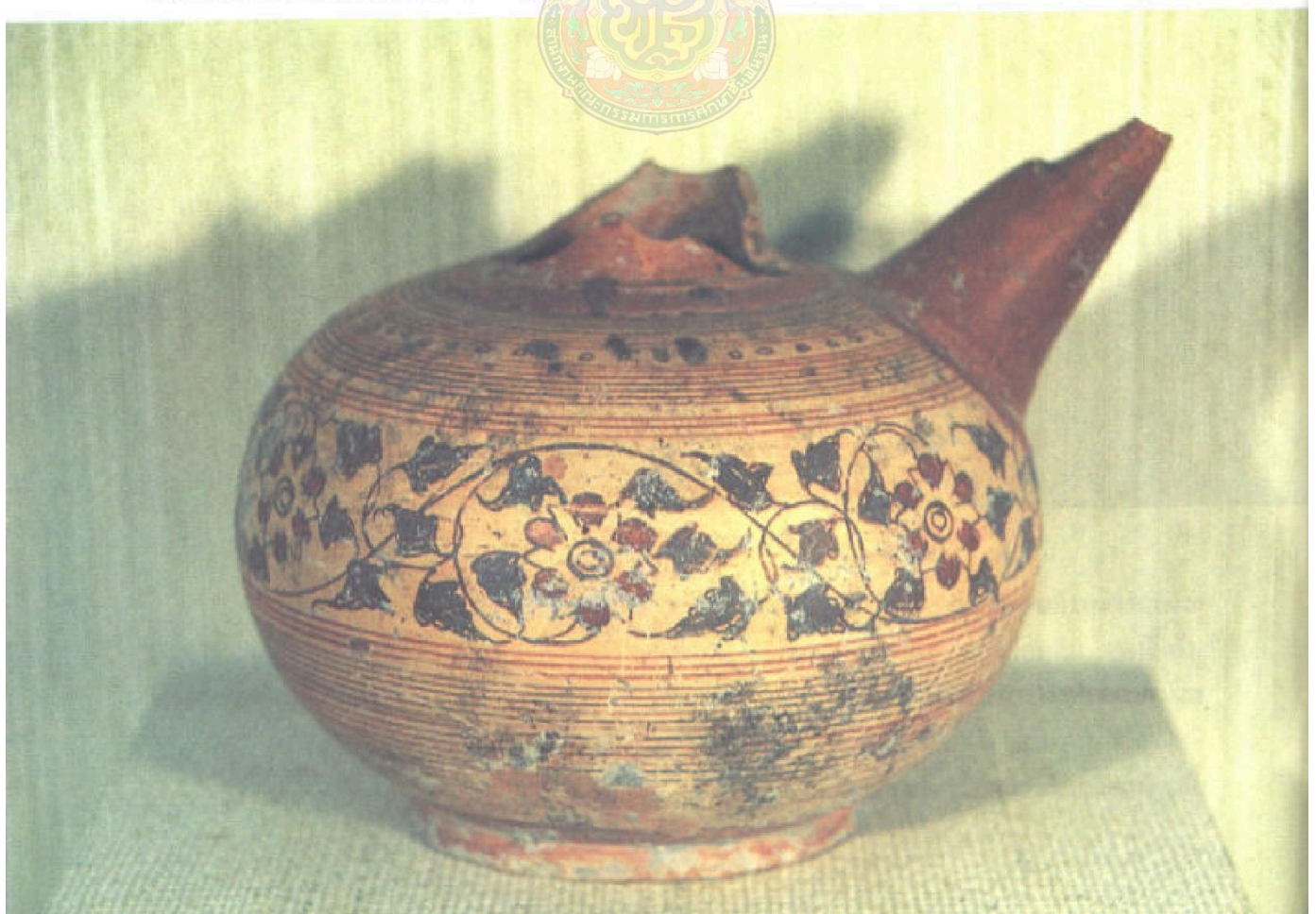
ใหญ่ โกง ดูกตาขนาดเล็ก ผลิตภัณฑ์เตาป่ายางและ บ้านเกาะน้อย

นอกจากนี้ยังมีภาชนะชนิดเขียนลายให้ เคลือบ คือ การเขียนลายก่อนชุบเคลือบ แล้วนำไป เผา ลวดลายที่เขียนจะมีสีน้ำเงินเข้ม ดำ น้ำตาล สังคโลกชนิดนี้จะงดงามมาก และมีราคาแพง

ลวดลายที่ปรากฏในถ้วยชามสังคโลก

เครื่องสังคโลกในสมัยสุโขทัย มีลวดลาย เฉพาะตัว ลวดลายที่พบมากในจาน ชาม ก็คือ กงจักร ปลา ดอกไม้ โดยเฉพาะปลา เป็นแบบ เฉพาะของชาวสุโขทัย นอกจากนี้ยังมี กุ้ง หอย ปู คล้ายเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของสุโขทัยที่กล่าวไว้ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว

คนที (กาน้ำ) เครื่องปั้นดินเผาเขียนสี แสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครนายก อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

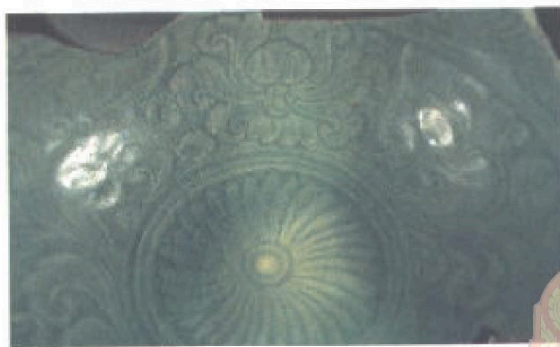
ชามสังคโลกเขียนลายปลา แสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ-
รามคำแหง อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

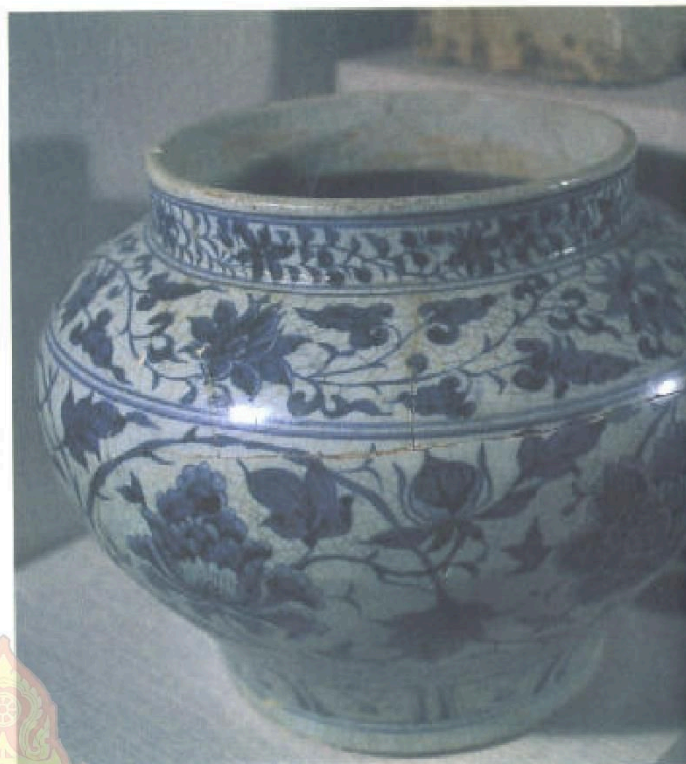
โถสังคโลกลายรูปต้นไม้ แสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน-
แห่งชาติรามคำแหง อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

เครื่องสังคโลกของสุโขทัย นับวันจะหายากยิ่ง
ราคาของบางชิ้นมีการซื้อขายกันนับล้านบาท
และมีแนวโน้มว่าสิ่งของเหล่านี้จะไปอยู่ในต่างประเทศ
มากกว่าประเทศไทย โดยเฉพาะตั้งแต่ ปี
พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมา มีการซื้อขายเครื่องสังคโลก
กันมากขึ้น คุณสมเดช พ่วงแผน ชายหนุ่มเชื้อสาย
ชาวสุโขทัยโดยกำเนิดเห็นสังคโลกมาแต่เกิด เพราะ
คุณพ่อคุณสมเดช นอกจากทำไร่ข้าวโพดแล้ว ยัง
เป็นผู้ใหญ่บ้าน เกิดที่เมืองเก่าสุโขทัย สะสมเครื่อง
สังคโลกไว้มาก สมัยก่อนเครื่องสังคโลกมีมาก ชาวบ้าน
ทำไร่ ทำนา ขุดหลุมปลูกอะไรก็พบ นำมาขาย
มาแลกข้าว คุณพ่อคุณสมเดชก็เก็บไว้ ราคาไม่แพง
เพราะมีความเชื่อเรื่องภูมิปัญญา ไม่กล้านำเข้าบ้าน
เก็บไว้ที่ทุ่งข้าว เป็นยิ่งๆ ทั้งพระและเครื่องสังคโลก
ต่อมาคุณพ่อคุณสมเดชมาทำกิจการเปิดปั๊มน้ำมัน
และยังรับราชการเป็นกำนัน เครื่องสังคโลกเริ่มมี
การซื้อขายมากขึ้น คุณพ่อคุณสมเดชก็มอบให้
ผู้หลักผู้ใหญ่ไปบ้าง ขายไปบ้าง ของที่อยู่เริ่ม
หมดไป ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ - พ.ศ. ๒๕๓๑ เครื่อง
สังคโลกในยุ้งคุณพ่อเหลือน้อยมาก ชิ้นดีๆ ก็ขาย
ให้ผู้ใหญ่ไปหมด เหลือแต่ของแตกๆ ทำให้
คิดถึงเยาว์ชนรุ่นหลังๆ จะไม่มีเครื่องสังคโลกสุโขทัย
ไว้ดู เพราะไปอยู่ต่างประเทศหรือไม่ก็อยู่ที่บ้านของ
เศรษฐีของเมืองไทยที่นิยมของเก่าโบราณ จึงเริ่มมี
ความคิดตั้งแต่นั้นมา อยากจะทำเลียนแบบขึ้นมา
ใหม่ จากนั้นเริ่มศึกษาเครื่องสังคโลก ศึกษาเรื่องดิน
น้ำเคลือบ การเผา จนมีความรู้และสามารถทำ
เครื่องสังคโลกได้ คุณสมเดชได้สร้าง อาณาจักร
พ่อภู สังคโลก เพื่อผลิตเครื่องสังคโลกเลียนแบบ
โบราณและทำเป็นพิพิธภัณฑ์เปิด จัดแสดงเครื่อง
สังคโลกโบราณที่สะสมไว้ให้ผู้สนใจเข้าชม งานชิ้นแรก
ที่คุณสมเดชผลิตคือ **ครุฑ** ถอดแบบจากภายใน
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย
เป็นผลงานที่งดงามมาก และนำขึ้นชมอย่างยิ่ง ขณะนี
อยู่ที่พิพิธภัณฑ์ประเทศญี่ปุ่น

ผลงานในอาณาจักรพองู สังคโลก คือ สังคโลกจำลองมากมาย ทั้งศรีสังขาลย์และสุโขทัย ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม เครื่องใช้สอย ถ้วย ชาม หม้อ ไห และสิ่งที่คุณสมเด็จภาคภูมิใจมากก็เพราะงานที่ปรากฏออกไปทุกชิ้นนับว่ามีชิ้นเดียวในโลก เพราะเป็นงานฝีมือที่เลียนแบบช่างปั้นในอดีตอย่างแท้จริง เป็นการสืบสานภูมิปัญญาเครื่องสังคโลกของบรรพบุรุษของอาณาจักรสุโขทัย ขณะนี้มีชาวบ้าน

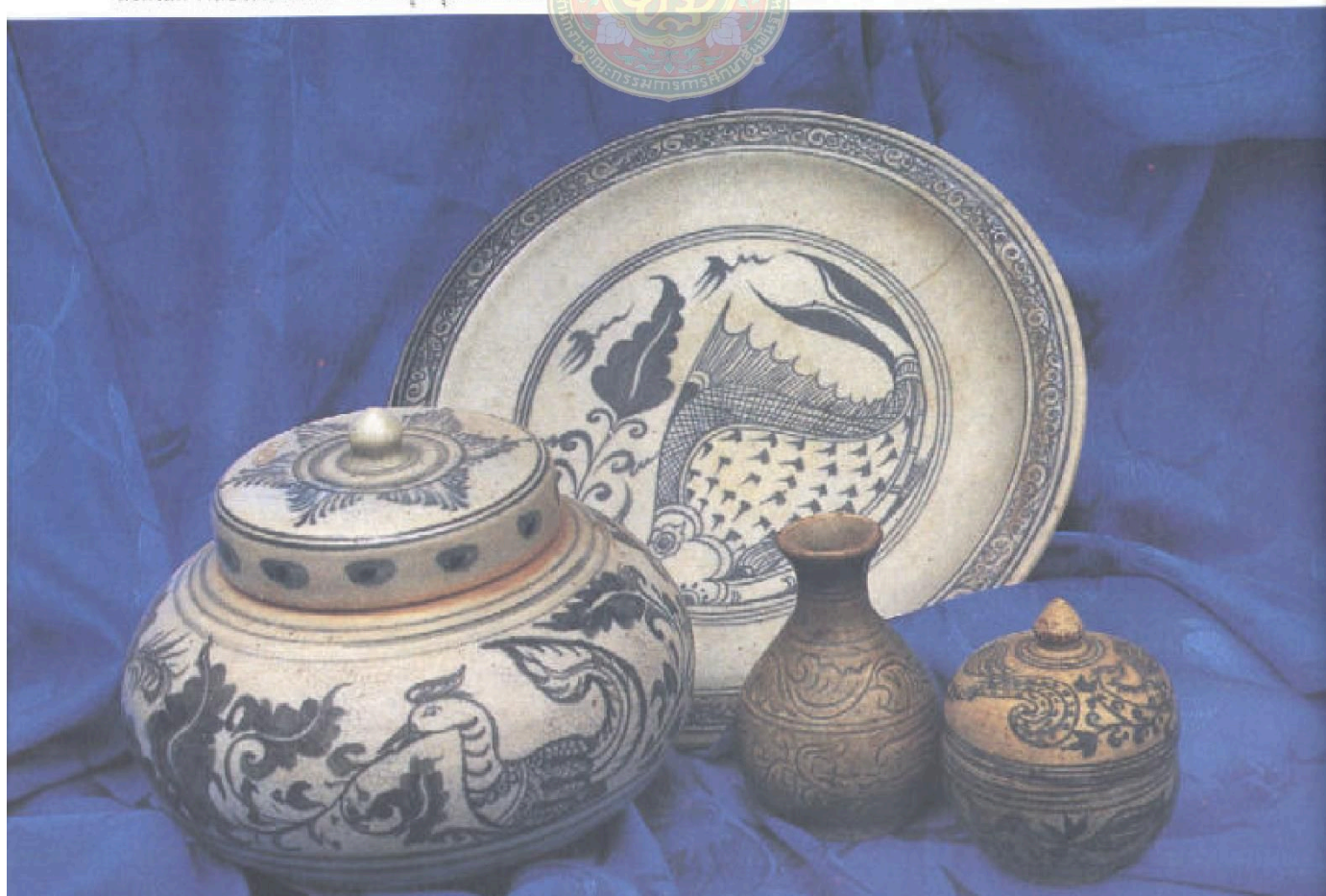

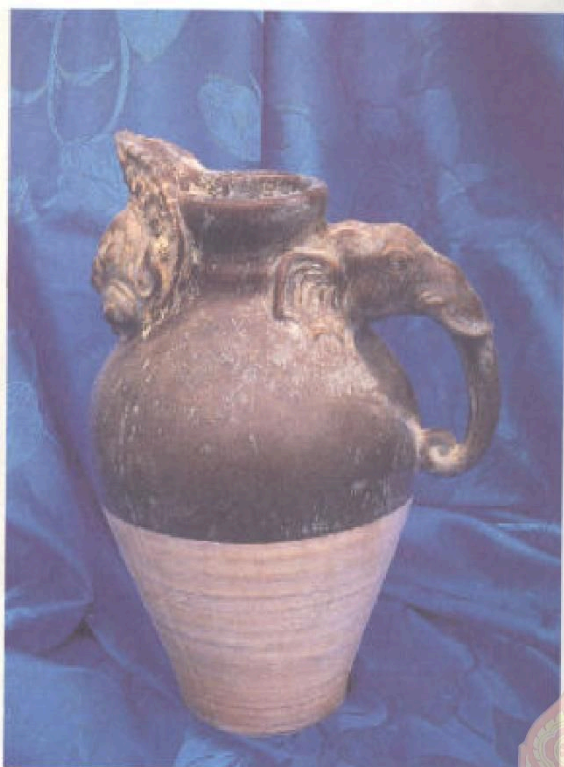
ลายหนึ่งของเครื่องสังคโลก

สังคโลกจำลองเขียนลาย ที่อาณาจักรพองู สังคโลก

สังคโลกจำลองเขียนลาย ที่บ้านเคอสุเทพ พรหมเทพ

สังคโลกจำลองที่อาณาจักรพองู สังคโลก

ในสุโขทัยได้ทำเครื่องสังคโลกเลียนแบบหลายแห่ง มีทั้งที่ศรีสัชนาลัยและที่เมืองเก่าสุโขทัย โดยเฉพาะที่บ้านนายแพง พรหมเพชร และนายสุเทพ พรหมเพชร ได้จัดทำเลียนแบบอย่างประณีตจนแทบแยกไม่ออกว่าเป็นเครื่องสังคโลกโบราณหรือจัดทำขึ้นมาใหม่นับว่าเป็นสิ่งที่ชาวสุโขทัยภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

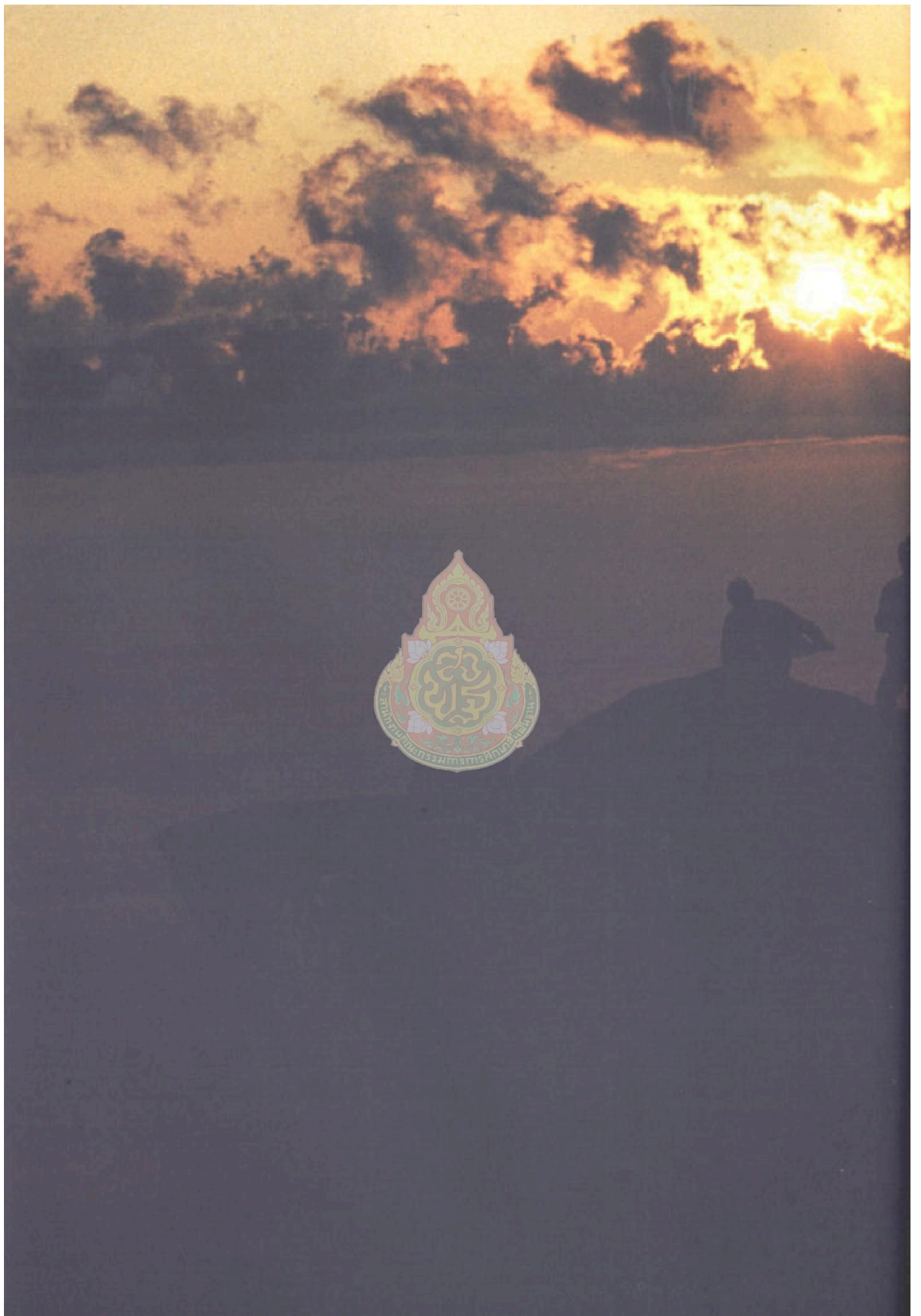

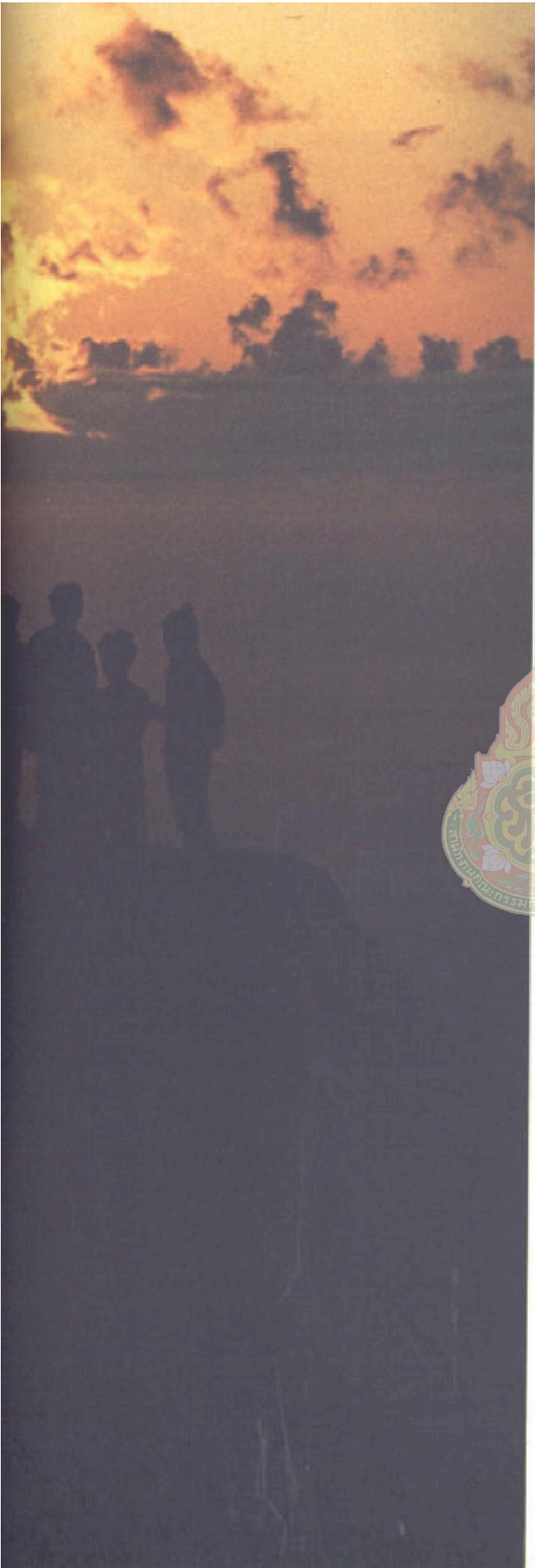
ตุ๊กตาสังคโลก ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสวรรคตวรนายก อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

สังคโลกจำลองเขียนลาย ที่บ้านคุณสุเทพ พรหมเพชร

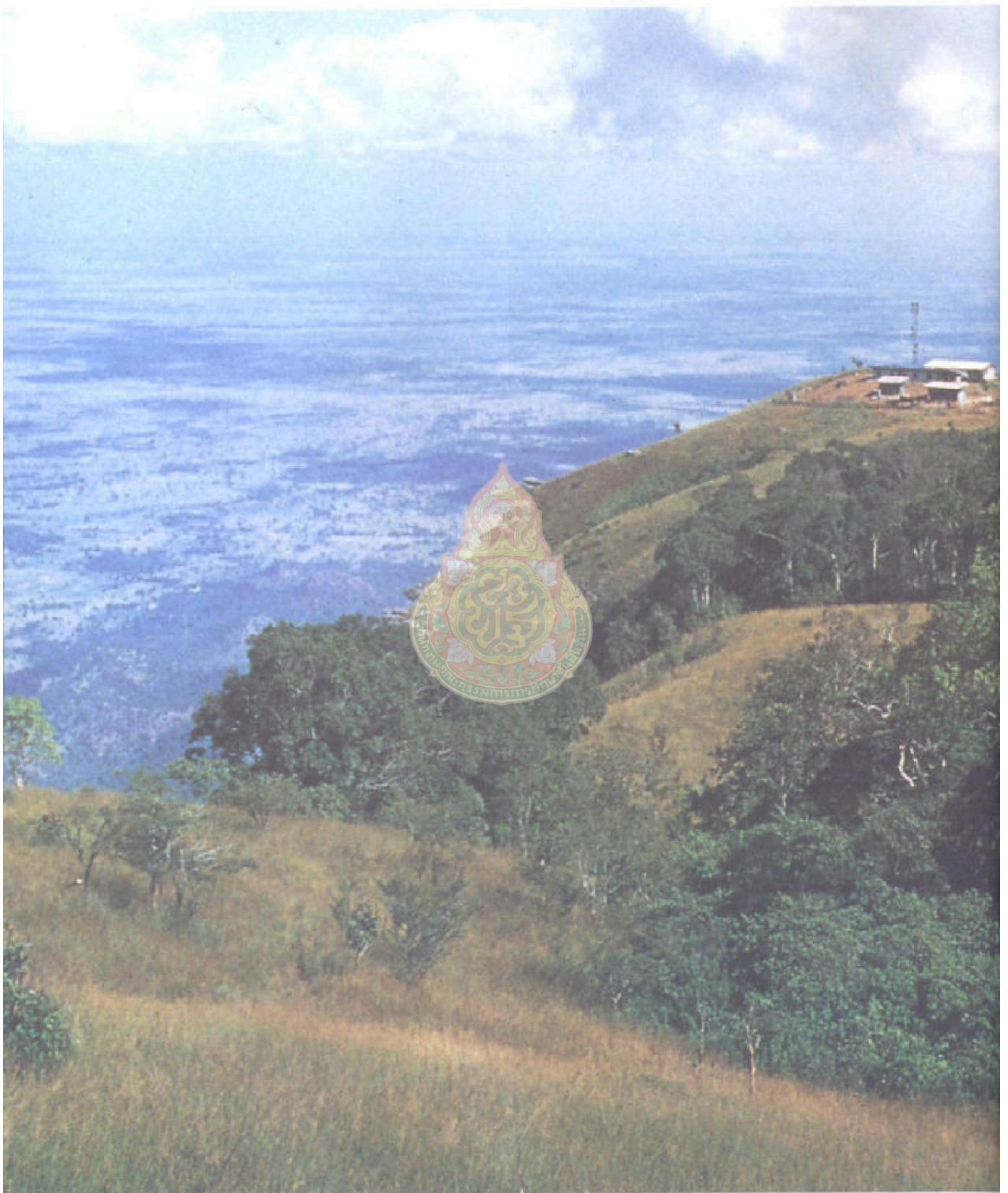

อุทยานแห่งชาติรามคำแหง

อุทยานแห่งชาติ นามเขาหลวง
ประทับทรง ประทับจิต เกินคิดฝัน
พลาลล้า อำไพ แห่งไพรอัน
หมั่นเฝ้าธรรม บันดิน ไทยถิ่นธรรม
ระง่อนเงื่อม ชะงือกจ้ำ ถิ่นภูผา
เขาแม่ย่า ผาธาราณณ์ เลื่อมลายล้า
กลุ่่งหญ้า งามไกล ชื่นใจเจ้า
ระบือคำ เขาหลวง ของปวงไพร

ทวัชพร ทองคำใบ

ความสวยงามบนยอดอุทยานแห่งชาติวามคำแหง (เขาสลวง) มองจากภูซมวิ

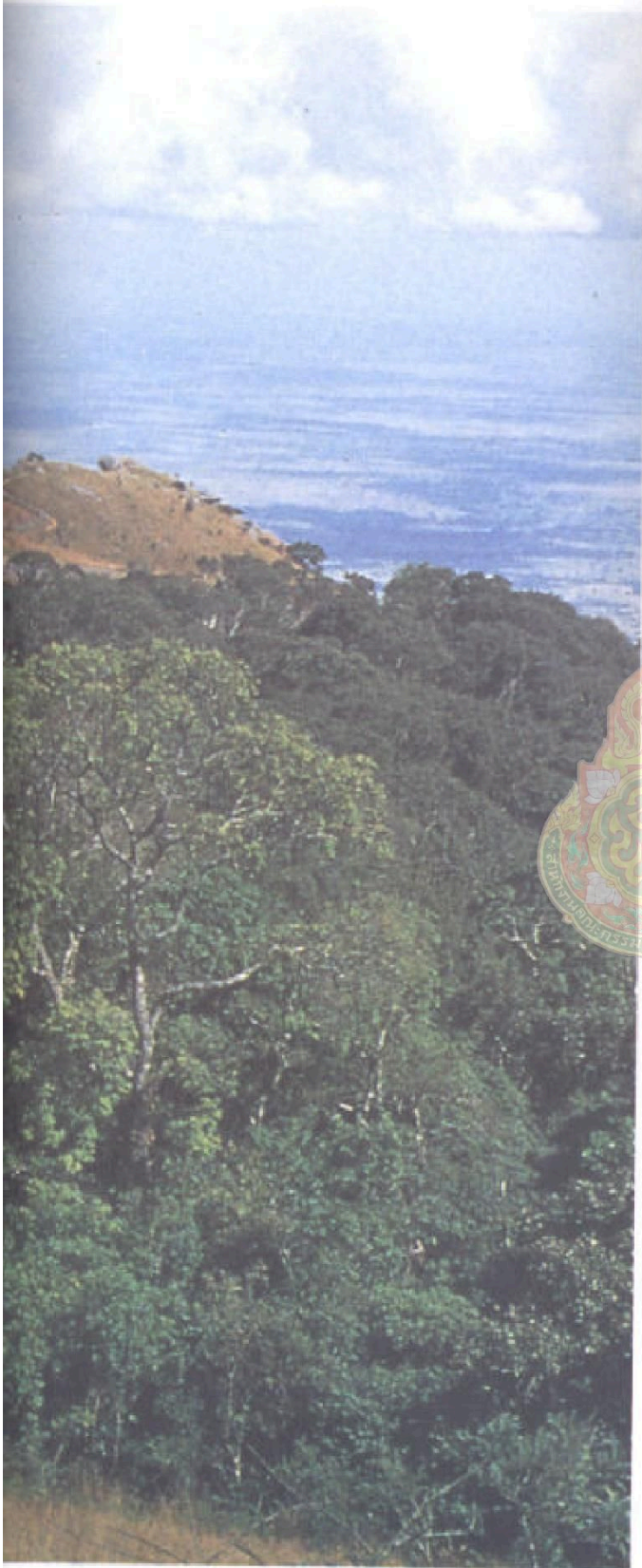
อุทยานแห่งชาติรามคำแหง ตั้งอยู่ใน
ท้องที่อำเภอศรีมหาสาร อำเภอบ้านด่านลานหอย
อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เป็นอุทยานแห่งชาติ
ทางธรรมชาติที่มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่ง
ต้นน้ำลำธาร และธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตก
สายรุ้ง สวนสมุนไพร หุบเขาธรรมชาติ มีเนื้อที่
ประมาณ ๓๔๑ ตารางกิโลเมตร หรือ ๒๑๓,๑๒๕ ไร่

อุทยานแห่งชาติรามคำแหงหรือที่คนส่วน
ใหญ่รู้จักกันในนาม ป่าเขาหลวง ในอดีตสมัยกรุง
สุโขทัยเป็นราชธานี ได้มีการสร้างวัดวาอารามต่างๆ
ไว้บริเวณรอบๆ ป่าเขาหลวงแห่งนี้จึงมีความ
เกี่ยวข้องกับกรุงสุโขทัยตามความในศิลาจารึก
พ่อขุนรามคำแหงฯ ตอนหนึ่งว่า

เมืองหัวนอน (ทิศใต้) เมืองสุโขทัยนี้มี
ภูมิ พินาร ปุศรูอยู่ มีสรีดภงส์ (ท่านบักหน้า) มี
ป่าพร้าว ป่าลา (ขุ่น) มีป่าม่วง ป่าขาม มีน้ำโคก
(น้ำตก) มีพระขงผี เทพดาในเขาอันนั้น
(เขาหลวง) เป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้
ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แล้ว ให้วัดพิสิญกเมืองนี้
เทียบเมืองนี้ดี ผิไหว่บ่ดี พล่บ่ถูก ผิในเขาอันบ่
คุ้มบ่เกรง เมืองนี้หาย

จากหลักศิลาจารึกดังกล่าวทำให้ทราบว่
บริเวณป่าเขาหลวงแห่งนี้ มีอิทธิพลต่อการดำรงชีพ
และเป็นสิ่งที่ยึดถือของบรรพบุรุษในเมืองสุโขทัย
อย่างยิ่ง สิ่งก่อสร้างต่างๆ ยังมีร่องรอยปรากฏอยู่
จนทุกวันนี้

อุทยานแห่งชาติรามคำแหง ได้รับการ
พิจารณาเป็นอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ เมื่อวันที่
๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยใช้ชื่อว่า อุทยาน-
แห่งชาติรามคำแหง เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติ
พ่อขุนรามคำแหงมหาราช นับเป็นอุทยานแห่งชาติ
ลำดับที่ ๑๘ ของประเทศ

ดอกเทียนน้อย ความงดงามบนอุทยานแห่งชาติราม-
คำแหง (เขาลอง)

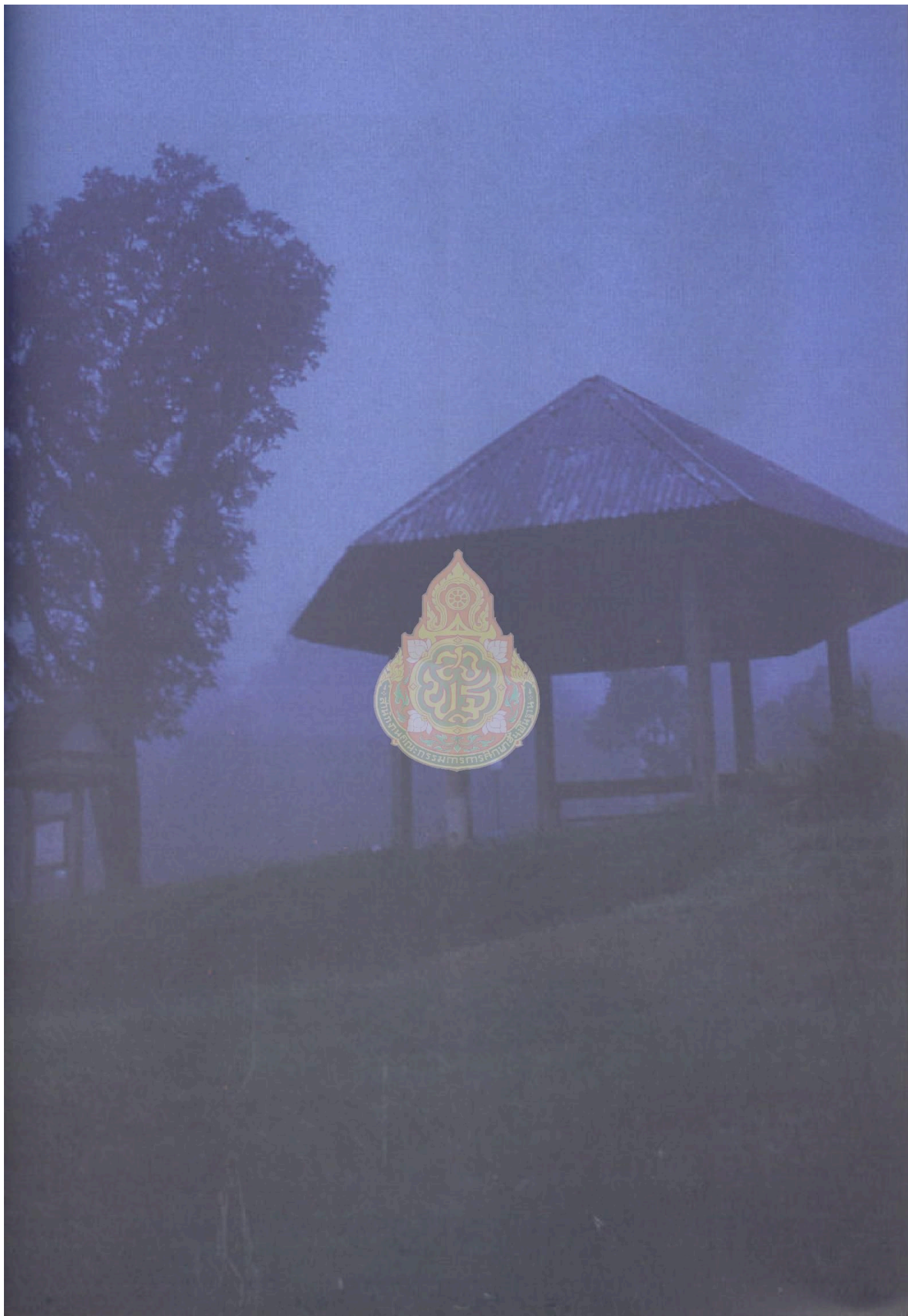
ลักษณะภูมิประเทศ และภูมิอากาศ

ภูมิประเทศป่าเขาลองเป็นภูเขาสูงชัน
ชันชัน ทอดตัวอยู่ในแนวเหนือ - ใต้ ตั้งตระหง่าน
อยู่บนพื้นราบคล้ายจอมปลวกขนาดใหญ่
อยู่กลางทุ่งนา ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรม วนเขต
อุทยานฯ ประกอบด้วยยอดเขาที่สำคัญ ๔ ยอดด้วย
กันเดียว ยอดเขาเจดีย์ ยอดเขานาทรายเน่ ยอดเขาภูกา
ยอดเขาแม่ย่า เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ไหลลงไป
หล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมรอบๆ อุทยานฯ มาเป็น
เวลานาน แล้วไหลลงสู่แม่น้ำยมทางทิศตะวันออก
และแม่น้ำปิงทางทิศตะวันตก

สภาพอากาศบนยอดเขาจะหนาวเย็น
ตลอดปี มีเมฆหมอกปกคลุมมากในช่วงฤดูหนาว
และฤดูฝน บางเวลาจะมีลมแรง อุณหภูมิเฉลี่ย
โดยประมาณ ๑๒ - ๑๔ องศาเซลเซียส ฤดูร้อนจะ
อยู่ในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน ฝนจะตกชุกใน
เดือนสิงหาคม - ตุลาคม และช่วงที่อากาศเย็น
สบายที่สุดจะอยู่ระหว่างเดือนธันวาคม - มกราคม

ลานกว้างบนอุทยานแห่งชาติรามคำแหง (เขาลอง) เป็นที่
กางเต็นท์พักแรมของนักท่องเที่ยว

ดอกหงส์ทองเบ่งบานระหว่างทางขึ้นเขา

พรรณไม้และสัตว์ป่า

สภาพป่าไม้ในเขตอุทยานแห่งชาติรามคำแหง นับว่ามีความอุดมสมบูรณ์มาก เหมาะแก่การศึกษาค้นคว้า วิจัย และการพักผ่อนหย่อนใจ บริเวณป่าตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ประกอบไปด้วย ป่าดิบแล้ง ป่าดิบเขา ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และทุ่งหญ้าธรรมชาติ พรรณไม้ที่สำคัญ ได้แก่ สัก ตะเคียน มะค่าโมง มะค่าแต้ ประดู่ กระบาก กระบาก ยาง บุนนาค ก่อ มะม่วงป่า กระดังงาดง มะหาด ตาเสือ พะยอม เต็ง รัง พลวง และไม้ชนิดต่างๆ เช่น ไม้หก ไม้ป่า ไม้ซาง ไม้รวก ไม้มันหมู บริเวณทุ่งหญ้าบนยอดเขาจะมีพืชสมุนไพร และว่านขึ้นอยู่ตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก

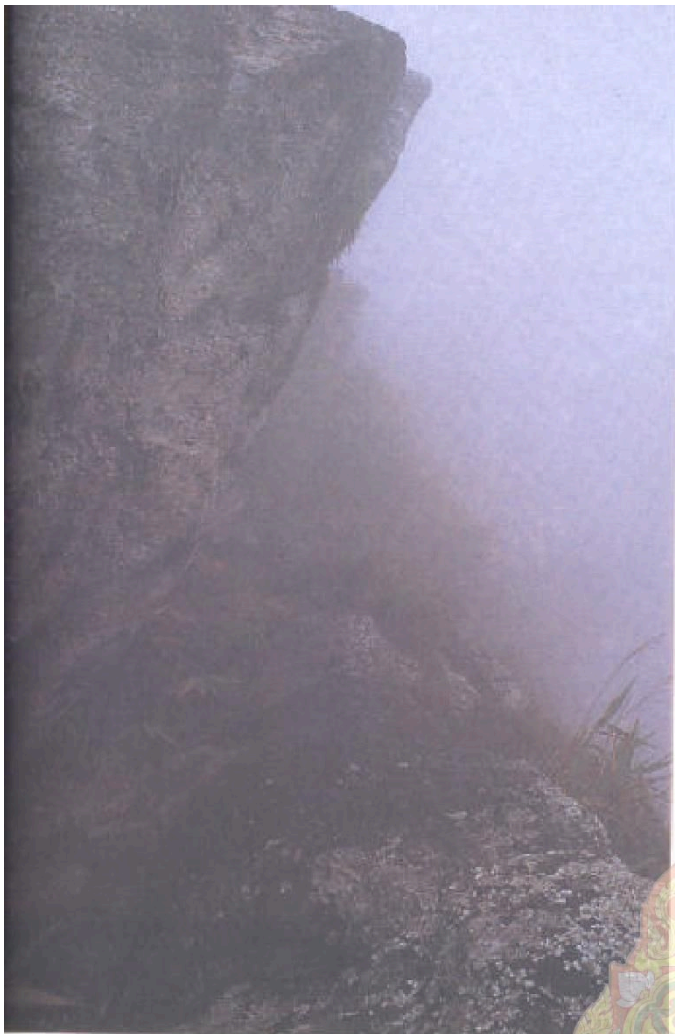
พื้นที่ป่าเขาหลวงส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชัน มีเทือกเขาสลับซับซ้อน มีพืชอาหารสัตว์และทุ่งหญ้ายู่งในที่สูงบริเวณยอดเขา สัตว์ป่าส่วนใหญ่จึงอาศัยอยู่บริเวณภูเขาสูงทางด้านทิศตะวันตกของอุทยานฯ ได้แก่ วัวแดง เก้ง หมู หนูป่า ลิง ชะนี กระรอก และนกชนิดต่างๆ ทั้งที่อยู่ประจำถิ่นและย้ายถิ่น เช่น นกเขา นกขุนทอง นกกระยาง นกไผ่แดง นกยางเขียว นกกระเดียน และนกนางแอ่น เป็นต้น

บริเวณป่า ทางขึ้นไผ่ตกลายรัง

จุดเด่นที่น่าสนใจ

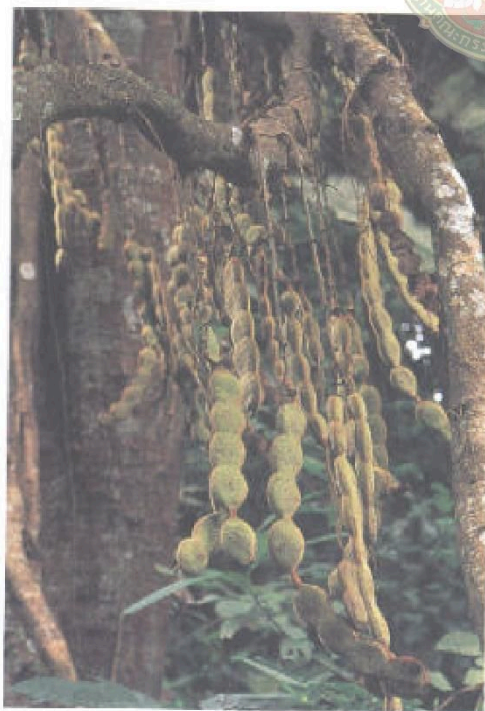
เขาหลวง เป็นภูเขาที่มียอดเขาสูงที่สุดอยู่ทางด้านทิศใต้ของเมืองสุโขทัย รูปทรงแปลกฐานคล้ายสตรีนอนสยายผมที่มีส่วนใบหน้าเคลือบอยู่กับเมฆหมอกตลอดเวลา บนยอดเขามิ่วทิวทัศน์สวยงามประกอบไปด้วยยอดเขาสูงที่ปกคลุมด้วยทุ่งหญ้าธรรมชาติ จำนวน ๔ ยอด ได้แก่ ยอดเขานารายณ์ ยอดเขาภูกา ยอดเขาเจดีย์ และยอดเขาแม่ย่า โดยยอดเขาภูกาและยอดเขาแม่ย่าสูงที่สุด ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยประมาณ ๑,๒๐๐ เมตร

ผานารายณ์ หนึ่งในจุดชมวิวยอดเขาหลวง

ทุ่งหญ้าธรรมชาติบริเวณทางขึ้นยอดเขานารายณ์

ผลสะบ้า อาหารคั้นตัวของหมูป่า

ทุ่งหญ้าธรรมชาติ บนยอดเขาจะเป็นทุ่งหญ้าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติมีเนื้อที่ประมาณ ๓,๐๐๐ ไร่ มีหญ้าหลายชนิดขึ้นอยู่รวมกัน บางชนิดเป็นพืชสมุนไพร โดยเฉพาะบริเวณสวนขวัญ

ไทรงาม แม่กิ่งก้านสาขาสวยงาม คอยต้อนรับผู้มาเยือนเขาหลวงอยู่ตลอดเวลา

ไทรงาม เป็นต้นไทรขนาดใหญ่แม่กิ่งก้าน
สาขาได้ลักษณะสวยงามเหมาะสำหรับนั่งพักผ่อน
อยู่ระหว่างทางขึ้นยอดเขาหลวง

สมุนไพร และว่าน ในพื้นที่อุทยานฯ มี
ว่านและสมุนไพรหลายร้อยชนิด เช่น ไตไม่รู้ลืม
หอมไกลดง นางค่อม อบเชย หนุมานประสานกาย
เสน่ห์จันทร์ หนุมานนิ่งแท้ สบู่เลือด เพชรหน้าทั้ง
เลือดค้างคาว รวงจืด กระวาน กำลังเสือโคร่ง ฯลฯ

ดอกว่านหนุมานนิ่งแท้

ว่านเลือดค้างคาว

ว่านหวดนิย่น

ว่านเสน่ห์จันทร์

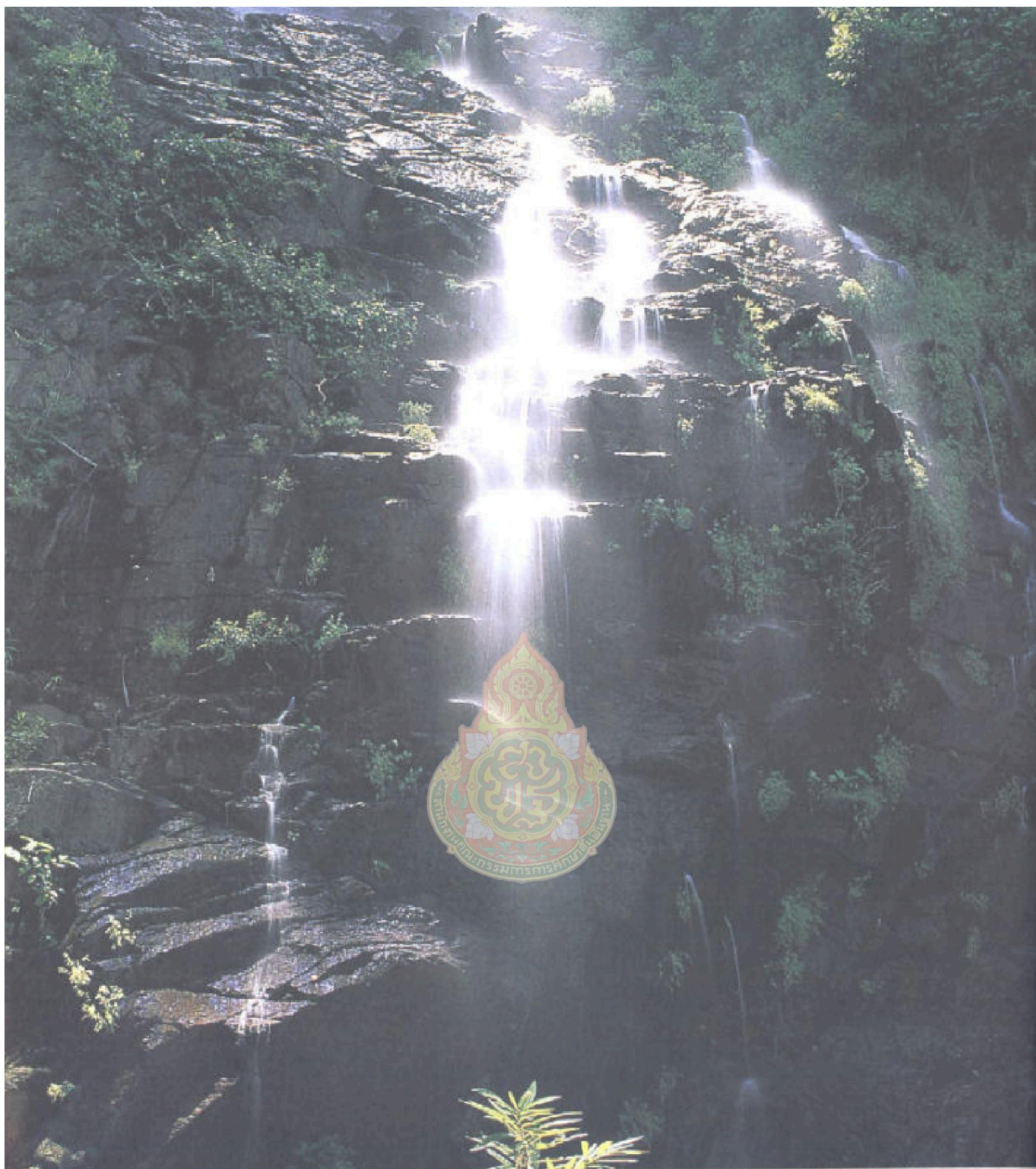
ว่านเล็งกลางดง

ว่าน
สบู่เลือด

ต้นอาแซก

น้ำตกสายรุ้ง เมื่อใดที่พระอาทิตย์สาดแสงลงมากกระทบละอองน้ำ จะเกิดสายรุ้งทอประกายดูสวยงามมาก

น้ำตกสายรุ้ง เป็นน้ำตกที่สูงชันและสวยงาม
เกิดจากต้นน้ำบริเวณเขาเจดีย์มาเป็นลำธารไหล
ไหลลงมาจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีโตรกผาสูงชัน
กว่าร้อยเมตร แต่จะมีน้ำตกเฉพาะในฤดูฝนเท่านั้น

หลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีดังนี้

รอยพระพุทธรูป ตั้งอยู่เชิงเขาถ้ำพระบาท ทำด้วยหินชนวนแกะสลักรอยมณฑล ๓๐๘ สร้างในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย อายุประมาณ ๖๐๐ ปีเศษ

ปรางค์เขาปู่ เป็นปรางค์ก่อด้วยอิฐขนาดใหญ่ ตั้งอยู่บนภูเขาสูงเล็กๆ ใกล้อุทยานฯ เป็นศิลปะเขมรสมัยบาปวน สร้างสำหรับคนเดินทาง เพื่อให้ประกอบพิธีทางศาสนา มีอายุประมาณ ๓,๕๐๐ ปีเศษ

ถ้ำพระนารายณ์ เป็นสถานที่เคยพบเทวรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแปลงรัศมี ซึ่งราษฎรที่พบคิดว่าเป็นพระนารายณ์ ปัจจุบันถูกหุบทำลายจนหมดคงเหลือแต่เฉพาะฐาน

ปล่องนางนาค เป็นปล่องธรรมชาติบริเวณยอดเขา กว้างประมาณ ๑.๕ เมตร ยาวประมาณ ๑.๕ เมตร ความลึกไม่สามารถวัดได้ ตามตำนาน พระร่วงในพงศาวดารเหนือ เจ้าเมืองคอกมาจ๋วงซึ่งมีเขาหลวงจึงเกิดตำนานเรื่องพระร่วง ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับปล่องนางนาคนี้

รูปปั้นองค์พระแม่ย่า

ถ้ำพระแม่ย่า เป็นเพิงหินขนาดใหญ่ เคยเป็นสถานที่ประดิษฐานรูปปั้นพระแม่ย่า ปัจจุบันได้อัญเชิญไว้ที่ศาลพระแม่ย่า บริเวณศาลากลางจังหวัดสุโขทัย

เขื่อนสรีดภงส์ และแหล่งต้นน้ำในอดีต สรีดภงส์คือ ทำนบกั้นน้ำหรือเขื่อนในสมัยโบราณ คือทำนบพระร่วง เป็นคันดินกั้นน้ำระหว่างเขาพระบาทใหญ่และเขากว้าอ้ายมา น้ำในเขื่อนจะถูกส่งไปตามคลองสู่กำแพงเมืองไหลเข้าสระตระพังเงิน ตระพังทอง เพื่อใช้สอยในเมืองและพระราชวังในสมัยสุโขทัย ปัจจุบันกรมชลประทานได้บูรณะซ่อมแซมขึ้นใหม่

สำหรับแหล่งต้นน้ำในอดีตเรียกว่าไซก (ลำธาร) ที่สำคัญได้แก่ ไซกพระร่วงลงพระขรรค์ ไซกพระร่วงลับพระขรรค์ ไซกพม่าฝนหอก ไซกชมพู่ (รัชกาลที่ ๖ เคยเสด็จประพาสในหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง) ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำไหลมาจากเขาประทับ

อนสรีดภงส์ เป็นเขื่อนดินกั้นน้ำระหว่างเขาพระบาทใหญ่และเขากว้ามา ในสมัยโบราณเมืองสุโขทัยใช้น้ำจากเขื่อนนี้

ป่าเขาหลวงทุกวันนี้ยังอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพรรณไม้หายากชนิด สัตว์ป่ามีมากมาย พฤติกรรมการบุกรุกทำลายป่าของชาวบ้านมีน้อยมาก ป่าเขาหลวงจึงเป็นป่าที่รอคอยนักเดินป่าที่จะเข้ามาสัมผัสธรรมชาติ และป็นขึ้นพิชิตยอดเขาหลวงระยะทางเพียง ๓,๗๒๐ เมตร เท่านั้น ใช้เวลาเดินทางป็นราว ๓ - ๕ ชั่วโมง จุดเริ่มต้นของนักปีนยอดเขาหลวงจะเริ่มต้นจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติ

มุมหนึ่งของสวนสมุนไพรที่อุทยานแห่งชาติรามคำแหง (เขาหลวง)

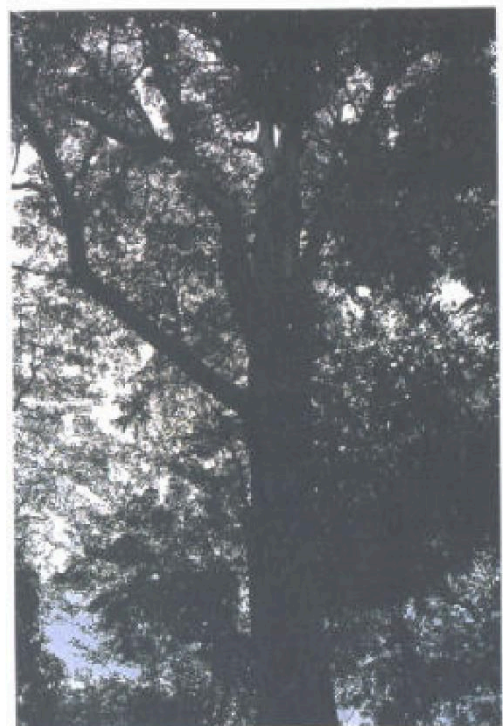
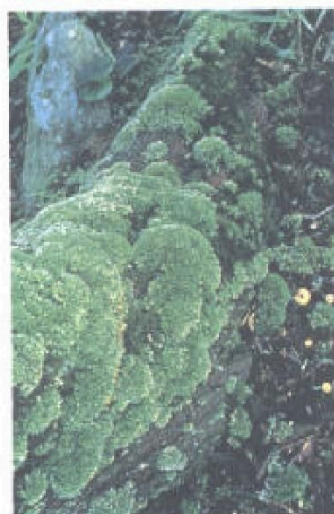

ภาพทิวทัศน์มองลงมาจากจุดชมวิว

เส้นทางศึกษาธรรมชาติ

ในสภาพที่ความชื้นมาก จะพบเห็นมอสอยู่ทั่วไป

ประติมากรรมหนึ่งในพรรณไม้ของป่าอุทยานแห่งชาติรามคำแหง (เขาหลวง)

พิกเนนียที่ไทรงาม

ต้นไทรโคบรัดต้นประดู่จนตายคาต้น จนได้รับฉายานักบุญใจบาป เพราะชาวชนเผ่าเดียวกันนี้ เป็นที่พึ่งของสรรพสัตว์

แหล่งน้ำดิบผามะหาด

แคร่ไม้สำหรับนั่งพักแต่ละช่วงของการเดินทาง

รวมค่าแห่ง บริเวณนี้จะมีว่านสมุนไพรเป็นจำนวนมาก จนได้ชื่อว่าสวนสมุนไพร หรือสวนสมุนไพรนี้วัน จัดได้ว่ามีว่านสมุนไพรมากมายที่สุดในประเทศไทยที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ ทางเดินช่วงแรกเป็นทางเดินสบายๆ สภาพป่าเป็นป่าดิบแล้งที่ร่มรื่น จากที่ทำการอุทยานฯ ๕๐๐ เมตร จะพอมะม่วงใหญ่ว่ากันว่า เป็นมะม่วงป่าที่ใหญ่โตมากต้นหนึ่ง จากมะม่วงป่าราว ๕๐๐ เมตร ก็จะพบต้นประดู่ยักษ์ที่มีป้ายแขวนบอกขนาดความใหญ่โตว่า ขนาดรอบต้นวัดได้ ๕๐๐ เซนติเมตร สูง ๓๑ เมตร ต้องแหงนมองคอยตั้งเป้าจึงจะเห็นยอดประดู่ยักษ์ต้นนี้ จากต้นประดู่ยักษ์ไปอีกราว ๓๐๐ เมตร ก็จะถึงซากหินม่อฮ่อม และไม่ไกลจากม่อฮ่อมสักนัก ราว ๕๐๐ เมตร จะถึงจุดชมวิว จุดนี้สำหรับช่างภาพนิยมถ่ายภาพมาก เพราะเป็นจุดที่เห็นที่ทำการอุทยานฯ อยู่เบื้องล่าง ท่ามกลางแมกไม้โอบล้อม บริเวณจุดชมวิวนี้นจะมีม้านั่งยาวสำหรับผู้เดินทางมาถึงนั่งพักผ่อนคลายก่อนวันออกเป็นหน้าผาเปิดโล่ง มองเห็นทิวทัศน์ไกลสุดลูกหูลูกตา จากจุดชมวิว อีก ๗๒๐ เมตร มีแหล่งน้ำสำหรับคนหิวกระหายรออยู่ข้างหน้า ชนเผ่าเดียวกัน ทางเดินเริ่มชันขึ้นเรื่อยๆ ก็จะถึงแหล่งน้ำดิบผามะหาด เป็นแหล่งน้ำซึมซับที่ไหลออกมา และเป็นแหล่งน้ำแหล่งเดียว สำหรับผู้เดินทางขึ้นยอดเขาหลวงใช้น้ำลูบหน้าลูบตา และดื่มกิน เพื่อเพิ่มพลังในการเดินทางต่อไป จากแหล่งน้ำดิบผามะหาด ระยะทาง ๓๘๐ เมตร ก่อนที่จะถึงخانเบ็กภัย เส้นทางในช่วงนี้ค่อนข้างเรียบ จะพบเห็นพืชพรรณชั้นต่ำ เช่น เห็ด ตะไคร้น้ำ นอกจากนี้ยังพบต้นเทียนน้อย ดอกสีแดงขึ้นอยู่ทั่วไป ประดู่และปาล์ม จะพบเห็นเป็นระยะๆ จนถึงخانเบ็กภัย เล่ากันว่าบริเวณนี้เป็นที่หลบภัยของพวกพราหมณ์สมัยพระร่วง จะมีก้อนหินขนาดใหญ่วางเกะกะอยู่มากมาย และปกคลุมด้วยมอส และดอกเทียนน้อย จากจุดخانเบ็กภัยราว ๓๐๐ เมตร ก็ถึงบริเวณไทรงาม ที่แม่กิ่งก้านสาขาอย่างสง่างามบนลานหินได้อย่างน่าอัศจรรย์ จาก

ป่าเฟิร์นนี้ให้เห็นอยู่ทั่วไปบริเวณอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า (ง)

จุดชมพระอาทิตย์ขึ้นที่ผาเงารอยไถ่

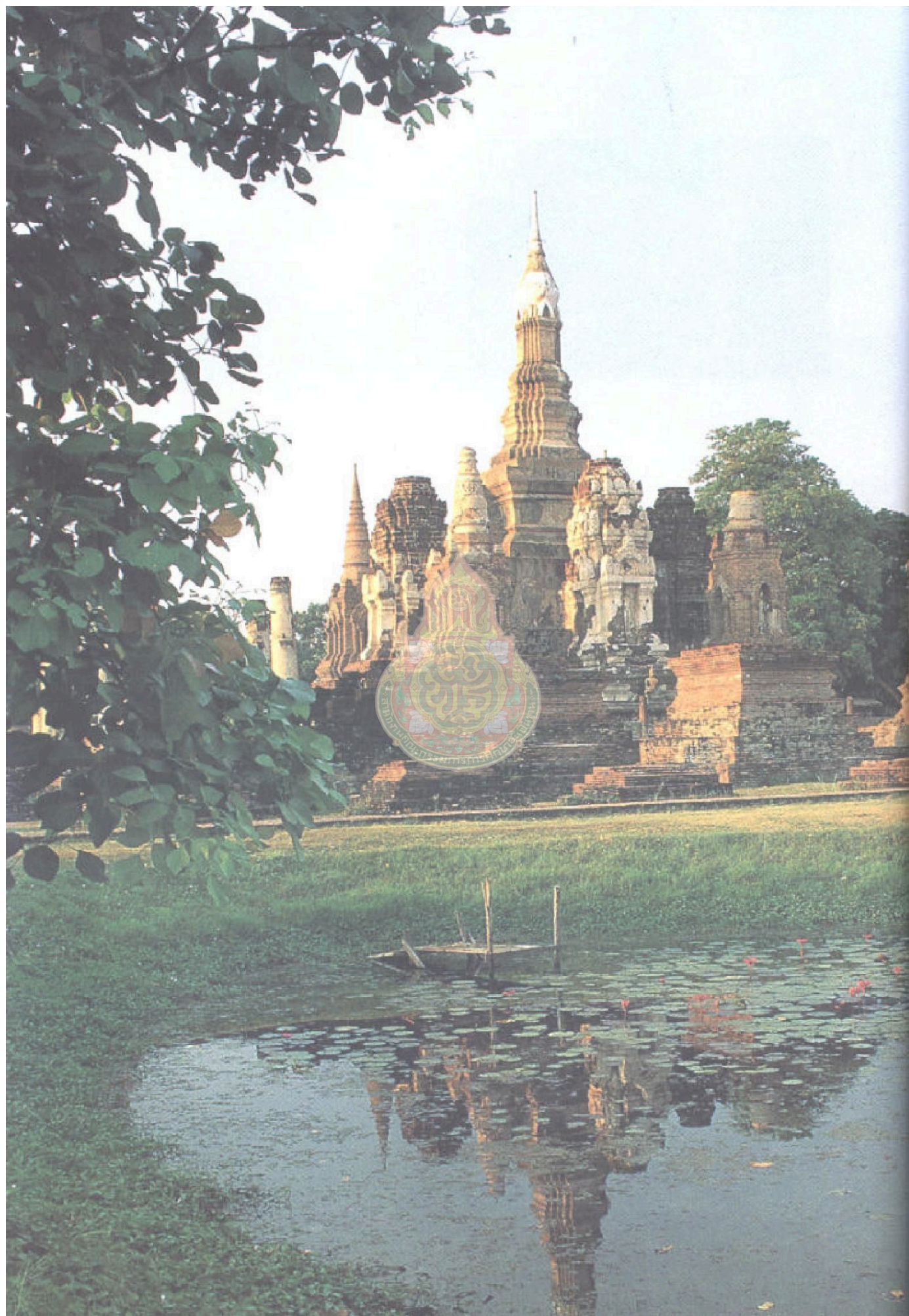
เจ้าฟ้าผู้พิชิตเขาหลวง

จุดที่อุทยานฯ กำหนดให้เป็นที่กางเต็นท์กางนอน
ของคณาจารย์เขาหลวงไลเคนส์บนยอดเขานารายณ์ย่อยสลายหินกลายเป็นดิน
เพื่อเป็นอาหารของพืช

ไทรงามระยะทางอีก ๓๒๐ เมตร สูงชันขึ้นเรื่อยๆ
จะถึงปล่องนางนาเท ระหว่างทางก่อนที่จะถึงจะมี
ทางแยกไปถ้ำต่างๆ ที่อยู่ไม่ไกลนัก เช่น ถ้ำพระ-
นารายณ์ และถ้ำพ ที่บริเวณปล่องนางนาเท จะมี
ทุ่งหญ้าอยู่ทางทิศเหนือ แยกเป็นเป็นป่าดิบเขา จาก
จุดปล่องนางนาเท อีก ๔๐๐ เมตร ก็ถึงที่ตั้งเต็นท์
ระยะทางจากจุดนี้จะพบดงมะขามที่กินขี้เนื้ออยู่
มากมาย ดงเฟิร์นเข้้นรกครีมี ช่วงนี้ทางชันจะลาด
เรียบเดินสบายชวนให้เพลิน เส้นทางนี้จะไปหยุดที่
หน้าผาชั้นชนิดแห้งนอยดั่งป่าช่วงสุดท้าย นักท่องเที่ยว
เป็นตะคริวกันมาก จนได้เรียกฉายาว่า มอตะคริว พ้น
จากมอตะคริวเป็นอันสิ้นสุดการปีนเขาหลวง จะเป็น
ลานกว้างที่ทางอุทยานฯ กำหนดเป็นที่กางเต็นท์
ซึ่งทางอุทยานฯ มีบริการให้เช่า บริเวณนี้เป็นยอด
เขาหลวง สูงจากระดับน้ำทะเล ๓,๒๐๐ เมตร

บนยอดเขาหลวงยังมีสถานที่ท่องเที่ยว
มากมาย โดยเฉพาะการล่องห่วงยางลื่นลงน้ำใน
ถ้ำน้ำบนยอดเขาพระแม่ย่า ชมพระอาทิตย์
ตกบนเขานารายณ์ และชมวิวที่ผาเขากบ ชมน้ำตก
สวยทั้งทางด้านยอดเขาเจดีย์ สัมผัสพรรณไม้หลากหลาย
ชนิดบนเขานารายณ์ ทำนพร้อมแล้วหรือยังที่จะไป
เยือนเขาหลวงอุทยานแห่งชาติรามคำแหง

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

เจดีย์วัดอภัยมณเฑียร

ความภาคภูมิใจไทย

ผ่านพันกาดสมัย

ดั่งดูได้เจดีย์ไทย

ยืนยงคงสง่า

สูงเสียดฟ้าทาบถาด

นับเนื่องต่อนี้

หมื่นแสนปีอยุธยา

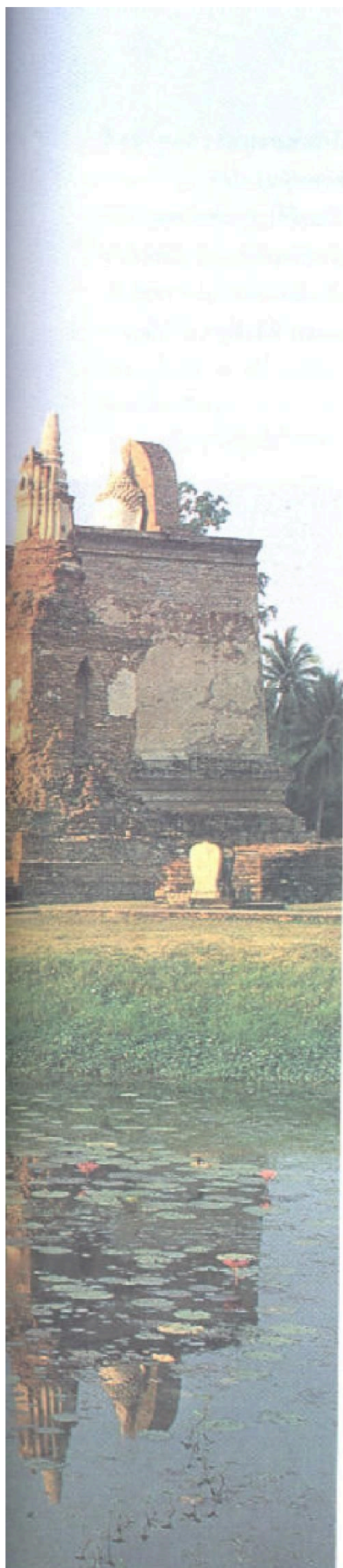
คงคู่ไทย

สถิตอยู่ในวังหน้า

เล่าเรื่องอดีตมา

ให้รู้ค่าสุโขทัย

วินัย รอดฉาย

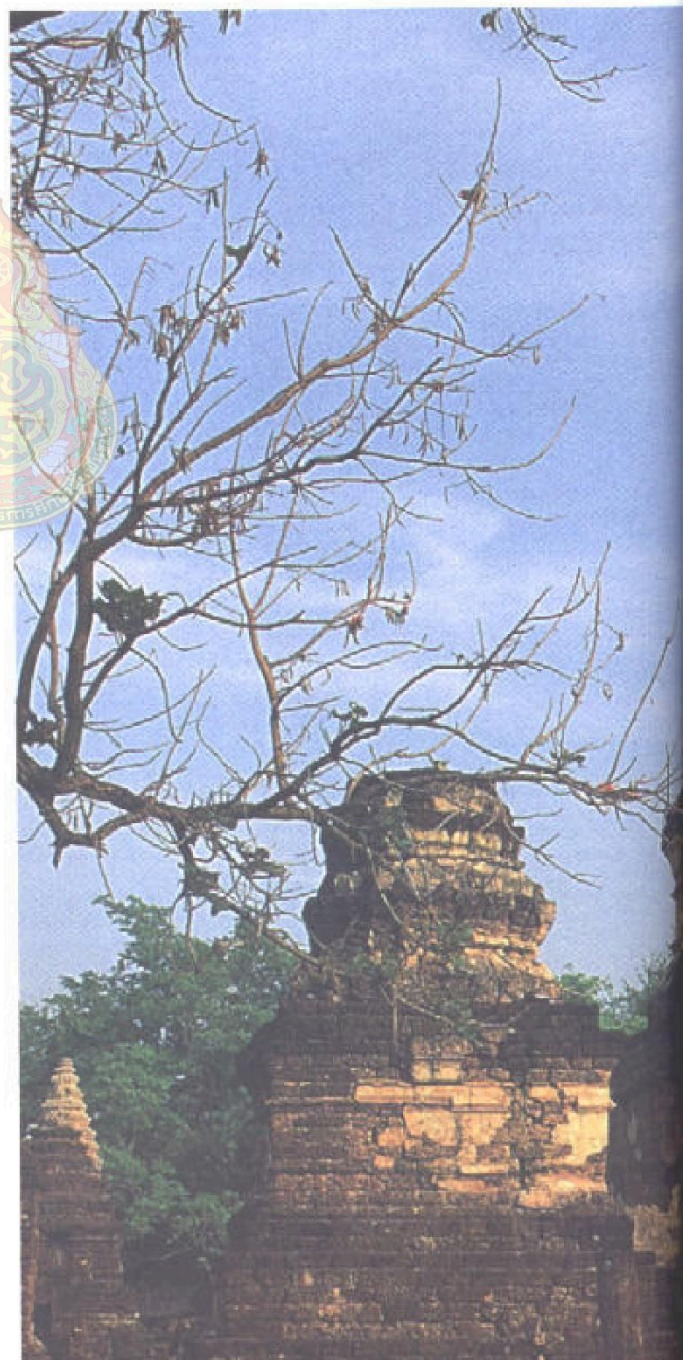
โบราณสถานในอุทยานประวัติศาสตร์
สุโขทัย มีทั้งภายในกำแพงเมือง ภายนอกกำแพง
เมือง ภายในกำแพงเมืองมีโบราณสถานอยู่ ๑๖
แห่ง นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ๑๖ แห่ง ด้าน
ทิศใต้ ๒๓ แห่ง ทิศตะวันออก ๑๘ แห่ง ทิศตะวัน
ตก ๓๓ แห่ง รวม ๑๒๖ แห่ง ที่สำคัญๆ มีดังนี้

วัดมหาธาตุ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

สุโขทัยเป็นเมืองประวัติศาสตร์ เป็น
ราชธานีแห่งหนึ่งของไทย ประมาณ ๘๐๐ ปี ต่อมา
แล้ว ปัจจุบันราชธานีแห่งนี้กลายเป็นดินแดน
ประวัติศาสตร์ ที่ยังเหลือซากโบราณสถานและ
โบราณวัตถุมากมายที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัย
เป็นราชธานี ล้วนแต่ แสดงให้เห็นถึงความเจริญ
รุ่งเรืองในอดีต ทั้งศิลปกรรม สถาปัตยกรรม
วัฒนธรรม จนนองค์การยูเนสโก ประกาศให้อุทยาน
ประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นมรดกโลก ในปี พ.ศ.
๒๕๓๕ นั่นก็หมายถึง สถานที่ที่มีคุณค่า อย่างสูง
ประมาณค่ามิได้ที่จะหาสถานที่อื่นใดมา แทนที่
และไม่ได้เป็นของชนชาติใดชาติหนึ่งเท่านั้น หากแต่
เป็นของมนุษยชาติทั้งปวง

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยตั้งอยู่ ตำบล
เมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย อยู่ห่าง
จากศาลากลางจังหวัดสุโขทัย ไปทางทิศตะวันตก
๑๒ กิโลเมตร เมื่อผ่านเข้าเขตเมืองเก่าจะเห็นยอด
เจดีย์แบบต่างๆ สง่างาม วิหารอันศักดิ์สิทธิ์เรียงราย
อยู่โดยรอบ สะท้อนภาพความงามในอดีตอันรุ่งเรือง
ของเมืองสุโขทัยอย่างชัดเจน

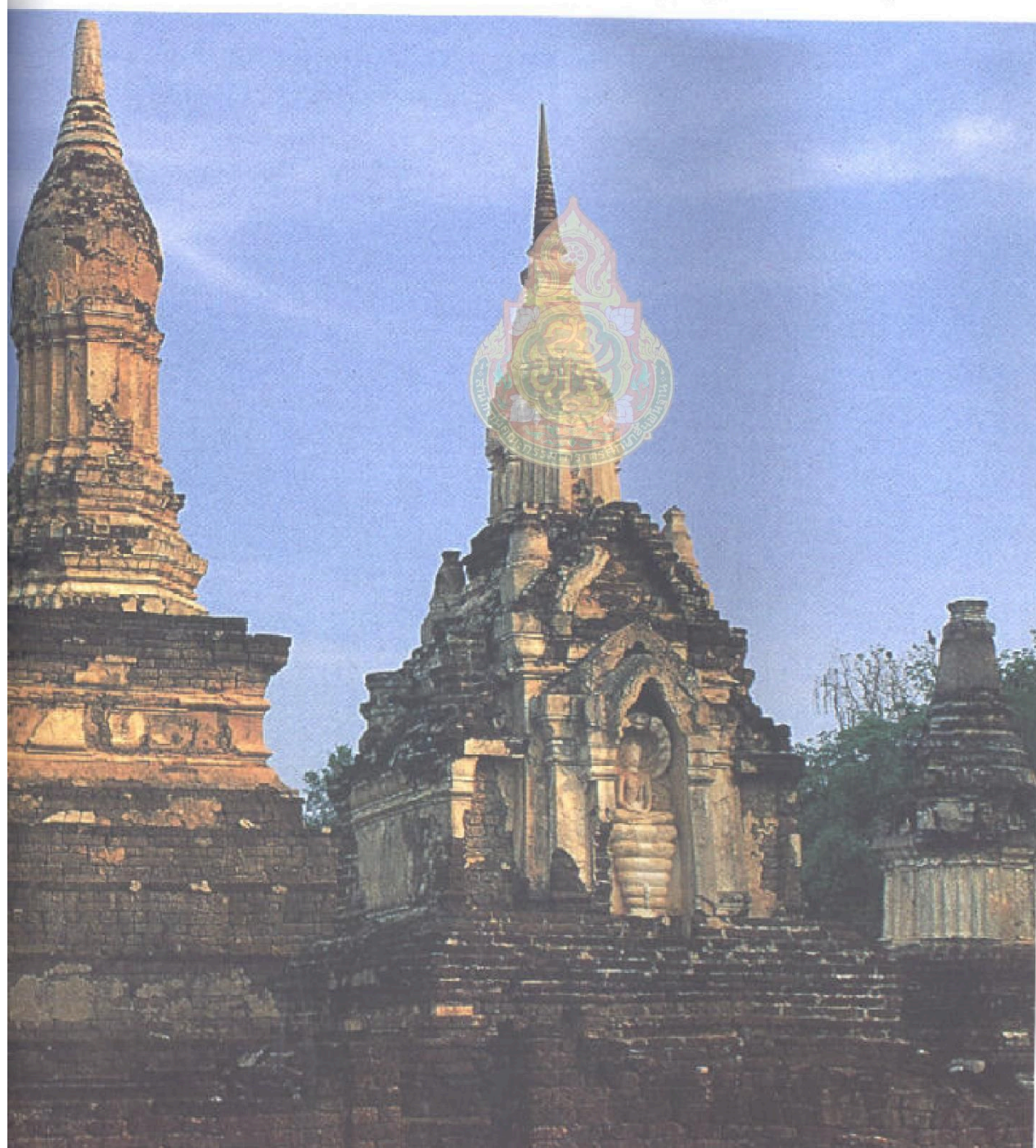
กำแพงเมืองสุโขทัยเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า
เป็นกำแพงพูนดิน ๓ ชั้น โดยการขุดเอาดินถมขึ้น
เป็นกำแพง พื้นดินที่ถูกขุดจะเป็นที่ขังน้ำไว้ใช้สอย
จึงเป็นกำแพงน้ำอีก ๒ ชั้น กำแพงด้านทิศเหนือ
จดได้ ยาว ๑,๔๐๐ เมตร ด้านทิศตะวันตก จด
ทิศตะวันตกก ยาว ๑,๘๑๐ เมตร มีประตูเมือง
๔ ประตู

๑. วัดมหาธาตุ

เป็นวัดใหญ่อยู่กลางเมือง สร้างสมัยสุโขทัย ราวรัชสมัยพญาลิไทหรือท้าวติยโสมและมีการบูรณะ ต่อเติมในรัชสมัยพระเจ้าเลอไทย วัดนี้มีกำแพง ก่ออิฐและปูนอีกชั้นหนึ่ง ศิลาริกของพญาลิไท- คำแห่งๆ กล่าวไว้ว่า วัดมหาธาตุเป็นวัดใหญ่ที่สุดใน เมืองสุโขทัย ณ ที่นี้ เราจะได้เห็นพระเจดีย์มหาธาตุ ทรงดอกบัวตูม ซึ่งพระมหาพนัศรัยราชวงศ์สุโขทัย ได้สร้างขึ้น ตั้งอยู่เด่นกลางลานวัด รอบฐานมีปรางค์

๔ ทิศ และเจดีย์ยอดแหลมเสียดฟ้าอยู่มุมอีก ๔ มุม ที่ฐานชั้นล่างยังมีรูปปั้นพระสาวกเดินพนมมิก ประทับยืนอยู่โดยรอบฐานของพระมหาธาตุนี้ ด้านทิศตะวันออกของพระเจดีย์มีวิหารใหญ่ เสาเป็น ศิลาลงแท่งกลมๆ ใหญ่ต่อกันเป็นแท่งๆ ภายใน วิหารเคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหล่อสำริด แบบสุโขทัย ซึ่งพระมหาธรรมราชาลิไทโปรดให้ หล่อและทำการฉลองเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๕ ซึ่งวัดนี้ ประดิษฐานอยู่ในวิหารหลวงที่วัดสุทัศนเทพวราราม

ด้านหน้าฐานวิหารนี้มีวิหารสูง บนฐานวิหารมีพระพุทธรูปปูนปั้นแบบอุทอง คงสร้างขึ้นภายหลังสุโขทัย เพราะสร้างเบียดชิดกับวิหารหลวงมาก ด้านเหนือและใต้เจดีย์มหาธาตุ มีพระพุทธรูปยืนภายในซุ้มพระเรียกว่า พระอัฐราชส หน้าพระอัฐราชสด้านทิศใต้ เป็นที่พบบินที่เรียกว่า ขอมดำดิน มีพระเจดีย์ใหญ่อีกองค์หนึ่งอยู่ด้านทิศใต้ มหาธาตุเจดีย์ออกไป เรียกว่า พระเจดีย์หายอด วัดมหาธาตุเป็นวัดใหญ่ มีพระเจดีย์ต่างๆ รวมถึง ๒๐๐ องค์ ฐานวิหาร ๓๐ วิหาร ฐานซุ้มพระ ๔ ที่ และฐานโอบี ๑ ฐาน

วัดพระพายหลวง

๒. วัดพระพายหลวง

เป็นโบราณสถานขนาดใหญ่ อยู่ภายนอกกำแพงเมืองสุโขทัยเก่าไปทางเหนือประมาณ ๑ กิโลเมตร ก่อสร้างมาก่อนตั้งเมืองสุโขทัย มีคูน้ำขนาดใหญ่ล้อมรอบ เรียกว่าแม่โจน มีปราสาทศิลาแลง ๓ องค์ เป็นหลักของวัด แต่หน้าปราสาทเป็นฐานวิหารเสาเป็นศิลาแลงแท่งกลมใหญ่ ด้านหน้าเป็นพระลีลา ด้านข้าง ๒ ข้างเป็นพระพุทธรูปยืนด้านละ ๒ องค์ ด้านหลังก็เป็นพระพุทธรูปยืนอีก ๑ องค์ มีรอยพระพุทธรูปนอนอยู่ด้านหน้า นอกจากนี้ยังมีฐานวิหารน้อย และเจดีย์รายแบบต่างๆ อีก ๓๐ องค์ อยู่ในบริเวณเดียวกันนี้

วัดนี้เป็นวัดที่สำคัญ พบการก่อสร้างสลับริบซ้อนเป็นหลายสมัย โดยเฉพาะพบเศียรพระ พระพุทธรูปที่ชำรุดผุพังอยู่ในปรางค์องค์กลาง เป็นหน้าพระพุทธรูปปั้นแบบเชียงแสนจำนวนมาก นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปขนาดเล็กเป็นสำริดและพระพุทธรูปทำด้วยศิลาแลง เป็นแบบลพบุรีด้วย เป็นข้อยืนยันว่าวัดนี้สร้างมาแต่สมัยลพบุรีติดต่อกันมาจนสมัยสุโขทัย

พระอจนะ วัดศรีชุม

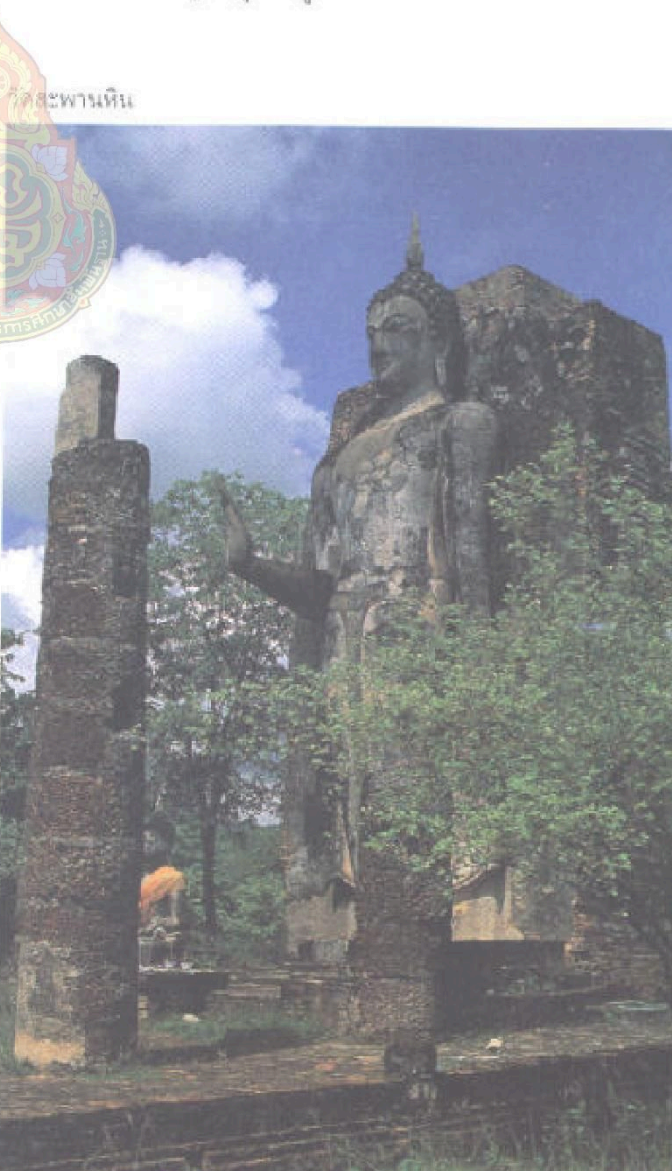
๓. วัดศรีชุม

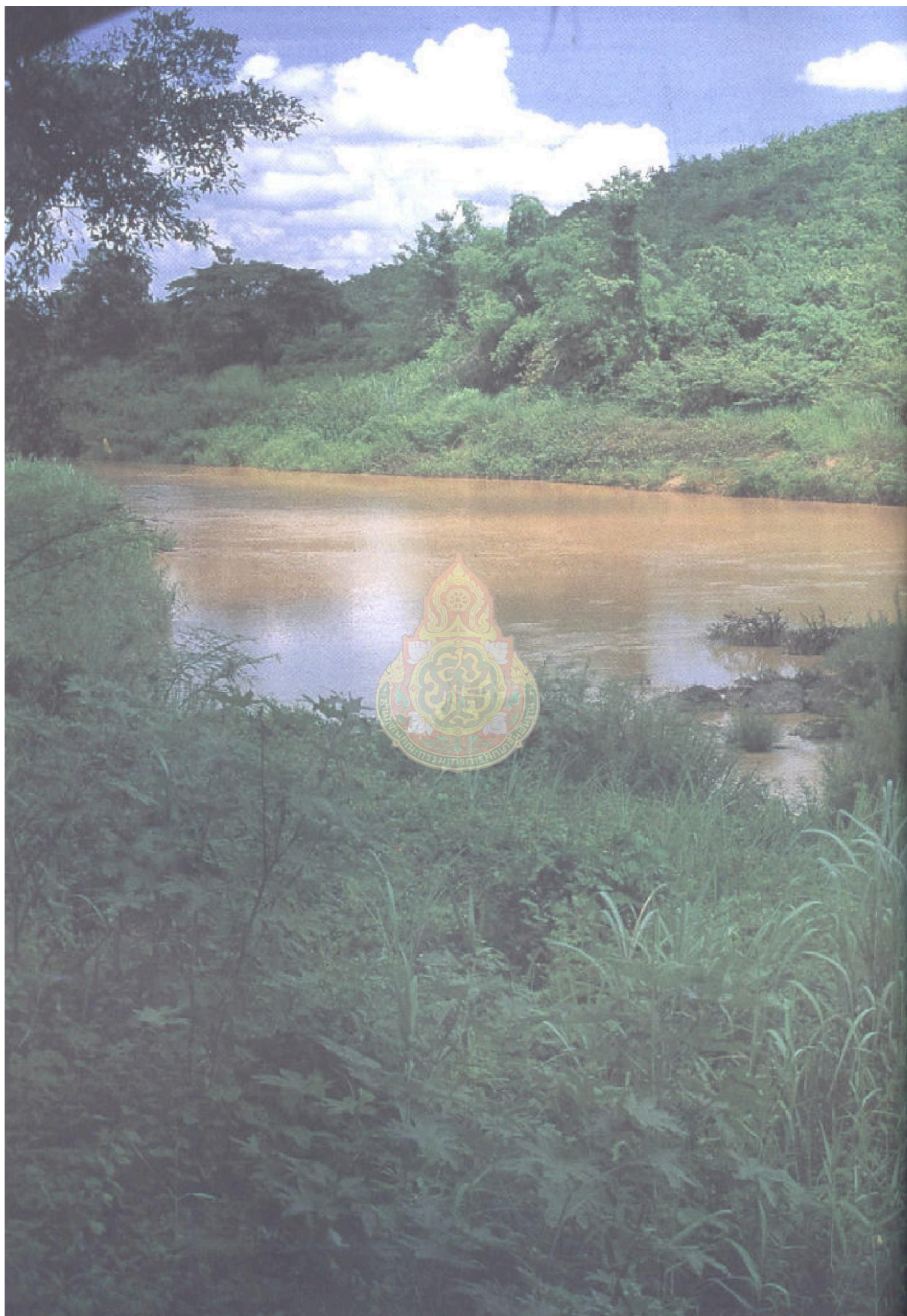
โบราณสถานด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือที่สำคัญมากแห่งหนึ่ง คือวัดศรีชุม มณฑปสร้างในรัชสมัยพระเจ้าโลไธไทย เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปั้นขนาดใหญ่ ที่ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ เรียกว่า พระอจนะ พระพุทธรูปปั้นองค์นี้ตั้งอยู่ในมณฑปรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้าง ๓๒ เมตร สูง ๑๕ เมตร มีผนังหนา ๓ เมตร ผนังด้านซ้ายมีทางเดินในผนัง ขึ้นไปจนถึงหลังคา เพดานผนังมีภาพสลักอยู่บนเพดานเป็นหินชนวน ๕๐ กว่าภาพ ด้าน

หน้าเป็นฐานวิหาร ผนังก่อด้วยอิฐเจาะช่องเป็นรูปกากบาท ด้านทิศเหนือวิหารมีฐานวิหารขนาดเล็กยื่นหลังหนึ่ง และมณฑปขนาดเล็กมีพระพุทธรูปอยู่ภายในมณฑป วัดนี้มีคูน้ำล้อมรอบเป็นอาณาเขตวัด

๔. วัดสะพานหิน

วัดนี้ตั้งอยู่บนเนินเขาสูงๆ สูงประมาณ ๒๐๐ เมตร มีทางเดินปูด้วยหินชนวนแผ่นบางๆ เรียงซ้อนกันเป็นแนวสูงและปูเรียงไปตามพื้นดินจนถึงบริเวณลานวัดบนเขา บนลานวัดมีวิหารก่อด้วยอิฐ เสาเป็นศิลาแลง ๔ แถว ด้านหลังมีผนังก่ออิฐหนา ตรงกลางผนังปั้นพระพุทธรูปด้วยปูนก่ออิฐ ปางประทานอภัย หันพระพักตร์ไปที่ตั้งวัด ซึ่งมีเสาศิลาแลง และฐานชุกช้อย

อุทยานประวัติศาสตร์ ศรีสัชนาลัย

ถิ่นแสงเลียบแก่งทอง
แห่งลุ่มไร่ลือลือ
สร้างเวียงสืบวงศ์वार
แล้วสร้างวัดในบริเวณ

ชุมเพลิงพนมเพลิง
ประมอญกษัตริย์ประมาณ
ดาบมั่งคั่งเมืองมร
พระเจดีย์พิพิธรัตน

ทั้งลือลือมั่งคั่งแล้ว
ลือลือแก่งน้ำทองทั้งใหญ่
นางพญาผู้ตก
ทะยานมาอยู่ภายใน

คักคักจ้าวแห่งศรี
จวนลือลือลือ
เขียงขึ้นให้ขึ้น
เขียงลือลือแก่งจวน

นายรัตน พงษ์ไพฑูริย์
(จากหนังสือเขียนแผ่นดิน)

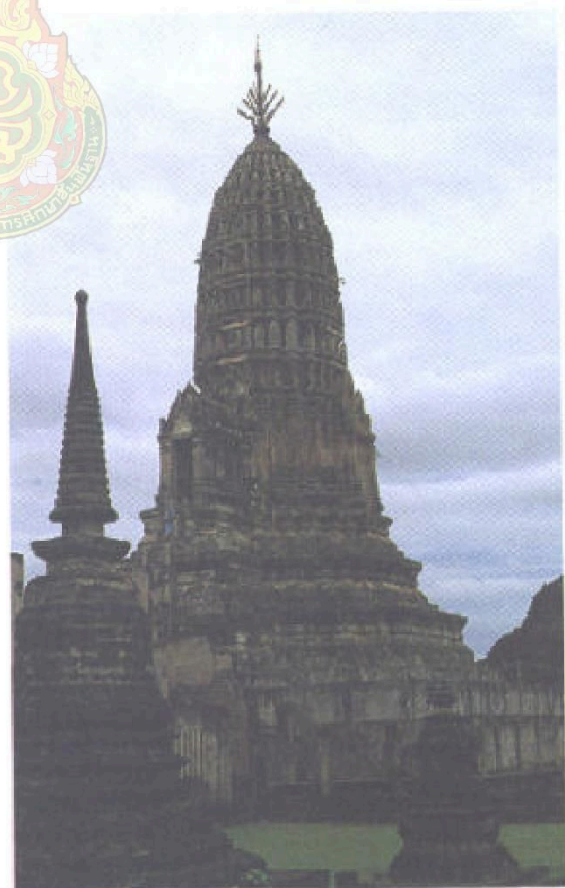
อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยเป็นมรดกโลกเช่นเดียวกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตั้งอยู่บริเวณฝั่งแม่น้ำยมด้านทิศตะวันตก ตำบลศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ห่างจากหาดกลางจังหวัดสุโขทัยไปทางด้านทิศเหนือราว ๕๕ กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศบริเวณที่ตั้งของเมืองเป็นแถบที่ราบชายเขา ประมาณครึ่งเมืองค่อนข้างลาดลงเบื้องหลังเมืองศรีสัชนาลัย มีขอบเขตของผังเมืองล้อมรอบด้วยกำแพงเมืองที่เป็นศิลาแลงรูปหลายเหลี่ยมไม่สม่ำเสมอตามทิศทางของสายน้ำแม่ยมในขณะนี้ แต่เดิมมีคูน้ำล้อมรอบภายนอกอีก ๓ ชั้น ปัจจุบันยังคงเหลือร่องรอยของคูน้ำเหล่านี้ที่แนวกำแพงทางด้านหลังและด้านตะวันตกหน้าเมืองหันไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามทิศทางการไหลของสายน้ำแม่ยม มีแก่งหลวงซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของปลาเป็นจำนวนมาก ประตูเมืองมีจำนวน ๖ ประตู ภายในเมืองมีเนื้อที่ประมาณ ๗๖๑ ไร่ ภายในเมืองมีโบราณสถานภายในเมือง ๔๖ แห่ง ประกอบด้วยวัดในพุทธศาสนา ๒๘ แห่ง นอกนั้นเป็นประติมากรรมกำแพงเมือง พระราชวัง ป้อม ซึ่งไม่นับรวมป้อมที่กระจัดกระจายอยู่ตามจุดต่างๆ ภายในเมืองนี้อีก ๖๐ ป้อม ส่วนนอกเมืองได้มีการสำรวจพบโบราณสถานอีกประมาณ ๓๐๐ แห่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัดร้าง โดยเฉพาะทางนอกเมืองด้านตะวันตกนั้น พบกลุ่มวัดร้างมากที่สุด และบนยอดเขาต่างๆ ที่มีแนวผ่านขวางตัวเมืองนั้นก็ล้วนเป็นที่ตั้งของวัดแทบทุกยอด รวมจำนวนที่สำรวจพบแล้วถึง ๑๗ วัด

ด้านหลังเมืองย้อนสายแม่น้ำยมขึ้นไปทางทิศเหนือมีแหล่งเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องสังคโลกอีก ๓ กลุ่มด้วยกันคือ แหล่งเตาบ้านป่ายางที่อยู่บริเวณด้านหลังของตัวเมืองนี้ แหล่งเตาบ้านเกาะน้อยที่อยู่เหนือตัวเมืองนี้ไปประมาณ ๕ กิโลเมตร และแหล่งเตาวัดดอนลานที่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือห่างแหล่งเตาบ้านเกาะน้อยออกไปราว ๑ กิโลเมตร ซึ่งแหล่งเตาทั้ง ๓ กลุ่มนี้ได้มีการ

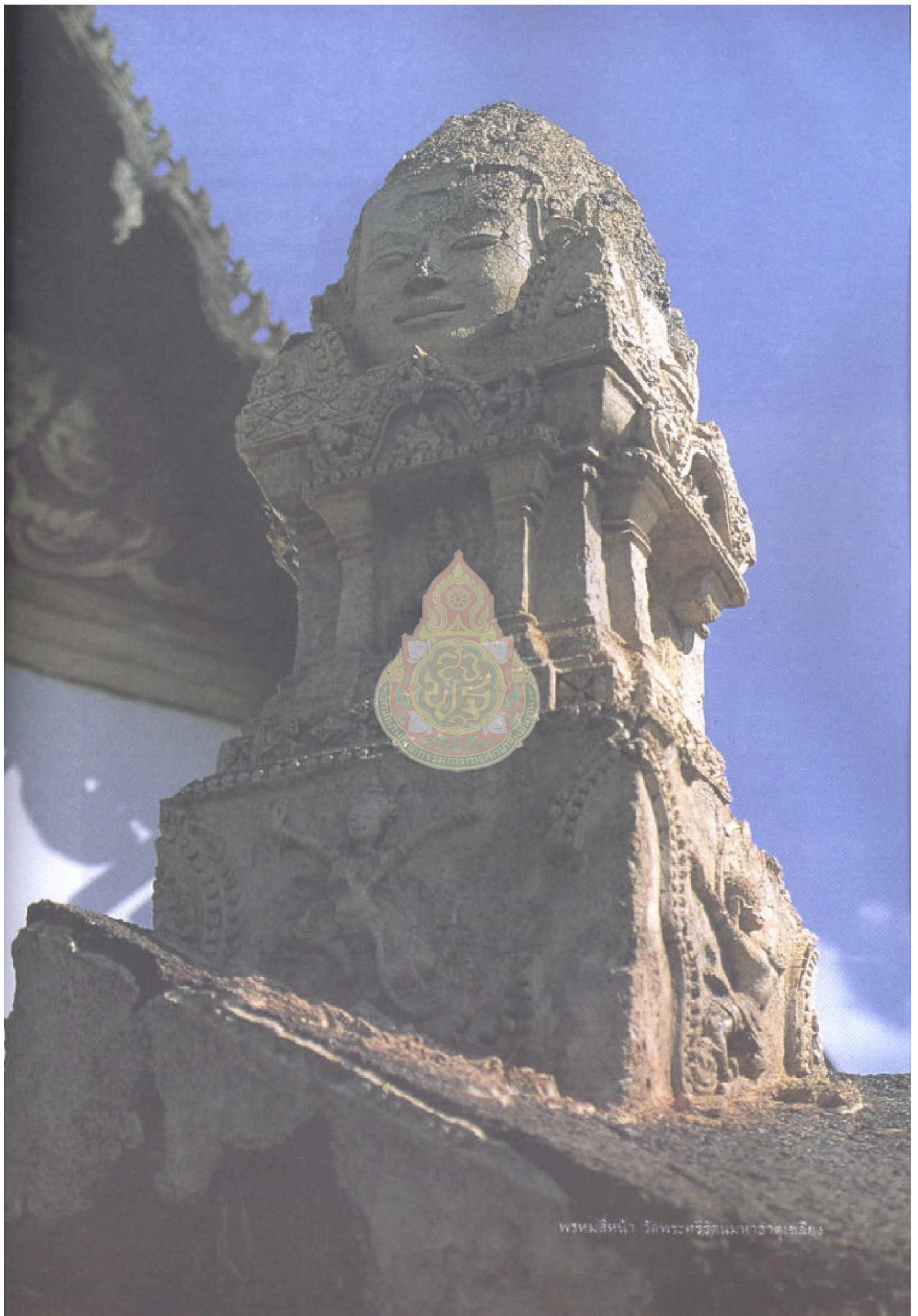
สำรวจเตาแล้วราว ๑,๐๐๐ เตา โดยเฉพาะแหล่งเตาบ้านเกาะน้อยนั้น พบจำนวนมากกว่า ๕๐๐ เตา โบราณสถานที่สำคัญๆ มีดังนี้

๑. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุขี้เหล็ก (วัดพระปรางค์)

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุขี้เหล็ก หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า วัดพระปรางค์ สิ่งสำคัญภายในวัดมีปรางค์องค์ใหญ่ เป็นหลักหรือเป็นประธานของวัด ด้านหน้ามีบันไดขึ้นไปสู่ซุ้มประตูเข้าองค์ปรางค์ ซึ่งมีเจดีย์องค์เล็กที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุตั้งอยู่กลางห้อง สันนิษฐานกันว่าเดิมคงเป็นปรางค์ขอม ต่อมาได้รับการปฏิสังขรณ์ในสมัยอยุธยาตอนต้น ปรางค์นี้ก่อด้วยศิลาแลงตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม มีระเบียงคดสองชั้นล้อมรอบ

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุขี้เหล็ก อำเภอศรีสัชนาลัย

พระมหาสิริหน้า โคปุระศรีวิชัยมหาธาตุเจดีย์

พระพุทธรูปปางลีลา วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย

ด้านหน้าขององค์ปรางค์ทางทิศตะวันตก เป็นวิหารใหญ่ขนาดเจ็ดห้อง สร้างด้วยศิลาแลง หน้าต่างเจาะเป็นช่องเล็กๆ เลียนแบบเครื่องปั้นดินเผาเดียวกับผนังกระเบื้องดินขาว พระประธานในวิหารนี้มีพระพุทธรูปปางลีลาปูนปั้นคิลาสุโขทัย ซึ่งถือกันว่าเป็นพระพุทธรูปปางลีลาที่งามที่สุดองค์หนึ่งในศิลปะสุโขทัย รอบองค์ปรางค์และวิหารมีเจดีย์ทิศและซุ้มพระ โดยเฉพาะในซุ้มพระด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือและด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวิหารยังปรากฏพระพุทธรูปปางนาคปรกปูนปั้น ถัดจากเจดีย์ทิศและซุ้มพระออกมามีกำแพงแก้วปิดทับด้านบนด้วยศิลาแลง ทำเป็นรูปคล้ายหลังคา ที่ซุ้มประตูด้านหน้า และด้านหลังมีลวดลายปูนปั้นประดับเป็นรูปพรหมสี่หน้า เป็นศิลาขอมแบบบายน ด้านหลังองค์ปรางค์มีฐานเจดีย์ทรงกลมขนาดใหญ่ ตั้งซ้อนอยู่บนฐานแปดเหลี่ยมอีกทีหนึ่ง ถัดจากเจดีย์องค์นี้ไปมีพระอัฐารสององค์หนึ่ง และใกล้กับพระอัฐารนั้นมีฐานวิหารซึ่งชาวบ้านเรียกว่าวิหารสองพี่น้อง เนื่องจากภายในวิหารยังมีพระประธานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นประทับนั่ง ๒ องค์ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นศิลปะสุโขทัยทั้งตมทั้ง ๒ องค์

ส่วนด้านหน้าวิหารนอกเป็นโบสถ์สร้างใหม่ บนซากโบสถ์เก่า หน้าโบสถ์เป็นกุฏิย่อมๆ เรียกกันว่ากุฏิพระร่วง ภายในเคยเป็นที่ประดิษฐานรูปพระร่วงพระดิอ ปัจจุบันแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย แต่ก็มีรูปจำลองตั้งไว้แทนเช่นกัน ภายในกุฏิจะเห็นว่ามิผู้นั่งว่าไปแก้บนเสมอ เพราะเชื่อกันว่าพระร่วงโปรดปรานการทรงว่าวมาก ด้านหลังพระปรางค์มีพระเจดีย์ก่อด้วยศิลาแลงทั้งองค์ไม่มียอด พระเจดีย์องค์นี้เรียกกันว่าพระมูเตาหรือเจดีย์พระล้อก็เรียก เหตุที่เรียก พระมูเตา เพราะมีทรงดทรงคล้ายเจดีย์มอญ แต่ความจริงเป็นเจดีย์ไทยแบบหนึ่งที่สร้างไม่สำเร็จเท่านั้นเอง วัดนี้เป็นวัดสำคัญของเมืองศรีสัชนาลัยปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ปัจจุบันเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร

๒. วัดช้างล้อม

ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาพนมเพ็ง จากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงฯ (จารึกหลักที่ ๑) กล่าวไว้ว่า ...๑๒๐๗ ศกปีกุน (พ.ศ.๑๘๒๗) ให้ขุดเอาพระธาตุออก ทั้งหลายเห็นกระทำบูชาบำเรอแก่พระธาตุได้เดือนหกวันจึงเอาลงฝังในกลางเมืองศรีสัชนาลัย ก่อพระเจดีย์เหนือหกข้าวจึงแล้วตั้งเวียงผาล้อมพระมหาธาตุสามข้าวจึงแล้ว...

เจดีย์กลางเมืองศรีสัชนาลัย ที่มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ตามจารึกข้างต้นสันนิษฐานกันว่าน่าจะหมายถึง เจดีย์ประธานวัดช้างล้อมซึ่งเป็นเจดีย์องค์ใหญ่ทรงระฆังคว่ำ ก่อด้วยศิลาแลงตั้งอยู่บนฐานเขียงสูง ประดับตกแต่งด้วยพระพุทธรูป

ปูนปั้นปางมารวิชัยอยู่ภายในซุ้มทั้ง ๔ ด้านของเจดีย์ และบนฐานประทักษิณรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีช้างปูนปั้นแบบลอยตัวล้อมรอบจำนวน ๓๘ เชือก ช้างเชือกที่อยู่ตามมุมเจดีย์ทั้ง ๔ ทิศนั้น ตกแต่งเป็นช้างทรงเครื่องตัวใหญ่สวยงามกว่าช้างเชือกอื่นๆ ระหว่างช้างแต่ละเชือกจะมีเสาไม้มโหรีต้นอยู่ ถัดออกมาเป็นกำแพงแก้วก่อด้วยศิลาแลง รอบองค์เจดีย์ประธานมีประตูเข้าสู่ลานเจดีย์ทางด้านหน้าและด้านหลัง ส่วนด้านข้างทั้งสองก่อเรียงศิลาแลงปิดไว้เป็นประตูหลอก นอกกำแพงแก้วด้านหน้าเป็นฐานวิหารขนาดใหญ่ ๗ ห้อง ซึ่งเหลือแต่ฐาน เสาและแท่นประธานทางเบื้องหลังเท่านั้น ทางเดินเข้าสู่วิหารปูด้วยศิลาแลง เป็นทางเล็กๆ

วัดช้างล้อม อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

๓. วัดเจดีย์เจ็ดแถว

อยู่ถัดจากวัดช้างล้มไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณวัดมีคูน้ำและกำแพงศิลาแลงสองชั้นล้อมรอบ เจดีย์ประธานของวัดนี้เป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเจดีย์ทรงดอกบัวตูม เจดีย์นี้แต่เดิมมีร่องรอยของการใช้แผ่นสำริดหุ้มภายนอกอยู่ เพราะยังได้เห็นตะปูสังฆาวนปักอยู่เต็มยอดเจดีย์ แต่แผ่นสำริดเหล่านั้นได้สูญร่วง

หล่นไปจนหมดแล้ว และมีเจดีย์บริวารแบบต่างๆ อีกจำนวน ๓๓ องค์ เจดีย์แต่ละองค์นั้นมีลักษณะและรูปแบบแตกต่างกันไปตามอิทธิพลศิลปะที่รับมา เช่น เจดีย์อิทธิพลศิลปะศรีวิชัยและลังกา แต่งเครื่องประดับ ยอดช่มตรงกลางเป็นแบบพม่าที่เมืองพุกาม เจดีย์ทรงกลมแบบลังกา เป็นต้น เจดีย์ส่วนใหญ่จะก่อด้วยศิลาแลงใช้ลวดลายปูนปั้นตกแต่งและมีซุ้มพระประธาน ทางด้านเหนือของเจดีย์ประธานมีมณฑป

เจดีย์วัดเจ็ดแถว อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ลวดลายปูนปั้นวัดนางพญา อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

เครื่องบนหรือเรือนยอดทำเป็นปราสาทสามชั้น มีประตูทางเข้าสาม (องค์ระฆัง) ด้านหน้าทำเป็นซุ้มประตูทางเข้า มีทวาร ๓ ประตู คือด้านตะวันออกเฉียงใต้ และด้านทิศเหนือไว้พระพุทธรูปอยู่ภายใน ส่วนด้านหลังทวารเป็นทวาร ๒ ประตู ด้านหน้าวัดเป็นวิหารขนาดใหญ่ เจดีย์ทรงก่อด้วยประติมากรรมพระพุทธรูปนาคปรกปูนปั้น ภายในมีพระประธานปางสมาธิ ด้านตะวันออกเฉียงเหนือยังทรงรูปอยู่ชั้นในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างสมัยสุโขทัย แต่ปัจจุบันลบเลือนเกือบหมดแล้ว ส่วนด้านหน้าเจดีย์ประธาน มีพระวิหารขนาดใหญ่และมีกำแพงแก้วล้อมรอบวิหารเจดีย์ประธานและเจดีย์ราย ถัดจากกำแพงแก้วไปทางด้านหลังวัดเป็นโบสถ์และศาลาปูสีเหลี่ยมจัตุรัสซึ่งเหลือแต่เพียงฐานเท่านั้น วัดนี้เป็นวัดใหญ่ และมีความสวยงามกว่าวัดอื่นๆ จึงสันนิษฐานกันว่า อาจเป็นวัดของท้าวพระยาที่ครองเมืองนี้ และเจดีย์รายอื่นๆ ก็คงเป็นที่บรรจุพระอัฐิธาตุของบรรดาเจ้านายในราชวงศ์สุโขทัยที่ครองเมืองศรีสัชนาลัยนั่นเอง

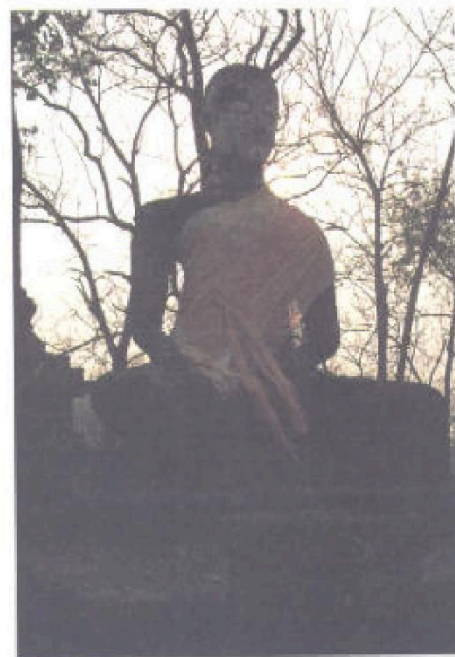
๔. วัดนางพญา

อยู่ถัดจากวัดสวนแก้วอุทยานใหญ่ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๖๐๐ เมตร บริเวณ

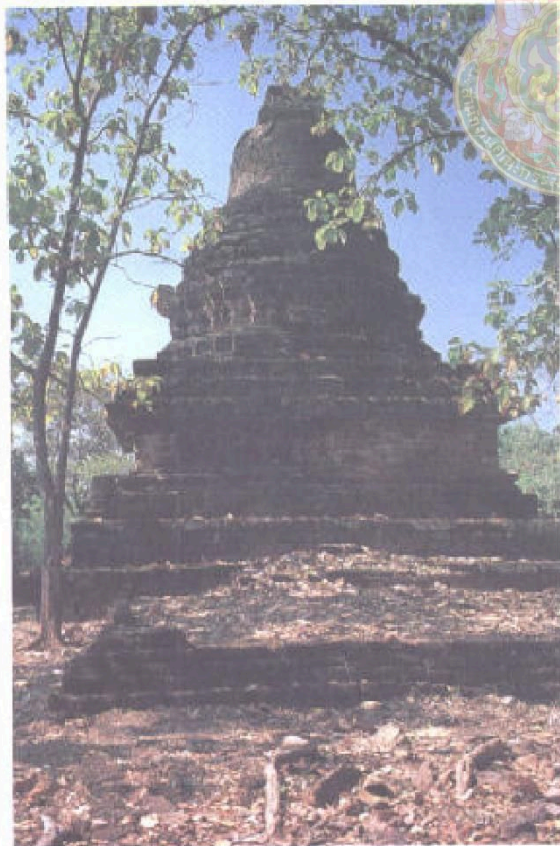
๓ หัวยังคงมีและช่องลูกกรงนี้มีลวดลายปูนปั้นเป็นลายเครือเถางดงาม ตรงกลางของภาพใหญ่เป็นลักษณะสัตว์ประหลาด คือมีรูปร่างคล้ายคนแต่มีเท้า แวดล้อมด้วยพรรณพฤกษชาติโดยรอบ ภายในวิหารตามเสาทุกต้นก็ยังมีเทพนม และลวดลายต่างๆ ทำด้วยสังคโลกไม่เคลือบประดับอยู่อีก ต่อจากวิหารบนฐานเดียวกันเป็นเจดีย์ทรงลังกาซึ่งตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสอีกชั้นหนึ่ง และที่ลานทักษิณด้านตะวันออกของเจดีย์นี้มีซุ้มประตูเข้าสู่ภายในเจดีย์ซึ่งเดินวนได้รอบ ภายในองค์ระฆังเป็นส่วนของห้องมณฑปที่มีซุ้มทั้งสี่ด้านตกแต่งลายปูนปั้นเต็มทั้งองค์ แต่ในปัจจุบันเหลือร่องรอยเพียงเล็กน้อย ตอนหลังวัดมีอุโบสถที่หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือวางแนวกันหน้าของวัด

๕. วัดเขาพนมเพลิง

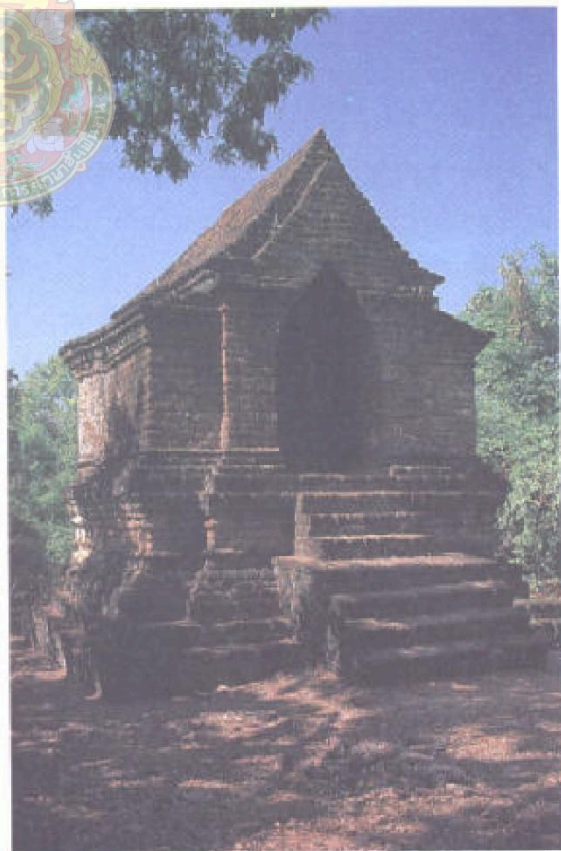
เป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเขาเตี้ยๆ สูงประมาณ ๒๕ เมตร ใกล้กำแพงเมืองด้านตะวันออกเฉียงเหนือ เราสามารถขึ้นไปชมวัดนี้ได้ ๒ ทาง คือจากทางขึ้นใกล้แก่งหลวงเป็นทางเล็กเดินผ่านบ่อน้ำที่ขุดลงไปในภูเขาทางซ้ายมือ อีกทางหนึ่งคือขึ้นทางบันไดศิลาแลง มีเจดีย์ทรงองค์ระฆังเป็นเจดีย์ประธานของวัด ด้านหน้ามีวิหารขนาด ๖ ห้อง ถัดมาเป็นศาลาขนาดเล็ก ๓ หลัง ต่อจากเจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ราย ๓ องค์ ด้านนอกมีกำแพงศิลาแลงสูงประมาณ ๓ เมตร รายรอบไปด้วยเสาโคมไพ ด้านหลังระหว่างทางที่ตัดไปยังเขาสวรรคนัตวิมขุมพระขนาดย่อมก่อด้วยศิลาแลง ชาวบ้านเรียกว่า ศาลเจ้าแม่ละอองสำลี

พระประธานในวิหาร วัดเขาพนมเพลิง

เจดีย์รายวัดเขาพนมเพลิง

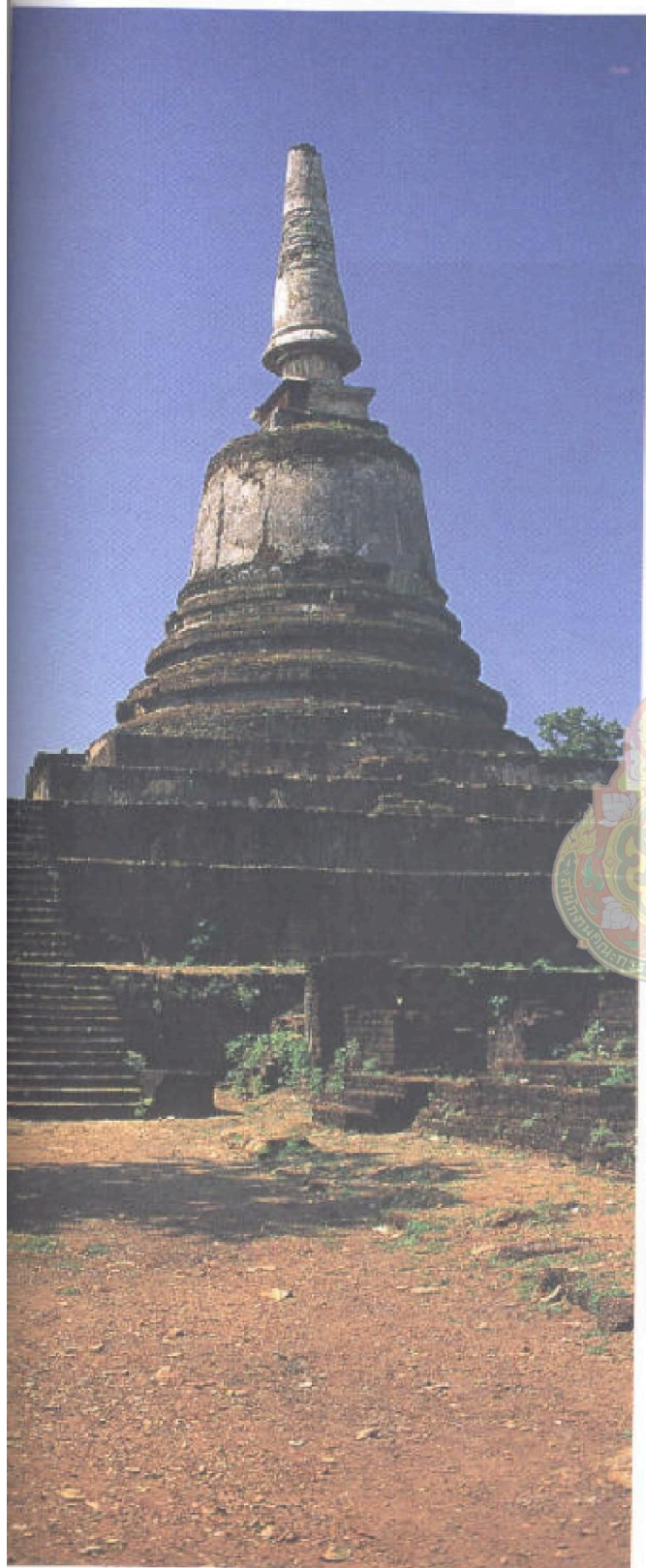
ศาลเจ้าแม่ละอองสำลี

๖. วัดเขาสวรรคิรี

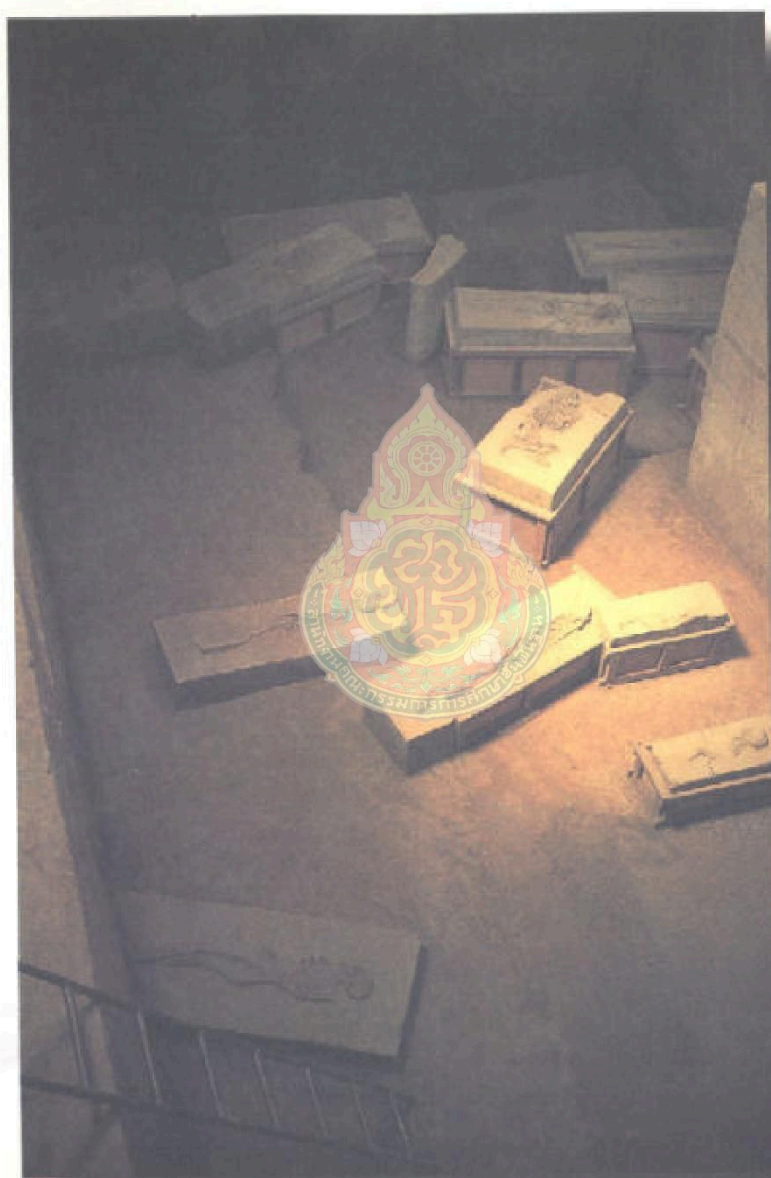
อยู่ทางทิศตะวันตกห่างจากยอดเขาพนมเหล็งประมาณ ๒๐๐ เมตร และมีความสูงกว่ายอดเขาพนมเหล็งเล็กน้อย มีทางเดินเชื่อมต่อกันได้ มีเจดีย์ทรงองค์ระฆังทว่าเป็นเจดีย์ประธานของวัดใหญ่โตและสูงมาก ฐานเจดีย์ก็ทำสูงขึ้นไปถึง ๕ ชั้น มีบันไดศิลาแลงเดี่ยวๆ สำหรับเดินขึ้นไปบนลานประทักษิณของเจดีย์ได้และด้านหน้าของเจดีย์เป็นฐานวิหารแต่ไม่ใหญ่โตนัก ที่ด้านหลังของเจดีย์ประธานยังมีวิหารน้อยและเจดีย์ขนาดเล็กๆ อยู่อีกและตรงกำแพงแก้วชั้นในทิศตะวันตกเฉียงใต้มีรูปยักษ์ปูนปั้นขนาดใหญ่และรูปสัตว์ รูปปูนปั้นเหล่านี้ชำรุด และล้มลงอยู่กับพื้นดิน ลักษณะของรูปยักษ์คล้ายกับรูปสัตว์วัดช้างล้อมมาก

สุโขทัย รุ่งอรุณแห่งความสุข นับเป็นมรดกของประวัติศาสตร์ชาติไทยอันยาวนานกว่า ๗๐๐ ปีมาแล้ว ที่ราชวงศ์พระร่วงได้นำบรรพบุรุษชาวไทยร่วมกันฟันฝ่าและก่อตั้งบ้านเมืองเป็นรัฐอิสระขึ้น จนกลายมาเป็นรัฐที่มีความสำคัญทั้งในด้านการเมือง การศาสนาและเศรษฐกิจของภูมิภาคนี้มาโดยตลอด ในสมัยนั้น ชาวอดีตวัฒนธรรมสุโขทัยเป็นความภาคภูมิใจในชาติของคนไทย เป็นหลักฐานอันแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และความวิริยะอุตสาหะของบรรพบุรุษไทย จำนวนวัดมากมายหลายแห่งแสดงถึงศรัทธาอันแรงกล้าในพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงเศรษฐกิจอันรุ่งเรืองอีกด้วย

มรดกอันยิ่งใหญ่ที่สุโขทัยมิใช่เพียงอิฐ หิน ปูน ทราย จึงควรรักษาไว้เป็นอนุสรณ์แห่งโลก เพื่อวันหนึ่งโลกจะได้พบ “รุ่งอรุณแห่งความสุข”

วัดเขาสวรรคิรี

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ของจังหวัดสุโขทัย

ถิ่นแหล่งศิลปแห่งหลวง
แห่งอำมให้ลือย่าน
สร้างเวียงสืบวงศ์वार
แล้วสร้างวัดในบริเวณ

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

สุภาพบุรุษศิลปินแผ่นดิน

ย้อนหลังสู่อดีตสมัยก่อนประวัติศาสตร์
ดินแดนที่เป็นที่ตั้งของจังหวัดสุโขทัย และใกล้เคียง
คือ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยม แม่น้ำน่าน และแม่น้ำ
ป่าสัก มีผู้คนในยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตั้ง
หลักฐานเป็นหลักแหล่งอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาช้านาน
แล้ว และได้พัฒนาเป็นชุมชนขนาดเล็กกระจายอยู่
ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์

ตั้งหลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดพบ เช่น
ขวานหินขัดสมัยยุคหินใหม่จำนวนมากตามลำน้ำยม
ลำน้ำน่าน และที่ถ้ำในเขตจังหวัดสุโขทัย และ
จังหวัดพิษณุโลก

ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำยมได้พบโครงกระดูก
มนุษย์ฝังรวมกับภาชนะดินเผา และลูกปัดหินเมือง
ใหม่ยุควิเศษขึ้น เมืองเชลียงเก่า กำแพงศรีสัชนาลัย
จังหวัดสุโขทัย ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นชุมชนมนุษย์
สมัยปลายยุคโลหะ

ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านได้พบโบราณ
วัตถุเช่น กลองมโหระทึกสำริด ภาชนะและหอกสำริด
ในจังหวัดอุดรธานี ภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์
เป็นลวดลายเรขาคณิตบนแผ่นหิน ที่ถ้ำกา เขาช้างล้วง
ในเขตอำเภอนครไทย และที่ถ้ำผาแดง เขากะตาดน-
เลข ในเขตอำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก

ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสัก พบหลักฐาน
เกี่ยวกับพิธีการฝังศพมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติ-
ศาสตร์ บริเวณชุมชนโบราณที่เมืองศรีเทพ จังหวัด
เพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นหลักฐานว่าในบริเวณดังกล่าวนี้ มี
ชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตั้งหลักแหล่งอยู่ก่อน
นานแล้ว

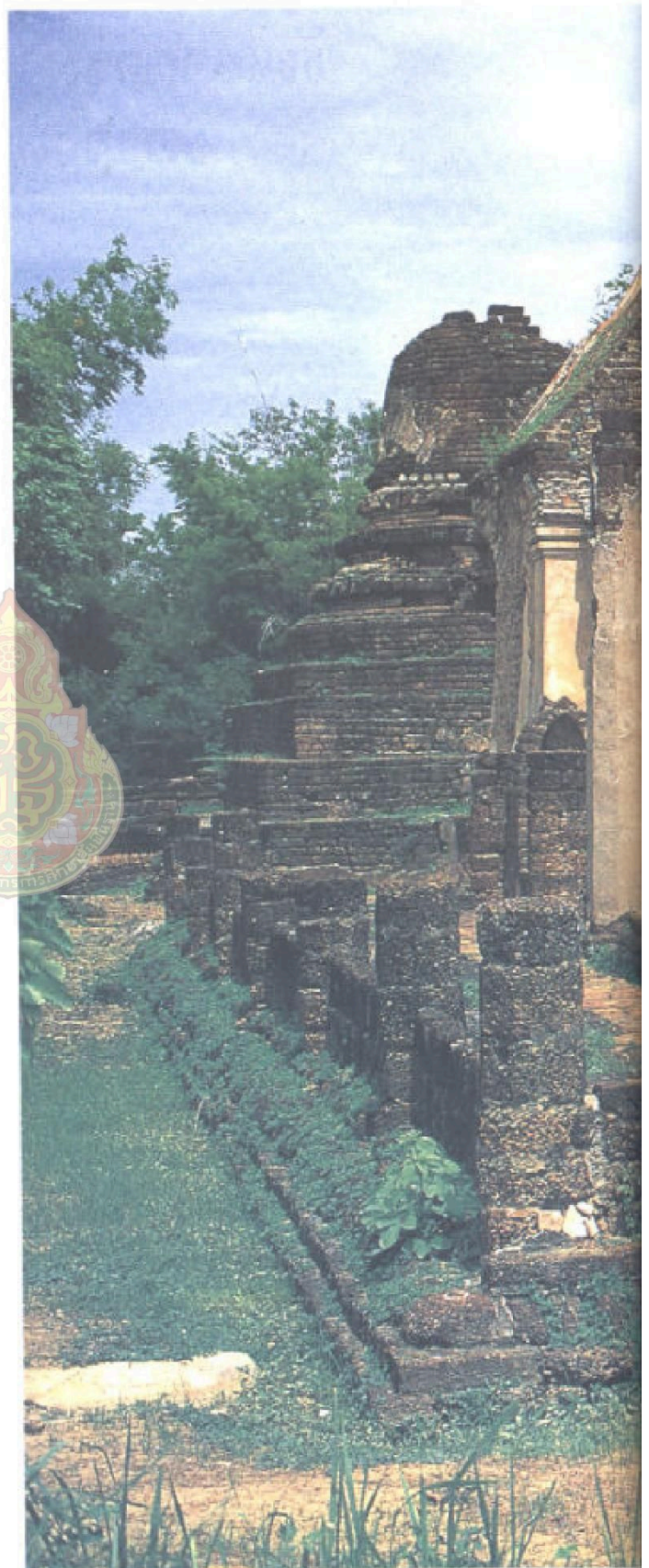
ชุมชนโบราณในเขตลุ่มแม่น้ำยม แม่น้ำน่าน และแม่น้ำป่าสักคงได้มีพัฒนาการสืบเนื่องเข้าสู่สมัย ทวารวดี (ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖) สมัย ลพบุรี (ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘) และ สันนิษฐานว่าคงมีการดำรงสืบต่ออยู่ตลอดมาจนถึง สมัยที่มีการตั้งอาณาจักรไทยเป็นปึกแผ่นในพุทธศตวรรษที่ ๑๘

สมัยทวารวดี ได้พบหลักฐานทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำน่านที่ ชุมชนโบราณบ้านคลองเตย อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร และบริเวณเขาสมอแครง อำเภอกวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ในบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก ที่ชุมชนเมืองหริเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำยม ที่ชุมชนเมืองเซียงเก่า อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และในบริเวณลุ่มแม่น้ำปิง ที่เมืองนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

ที่แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ตำบลลี้ จังหวัดสุโขทัย ได้พบ เครื่องมือ เครื่องใช้ประเภทอาวุธ เช่น หอก มีด เหล็กและสำริด เครื่องประดับ เช่น กำไล ลูกปัดแก้ว ที่สำคัญคือเหรียญเงินที่เป็นรูปดวงอาทิตย์ มีรูปแบบ และลักษณะเหมือนกับที่พบที่จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดชัยนาท และเมืองพยุ ประเทศพม่า

การพบหลักฐานทางโบราณวัตถุสมัยทวารวดี ในบริเวณลุ่มแม่น้ำปิง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน และแม่น้ำป่าสัก แสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณดังกล่าวนี้ มีความเกี่ยวเนื่องกับชุมชนสมัยทวารวดี ซึ่งมี ศูนย์กลางอำนาจครอบคลุมบริเวณเมืองคู่ของ นครปฐม ราชกลางของประเทศไทย

ร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี ตามเส้นทางลุ่มแม่น้ำปิงขึ้นไปทางเหนือ ซึ่งเป็นเส้นทางติดต่อระหว่างแคว้นทางเหนือ กับแคว้นใน ที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลาง ตามเส้นทางลุ่มแม่น้ำน่าน ไปทางทิศตะวันตก ไปสู่ดินแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าสู่แม่น้ำโขง และตามเส้นทาง

วัดขมจีน เมืองเซียงเก่า อำเภอศรีสัชนาลัย

จาก ลุ่มแม่น้ำ่านลงมาทางใต้ ลงมาที่ราบลุ่มภาคกลางนั้น ทำให้สันนิษฐานได้ว่าบริเวณพื้นที่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง ยม น่าน และป่าสักนั้นคงเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างอาณาจักร และแคว้นแคว้นโบราณที่ตั้งอยู่ในดินแดนประเทศไทยและใกล้เคียง ชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำดังกล่าวนี้ คงได้เติบโตขึ้นเป็นชุมชนในระดับเมืองในช่วงสมัยทวารวดี

หลักฐานทางโบราณคดีที่พบจากลักษณะทางกายภาพของตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนในดินแดนลุ่มแม่น้ำยมและลุ่มแม่น้ำ่าน มีการก่อสร้างคูน้ำคันดินล้อมรอบเป็นรูปกำแพงเมือง และสร้างศาสนสถานสำคัญอยู่กลางเมือง อันเป็นคติที่เลียนแบบเมืองในอาณาจักรขอมโบราณ แสดงให้เห็นว่าชุมชนดังกล่าวนี้ได้เจริญเติบโตขึ้นเป็นชุมชนในระดับเมืองเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘

เมืองที่พบหลักฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นรุ่นแรกๆ ในบริเวณดินแดนดังกล่าวนี้ ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ่าน คือ เมืองทุ่งยั้ง เขตอำเภออุ้มผาง จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งมีร่องรอยคูน้ำคันดินอันชัดชัด และวัดารามธาตุทุ่งยั้งเป็นศูนย์กลางเมือง

อีกเมืองหนึ่งในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ่าน คือ เมืองสองแคว หรือเมืองพิษณุโลกเดิม ซึ่งศูนย์กลางเมืองอาจอยู่ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองพิษณุโลก หรือวัดจุฬามณี

ส่วนในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยม คือ เมืองเชลียงเก่า ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ ตรงจุดที่ลำน้ำไหลคดงเป็นไส้ไก่ ศูนย์กลางของเมืองอยู่บริเวณพระบรมธาตุเชลียง เมืองไม่มีลำน้ำล้อมรอบเป็นธรรมชาติ มีลำน้ำยมขนานทั้งสามด้าน น้ำเซาะตลิ่งพังตลอดเวลา จึงได้มีการย้ายเมืองไปทางตะวันตกติดเชิงเขา โดยใช้แม่น้ำยมเป็นคูเมืองด้านตะวันออกเพียงด้านเดียว และขุดคูเมืองล้อมรอบอีก ๓ ด้าน เมืองที่ขยายภายหลังเรียกว่าเมืองศรีสัชนาลัย

อีกเมืองหนึ่งในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยม

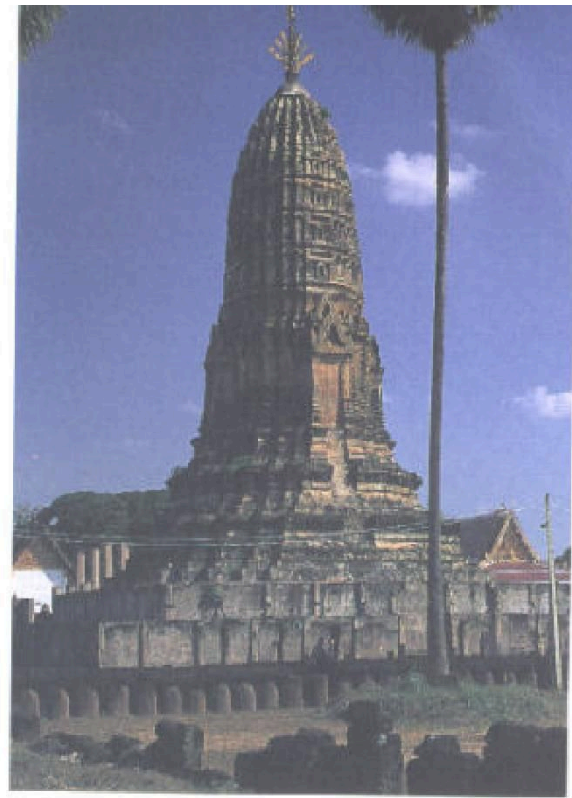
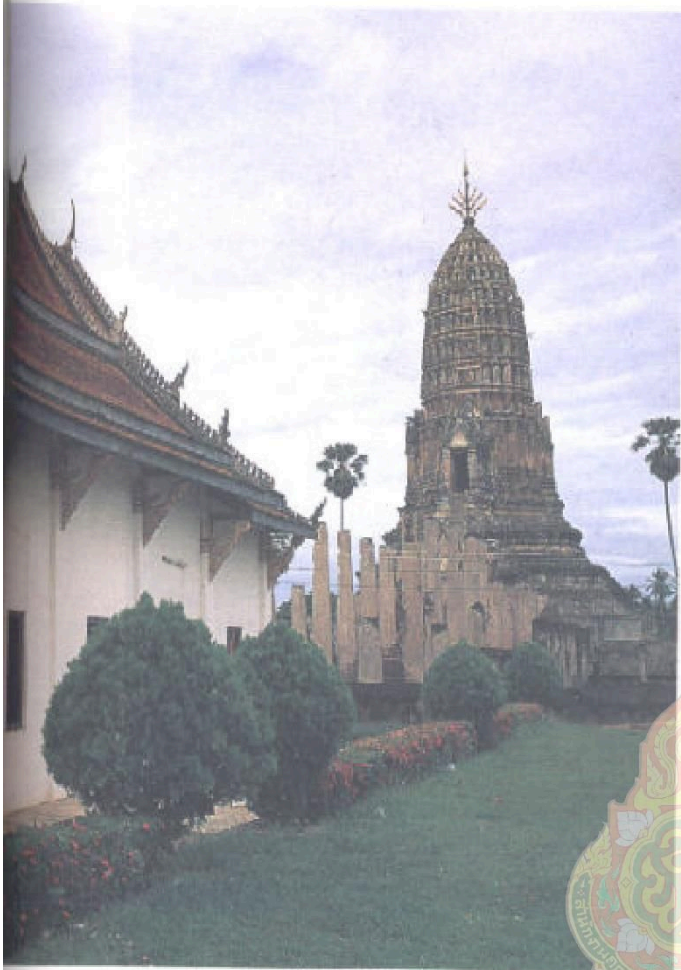

พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเขียง อำเภอศรีสัชนาลัย

แนวกำแพงเมืองเชลียงเก่า อำเภอศรีสัชนาลัย

พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย

ภาพถ่ายทางอากาศเมืองสุโขทัย

คือ เมืองสุโขทัยเก่า ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำยม ห่างจากเมืองเซียงลงมาทางใต้ เมืองสุโขทัยโบราณนั้น เมื่อพิจารณาจากภาพถ่ายทางอากาศจะพบว่าเป็นเมืองสองเมืองซ้อนกันอยู่ เมืองแรกเริ่มก่อตั้งนั้นอยู่ที่บริเวณวัดพระพายหลวง ส่วนเมืองรุ่นหลังเป็นเมืองที่เป็นสี่เหลี่ยมเกือบจัตุรัส มีกำแพงสามชั้น มีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางเมือง

เมืองสุโขทัยเก่าที่วัดพระพายหลวง มีคูน้ำล้อมรอบสามชั้นด้วยกัน ศูนย์กลางของเมืองคือพระปรางค์สามองค์ของวัดพระพายหลวง ตั้งเรียงเป็นแนวจากเหนือไปใต้

หลักฐานทางโบราณสถาน และโบราณวัตถุของเมืองในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยมและแม่น้ำน่านในระยะเริ่มแรกนี้ เป็นลักษณะศิลปะขอม ซึ่งเรียกว่าศิลปะแบบลพบุรี แสดงให้เห็นความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับแคว้นละโว้หรือลพบุรี เมืองขนาดใหญ่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำภาคกลาง และเป็นเมืองสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับอาณาจักรขอมในพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘

ดังเช่นพระปรางค์วัดพระพายหลวง ในเมืองสุโขทัย ซึ่งสร้างด้วยศิลาแลง ประดับตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้น แบบแผนการก่อสร้างเลียนแบบอย่างศิลปะขอม ปูนปั้นที่ซุ้มด้านทิศตะวันตกของปรางค์องค์ทิศเหนือ เป็นพระพุทธรูปและสาวกแสดงมีมือข้างที่เป็นแบบเดียวกันกับภาพปูนปั้นพระพุทธรูปที่ซุ้มด้านทิศเหนือ ของปรางค์วัดมหาธาตุลพบุรี ซึ่งมีอายุประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘

บริเวณเชิงเขาหลวง ในเขตท้องที่ตำบลนาละรอย อำเภอกิรีมาศ จังหวัดสุโขทัย พบปราสาทก่อด้วยอิฐ มีลักษณะศิลปะร่วมกับศิลปะขอม ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ชาวบ้านเรียกว่า วัดปู่เจ้า เป็นโบราณสถานที่มียุทธศิลปศิลปะขอมที่เก่าที่สุดในจังหวัดสุโขทัย

นอกจากนั้นซากโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่บริเวณเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ พระปรางค์วัดจุฬามณี จังหวัดพิษณุโลก ต่างมีลักษณะศิลปกรรมสมัยลพบุรีเช่นกัน

การที่บริเวณลุ่มแม่น้ำยม และลุ่มแม่น้ำน่าน มีศิลปวัตถุและโบราณสถานแบบขอม ตลอดจนหลักฐานการพบศิลาจารึก รวมทั้งหลักฐานจากตำนานและพงศาวดาร ทำให้มีการสันนิษฐานว่า ดินแดนบริเวณดังกล่าวนี้อยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองของขอม และในระยะเวลาที่ขอมเรืองอำนาจอยู่นั้น ชาวไทยได้ค่อยๆ อพยพเป็นกลุ่มชนเล็กๆ เข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจของขอม ซึ่งจะเห็นได้จากพงศาวดารเหนือ มีข้อความกล่าวถึงพระเจ้าวรมันราชาสีหิทธิผู้เป็นนายกongส่งส่วยน้ำให้กับพวกขอม ซึ่งต่อมาพระเจ้าวรมันได้ครองกรุงสุโขทัย

เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลง ชาวไทยที่อยู่ภายใต้การปกครองของขอม มีกำลังเข้มแข็งขึ้น จึงได้รวมกำลังกันขับไล่พวกขอมออกจากดินแดนแถบนี้ และตั้งตัวเป็นอิสระ ดังกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของอาณาจักรไทย

ปัจจุบันมีนักประวัติศาสตร์บางคน ที่ให้

พระปรางค์วัดพระพายหลวง อำเภอกิรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

ลวดลายปูนปั้นบนซุ้มประตูวัดพระพายหลวง

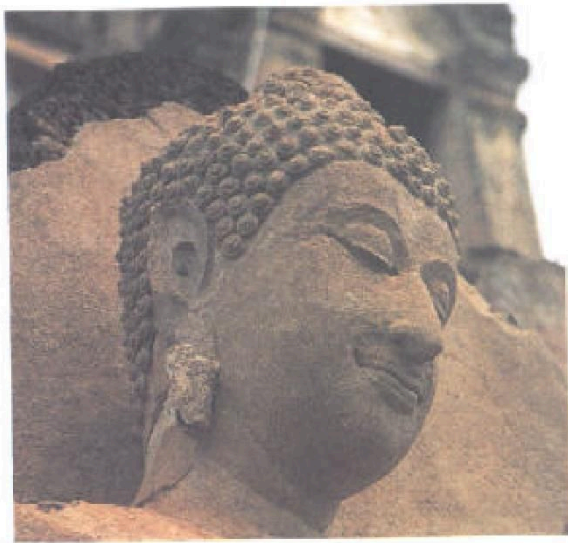
วัดพระยาพหลวังก์ เป็นบริเวณที่ตั้งของชุมชนดั้งเดิมของเมืองสุโขทัย

ความสำคัญกับชุมชนที่ตั้งหลักแหล่งในดินแดนไทย แสดงได้แต่เพียงการเกี่ยวข้องในทางวัฒนธรรม

ประเทศไทยมาก่อนช้านาน ได้เสนอแนวคิดใหม่ที่น่าสนใจว่า สุโขทัยไม่ใช่ราชธานีแห่งแรกของชนชาติไทย ในสมัยนั้นบ้านเมืองในดินแดนประเทศไทยไม่ได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่แบ่งออกเป็นแคว้นๆ เช่น แคว้นอยุธยา แคว้นนครศรีธรรมราช แคว้นล้านช้าง และแคว้นล้านนาไทย เป็นต้น ประชาชนในสมัยโบราณนั้นไม่มีความรู้สึกแบ่งกันในเรื่องเชื้อชาติ แต่มีความรู้สึกว่าเป็นชาวแคว้นนั้น แคว้นนี้แทนผู้คนเหล่านี้มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน คือ รับอารยธรรมมาจากอินเดียเหมือนกัน แคว้นเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกันในทางเป็นมิตร เป็นเมืองพี่เมืองน้องกัน แต่ในบางครั้งก็มีการขัดแย้ง รบพุ่งกันระหว่างบ้านเมือง และหลักฐานที่ยืนยันว่าชนมียอำนาจทางการเมืองเหนือดินแดนในประเทศไทยมีไม่เพียงพอ อิทธิพลของศิลปกรรมแบบขอมในเมือง

ชุมชนในบริเวณลุ่มแม่น้ำยม และลุ่มแม่น้ำน่าน ซึ่งปรากฏหลักฐานทางศิลปกรรมว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแคว้นละโว้ หรือลพบุรี ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางอำนาจสำคัญในที่ราบลุ่มแม่น้ำในภาคกลาง เป็นเมืองที่มีเส้นทางการคมนาคมทางน้ำออกสู่ทะเลได้สะดวก และสามารถค้าขายติดต่อกับดินแดนโพ้นทะเลไกลๆ ออกไป เช่น จีน และอินเดีย

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นไปนั้น บ้านเมืองในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาต่างมีบทบาทในการค้าขายกับจีน อินเดีย ลังกา พุกาม และขอม การติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าได้เปิดเส้นทางคมนาคมจากฝั่งทะเลเข้าสู่บริเวณภายใน ก่อให้เกิดเส้นทางการค้าทางบกติดต่อไปมาระหว่างบ้านเมืองภายใน และกับบ้านเมืองชายฝั่งทะเล

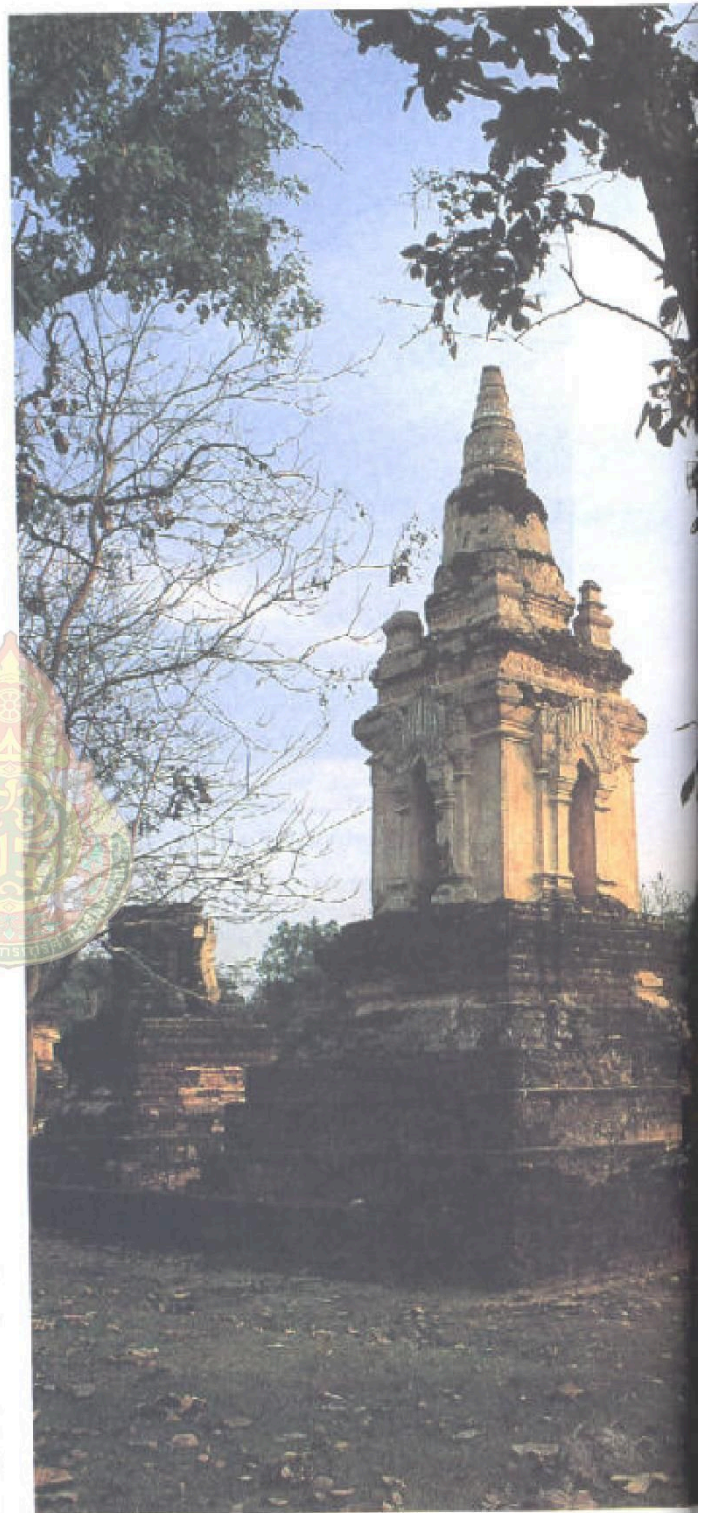

พระพุทธรูปปูนปั้นหน้าพระปรางค์วัดพระศรีรัตน-
มหาธาตุเขลียง

ชุมชนเมืองในที่ราบลุ่มแม่น้ำยม และแม่น้ำน่าน ที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการคมนาคมตัดต่อกัน การค้าของเมืองภายใน ยาจจะเป็นศูนย์กลางการรวบรวมสินค้าป่าสาเลียงส่งไปยังแคว้นลพบุรี เป็นสินค้าออกที่นำไปจำหน่ายแลกเปลี่ยนยังดินแดนที่ห่างไกลอีกทอดหนึ่ง

เมืองในที่ราบลุ่มแม่น้ำยม และที่ราบลุ่มแม่น้ำน่าน ในฐานะเป็นเมืองภายใน จึงเป็นที่ที่มีการแลกเปลี่ยน โยกย้าย ถ่ายเทผู้คนจากชุมชนบ้านเมืองอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ก่อให้เกิดการขยายตัวของชุมชนเมือง นำไปสู่การสร้างบ้านแปลงเมือง มีการสร้างความสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติ เศรษฐกิจ และการเมือง เกิดการรวมตัวกัน หรือ การสู้รบแย่งชิงอำนาจกันเอง

ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ชุมชนเมืองในบริเวณลุ่มแม่น้ำยม และบริเวณลุ่มแม่น้ำน่าน ได้ขยายตัวออกเป็นแคว้นแคว้น และอาณาจักรในระบะต่อมา

วัดเจติยัฒิตถาร เป็นวัดที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงศิกมหาราชเจ้า ทรงสถาปนาขึ้นเป็นวัดที่ประดิษฐานพระอัฐิของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พระอัฐารณ พระพุทธรูปยืนปางประทานอภัย วัดสะพานหิน อำเภอเมืองสุโขทัย

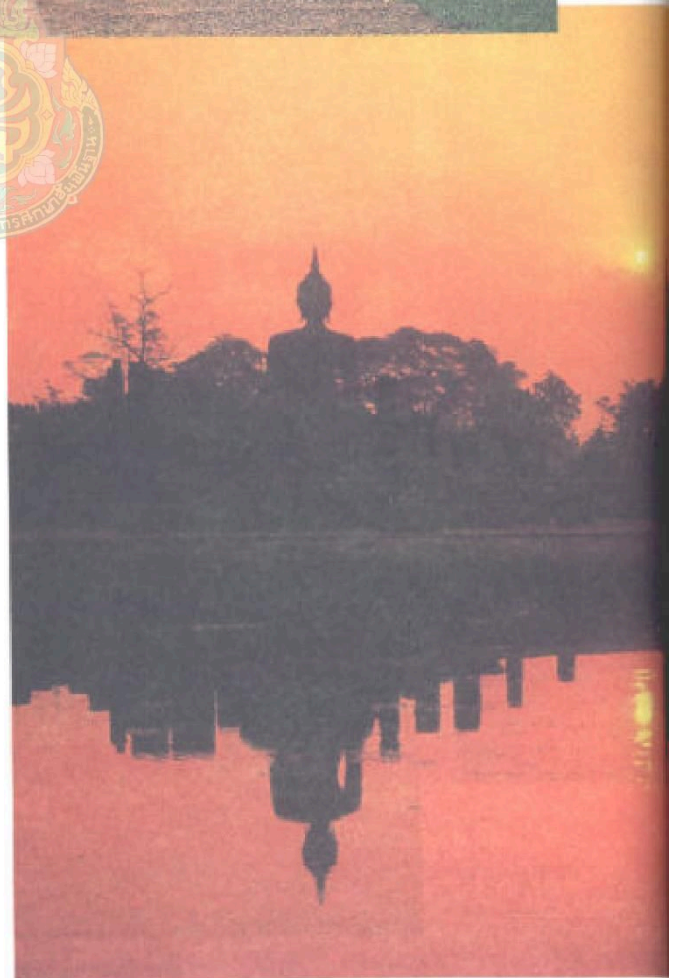

มณฑปประธานวัดศรีชุม ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป
ปูนปั้นปางมารวิชัย ปรางค์เรียกในศิลาจารึกว่า พระอจนะ

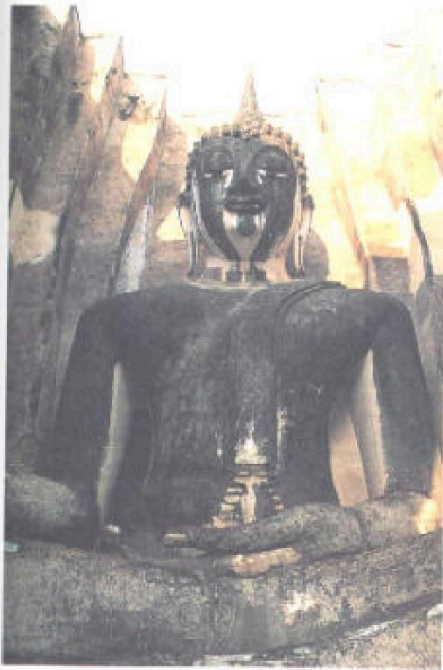
พัฒนาการทางการเมือง

การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยเท่าที่ปรากฏหลักฐาน แคว้นสุโขทัยได้ก่อตั้งขึ้นในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยศูนย์กลางอำนาจของสุโขทัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำยมและลุ่มแม่น้ำน่านกันเป็นที่ตั้งของเมืองศรีสัชนาลัย สุโขทัยในลุ่มแม่น้ำยม และสระหลวง สองแควในลุ่มแม่น้ำน่าน ต่อมาจึงได้ขยายตัวไปทางด้านตะวันตกบริเวณลุ่มแม่น้ำปิง และทางตะวันออกบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก

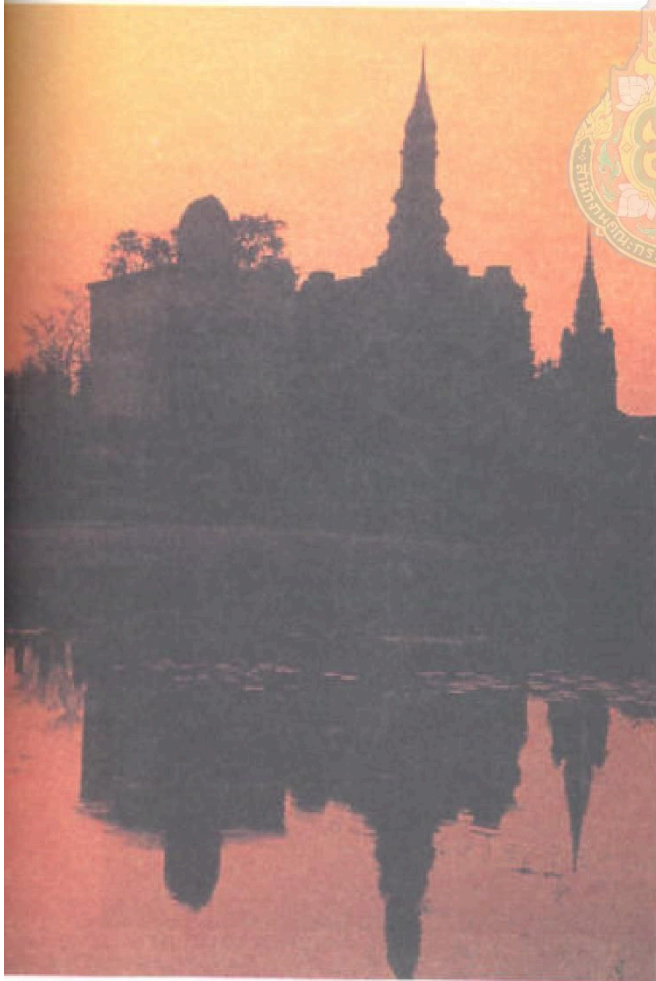
จากศิลาจารึกหลักที่ ๒ ศิลาจารึกวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย ได้กล่าวถึงการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจ และการเมืองของชุมชนเมืองในลุ่มแม่น้ำยม และแม่น้ำน่าน ในรัชสมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถุม ชุนในเมืองเชลียง ได้ครอบครองเมือง

วัดมหาธาตุ วัดสำคัญแห่งเมืองสุโขทัย

พระอโณโฆ ในเขตโบราณวัดศรีชุม

ศรีสัชนาลัย สุโขทัย เมื่อประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นการขยายเมือง โดยการรวมเมืองเป็นเมืองคู่ ดังปรากฏเรียกในศิลาจารึกว่า นครสองอัน การรวมเมืองเป็นเมืองคู่นี้เป็นการรวมทรัพยากร สำหรับการขยายเมืองให้เป็นแคว้นแคว้นใหญ่โตขึ้น พระองค์มีโอรส ๒ พระองค์ คือ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด และพระยาคำแหงพระราม เจ้าเมืองสระหลวง สองแคว (เมืองพิษณุโลก)

พ่อขุนผาเมืองนี้ ปรากฏความในจารึกว่า กษัตริย์ขอมในสมัยนั้นซึ่งสันนิษฐานว่า คือพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๘๒๔-๑๘๖๑) ได้กราขัตติยานางสุชมหาเทวีให้เพื่อสร้างสัมพันธ์ไมตรี พะยัมทั้งพระราชทานเครื่องราชูปโภค คือพระขรรค์ชัยศรี และพระนามเฉลิมพระเกียรติว่า ศรีอินทราทิตย์ หรือศรีอินทรบดินทราทิตย์

อาณาเขตของกรุงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนศรีนาวนำถม คงไม่กว้างขวางเท่าใดนัก สันนิษฐานว่า ครอบคลุมถึงเมืองนอต (เมืองสอต) ลำพูน พิษณุโลก และอาจอาจในการควบคุมเมืองในอาณาเขตในสมัยของพ่อขุนศรีนาวนำถมคงไม่มั่นคงนัก แต่ละเมืองคงเป็นอิสระในการปกครองตนเอง เมืองหลายเมืองคงเป็นเมืองในระบบเครือญาติ หรือเมืองที่มีสัมพันธ์ไมตรีต่อกัน ภายหลังเมื่อพ่อขุนศรีนาวนำถมสิ้นพระชนม์ คงเกิดความวุ่นวายในเมืองสุโขทัย ขอมสบาดโขลญลำพง ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเป็นเจ้าเมืองลำพง ซึ่งเป็นเมืองที่ปรากฏชื่อในศิลาจารึก หรืออาจเป็นขุนนางขอม ที่กษัตริย์ขอมส่งมากำกับดูแลอยู่ที่สุโขทัย ได้นำกำลังเข้ายึดเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และเมืองใกล้เคียงไว้ได้ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด และพระสหายคือพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง ได้รวมกำลังกันปราบปรามจนได้ชัยชนะ พ่อขุนบางกลางหาวยึดได้เมืองศรีสัชนาลัย ส่วนพ่อขุนผาเมืองเข้ายึดเมืองสุโขทัยไว้ได้ เมื่อได้เมืองสุโขทัยแล้ว พ่อขุนผาเมืองได้ทรงมอบเมือง

สุโขทัยให้แก่พ่อขุนบางกลางหาว พร้อมทั้งพระนาม
ซึ่งกษัตริย์ขอมเคยแต่งตั้งพ่อขุนผาเมือง คือ
ศรีอินทราทิตย์ โดยเหตุดังกล่าวนี้ พ่อขุน-
บางกลางหาว จึงได้ขึ้นครองราชย์ ณ เมืองสุโขทัย
มีพระนามว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นปฐม-
กษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง ส่วนพ่อขุนผาเมืองได้กลับ
ไปครองเมืองราชดงเดิม

กษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงครองกรุงสุโขทัย

จากศิลาจารึกหลักที่ ๔๕ ซึ่งจารึกในปี
พ.ศ. ๑๙๓๕ ได้กล่าวถึงพระนามของกษัตริย์
ราชวงศ์พระร่วง ที่ครองกรุงสุโขทัย ซึ่งคณะ-
กรรมการชำระประวัติศาสตร์มีมติว่า กษัตริย์
ราชวงศ์พระร่วง ที่ครองกรุงสุโขทัย มีทั้งสิ้น ๘
พระองค์ ดังนี้

๑. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
(๑๗๕๒ - ปีใดไม่ปรากฏ)

(ราวพ.ศ.

๑๙๓๕) อาจคาดเดาได้ว่าเป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดู
ที่ขอมได้สร้างตามแบบขอม

วัดพระพรหม ตั้งอยู่บนเกาะกลางน้ำ ในเมืองสุโขทัย

พระปรางค์สามองค์ วัดศรีสุวาย ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเทวสถาน ต่อมาดัดแปลงเป็นวัดในพระพุทธศาสนา

๒. พ่อขุนบานเมือง (ปีใดไม่ปรากฏ - พ.ศ. ๑๘๒๒)
๓. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ. ๑๘๑๒ - พ.ศ. ๑๘๔๑)
๔. พระยาเลอไทย (พ.ศ. ๑๘๔๑ - ปีใดไม่ปรากฏ)
๕. พระยาจวนนาคม (ปีใดไม่ปรากฏ - พ.ศ. ๑๘๕๐)
๖. พระมหาธรรมราชาที่ ๑ หรือพระยาเลอไทย (พ.ศ. ๑๘๕๐ - ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๕๑ - พ.ศ. ๑๘๕๗)
๗. พระมหาธรรมราชาที่ ๒ (ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๕๗ - ๑๘๕๗ - พ.ศ. ๑๘๕๘)
๘. พระมหาธรรมราชาที่ ๓ หรือพระยาไสลือไทย หรือไสลือไทย (พ.ศ. ๑๘๕๘ - พ.ศ. ๑๘๖๒)
๙. พระมหาธรรมราชาที่ ๔ (บรมपाल) ครองเมืองพิษณุโลก ซึ่งเป็นเมืองหลวงของกรุง

วัดซ่อนข้าว อำเภอมะนังสุโขทัย

สุโขทัยขณะนั้น (พ.ศ. ๑๘๖๒ - พ.ศ. ๑๘๘๑) และพระยาราม ครองเมืองสุโขทัย

ในระยะเริ่มต้นของราชวงศ์พระร่วง สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์นั้น อำนาจทางการเมืองยังไม่มั่นคงนัก เมืองบางเมืองในเขตลุ่มแม่น้ำยมและแม่น้ำน่านคงมีอิสระในการปกครองตนเอง

ดังเช่น เมืองราด ซึ่งเข้าใจว่าเป็นเมืองที่มี

อำนาจมาก มีเมืองออก หรือเมืองขึ้นหลายเมือง
นั้น พ่อขุนผาเมืองก็คงปกครองอยู่

เมืองสระหลวง สองแคว (เมืองพิษณุโลก)
ในลุ่มแม่น้ำน่านนั้น พระยาทำแห่งพระราม พระโอรส
ของพ่อขุนศรีนาวนำถมก็คงปกครองอยู่เช่นกัน

ลักษณะการปกครองของสุโขทัยในระยะเริ่ม
ต้นนี้ สันนิษฐานว่า คงเป็นการปกครองแบบนครรัฐ
หิย แต่ละเมืองมีการปกครองเป็นอิสระ ไม่มีการ
รวมอำนาจไว้ ณ ศูนย์กลางของเมืองใดเมืองหนึ่ง
โดยตรง ในบางครั้งเมืองเหล่านี้จะรบพุ่ง แย่งชิง
อำนาจกันเองหรือทำศึกสงครามเพื่อความมั่นคง
หรือขยายอำนาจทางการเมือง ดังปรากฏในศิลา
จารึกหลักที่ ๑ ว่า ขุนสามชนเจ้าเมืองลพบุรีได้ยกทัพ
มาตีเมืองตาก ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของสุโขทัย
พ่อขุนศรีอินทราทิตย์จึงยกกองทัพจากเมืองสุโขทัย
ไปป้องกันเมืองตาก โดยมี พระรามราชโอรส ซึ่งมี
พระชนมายุ ๑๔ พรรษาไปด้วย การรบของทั้งสอง
ฝ่ายได้ทำยุทธหัตถี (การรบบนหลังช้าง) ในตอน
แควพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็นฝ่ายเสียเปรียบ ช้างที่
ประทับของพระองค์สู้กำลังข้าศึกไม่ได้ พระรามได้รีบ
ไล่ช้างเข้าไปช่วย และสู้รบกับขุนสามชนจนได้
ชัยชนะ ความกล้าหาญของพระรามในครั้งนี้นำพ่อขุน-
ศรีอินทราทิตย์จึงพระราชทานนามให้เป็น รามคำ-
แหง ซึ่งหมายถึง รามผู้กล้าหาญ เข้มแข็งในการรบ

หลังจากศึกครั้งนี้ เข้าใจว่าฐานะทางการเมือง
ของสุโขทัยมีความมั่นคงเพิ่มขึ้นและคงมีการทำ
สงครามเพื่อขยายอาณาเขตสุโขทัยให้กว้างขวางออกไป

ภายหลังจากพ่อขุนศรีอินทราทิตย์สิ้นพระชนม์
พ่อขุนบานเมืองราชโอรสองค์ใหญ่ ได้ขึ้นครองราชย์
ที่สุโขทัยสืบต่อมา ในสมัยนี้สุโขทัยได้ขยายอำนาจ
ทางการเมืองด้วยการทำสงครามกับเมืองต่าง ๆ เช่น
เดียวกับสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ โดยมีพระอนุชา
คือพ่อขุนรามคำแหงเป็นแม่ทัพ ดังปรากฏข้อความ
ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า

กูไปที่บ้านท่งเมือง ไฉ่ช้าง ไฉ่วง ไฉ่บัว

พระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

เจดีย์ทรงกลดนาคสังการวัดสระศรี อำเภอเมืองสุโขทัย

ได้นาง ได้เจียน ได้ทอง ภูเอามาเวนแก่พ่อภู
พ่อภูตายยังพี่ภู ภูร่ำบ่าเรอแก่พี่ภู ดังบ่าเรอ
แก่พ่อภู

เมื่อพ่อขุนบานเมืองสิ้นพระชนม์ พ่อขุน-
รามคำแหงมหาราชได้ครองกรุงสุโขทัยสืบต่อมา
การที่พระองค์เป็นกษัตริย์นักรบ และนักปกครองที่มี
ความสามารถ อาณาเขตในสมัยของพระองค์จึงได้
แผ่ขยายกว้างไกล ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑
กล่าวถึงเขตแดนสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหง
มหาราชไว้ว่า ทางทิศเหนือ มีเมืองแพร่ เมืองน่าน
เมืองหลัว ถึงเมืองหลวงพระบาง ทิศตะวันออก มี
เมืองสระหลวง สองแคว ลุมพาย สคา ถึงเมือง
เวียงจันทร์ ทางทิศตะวันตก มีเมืองถอด เมือง
หงสาวดี จนสุดชายฝั่งทะเล ทางทิศใต้ มีเมือง
คณฑี เมืองพระบาง เมืองแพร่ เมืองสุพรรณภูมิ
เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองนครศรีธรรมราช
จนสุดชายฝั่งทะเล

จะเห็นว่า ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง
นี้ อาณาจักรสุโขทัยได้ทรงปกครองเมืองในลุ่มแม่น้ำ
ปิง ยม น่าน และป่าสัก ได้ทั้งหมด อันเป็นการ
รวบรวมเมืองบ้านที่เมืองน้อย ซึ่งเคยอยู่ภายใต้การ
ครอบครองของราชวงศ์พญาคันคากให้เป็น
ส่วนเดียวกัน และขยายอาณาเขตไปยัง
ดินแดนห่างไกลออกไป

จากเอกสารของจีน ได้กล่าวถึงการขยาย
อาณาเขตของพ่อขุนรามคำแหงฯไปยังดินแดนทางใต้
ว่าในปี พ.ศ. ๑๘๒๓ ได้เมืองนครศรีธรรมราช
และเมืองในแหลมมลายู ตลอดจนยะโฮร์ และ
ต่อมาได้กัมพูชา และจากพงศาวดารเหนือได้กล่าวถึง
พระเจ้าฟ้ารั่ว หรือมะกะโท ผู้เป็นราชบุตรเขยของ
พ่อขุนรามคำแหงฯซึ่งต่อมาได้ครองเมืองมอญ
แสดงถึงการขยายอาณาเขตของพระองค์ไปทาง
ตะวันตก ได้หัวเมืองมอญด้วยสันติวิธี

เจดีย์ทรงกลมแบบลังกาวิเศษระสังคราม ลำปางเมืองสุโขทัย

กว้างขวางนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะของการยอมรับอำนาจและความเข้มแข็งของศูนย์กลางอำนาจที่เมืองสุโขทัย อันเป็นผลจากการสะสมกำลังคน ที่ได้จากการทำสงครามกวาดต้อนผู้คน และแรงงานจากเมืองต่างๆ ซึ่งดำเนินมาตั้งแต่ก่อนรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงฯ นอกจากนี้เนื่องจากพระยงที่มีสัมพันธ์ไมตรีกับเมืองใหญ่ๆ ใกล้เคียงได้แก่ พ่อขุนมั่งรายแห่งอาณาจักรล้านนา และพระยาเจ้าเมืองแห่งอาณาจักรพะเยา ได้ทำข้อตกลงที่จะช่วยเหลือกันและกันเมื่อถูกรุกรานจากอาณาจักรอื่น

ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นช่วงสมัยที่สุโขทัยมีทิวามเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ซึ่งนอกจากการทำสงครามเพื่อขยายอาณาเขตแล้ว ความรุ่งเรืองของสุโขทัยอาจเนื่องมาจากการที่สุโขทัยตั้งอยู่ในเส้นทางทางการค้ามาตั้งแต่สมัยโบราณ และเมื่อการค้าขยายตัวเพิ่มขึ้น สุโขทัยตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมที่สามารถค้าขายติดต่อกับบ้านเมืองต่างๆ ได้โดยรอบ โดยมีเส้นทางการเดินทางไปทางเหนือถึงลุ่มแม่น้ำโขง ทางตะวันออกมีเส้นทางติดต่อกับเมืองพุกามและหัวเมืองมอญ ซึ่งสามารถออกทะเลเบงกอลติดต่อกับลังกาและอินเดียได้ ส่วนทางใต้มีเส้นทางเดินทางผ่านลุ่มแม่น้ำปิง ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ผ่านนครศรีธรรมราชออกสู่ทะเล สันนิษฐานว่า สุโขทัยอาจเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าแบบกองคาราวาน และสุโขทัยเองอาจจะค้าของป่า และแร่ธาตุสำคัญ

นอกจากนั้นสุโขทัยยังยอมเป็นเมืองผ่านทางการค้า โดยอนุญาตให้พ่อค้าเอาสินค้าไปค้าขายแลกเปลี่ยนได้โดยไม่เก็บภาษีผ่านด่าน เป็นการส่งเสริมให้มีคนมาค้าขายที่สุโขทัยเพิ่มขึ้น ดังมีข้อความปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ ไนไพร่รู้ทาง เพื่อนองรวไปค้า ขี้ม้าไปขาย ใครจะใคร่ค้าช้างค้า ใครจะใคร่ค้าม้าค้า ใครจะใคร่ค้าเงือนค้าทองคำ จึงอาจเป็น

ฐานเจดีย์วัดสระศักดิ์ คำภีร์เมืองสุโขทัย

เนินปราสาท เขตพระบรมมหาราชวัง

วัดระพังทองกลาง อำเภอเมืองสุโขทัย

เหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้คนจากที่ต่างๆ โหมก้าตแตกมาสู่ดินแดนในอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัย ดังปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า พ่อขุนรามคำแหง ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นขุนในเมืองศรีสขนาลัยสุโขทัย ทั้งมาลาว ลาวแลไทย เมืองไต่หล้าฟ้า ฏ...ไทยชาวอู ชาวของ มาออก

เมื่อสิ้นรัชกาลของพ่อขุนรามคำแหงฯ ทายาทของพระองค์อีกสองพระองค์ ได้ครองสุโขทัยสืบต่อมา ปรากฏพระนามในศิลาจารึกว่า พระยาเลอไทย และพระยาจักร์นันทม ไม่ปรากฏเรื่องราวในหลักฐานเกี่ยวกับการปกครองในสมัยของกษัตริย์ทั้งสองพระองค์นี้ ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกเพียงว่า หลังสมัยพ่อขุนรามคำแหงฯ เมืองต่างๆ ในอาณาเขตของสุโขทัยได้แยกตัวเป็นอิสระ ไม่ยอมรับศูนย์อำนาจที่เมืองสุโขทัย เหมือนดังเช่นสมัยที่พ่อขุนรามคำแหงฯดำรงพระชนม์ชีพอยู่ ปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๓ ศิลาจารึกนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ว่า บ้านเมืองขาด...หลายบ้านหลายท่อนแซว หลายบ้านหลายท่อน ดังเมืองพ...นก็เป็นขุนหนึ่งเมืองคนที พระบาง หาเป็นขุนหนึ่ง เมืองเชียงทองหาเป็นขุนหนึ่ง.....

ความแตกแยกของเมืองต่างๆ ในอาณาจักรสุโขทัย หลังสมัยพ่อขุนรามคำแหงฯนั้น อาจเนื่องมาจากศูนย์กลางอำนาจปราศจากความเข้มแข็ง บ้านพี่เมืองน้องในอาณาจักรสุโขทัยได้แตกแยกออกถืออำนาจปกครองตนเองโดยไม่ขึ้นแก่กัน เมืองประเทศราชที่มีกำลังกล้าแข็ง พวกกันแยกตัวเป็นอิสระ เช่นเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองหงสาวดี

พระยาจักร์นันทมคงสวรรคตลงโดยกะทันหัน ในปี พ.ศ. ๑๘๔๐ ทำให้เกิดการแย่งชิงราชสมบัติขึ้นในกรุงสุโขทัย พระยาสิทธิไทย ซึ่งเป็นหลานของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ครองราชย์อยู่ที่เมืองศรีสขนาลัยได้ยกกำลังเข้ายึดเมืองสุโขทัย และจับหัตถูที่คบคิดชิงราชสมบัติประหารชีวิตเสียทั้งหมด แล้วเสด็จขึ้นครองเมืองสุโขทัยในปีนั้น

พระยาสิทธิไทย ได้ขึ้นครองเมืองสุโขทัย เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๘๐ ในสมัยของพระองค์ได้พยายามที่จะสร้างอำนาจทางการเมืองของสุโขทัยให้เข้มแข็งขึ้นมาใหม่ ด้วยการทำสงครามรบพุ่งกับเมืองต่างๆ เพื่อรวบรวมเมืองต่างๆ เข้ามาในอาณาจักร

อาณาจักรสุโขทัยในสมัยของพระยาสิทธิไทย ครอบคลุมเมืองต่างๆ ในดินแดน ระหว่างแม่น้ำปิง แม่น้ำน่าน และแม่น้ำป่าสัก มีเมืองเชียงทอง (ตม) กำแพงเพชร พระบาง (นครสวรรค์) ปากยม (พิจิตร) สองแคว สระหลวง (พิษณุโลก) ขึ้นไปถึงกลุ่มเมืองราด เมืองสกา เมืองลุมบาจาย และเมืองน่าน

ในปี พ.ศ. ๑๙๐๕ พระยาสิทธิไทย ได้ยกทัพไปตีเมืองต่างๆ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักและบริเวณแม่น้ำน่านได้ทั้งหมด พระองค์จึงได้เสด็จไปประทับอยู่ ณ เมืองสองแคว หรือพิษณุโลกนานถึง ๗ ปี

ในสมัยพระยาสิทธิไทย เมืองพิษณุโลกได้เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรสุโขทัย (ประมาณ

พ.ศ. ๑๙๐๕ - พ.ศ. ๑๙๑๑) การที่พระองค์เสด็จมาประทับที่เมืองพิษณุโลกนั้น คงเพื่อควบคุมเมืองที่พระองค์ปราบปรามได้ให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น

ตลอดรัชสมัยของพระยาสิทธิไทย พระองค์ต้องเผชิญกับการคุกคามของศูนย์อำนาจทางการเมือง ที่กระหนาบแคว้นสุโขทัยอยู่ คือ เชียงใหม่ ทางเหนือ และอยุธยาทางใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจทางการเมืองของอยุธยา ที่เข้มแข็งและขยายตัวอย่างรวดเร็ว อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้พระองค์ต้องย้ายศูนย์อำนาจทางการเมืองจากเมืองสุโขทัย ไปอยู่ที่เมืองพิษณุโลก ซึ่งจะสามารถควบคุมการเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำน่าน และตอนเหนือของลุ่มแม่น้ำป่าสักได้

ในการดำเนินการแผ่ขยายอำนาจทางการเมืองของสุโขทัยนั้น พระยาสิทธิไทยได้กระทำควบคู่กับการเผยแพร่คติทางพระพุทธศาสนา คือการสถาปนาพระบรมธาตุ และพระพุทธรูปเจ้าขึ้น ณ

เจดีย์ทรงลังกาวัดเจดีย์สี่ห้อง อำเภอศรีสัชนาลัย

วัดป่าเมฆเมือง เชียงใหม่ ในศิลาจารึกพระยาสิทธิไทย สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๑๙๑๙

เมืองสำคัญ หรือเมืองที่อยู่ในเส้นทางคมนาคม เช่น ราชธานีของพระองค์ได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อมา สรรหลวง ศรีสังขนาถย์ บางพนา และพระยาเมืองพร้าวได้ครองคนี้ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีพระนามเดิม พร้อมกันนั้นพระองค์ก็ได้ประกาศพระนามเป็น ว่ายอย่างไร เมื่อขึ้นครองราชย์แล้วใช้พระนามว่า พระมหาธรรมราชาที่ ๒

ในสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ ๒ เป็น ช่วงสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเริ่มมีกษัตริย์ที่เข้มแข็งในการ สงคราม สุโขทัยทำสงครามกับอยุธยาหลายครั้ง

ในช่วงปลายสมัยของพระองค์ สมเด็จพระ- ราชามาธิบดีที่ ๑ แห่งอยุธยา (พระเจ้าอู่ทอง พ.ศ. ๑๙๙๓-๑๙๑๒) ได้ยกกองทัพมาโจมตีและยึดเมือง ชัยนาท พระยาสิทธิไทยต้องขอคืนด้วยสันติวิธี ดังนั้น เขตแดนของสุโขทัยในปลายสมัยพระยาสิทธิไทย จึง เหลือเพียงด้านตะวันออกถึงแม่น้ำน่าน ทางใต้ถึง นนทบุรี ทางตะวันตกถึงแม่น้ำปิง และทางเหนือ ถึงเมืองน่านเท่านั้น

ภายหลังที่พระยาสิทธิไทยสวรรคตแล้ว พระ-

ในปี พ.ศ. ๑๙๑๙ สมเด็จพระบรม- ราชินีราชที่ ๑ ของอยุธยา (ขุนหลวงพระจ้าว พ.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๓๑) ได้ยกทัพมาตีเมืองชัยนาทของ สุโขทัยหลายครั้ง ทำให้สุโขทัยต้องสูญเสียผู้คนและ ทรัพย์สินในการสงคราม

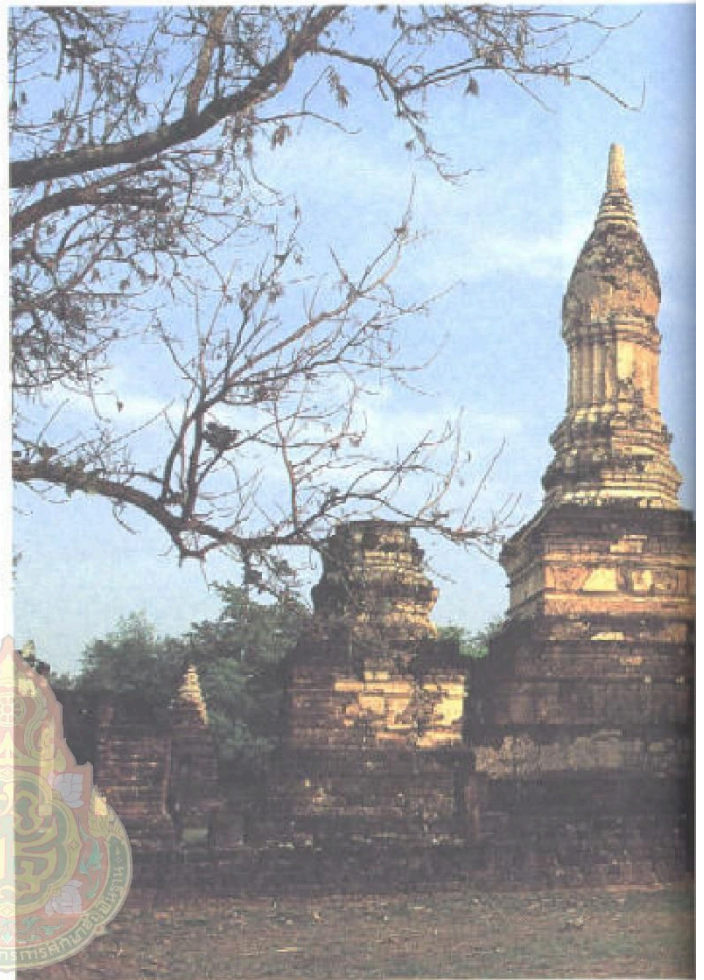
ในปี พ.ศ. ๑๙๑๙-๑๙๑๙ สมเด็จพระบรม- ราชินีราชที่ ๑ ได้ยกทัพมาโจมตีเมืองพิษณุโลก เมืองน่านได้ยกกองทัพมาช่วยสุโขทัยสู้รบกับอยุธยา แต่ก็สู้กองทัพอยุธยาไม่ได้ ชาวพิษณุโลกถูกกองทัพ

อยุธยาवादตอนไปเป็นจำนวนมาก

ในปี พ.ศ. ๑๙๒๑ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ได้ยกทัพมาตีเมืองซากังราว (กำแพงเพชร) พระมหาธรรมราชาที่ ๒ ทรงยกทัพมาตั้งรับศึกที่เมืองซากังราว แม้จะทรงพยายามต้านทานกองทัพอยุธยาอย่างเต็มความสามารถ แต่ไม่สามารถต้านทานได้ จึงต้องเสด็จออกไปถวายบังคมต่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ สุโขทัยจึงได้ตกเป็นประเทศราชของอยุธยา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๙๒๑ จนกระทั่งถึงในปี พ.ศ. ๑๙๓๑ สุโขทัยได้ประกาศตนเป็นอิสระ ทำให้สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ เสด็จยกทัพไปตีเมืองซากังราวของสุโขทัยอีก แต่พระองค์สวรรคตเสียก่อนในระหว่างการเดินทาง สุโขทัยจึงเป็นอิสระต่อมาจนถึงสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ ๓ (พระยาไสลือไทย)

พระมหาธรรมราชาที่ ๓ พยายามที่จะกอบกู้อาณาจักรสุโขทัยขึ้นมาใหม่ โดยพยายามรวบรวมเมืองต่างๆ เข้ามาอยู่ในอำนาจ พระองค์ได้ทำสัญญาเป็นพันธมิตรกับพระเจ้าน่าน ที่ละโว้และลือซังกันและกันเมื่อถูกรุกรานจากอาณาจักรอยุธยา พระองค์ได้ทำสงครามหลายครั้ง รวมทั้งการยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๑๙๔๕ แม้จะไม่ได้รั้งชัยชนะ แต่เป็นการแสดงถึงความพยายามในการดำเนินนโยบายให้เกิดความมั่นคงต่ออาณาจักร

ในช่วงปลายรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ ๓ ซึ่งสันนิษฐานว่าหลังปี พ.ศ. ๑๙๕๓ สมเด็จพระอินทราชา (เจ้านครอินทร์ พ.ศ. ๑๙๕๒-๑๙๖๗) แห่งอยุธยาได้ยกทัพมาตีอาณาจักรสุโขทัยได้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากทัพพระองค์ขึ้นครองราชย์ได้ไม่นาน นอกจากนั้น สมเด็จพระอินทราชา ได้ทูลขอแม่นางสาขา พระราชธิดาของพระมหาธรรมราชาที่ ๓ ให้สมรสกับเจ้าสามพระยา พระราชโอรสของพระองค์ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นจุดมุ่งหมายทางการเมืองของอยุธยาที่จะยึดครองสุโขทัย โดยความ

เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดเจดีย์เจ็ดแถว บ้านเพชรลิ้นจี่

ถนนพระร่วง จากอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยไปศรีพันท้าย

สัมพันธ์ทางการแต่งงาน

เมื่อพระมหาธรรมราชาที่ ๓ สวรรคตในปี พ.ศ. ๑๔๖๒ เกิดการจลาจลแย่งชิงราชสมบัติกัน ระหว่างพระยาบาลเมือง และพระยาราม พระราชนิโอรสของพระมหาธรรมราชาที่ ๓ จึงเป็นเหตุให้สมเด็จพระอินทราชา กษัตริย์ของอยุธยาเข้าแทรกแซงการเมืองภายในสุโขทัย โดยพระองค์ยกทัพไปตั้งอยู่ที่เมืองพระบาง (นครสวรรค์) เพื่อรับเหตุการณ์แย่งชิงราชสมบัติครั้งนี้ พระยาบาลเมือง และพระยารามต่างมาเฝ้าสมเด็จพระอินทราชา พระองค์ได้ไกล่เกลี่ยโดยโปรดฯ ให้สถาปนาพระยาบาลเมืองเป็นกษัตริย์สุโขทัยครองเมืองพิษณุโลก ซึ่งเป็นเมืองหลวงของสุโขทัยขณะนั้น พระนามว่า **สมเด็จพระสุริยวงศ์บรมपालมหาธรรมราชาธิราช หรือพระมหาธรรมราชาที่ ๔** ส่วนพระยารามได้ครองเมืองสุโขทัย ซึ่งมีความสำคัญรองลงมา

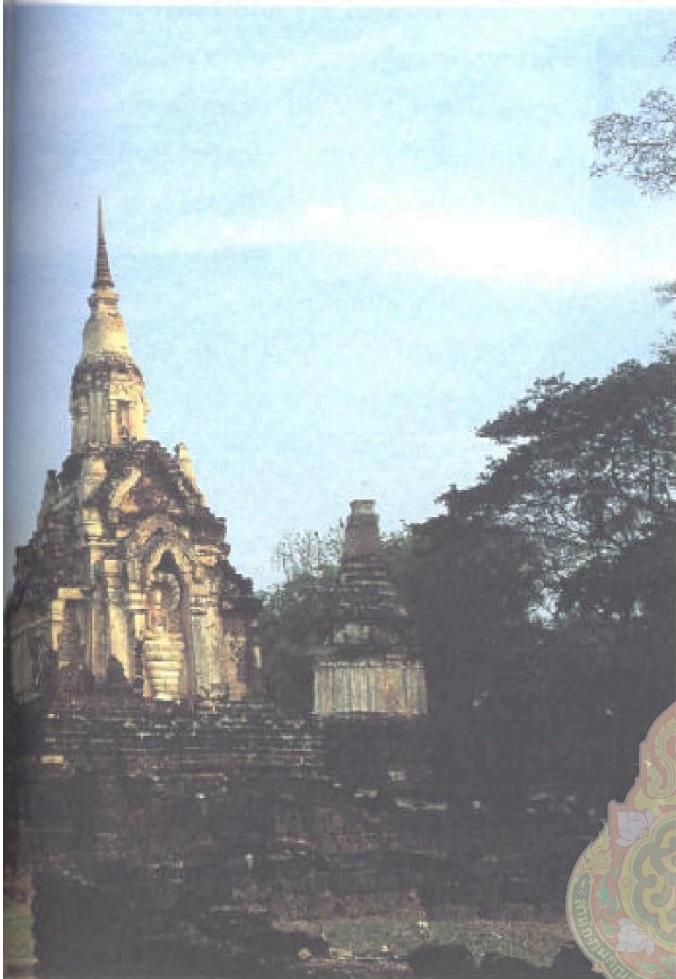
การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในครั้งนี้ เป็นเหตุให้สุโขทัยอ่อนแอลง

อาณาจักรสุโขทัยถูกแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ได้แก่ พระมหาธรรมราชาที่ ๔ (บรมपाल) ครองเมืองพิษณุโลก พระยาราม ครองเมืองสุโขทัย พระยาเชลียง ครองเมืองเชลียง (สวรรคโลก) และพระยาแสนสอยดาว ครองเมืองกำแพงเพชร

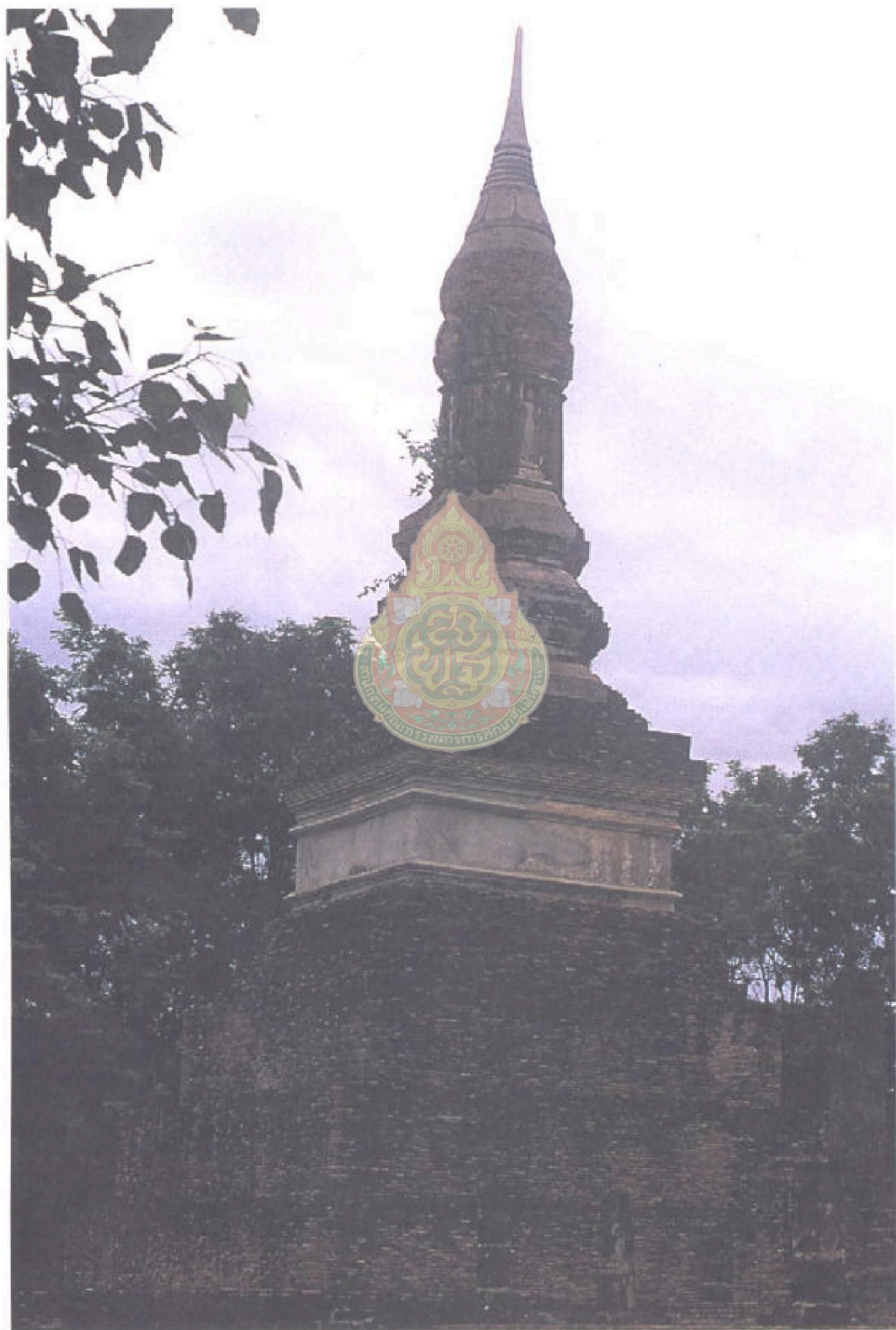
ในสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ ๔ ไม่พบหลักฐานว่าพระองค์มีบทบาทอย่างไรในการปกครองบ้านเมือง พระองค์สิ้นพระชนม์ในปี พ.ศ. ๑๔๘๑ ที่เมืองพิษณุโลก

ในปี พ.ศ. ๑๔๘๑ ถือเป็นปีที่อาณาจักรสุโขทัยสูญเสียความเป็นอาณาจักร โดยถือตามพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐว่า ในปีนั้นพระพุทธรูปที่มีพระเนตรเป็นโลหิต

พระยาสุโขทัยเจ้าเมืองสุโขทัยได้ครองเมืองพิษณุโลกต่อมาในระหว่าง พ.ศ. ๑๔๘๑-๑๔๘๔ จึงได้เอาใจออกห่างจากอยุธยา โดยไปร่วม

วัดสระศรี ตั้งอยู่บนเกาะกลางสระพังตะวันตก ในเมืองสุโขทัย

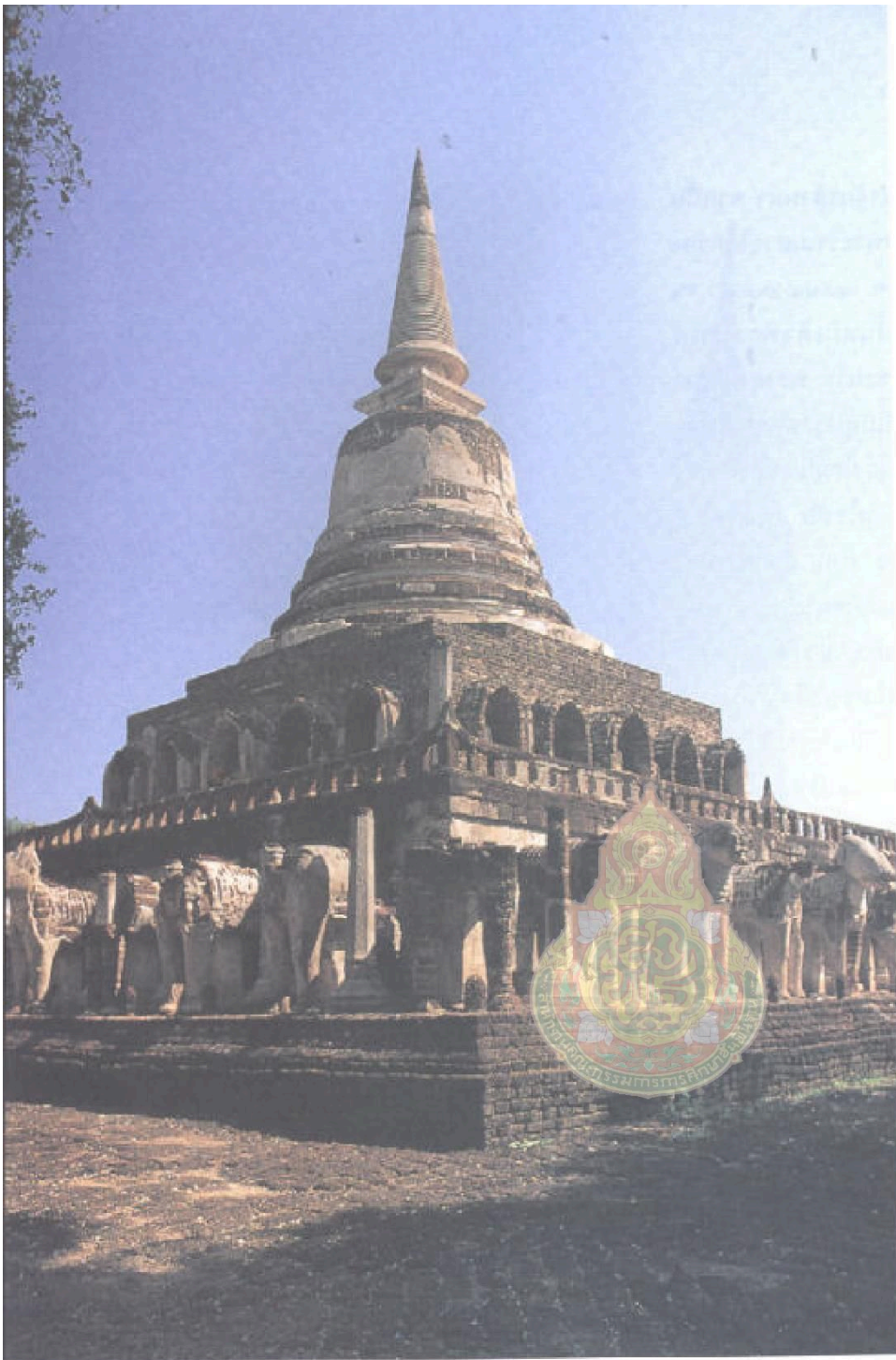
วัดพระฝางเงิน ตั้งอยู่กลางสระน้ำขนาดใหญ่กลางเมืองสุโขทัย

กับพระเจ้าติโลกราช แห่งอาณาจักรล้านนา จากนั้น
สันนิษฐานว่าพระราชชนนีของพระบรมไตรโลกนาถได้ครอง
เมืองพิษณุโลก ในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๙๙-๒๐๐๕ จวบ
สิ้นพระชนม์ หลังจากนั้นสมเด็จพระบรม-
ราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ทรงสถาปนา
พระบรมเทวราชโอรสให้เป็นอุปราชทรงเมือง
พิษณุโลก ควบคุมดูแลหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง
ได้แก่ เมืองพิษณุโลก พิจิตร สุโขทัย สวรรคโลก
พิชัย เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร ตาก และพระบาง
(นครสวรรค์) และต่อมาเมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้ทรงเสด็จมาประทับ
อยู่ที่เมืองพิษณุโลก เพื่อรับศึกกับพระเจ้าติโลกราช
แห่งล้านนาไทย และสร้างความเป็นอันหนึ่งอัน
เดียวกันกับสุโขทัย เมืองพิษณุโลกจึงมีฐานะเป็น
เมืองหลวงของอยุธยาตลอดรัชกาล

อาณาจักรสุโขทัย ได้ถูกผนวกกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา

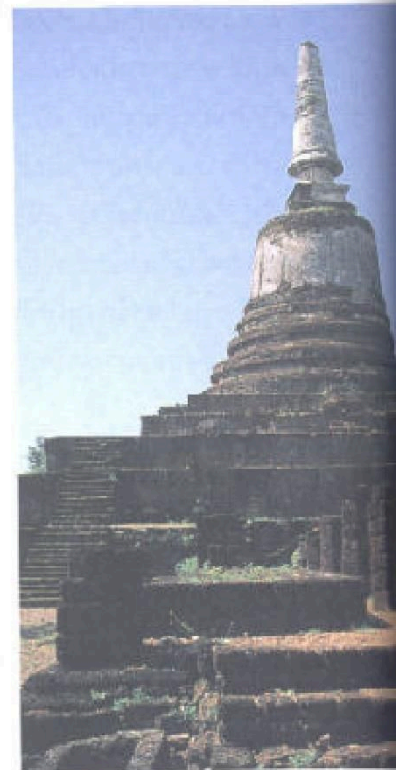
นางกัณฐิกาปูนปั้น ที่ขุมประติมากรรมพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย

เจดีย์ประธานวัดช้างล้อม อำเภอศรีสัชนาลัย

ฐานเจดีย์วัดช้างล้อม อำเภอศรีสัชนาลัย

เจดีย์ประธานวัดสุวรรคคีรี
อำเภอศรีสัชนาลัย

ในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑) เมืองสุโขทัยต้องเผชิญกับสงครามแผ่ขยายอาณาจักรระหว่างอาณาจักรอยุธยา กับอาณาจักรล้านนา ในสมัยของพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๕-๒๐๓๐) ซึ่งมีเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี ตั้งจะเห็นว่าอยุธยาใช้สุโขทัยเป็นฐานกำลัง

ในการเข้าโจมตีล้านนาไทยหลายครั้ง เมืองเชียงใหม่ จึงยกทัพมาตีเมืองสุโขทัย และกองทัพอยุธยา สามารถตีคืนมาได้ในปี พ.ศ. ๒๐๐๕

หลังสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเป็น ต้นมา เมืองสุโขทัยและเมืองอื่นๆ ในลุ่มแม่น้ำยม เช่น ศรีสัชนาลัย หรือเมืองสวรรคโลก ได้ถูกลด

บทบาทความสำคัญทางการเมืองลง แต่ยังคงความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจต่ออาณาจักรอยุธยา ทั้งนี้ เพราะเบื้องหลังของการขยายอำนาจเข้าครอบครอง สุโขทัยของอาณาจักรอยุธยานั้น นอกจากการแผ่ อิทธิพลทางการเมืองแล้ว เหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ ก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งด้วย

เนื่องจากอยุธยามีรายได้สำคัญจากการค้า สินค้าป่าในดินแดนภายในภูมิภาค ไปยังดินแดน ต่างๆ ภายนอกอาณาจักร สินค้าป่าเป็นสินค้าที่อยู่ ทางตอนเหนือของอาณาจักรอยุธยาเป็นส่วนใหญ่ และอาณาจักรสุโขทัยมีสินค้าป่าเป็นจำนวนมาก ดังนั้นอยุธยาจึงต้องการที่จะควบคุมอาณาจักร สุโขทัยไว้ เพื่อให้สินค้าป่าไหลผ่านจากทางตอน เหนือมายังสุโขทัย และสุโขทัยทำหน้าที่ส่งผ่านสินค้า ลงมาที่อยุธยา แทนที่จะส่งไปทางพม่า ซึ่งจะได้ ปรากฏปลายสมัยอยุธยานั้นมีหลักฐานว่าเมืองต่างๆ ภายในอาณาจักรสุโขทัย ทำหน้าที่เป็นหัวเมืองทาง ตอนบน ขนส่งสินค้าป่าต่างๆ รวมทั้งสินค้าจาก อาณาจักรล้านนาไทย ลงมายังอาณาจักรอยุธยา นอกจากนี้เมืองสุโขทัย และเมืองศรี- นครเขื่อนขันธ์ (เมืองสวรรคโลก) ยังเป็นแหล่งผลิตเครื่อง บันดินเผาที่สำคัญแห่งหนึ่ง ดังนั้นในช่วงสมัยที่ สุโขทัยตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของอาณาจักรอยุธยา อุตสาหกรรมการผลิตเครื่องปั้นดินเผา คงได้พัฒนาเพิ่มขึ้น กาลนี้เองตั้งแต่สมัยสมเด็จพระอินทราชา หรือในสมัยของสมเด็จพระบรมไตร- โลกนาถ พระองค์คงได้เร่งส่งเสริมอุตสาหกรรมการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งมีมาก่อนแล้วใน ชุมชนเมืองเหล่านี้ เพื่อให้ผลิตเป็นสินค้าออกส่งไป ขายยังต่างประเทศได้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพราะใน รัชสมัยของพระองค์การค้าสำเภาเจริญรุ่งเรืองมาก ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๒ เครื่องปั้นดินเผา และสังคโลกจากเตาเมืองสุโขทัย และเมืองศรี- นครเขื่อนขันธ์ ได้แพร่หลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญของ อาณาจักรอยุธยา

มณฑปประธานวัดเจติยภัยอน
อำเภอศรีสัชนาลัย

วัดเจติยภัยอน อำเภอศรีสัชนาลัย

พัฒนาการ ทางอารยธรรม

ความรุ่งเรืองของอาณาจักรสุโขทัย แม้ว่าจะอยู่ในช่วงระยะเวลาอันสั้น ประมาณ ๒๐๐ ปี ก็ตาม แต่สุโขทัยก็มีพัฒนาการทางอารยธรรมที่ได้สร้างสมมานานในดินแดนแถบนี้ วัฒนธรรมและความพยายามที่จะสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคม และความมั่นคงทางการเมือง ทำให้อารยธรรมของสุโขทัยมีความโดดเด่น มีลักษณะเฉพาะและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

เมืองสุโขทัย

ร่องรอยของเมืองสุโขทัย ชี้ให้เห็นภูมิปัญญาของผู้นำชุมชนเมืองสุโขทัยที่ได้ปรับปรุงสภาพแวดล้อม ให้กลายเป็นสภาพที่อยู่อาศัยแบบเมือง โดยมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ เป็นเมืองที่มีการกล่าวถึงว่าเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของเมืองที่มีการวางผังเมือง และมีคูน้ำล้อมรอบเป็นเขยพมมาในประเทศไทย

จะเห็นได้จากผังเมืองสุโขทัย มีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบสมมาตร มีการจัดสร้างกำแพงเมือง ถนน ทางชลประทาน สระน้ำ และทางน้ำอย่างเป็นระเบียบ

ลักษณะพิเศษของเมืองสุโขทัย คือ การสร้างกำแพงดิน ๓ ชั้น ที่เรียกว่า ตริบูร ซึ่งเป็นลักษณะร่วมของเมืองใหญ่ๆ ในเขตแคว้นสุโขทัย และเมืองทางภาคเหนือในเขตล้านนาไทย

ตริบูรมีจุดประโยชน์สำหรับชุมชนเมือง ๒ ประการ คือ เป็นที่ระบายน้ำ สำหรับเมืองสุโขทัยที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ลาดเชิงเขา การสร้างตริบูรทำให้มีคูน้ำถึง ๒ ชั้น สำหรับรับน้ำจากเขาเข้ามาไว้ในคูเมือง แล้วระบายไปลงสระและกระหัง ซึ่งเป็นสระน้ำขนาดใหญ่ภายในตัวเมือง นอกจากนั้นตริบรยังมี

คลองชลประทาน "ท่อปุพระยาเวียง" จากเมืองกำแพงเพชร สุโขทัย และศรีสัชนาลัย

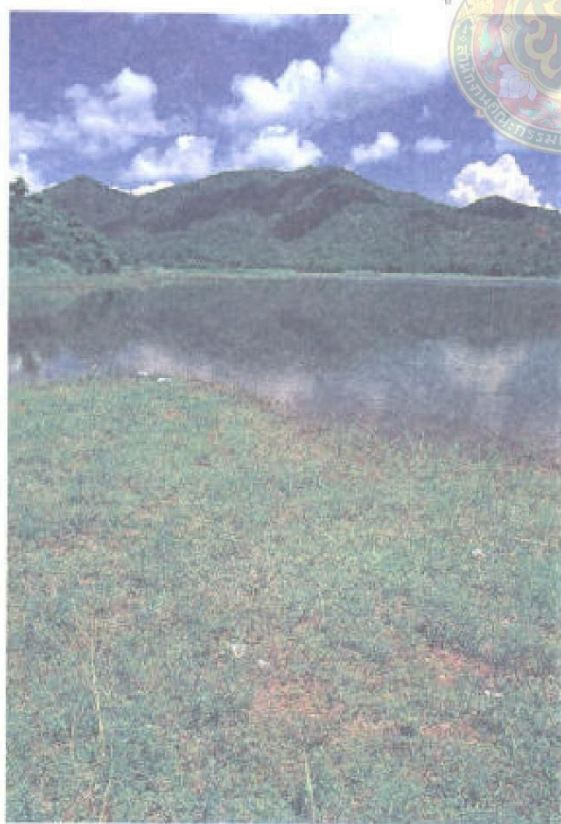
ที่มา : จากผังอากาศสู่พื้นแผ่นดินไทย หน้า ๒๕๘

ภาพจำลองแสดงผังเมืองสุโขทัย

คูเมืองสุโขทัย

สรีดียงส์ หรือท่านพระร่วง

ประโยชน์ในการป้องกันข้าศึกครบถ้วนไปด้วย กำแพงและคูน้ำที่ติดต่อกัน จะเป็นเสมือนเครื่องกีดขวางข้าศึกไปในตัว

ลักษณะเฉพาะของผังเมืองสุโขทัยที่มีควมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ การใช้ระบบการระบายน้ำ และการเก็บกักน้ำในเขตเมืองสุโขทัย ทำให้สามารถเอาชนะสภาพแวดล้อมที่ขาดแคลนน้ำได้

เนื่องจากเมืองสุโขทัยตั้งอยู่บนพื้นที่สูงที่ลาดลงมาจากเทือกเขาทางด้านใต้ และด้านตะวันตก ส่วนทางเหนือและทางตะวันออกเป็นที่ราบลุ่มมีลำน้ำแม่ลำพันไหลผ่าน ดินในเขตเมืองสุโขทัยส่วนใหญ่เป็นดินปนทรายไม่กักน้ำ เมืองสุโขทัยจึงขาดแคลนน้ำ โดยเฉพาะในหน้าแล้ง ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงมีการชักน้ำจากที่สูงเข้ามาภายในตัวเมืองโดยสร้างทำนบดินเพื่อกักน้ำในแอ่งทรงเขา ปรากฏเรียกในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า สรีดียงส์ ปัจจุบันเรียกว่า ท่านพระร่วง อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองสุโขทัย จากตัวทำนบจะบังคับน้ำให้ไหลจากช่องเขาที่ช่องเขาหอ น้ำจากคลองเสาหอจะไหลผ่านทางที่เป็นดินเผาสู่อุโมงค์เมือง ต่อจากอุโมงค์จะกระจายน้ำสู่สระพังต่างๆ ในตัวเมืองซึ่งเป็นแหล่งเก็บน้ำเป็นระยะๆ จากนั้นจะไหลลงสู่บ่อน้ำรูปกลมกรูด้วยอิฐ และสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก เพื่อกักน้ำที่ไหลซึมมาจากสระพังอีกทีหนึ่ง

นอกจากนี้สุโขทัยยังมีระบบการชลประทานเพื่อการเกษตรกรรมบริเวณนอกเมืองและบริเวณใกล้เคียง มีแนวคันดินที่เรียกกันว่า ถนนพระร่วง เป็นแนวยาวเชื่อมต่อระหว่างเมืองสุโขทัยกับเมืองกำแพงเพชรทางตอนใต้ และเมืองศรีสัชนาลัย ทางตอนเหนือ ซึ่งผลจากการศึกษาภาพจากดาวเทียมและหลักฐานในจารึกหลักที่ ๑๓ พ.ศ. ๒๐๕๓ ที่ฐานพระอิศวรสำริดในเมืองกำแพงเพชร ที่กล่าวถึงท้าวพระยาร่วง สรุปว่าเป็นแนวคลองชลประทาน ขุดนำน้ำจากแม่น้ำปิงที่เมืองกำแพงเพชร ไปยังเมืองสุโขทัย และจากด้านตะวันตกของเมืองศรีสัชนาลัย

มาร่วมกับคลองที่ขุดจากด้านใต้ แล้วระบายน้ำตาม
คลองแม่ลำพันลงสู่แม่น้ำยม ถนนพระร่วงอาจให้
ความสำคัญ ๒ ประการ คือการคมนาคม และการ
ชลประทาน

การจัดผังเมืองของสุโขทัย มีความสัมพันธ์
กับลัทธิความเชื่อในทางศาสนา จะเห็นว่ามีการ
สร้างวัดพระบรมธาตุอยู่กลางเมือง เปรียบเสมือน
เขาพระสุเมรุที่เป็นหลักของจักรวาล เมื่อถึงฤดูกาล
จะมีพิธีเฉลิมฉลอง เพื่อให้ผู้คนจากทุกสารทิศได้เข้า
มากราบไหว้บูชาพระพุทธรูป ซึ่งเป็นพระประธาน
สำคัญของวัด

นอกจากนี้รอบเมืองสุโขทัยยังมีการกำหนด
บริเวณที่เกี่ยวเนื่องกับคติทางพระพุทธศาสนาได้แก่
กลุ่มวัดกล้วยแปก อยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมือง
ส่วนทางทิศใต้ ทิศตะวันออก และทางเหนือ จัดให้
เป็นย่านที่อยู่อาศัย มีการสร้างวัดขนาดใหญ่มี
บริเวณกว้างขวาง เช่น วัดพระเชตุพน เป็นต้น

ศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา

สุโขทัยมิใช่เป็นเพียงแต่ศูนย์กลางการเมือง
การปกครองในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เท่านั้น หากยัง
เป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งได้
สรรสร้างอารยธรรมและเผยแพร่สู่เมืองและแว่นแคว้น
ต่างๆ ทั้งที่เป็นเพื่อนบ้านใกล้เคียงและที่ห่างไกล
และแม้ภายหลังเมื่อสุโขทัยเสื่อมอำนาจลงและถูก
ทอดทิ้งในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ก็ตาม แต่
สภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
ของสุโขทัย ก็ยังคงอยู่อย่างไม่แปรเปลี่ยนมากนัก
ดังจะเห็นได้จากสถาปัตยกรรม และประติมากรรม
ทางพระพุทธศาสนา เมื่อเปรียบเทียบกับเมืองอื่นๆ
ที่ถูกขมำเริกรานจากชุมชนอื่นในสมัยหลังต่อมา

ยุคสมัยของศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา
สุโขทัย เป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลง
คติทางพระพุทธศาสนาจากมหายาน เป็นเถรวาท

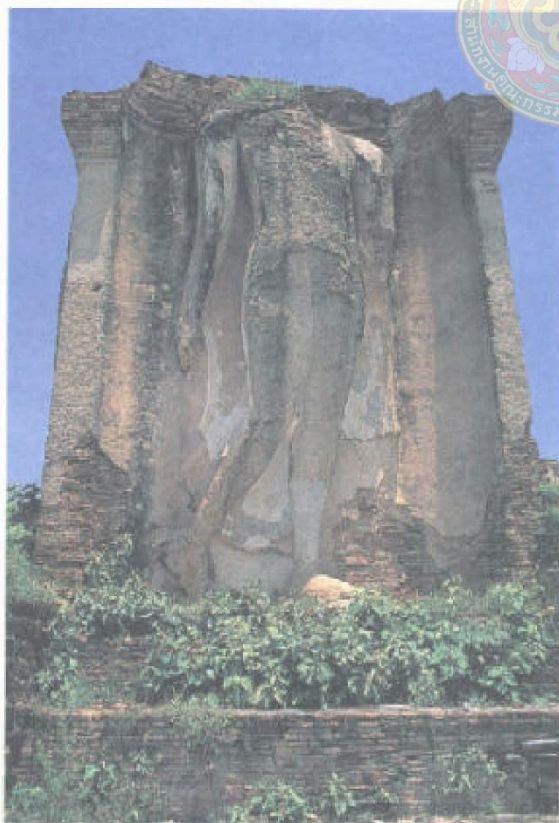
ภาพจำลองสระน้ำรูปสี่เหลี่ยม ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

พระพุทธรูปปางลีลา ศิลปะสุโขทัย ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง

หอยเทวดาฝ้าย เกษตรนิมาน ปราการอุทิศความในศรัทธาสร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานเทวรูปพระอิศวรและพระนารายณ์

พระพุทธรูปปูนปั้นปางลีลา ทางทิศตะวันตกของวัด
พระธาตุพนม

แบบลังกาวงศ์ อิทธิพลของพุทธศาสนาแบบ
มหายานที่มีต่อศิลปะปะเน็น จะเห็นได้จากรูปทรงของ
ปราสาทแบบขอมที่วัดพระพายหลวง ศาสนสถาน
แห่งนี้เป็นของชุมชนเมืองในระยะเริ่มแรก และคง
จะเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาตั้งแต่เดิม

นอกจากนั้นแล้ว ศาสนสถานอื่นๆ จะเป็น
แบบอิทธิพลลังกา ซึ่งจะพบทั่วไปทั้งภายในและ
ภายนอกเมือง ทั้งนี้เนื่องจากสุโขทัยได้พัฒนาขึ้น
เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์
อันมีผลต่อแบบแผนทางศิลปะสถาปัตยกรรม และ
ประติมากรรมอย่างลึกซึ้ง อย่างเช่น เจดีย์ จะเป็น
รูปแบบของเจดีย์ทรงลังกา หรือทรงกลม และเจดีย์
ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า เจดีย์ทรง

ตอกบัวตูม การสร้างพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่เทียบ
พระอัฐารส พุทธลักษณะของพระพุทธรูปสุโขทัย
ปางต่างๆ งดงามจับตาจับใจและเป็นงานประติมา-
กรรมที่ดีเยี่ยมแบบหนึ่ง ที่สำคัญได้แก่ พระศรี-
ศากยมุนี พระพุทธชินราช พระพุทธชินสีห์ พระ-
ศาสดา พระพุทธรูปปางลีลา เป็นต้น รูปแบบพุทธ
ลักษณะของสุโขทัย แพร่หลายอย่างมากในยุคสมัย
ต่อมา พระประธานสี่แบบที่เรียกว่า พระสี่อริยาบท
คือ เติน ยืน นอน นั่ง ทั้งหมดนี้ คือ เอกลักษณ์ทาง
ศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาของสุโขทัย

การวางรากฐานทางด้านอักษรศาสตร์

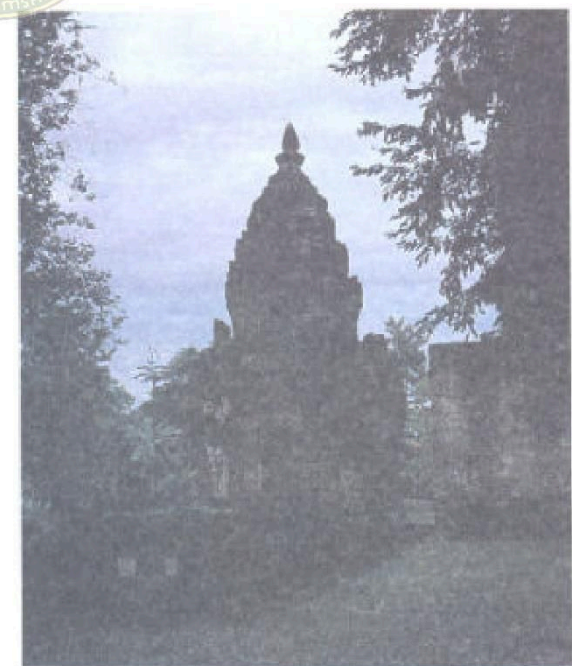
...เมื่อก่อนลายสือไทยนี้ไม่มี ๑๖๐๕ ศก
ปีมะแม พยขุนรามคำแหง หาใครใจใฝ่ใจ แลได้
ลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อขุนผู้นั้นสืบไว้

จากข้อความในศิลาจารึก หลักที่ ๑๐๐๐
ถึงการประดิษฐ์ตัวอักษรไทยแบบสุโขทัย โดย
ขุนรามคำแหงมหาราช เมื่อ ปี พ.ศ. ๑๘๒๕ ซึ่ง
เอกลักษณ์ของไทยโดยเฉพาะ จารึกนี้ชี้ให้เห็น
อารยธรรมสุโขทัย ได้พัฒนามาจนถึงขั้นที่ใช้ภาษา
และหนังสือสื่อความหมายของเรื่องราวต่างๆ ทาง
ประวัติศาสตร์ และความเป็นไปของบ้านเมืองอย่าง
กว้างขวาง ซึ่งก่อนหน้านี้ในดินแดนที่เป็นประเทศ
ไทยนี้ การจารึกจะมีการจำกัดอยู่เฉพาะกิจกรรม
หรือเรื่องราวที่เนื่องในพระศาสนาเท่านั้น

การประดิษฐ์อักษรไทย จึงเป็นการวาง
รากฐานความเจริญให้กับชาวไทยในชั้นหลังให้ได้
มีโอกาสศึกษาหาความรู้ที่เกิดขึ้นในอดีตได้เป็น
อย่างดี

เมืองสุโขทัยสมัยอยุธยา

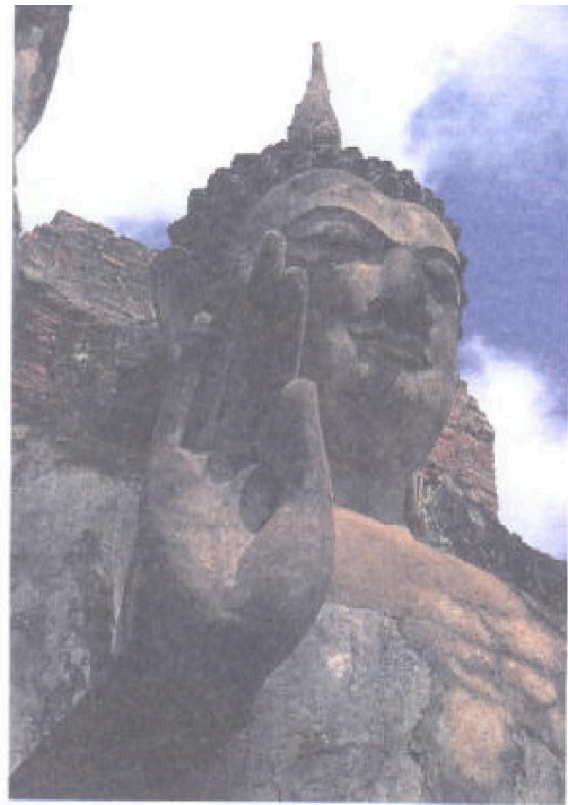
ตั้งแต่ในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่
๑ (พระยาอู่ไทย พ.ศ. ๑๘๔๐-๑๘๕๑) ยานาจักร

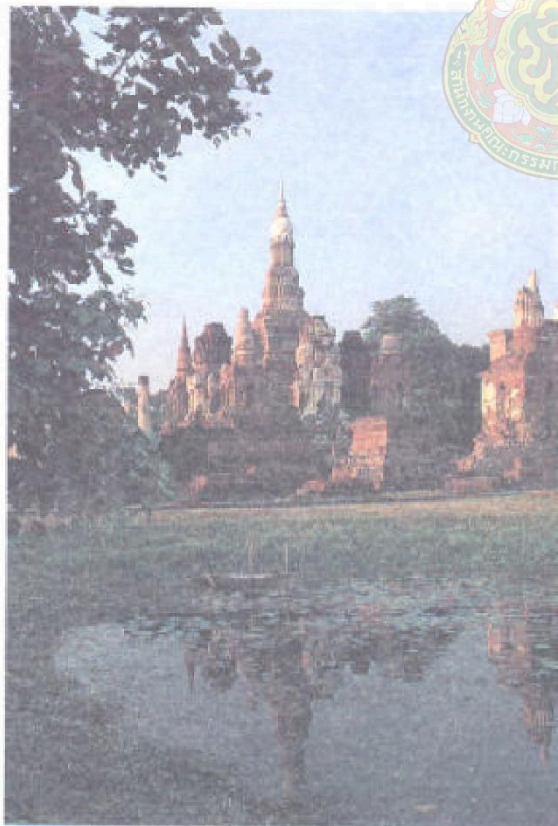
พระรางค์ประธานวัดเจ้าจันทร์ ศิลปะขอม
อำเภอด่านช้างสุโขทัย

สุโขทัยต้องเผชิญกับการคุกคามของยวนพญาจักร
อยุธยา ซึ่งต้องเริ่มเหตุผลหนึ่งที่ทำให้พระมหาธรรม-
ราชาที่ ๑ ต้องเสด็จไปประทับอยู่ที่เมืองสองแคว
(เมืองพิษณุโลก) ตลอดรัชสมัยของพระองค์ กษัตริย์
องค์ต่อๆ มาของสุโขทัยก็เสด็จประทับที่เมืองสอง
แควทั้งสิ้น เมืองสองแควจึงกลายเป็นราชธานีของ
อาณาจักรสุโขทัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๙๐๙-๑๙๙๑

เมืองสุโขทัยถูกลดบทบาทความสำคัญลง
เมืองสุโขทัยนั้น พระมหาธรรมราชาที่ ๑
คงโปรดให้พระมหาเทวี ซึ่งเป็นพระขนิษฐาของพระ-
องค์ครองอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง สันนิษฐานว่า พระ-
มหาเทวี องค์นี้คงได้รับการสนับสนุนจากอยุธยาให้
ครองเมืองสุโขทัยและอาจมีความผูกพันทางการ

พระยัญจารถ์ พระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ที่วัดสะพานหิน
อำเภอเมืองสุโขทัย

วัดมหาธาตุ อำเภอเมืองสุโขทัย

เชื่อมโยงกับราชวงศ์ของอยุธยาก็เป็นได้ ทั้งนี้
เนื่องจากในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ ๑
อยุธยาถูกรานหัวเมืองทางเหนือหลายครั้ง แต่เมือง
สุโขทัยในช่วงระยะเวลานี้ ไม่เคยถูกกองทัพอยุธยา
รุกรานแต่อย่างใด พระมหาเทวีเจ้า ครองเมือง
สุโขทัยอยู่ประมาณ ๑๐ ปี พระนางจึงสิ้นพระชนม์

**ในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๒ อาณา-
จักรสุโขทัยได้ตกเป็นประเทศราชของอยุธยา
ในปี พ.ศ. ๑๙๒๑-๑๙๓๑**

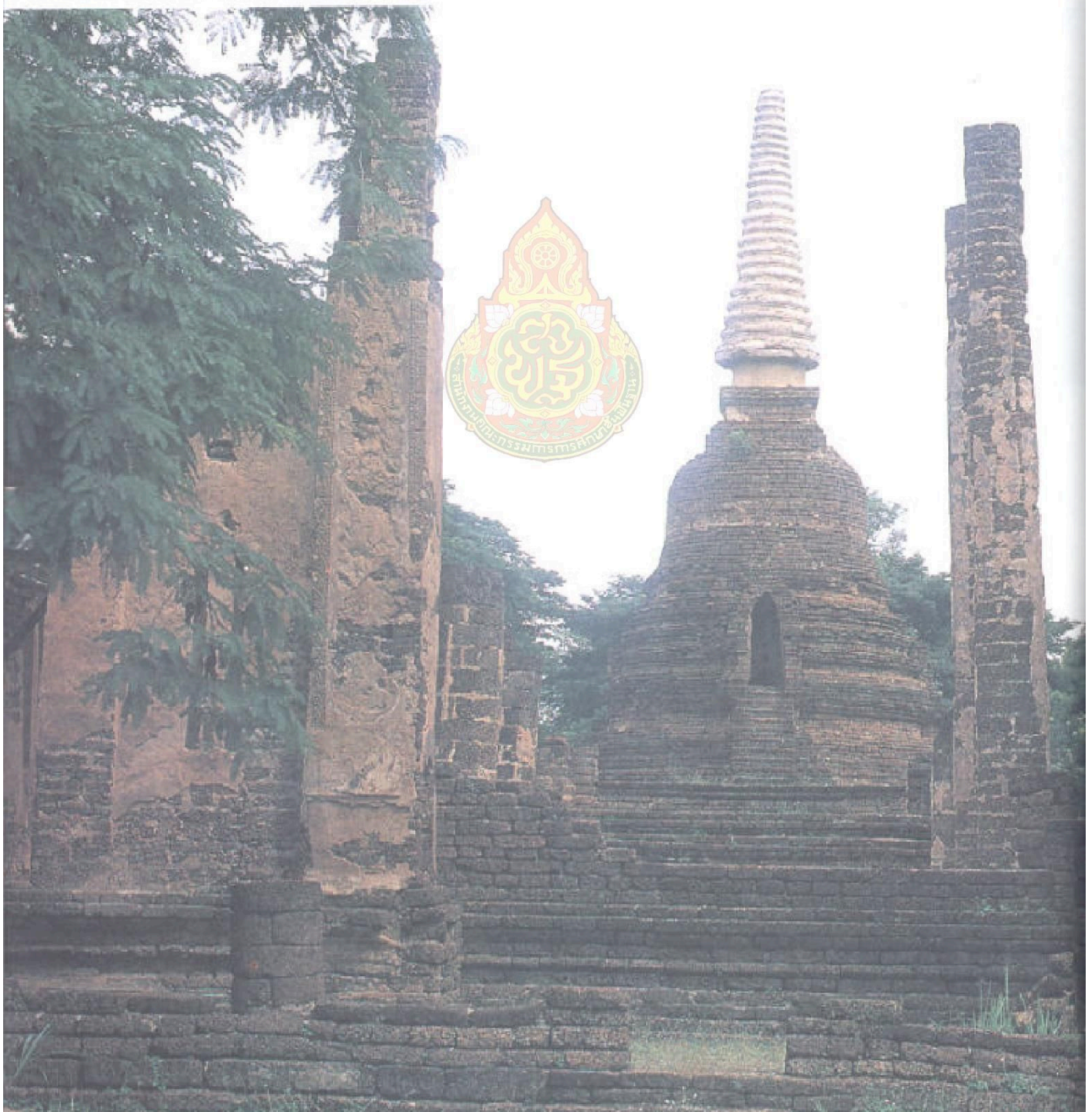
เมืองสุโขทัยในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๒
นั้น เจ้าไชยแห่งมีเจ้าเมืองครองสืบต่อมาจากพระ-
มหาเทวีเจ้า ปรากฏพระนามของเจ้าเมืองสุโขทัยใน
ศิลาจารึกวัดช้างล้อม สุโขทัย ในปี พ.ศ. ๑๙๒๗ ว่า
พระศรีเทพาหาราช ได้ขอให้พ่อมโสดำ สักจาก
พระภิกษุในพระพุทธศาสนาช่วยทำราชการใน
เมืองสุโขทัย

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ของอยุธยา (ขุนหลวงพะงั่ว พ.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๓๑) ได้แบ่งแยกอาณาจักรสุโขทัยออกเป็น ๒ ส่วน คือบริเวณลุ่มแม่น้ำยม และลุ่มแม่น้ำน่าน มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองสองแคว (พิษณุโลก) พระมหาธรรมราชาที่ ๒ ทรงครองเมืองต่อไปในฐานะประเทศราชของอยุธยา

ส่วนบริเวณลุ่มแม่น้ำปิง ศูนย์กลางอยู่ที่เมืองชากังราว (เมืองกำแพงเพชร) ให้ขึ้นตรงต่ออาณาจักรอยุธยา

ในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๓ (พระยาไสลือไทย พ.ศ. ๑๙๕๓-๑๙๖๒) ซึ่งตรงกับสมัยของสมเด็จพระอินทราชา (เจ้าหน่ยอินทร์ พ.ศ. ๑๙๕๒-๑๙๖๗) ของอยุธยาใน เมืองสุโขทัยคงมีเจ้าเมืองใน

เจดีย์ประธานวัดนางพญา อำเภอศรีธานี

ตำแหน่งพระยาครองสืบต่อมา ปรากฏหลักฐานใน
ศิลาจารึกว่าในปี พ.ศ. ๑๙๕๕ เจ้าเมืองสุโขทัยมี
พระนามว่า ออกญาธรรมราชา

ในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๔ เมือง
สุโขทัย พระยาราม พระอนุชาของพระมหาธรรม-
ราชาที่ ๔ เป็นผู้ครองเมือง

เมื่อสิ้นสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ ๔

ปี พ.ศ. ๑๙๘๑ อาณาจักรสุโขทัยก็ถูกผนวกรวม
เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา เป็นเหตุให้
อาณาจักรสุโขทัยมีเขตแดนติดต่อกับอาณาจักร
ล้านนา ทั้งสองอาณาจักรนี้ต่างแข่งขันกันแผ่ขยาย
อำนาจทางการเมือง ซึ่งเป็นผลทำให้สุโขทัยต้อง
เผชิญกับชะตากรรมของสงครามระหว่างสอง
อาณาจักร

ช่องลมหรือช่องรับแสงวัดนางพญา

ลายปูนปั้นประดับผนังวิหารวัดนางพญา

เมื่อการแข่งขันการขยายอาณาจักรของอาณาจักรล้านนา และอยุธยาสิ้นสุดลง ในพุทธศตวรรษที่ ๒๒ พม่าเริ่มขยายอำนาจเข้ามาในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยพม่าตีอาณาจักรล้านนาได้ และเริ่มรุกรานอาณาจักรอยุธยา ไทยกับพม่าได้ทำสงครามกันหลายครั้งจนถึงปี พ.ศ. ๒๑๑๒ ไทยจึงได้เสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเป็นครั้งแรก

ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เมืองสุโขทัย และเมืองใกล้เคียงต้องเผชิญกับชะตากรรมในการทำสงครามแผ่ขยายอาณาจักรของพม่าอีกครั้งหนึ่ง เพราะทุกครั้งที่มาจะยกกองทัพไปตีกรุงศรีอยุธยา พม่าจะตีหัวเมืองทางเหนือให้ได้ก่อน เพื่อใช้เป็น

แหล่งเสบียงอาหารของกองทัพพม่าและป้องกันการโจมตีซ้ำหลังจากนั้น นอกจากนั้นในบางครั้งเมืองเหล่านี้ก็ถูกกองทัพอยุธยาเข้าโจมตี เนื่องจากเข้าข้างพม่าบ้าง และป้องกันไม่ให้เป็นกำลังของพม่าบ้าง ในปี พ.ศ. ๒๑๒๘ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้โปรดให้กวาดต้อนผู้คนจากเมืองเหนือลงไปในเมืองพิษณุโลกและภายหลังให้อพยพไปกรุงศรีอยุธยาทั้งหมด เพื่อมิให้เป็นกำลังแก่ข้าศึก เมืองสุโขทัยและเมืองใกล้เคียงจึงอ่อนกำลังลง อาจเป็นเมืองร้างในชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วยากกลับฟื้นฟูขึ้นมาได้อีก จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐

บริเวณแก่งหลวง แม่น้ำยม อำเภอศรีสัชนาลัย

เตาเผาสังคโลก (เผาทุเวียง) อำเภอศรีสำราญลพบุรี

เครื่องสังคโลก แสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ-
สวรรคโลก อำเภอสวรรคโลก

สุโขทัยในสมัยรัตนโกสินทร์

ผลจากการสงคราม สุโขทัยและเมืองใกล้เคียง
ทั้งถูกทิ้งร้างไป แต่ยังคงความสำคัญในฐานะเมืองที่
มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ทรงคุณค่า ปรากฏ
หลักฐานในจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๑ ว่า ในปี พ.ศ.
๒๒๓๖ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก-
มหาราช ทรงเห็นว่าศิลปโบราณวัตถุถูกทอดทิ้ง
ไร้ผู้ดูแลรักษา จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมือง
กรมการเมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย และเมือง
พิษณุโลก ผูกพวงพาน้ำพระพุทธรูปโบราณ ลงไปไว้
ถ้ำอารามต่างๆ ณ กรุงเทพมหานคร ศิลปกรรมของ
สุโขทัยส่วนหนึ่งจึงเก็บรักษาอยู่ในกรุงเทพมหานคร
สืบมาจนถึงทุกวันนี้

ในปีพ.ศ. ๒๓๘๖ และพ.ศ. ๒๓๙๐ ได้มีการ
ขนย้ายศิลาแลงกำแพงเมืองสวรรคโลกบางส่วน ลง
ไปก่อสร้างโถงพระราชนิเวศน์ดุสิตาราม

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงปรับปรุงระบบการบริหาร
ราชการให้ทันสมัยเพื่อทันกับความเปลี่ยนแปลง
ของบ้านเมืองและสังคมภายนอก ทรงปรับปรุง
ระเบียบบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาค
โปรดเกล้าฯ ให้แบ่งการปกครองเป็นมณฑล

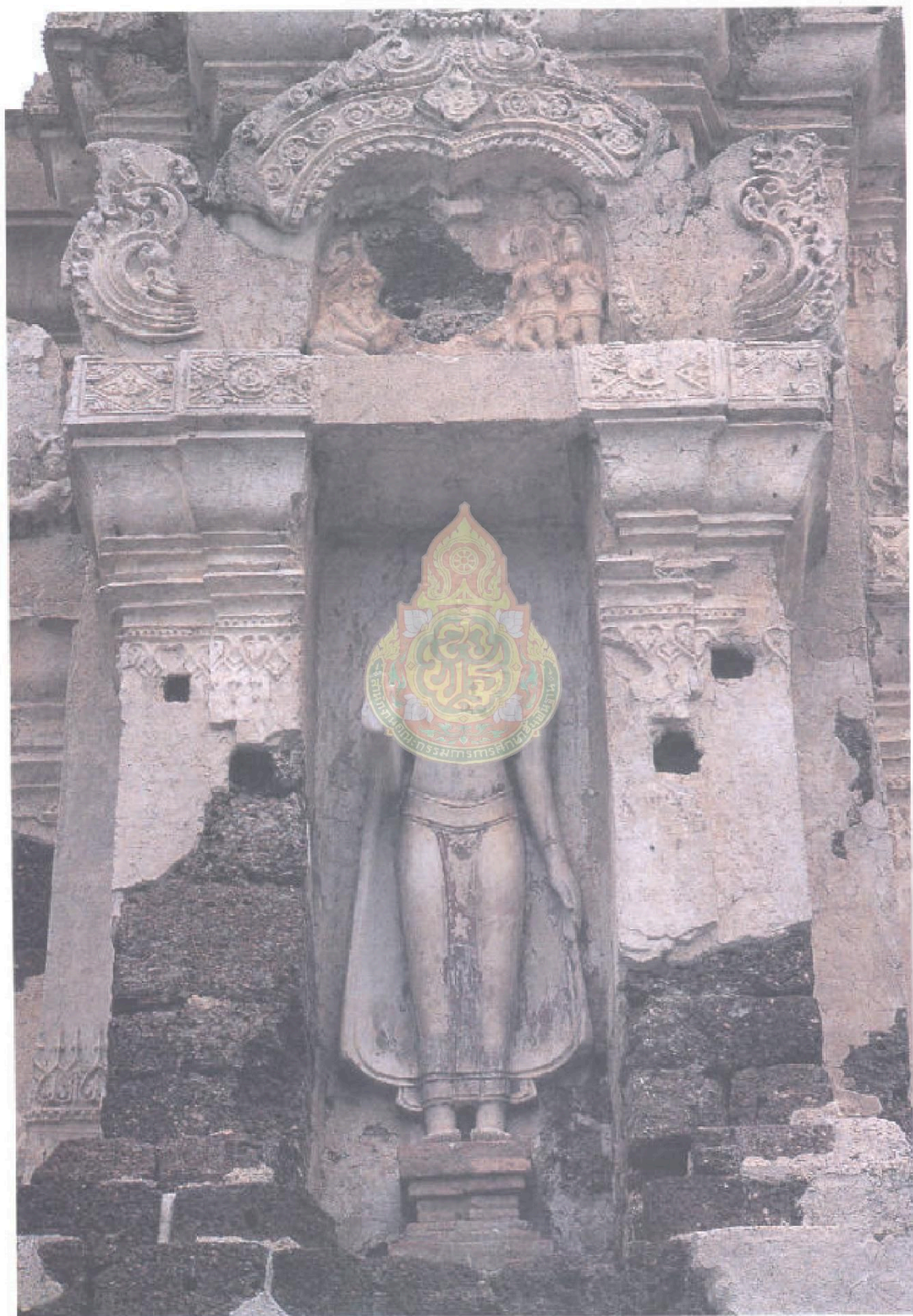
หนั (กาฬ) เขียนสีน้ำตาล

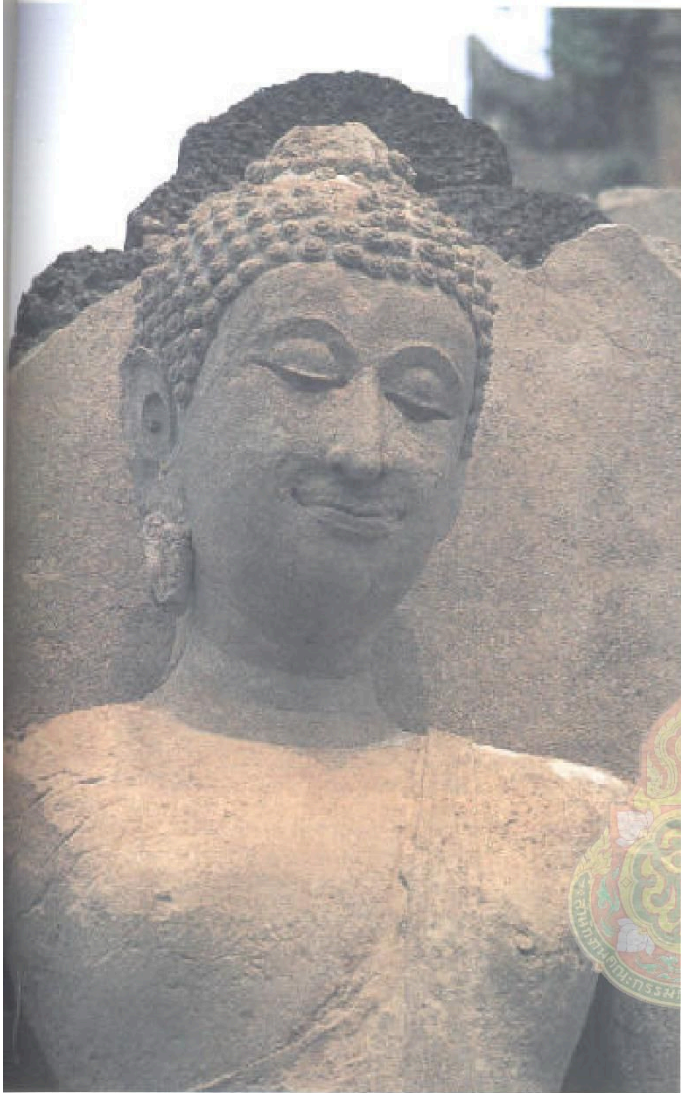
แจกันเคลือบสีเขียวเขียนลาย

โถเคลือบสีเขียว

พระพุทธรูปยืนในปางประทานอภัย บริเวณซุ้มเจดีย์วัดมหาธาตุ อำเภอเมืองสุโขทัย

พระพุทธรูปปูนปั้นปางลีลา หน้าพระปรมาภิไธย
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเขลียง อำเภอศรีสัชนาลัย

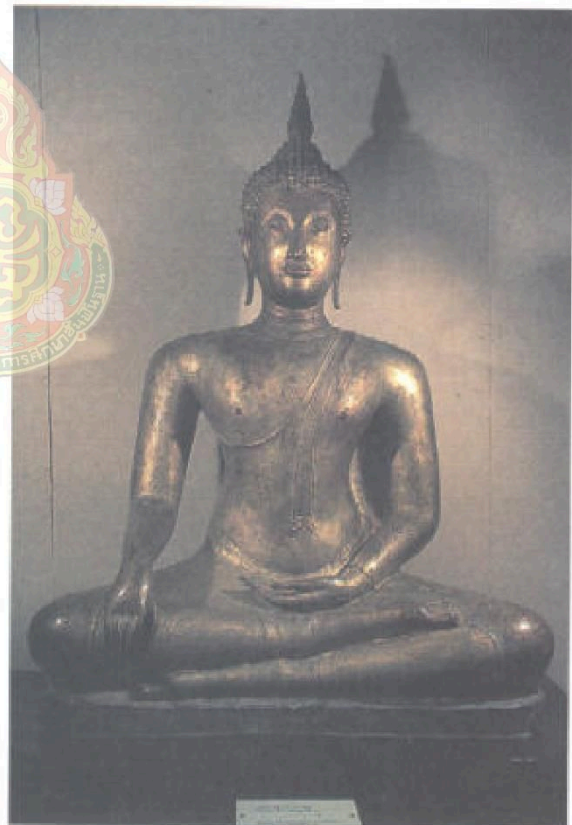

ลายปูนปั้นฐานเจดีย์ห้ายอด วัดมหาธาตุ

มีข้าหลวงเทศาภิบาล เป็นผู้ปกครอง ถัดจาก
มณฑล คือ เมือง มีเจ้าเมืองเป็นผู้ปกครอง เมือง
แบ่งออกเป็นอำเภอ มีนายอำเภอเป็นผู้ปกครอง

ทั้งสามส่วนการปกครองนี้ ปกครองโดย
ข้าราชการที่ได้แต่งตั้งจากกระทรวงมหาดไทย

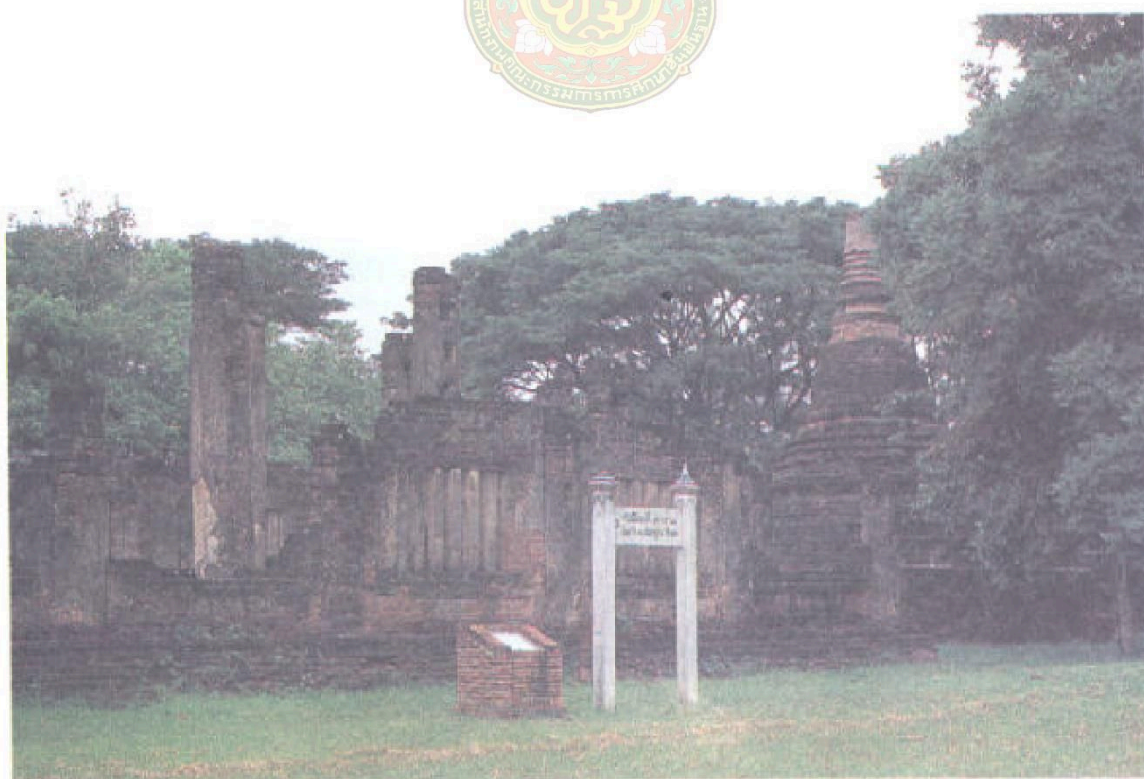
ในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ กระทรวงมหาดไทยได้
จัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้น ๓ มณฑล คือมณฑล
ปราจีนบุรี มณฑลนครราชสีมาและมณฑลพิษณุโลก
(ควบคุมเมืองพิบูล เมืองพิษณุ เมืองสวรรคโลก)
เข้าใจว่าเมืองสุโขทัยคงรวมอยู่ในมณฑลพิษณุโลก
ด้วย หรือไม่ในช่วงสมัยนี้สุโขทัยอาจเป็นเมืองร้าง

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสุโขทัย

มณฑปวัดเข้ไวย เกอด้วยศิลาแดงทั้งหลัง

วัดโคกสิงคาราม อำเภอน้ำขุ่น

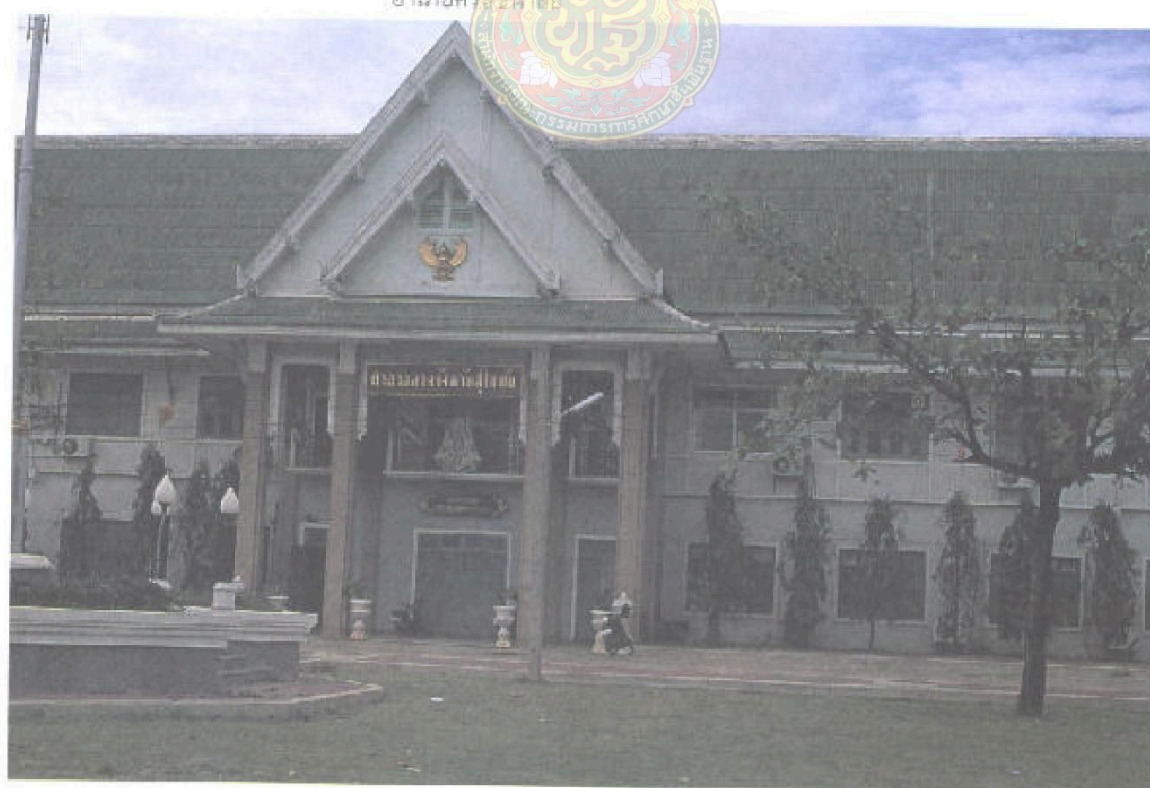

กำแพงศิลาแลง บริเวณแก่งหลวงริมแม่น้ำโขง
อำเภอมหาราช จังหวัดสุโขทัย

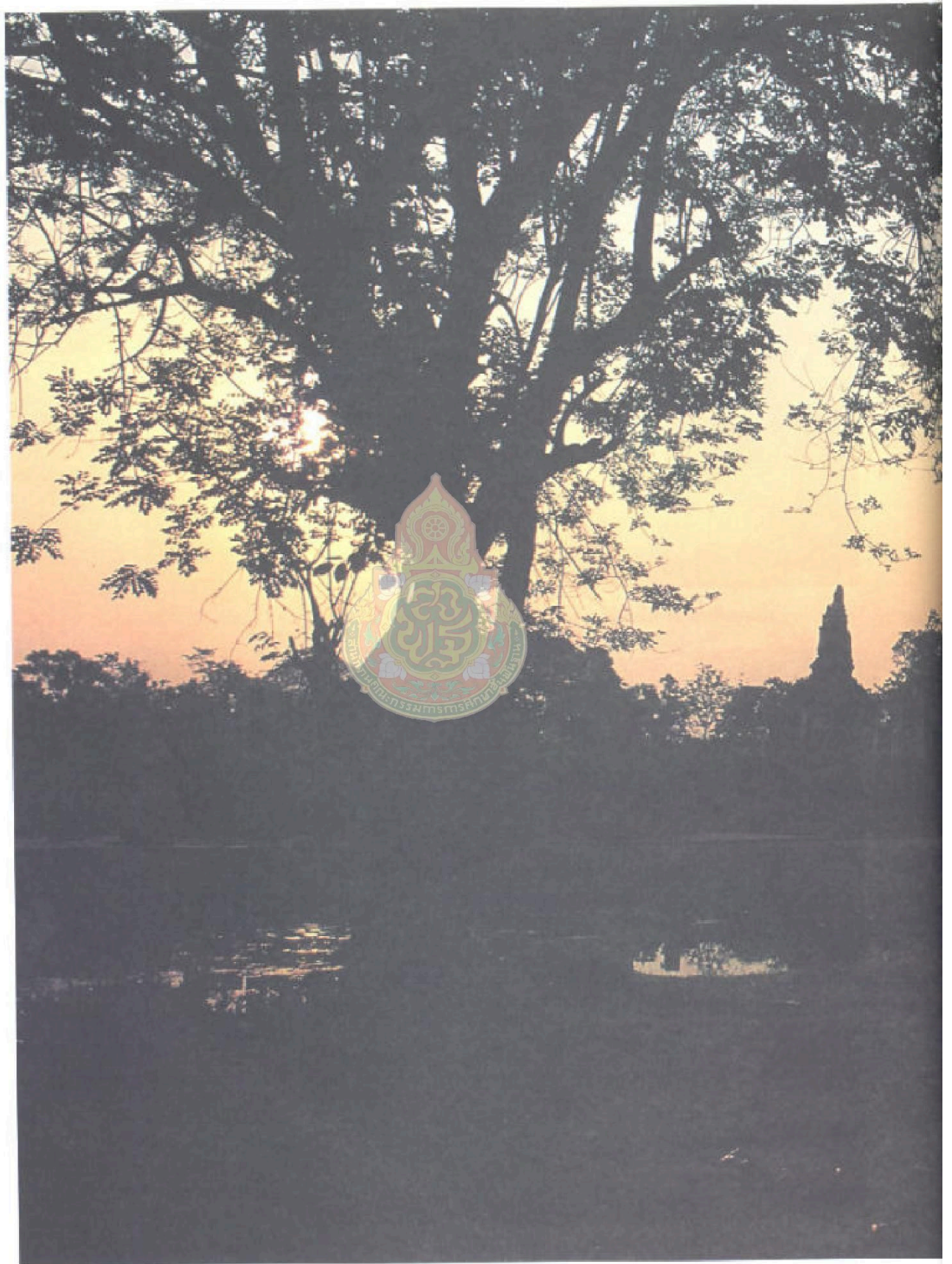
ในปีพ.ศ. ๒๔๗๔ ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยุบเลิกจังหวัดสุโขทัย รวมทั้งไว้ในกาปกครองของจังหวัดสวรรคโลก

ภายหลังเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้ยกเลิกมณฑล และจัดระเบียบราชการบริหารส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัด และอำเภอ จังหวัดมีฐานะเป็นหน่วยบริหารราชการแผ่นดิน มีข้าหลวงประจำจังหวัดและกรรมการจังหวัดเป็นผู้บริหาร

ต่อมาเมื่อพ.ศ. ๒๔๘๒ กระทรวงมหาดไทยได้สั่งให้ยุบจังหวัดสวรรคโลกมาอยู่ภายใต้การปกครองของจังหวัดสุโขทัยตามเดิม จังหวัดสวรรคโลกจึงมีฐานะเป็นอำเภอสวรรคโลกของจังหวัดสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน

ศาลากลาง จังหวัดสุโขทัย

สุโขทัยในปัจจุบัน

สุโขทัยสุโขทุกครา
ในน้ำมีปลา
ในนามมีข้าวมีคน
เสียงพาทย์เสียงพิณเสียงพล
แตรเพทุงแตรพทุง
ไพร่ฟ้าหน้าใสใจใส

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
จากหนังสือสุโขทัยแห่งดิน

ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยม เหนือสุดของ
ภาคกลางตอนบน เป็นที่ตั้งของมคดียราชธานีของ
ราชอาณาจักรไทยเมื่อประมาณ ๗๐๐ กว่าปีมาแล้ว
ร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองในอดีตยังปรากฏให้เห็น
เด่นชัดอยู่ ณ บริเวณที่เป็นที่ตั้งของจังหวัดสุโขทัย
ในปัจจุบัน ดินแดนที่มีความสำคัญทางด้านการศึกษา
ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรม

สุโขทัยเป็นจังหวัดที่คนไทยทั้งชาติต่างภาค
ภูมิใจในอารยธรรมอันสูงส่งที่ได้วิวัฒนาการเป็น
มรดกตกทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

สุโขทัย เป็นชื่อมาจากคำ ๒ คำ คือ สุข +
อุทัย ซึ่งมีความหมายว่า รุ่งอรุณแห่งความสุข
ดินแดนอันเป็นที่ตั้งของอาณาจักรสุโขทัย มคดีย
ราชธานีของไทยนั้น ปัจจุบันมีสภาพทางภูมิศาสตร์
สังคมและเศรษฐกิจ ดังนี้

สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดสุโขทัยในปัจจุบัน

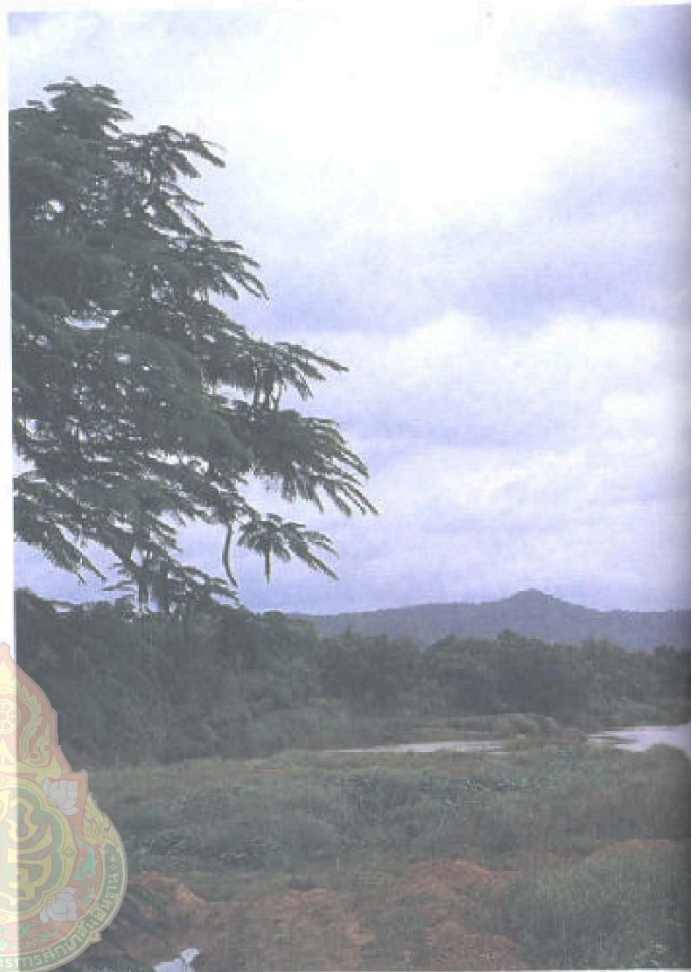
จังหวัดสุโขทัยตามเขตภูมิภาคทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ตั้งอยู่ในเขตภาคกลางตอนบน เช่นเดียวกับจังหวัดพิษณุโลก กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ และนครสวรรค์ แต่ถ้าแบ่งตามเขตการปกครองของประเทศ จังหวัดสุโขทัยจะตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งประกอบด้วย ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย อุทัยธานี และอุตรดิตถ์

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสุโขทัยตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๖ องศา ๓๕' ถึง ๑๗ องศา ๔๖' ลintang เหนือ และเส้นแวงที่ ๙๙ องศา ๒๔' ถึง ๑๐๐ องศา ๐๑' ลintang ตะวันออก

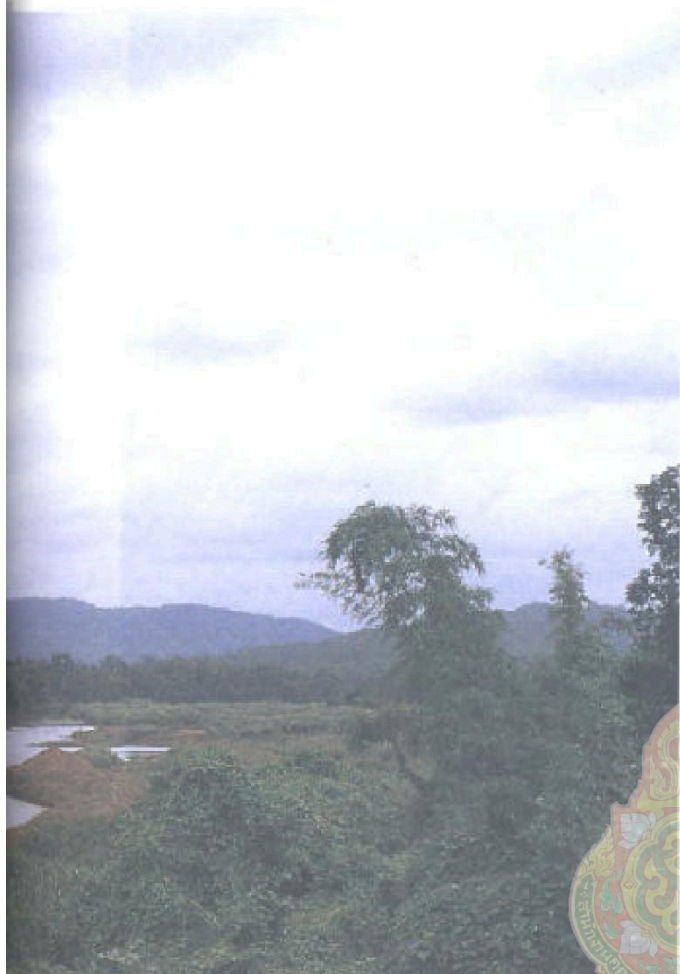
แผนที่แสดงเขตอำเภอต่างๆ ในจังหวัดสุโขทัย

มีระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามเส้นทางทางหลวงแผ่นดิน ประมาณ ๔๔๐ กิโลเมตร ตามเส้นทางรถไฟจากสถานีกรุงเทพ ถึงสถานีสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย ประมาณ ๔๘๗ กิโลเมตร และตามเส้นทางการบินจากท่าอากาศยานกรุงเทพ ถึงท่าอากาศยานสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย ประมาณ ๓๗๘ กิโลเมตร

มีเนื้อที่ประมาณ ๖,๕๖๖.๐๘๒ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๔,๑๒๒,๕๕๗ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๗.๑๔ ของเนื้อที่ภาคกลางหรือร้อยละ ๑.๒๙ ของเนื้อที่ประเทศไทยทั้งหมด

จังหวัดสุโขทัยมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดสุโขทัย

ภาพจากดาวเทียมแสดงลักษณะทางธรณิวิทยา
ของจังหวัดสุโขทัย

ที่มา : จากห้วงอวกาศสู่พื้นแผ่นดินไทย หน้า ๕๕

ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอลับแล จังหวัด
อุตรดิตถ์ และอำเภอวังชิ้น
จังหวัดแพร่**ทิศใต้**ติดต่อกับอำเภอยะนิงกระด้าย
จังหวัดกำแพงเพชร และอำเภอ
บางระกำ จังหวัดพิษณุโลก**ทิศตะวันออก**ติดต่อกับอำเภอพรหมพิราม
จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอ
หิขัย จังหวัดอุตรดิตถ์**ทิศตะวันตก**ติดต่อกับอำเภอเมืองตาก
อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
และอำเภอยะนิง จังหวัดลำปาง

ที่ว่าการอำเภอศรีสำราญ

เขตการปกครองจังหวัดสุโขทัยแบ่งเขตการปกครองส่วน
ภูมิภาค ออกเป็น ๔ อำเภอ ๘๖ ตำบล ๘๒๕
หมู่บ้านการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย
องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๑ แห่ง เทศบาลเมือง
๒ แห่ง และสุขาภิบาล ๑๑ แห่ง

ทิวาการอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดสุโขทัย

ตารางที่ ๑ ข้อมูลด้านการปกครอง จังหวัดสุโขทัย

ที่	อำเภอ	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ประชากร (คน)	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล	สุขาภิบาล
๑.	เมืองสุโขทัย	๕๘๑.๕๖๕	๓๒๓,๓๐๕	๑๖	๗๘	๑	๒
๒.	สวรรคโลก	๕๘๖.๑๙๒	๙๒,๖๕๕	๑๔	๑๐๕	๑	-
๓.	ศรีสำโรง	๕๖๕.๗๓๓	๖๙,๔๖๐	๑๓	๑๑๓	-	๑
๔.	ศรีสัชนาลัย	๒,๐๕๐.๕๓๓	๗๔,๐๐๘	๑๑	๑๐๒	-	๒
๕.	กงไกรลาศ	๕๐๒.๓๘๒	๖๖,๘๙๙	๑๑	๑๐๒	-	๑
๖.	คีรีมาศ	๕๒๓.๘๙๒	๕๕,๓๒๙	๑๐	๘๘	-	๒
๗.	ทุ่งเสลี่ยม	๕๖๙.๙๓๒	๕๐,๘๑๖	๕	๔๓	-	๑
๘.	บ้านด่านลานหอย	๑,๐๑๘.๑๑๓	๔๕,๘๐๒	๗	๕๖	-	๑
๙.	ศรีนคร	๑๙๙.๘๖๕	๒๗,๖๙๔	๕	๔๐	-	๑
	รวม	๖,๕๙๖.๐๙๒	๖๒๒,๙๖๘	๘๖	๓๒๙	๒	๑๖

ที่มา : ทิวาการปกครองจังหวัดสุโขทัย ๓๐ มิถุนายน ๒๕๓๙

ไร่ข้าวในคำเภอศิริมาศ

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพโดยทั่วไปของจังหวัดสุโขทัยเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีเทือกเขาสูงชันและที่ราบสูงทางตอนเหนือและทางตะวันตกของจังหวัด สามารถแบ่งลักษณะภูมิประเทศได้เป็น ๒ เขต ดังนี้

๑. เขตภูเขาและที่ราบสูง จะอยู่ในบริเวณทางตอนเหนือของจังหวัด บริเวณอำเภอศรีสัชนาลัย และอำเภอทุ่งเสลี่ยม โดยภูเขาสูงจะทอดผ่านทางตะวันตกที่มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดลำปาง เทือกเขานี้มีความสูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า ๖๐๐ ฟุตขึ้นไป และทางตอนใต้ของอำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอเมือง และอำเภอศรีมาศ จะมีแนวเทือกเขาหลวง เขาโป่งสะเดา และเขาพระทักษ์ ในเขตภูเขาและที่ราบสูงนี้ มีพื้นที่ประมาณ ๑ ใน ๓ ของพื้นที่ทั้งหมด

๒. เขตที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของ

จังหวัดสุโขทัย มีพื้นที่ประมาณ ๒ ใน ๓ ของพื้นที่ จะอยู่ในบริเวณทางตอนกลางและพื้นที่บางส่วนทางใต้ และทางตะวันออกของจังหวัดในบริเวณลุ่มแม่น้ำยม ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญทางการเกษตรของจังหวัดสุโขทัย นอกจากบริเวณที่ราบลุ่มแล้ว ทางตะวันออกจะมีเนินเขาเล็กๆ มีลักษณะเป็นลูกคลื่นเป็นลอนลาดเป็นหย่อมๆ โดยมีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๐๐-๑๕๐ ฟุต

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดสุโขทัยจะมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งออกได้เป็น ๓ ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงกลางเดือนพฤษภาคม อากาศจะร้อนอบอ้าว

ทั่วไป เดือนที่มีอากาศร้อนที่สุดคือเดือนเมษายน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งร้อน และชื้น พัดจากมหาสมุทรอินเดียปกคลุมประเทศไทย ทำให้มีฝนตกทั่วไป เดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือเดือนกันยายน เฉลี่ยประมาณ ๒๕๕.๔ มิลลิเมตร

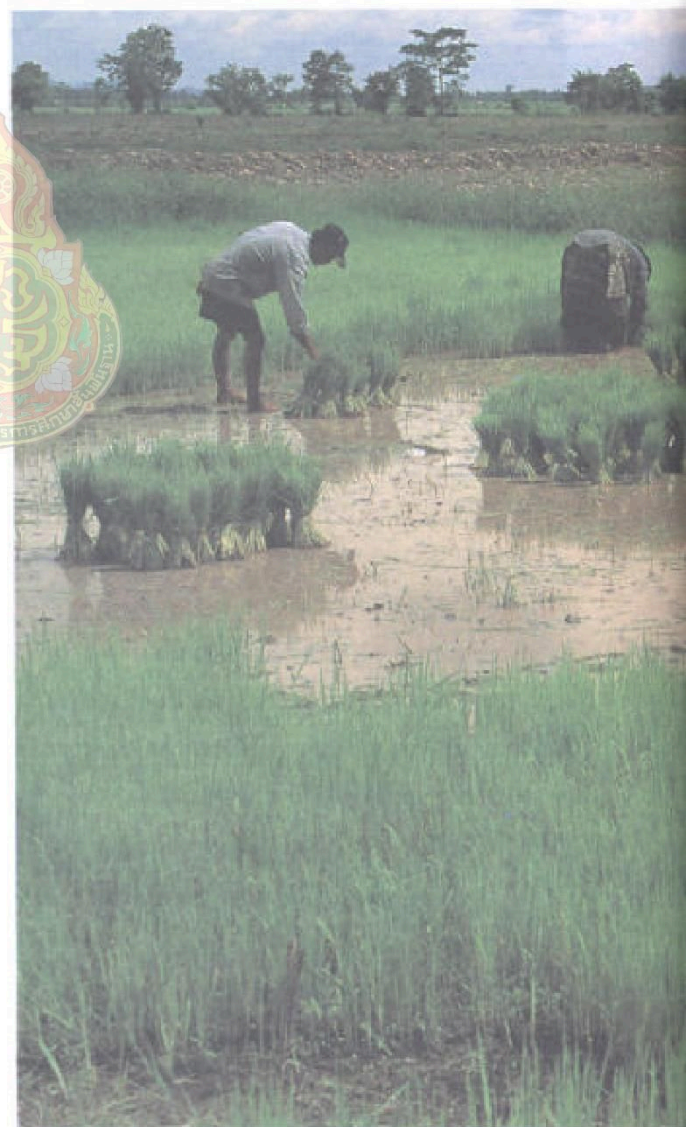
ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่าน ทำให้อากาศหนาวเย็นทั่วไป เดือนที่มีอากาศหนาวจัดคือเดือนธันวาคม และเดือนมกราคม

ไร่ข้าวเหล็อง อำเภอสุวรรณภูมิ

อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ ๒๗.๖ องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย ๓๓.๓ องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย ๒๒.๒ องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยทั้งปีประมาณ ๑,๒๐๔.๘ มิลลิเมตร* บริเวณที่มีฝนตกมากจะอยู่บริเวณตอนบนของจังหวัด บริเวณอำเภอศรีสงครามและอำเภอพรหมพิราม จังหวัดสุโขทัย

*สถิติภูมิอากาศของจังหวัดสุโขทัย ของสถานีตรวจอากาศเกษตรวิธีสำโรง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๗

พื้นที่ทุ่งนา พบเห็นได้ทั่วไป ในจังหวัดสุโขทัย

๓. **กลุ่มดินตื้น** ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ ๑๘ ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด กระจายอยู่ในอำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอทุ่งเสลี่ยม อำเภอศรีสำโรง และอำเภอกิ่วมาศ

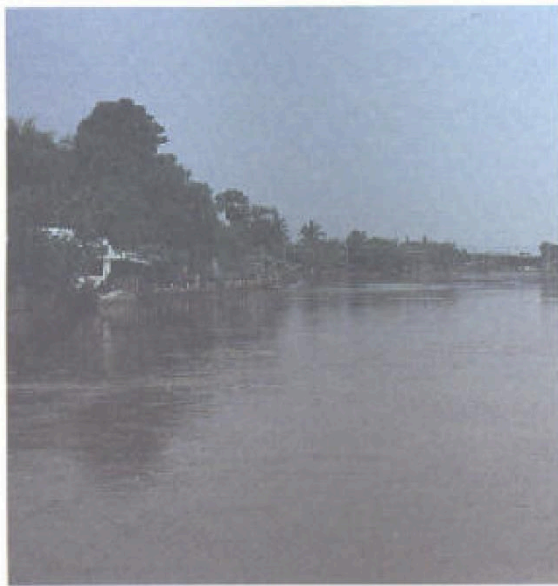
๔. **พื้นที่สูงและภูเขา** ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ ๒๗ ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด กระจายอยู่ในอำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอทุ่งเสลี่ยม อำเภอศรีสำโรง และอำเภอกิ่วมาศ

ทรัพยากรน้ำ

จังหวัดสุโขทัยมีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นน้ำผิวดิน และน้ำใต้ดิน (น้ำบาดาล) ที่สำคัญมีดังนี้

น้ำผิวดิน ได้แก่ แม่น้ำยม ห้วยแม่มอก ห้วยแม่ลำพัน และห้วยแม่ท่าแพ

๑. **แม่น้ำยม** เกิดจากสันเขาผีปันน้ำ อำเภอบาง จังหวัดพะเยา ไหลผ่านจังหวัดแพร่ และผ่านจังหวัดสุโขทัยจากทางเหนือสู่ทางใต้ ผ่านพื้นที่อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมืองสุโขทัย และอำเภอกงไกรลาศ เป็นระยะทางประมาณ ๑๗๐ กิโลเมตร ไปบรรจบแม่น้ำปิงที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

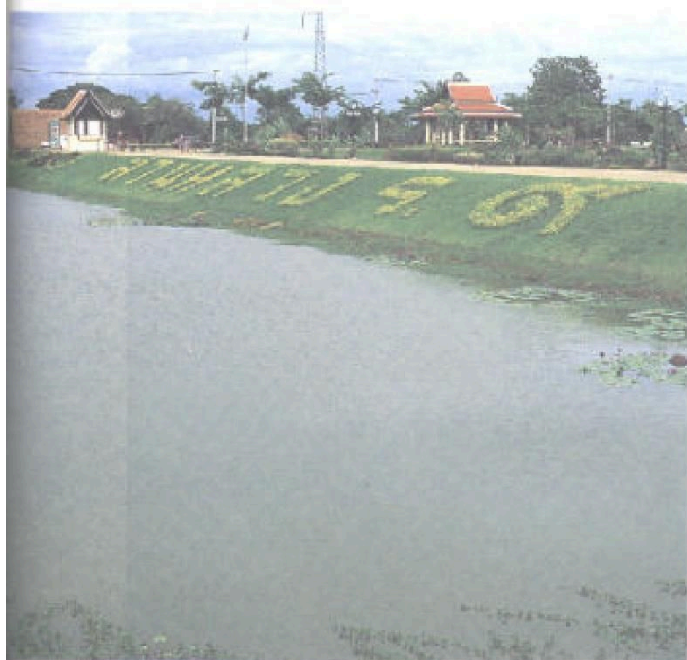

ทิวทัศน์ของฝั่งริมแม่น้ำยม

แม่น้ำยม แม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดสุโขทัย

แม่น้ำยมเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่สุด เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของจังหวัดสุโขทัย ราษฎรส่วนใหญ่ได้อาศัยน้ำจากแม่น้ำนี้ในการทำเกษตร และการอุปโภคบริโภค แม่น้ำยมเป็นแม่น้ำที่มีความลาดเทสูง โดยเฉพาะช่วงต้นน้ำ ดังนั้นจึงเป็นปัญหาในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำในแม่น้ำ คือในฤดูฝนจะมีน้ำมากเกินความต้องการ และไหลลงใต้ทางใต้อย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดน้ำท่วมบริเวณที่ราบลุ่มจนเป็นเหตุให้พื้นที่การเกษตรได้รับความเสียหาย ส่วนในฤดูแล้งน้ำจะมีปริมาณน้อย น้ำจะแห้งขอดเป็นตอนๆ ราษฎรจึงไม่มีน้ำใช้ในการเกษตรเพียงพอ ปัจจุบันได้มีการสร้างแหล่งเก็บน้ำถาวรเป็นช่วงๆ นอกจากนั้นยังมีโครงการชลประทาน ซึ่งเน้นการกักเก็บน้ำตามลำน้ำธรรมชาติ เพื่กักเก็บน้ำมาสู่พื้นที่การเกษตร ทำให้สามารถเก็บ

สวนหลวง ว.๕ อำเภอเมืองสุโขทัย สถานที่พักผ่อนของชาวสุโขทัย

กักน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้งได้

๒. ห้วยแม่มอก เกิดจากเทือกเขาในเขตอำเภอเมืองสุโขทัย ไหลจากทิศตะวันตกไปตะวันออก ผ่านอำเภอร่องเสือดำ อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง และเข้าสู่อำเภอเมืองสุโขทัย และจะถูกกั้นไปกักเก็บน้ำที่ราบลุ่มขนาดใหญ่เป็นระยะทางประมาณ ๕๐ กิโลเมตร

๓. ห้วยแม่ลำพัน เกิดจากเทือกเขาในเขตอำเภอเมืองสุโขทัย ไหลจากทิศตะวันตกไปตะวันออก ผ่านอำเภอบ้านด่านลานหอย และมาบรรจบกับแม่น้ำยมที่อำเภอเมืองสุโขทัย เป็นระยะทางประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร

๔. ห้วยแม่ท่าแพ เกิดจากเทือกเขาในเขตอำเภอศรีสำโรง ไหลลงมาทางใต้ ผ่านพื้นที่อำเภอสวรรคโลก ไปบรรจบกับห้วยแม่มอกที่อำเภอศรีสำโรง เป็นระยะทางประมาณ ๗๐ กิโลเมตร

น้ำใต้ดิน แหล่งน้ำบาดาลในจังหวัดสุโขทัย มีอยู่ในชั้นน้ำที่เป็นหินร่วน และหินแข็ง

แหล่งน้ำบาดาลในหินร่วนมี ๓ ประเภท คือ

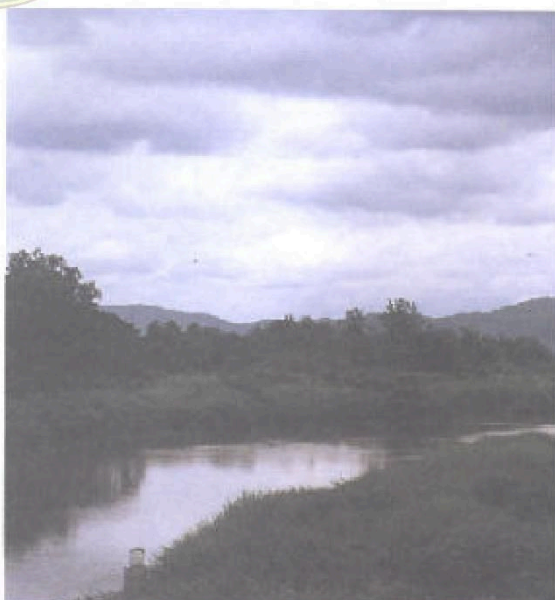
๑. ชั้นน้ำในกรวดทรายลุ่มแม่น้ำ ซึ่งจะพบตั้งแต่อำเภอสวรรคโลก ขนานกับลำน้ำยม ไปทางใต้ผ่านอำเภอศรีสำโรง อำเภอเมือง และอำเภอกงไกรลาศ

๒. ชั้นน้ำในบริเวณตะพักลุ่มน้ำใหม่ วางตัวติดอยู่กับชั้นน้ำกรวดทรายลุ่มแม่น้ำทางด้านตะวันออก และตะวันตก ขนานไปกับลำน้ำยม ตั้งแต่อำเภอศรีสำโรง อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอศรีนคร อำเภอเมือง อำเภอดรณบุรี และอำเภอกงไกรลาศ

๓. ชั้นน้ำในตะพักลุ่มน้ำเก่า จะพบบริเวณด้านตะวันตกของอำเภอศรีสำโรง อำเภอสวรรคโลก อำเภอทุ่งเสลี่ยม อำเภอศรีสำโรงและอำเภอบ้านด่านลานหอย

แหล่งน้ำบาดาลในหินแข็งมี ๓ ประเภท คือ

๑. หินชุดลำปาง พบบริเวณด้านตะวันตกของลุ่มแม่น้ำในเขตอำเภอศรีสำโรง น้ำบาดาลในเขตนี้ได้จากการแยก รอยแตก และรอยต่อ

อีกทิวทัศน์หนึ่งของแม่เฒ่า

ไร่ข้าวโพดที่อำเภอสุวรรณภูมิ

ส่วนหนึ่งของพื้นที่เกษตรกรรมของจังหวัดสุโขทัย
จากจุดชมวิวบนอุทยานแห่งชาติรามคำแหง

๒. หินชั้นกึ่งหินแปรและหินแปร พบบริเวณตอนเหนือของอำเภอสรีลักษ์ ด้านตะวันตกของอำเภอสวรรคโลก และอำเภอกมลาไสย

๓. หินภูเขาไฟ พบบริเวณตอนใต้ อำเภอสรีลักษ์ อำเภอกงสุก และบางส่วนของอำเภอกำแพงแสน

ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดสุโขทัยเป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้อันมีค่า ที่สำคัญได้แก่ ไม้สัก ไม้แดง ไม้พะยอม และไม้เบญจพรรณ โดยมีเนื้อที่ทั้งหมดที่ได้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน ๑๒ แห่ง เนื้อที่ ๑,๙๒๓,๙๙๙.๗๕ ไร่ และเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จำนวน ๓๗๓,๕๐๐ ไร่ จำแนกเป็นอุทยานแห่งชาติ จำนวน ๒ แห่ง เนื้อที่ ๓๔๖,๓๗๕ ไร่ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า จำนวน ๑ แห่ง เนื้อที่ ๒๗,๑๒๔ ไร่ และ

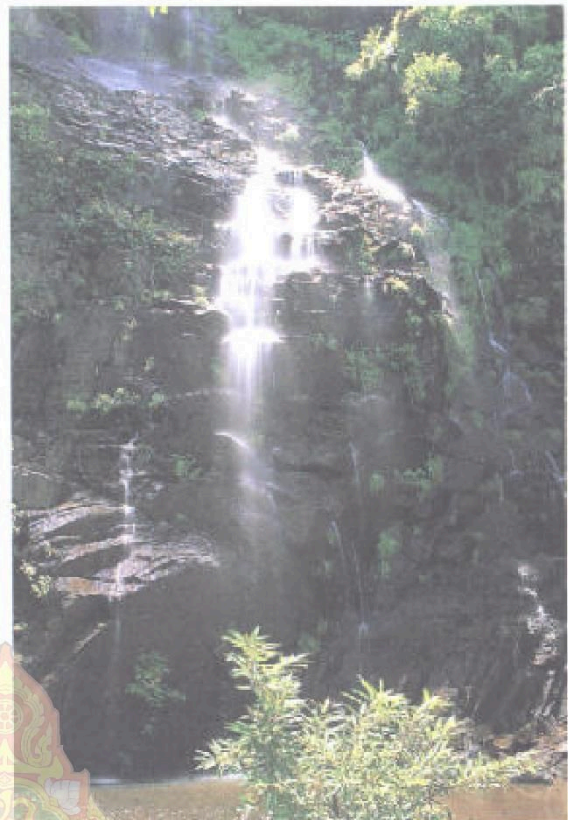

พื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่ของจังหวัดสุโขทัยเป็นนาข้าว

วนอุทยาน จำนวน ๑ แห่ง เนื้อที่ ๑๑,๖๕๐ ไร่ เฉพาะพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจังหวัดสุโขทัยมีเนื้อที่ป่าไม้ประมาณร้อยละ ๔๗ ของเนื้อที่จังหวัด แต่เนื่องจากพื้นที่ป่าสงวนของจังหวัดสุโขทัยถูกบุกรุกและทำลายไปเรื่อยๆ เนื่องจากมีผู้เข้าไปลักลอบตัดไม้ทำลายป่าอยู่เป็นประจำ ประกอบกับราษฎรต้องการพื้นที่เพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้น จึงทำให้พื้นที่ป่าสงวนของจังหวัดสุโขทัยลดลงอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ จังหวัดสุโขทัยมีเนื้อที่ป่าสงวนเหลือประมาณ ๓,๘๓๔,๑๒๕ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๕๗ ของเนื้อที่จังหวัด ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เหลือประมาณ ๑,๔๓๒,๕๐๐ ไร่ คิดเป็น ร้อยละ ๓๔.๓๕ ของเนื้อที่จังหวัด ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เหลือประมาณ ๑,๒๔๗,๗๐๒.๓๖ ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๒๗ ของเนื้อที่จังหวัด การที่ป่าไม้ของจังหวัดสุโขทัยถูกทำลายลงไปเป็นจำนวนมากย่อมเกิดผลกระทบต่อ

สภาพความอุดมสมบูรณ์ของพรรณไม้ที่อุทยานแห่งชาติวามคำแหง

อุทยานแห่งชาติเขาสก จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สิ่งแวดล้อมของจังหวัด ที่สำคัญ คือทำให้ปริมาณน้ำมากเกินไปความต้องการในฤดูฝน และขาดแคลนน้ำเป็นอย่างมากในฤดูแล้ง เพราะไม่มีต้นไม้ที่จะช่วยดูดซับน้ำไว้ เมื่อฝนตกน้ำก็จะไหลหลากลงมาอย่างรวดเร็วทำให้เกิดอุทกภัยขึ้น และเมื่อถึงหน้าแล้ง น้ำก็จะขาดแคลนเพราะตะกอนที่ไหลมากับน้ำจะทับถมทำให้แหล่งน้ำต่างๆ ตื้นเขินขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ดินขาดคุณภาพ เพราะเมื่อน้ำไหลหลากอย่างรวดเร็วเกิดการชะล้างหน้าดินทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์

ตารางที่ ๒ แสดงเนื้อที่ป่าไม้ที่มีอยู่จริง และที่ถูกบุกรุกของจังหวัดสุโขทัย

ที่	ป่าสงวนแห่งชาติ	เนื้อที่จริงที่ประกาศ ตามกฎหมาย (ไร่)	เนื้อที่ป่าที่ถูกบุกรุก (ไร่)	พื้นที่อำเภอ
๑	ป่าแก่งสีก	๓๑.๒๕	๓๑.๒๕	ศรีสัชนาลัย
๒	ป่าสวนสักท่าชัย	๕๖,๓๑๒.๕๐	๓๗,๑๘๗.๙๓	ศรีสัชนาลัย
๓	ป่านครเตี๊ญ	๑๔,๒๐๐.๐๐	๑๔,๒๐๐.๐๐	ศรีนคร
๔	ป่าแม่สิน ป่าแม่สานและ ป่าแม่สูงฝั่งซ้าย	๓๒๘,๗๕๐.๐๐	๕๘,๒๕๘.๔๗	ศรีสัชนาลัย
๕	ป่าหนองคูม	๑๗,๕๐๐.๐๐	๑๗,๕๐๐.๐๐	กงไกรลาศ ตีรมาศ
๖	ป่าแม่ลำพัน ป่าแม่มอก	๓๕๑,๕๖๐.๐๐	๑๕๖,๘๓๘.๑๔	ทุ่งเสลี่ยม บ้านด่าน- ลานหอย ศรีสำโรง
๗	ป่าแม่ท่าแพ	๔๐๒,๐๗๕.๐๐	๓๖,๘๕๗.๖๘	ศรีสัชนาลัย ทุ่งเสลี่ยม
๘	ป่าเขาหลวง	๓๓๖,๒๗๕.๐๐	๒๖๔,๓๑๐.๘๖	ตีรมาศ บ้านด่าน- ลานหอย เมืองสุโขทัย
๙	ป่าห้วยทรวง ป่าแม่ลำ ป่าบ้านดึกและป่าห้วยไคร้	๓๖๐,๔๕๖.๐๐	๕๘,๒๕๘.๕๘	ศรีสัชนาลัย
๑๐	ป่าสุเม่น	๓๒,๕๐๐.๐๐	๑๖,๖๒๕.๐๐	ศรีสัชนาลัย
๑๑	ป่านาขุนไกร	๓๐,๐๐๐.๐๐	๒๕,๘๑๕.๕๘	ศรีสำโรง
๑๒	ป่าตงข้า	๒,๗๕๐.๐๐	๑๑.๐๐	สวรรคโลก
รวม		๑,๘๒๓,๔๘๙.๗๕	๖๗๕,๗๙๗.๓๘	

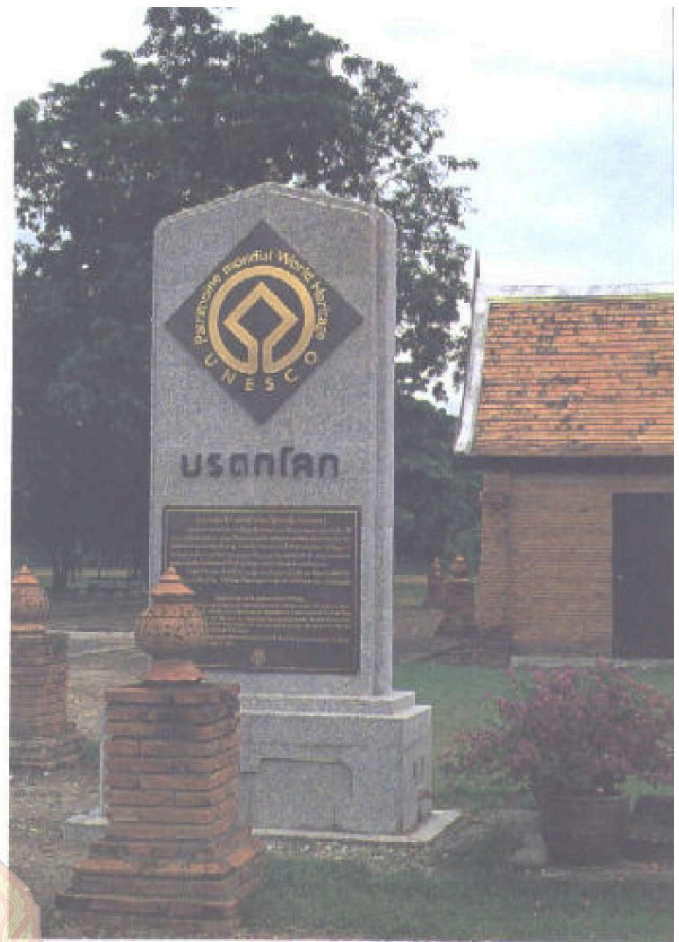
ที่	ป่าอนุรักษ์	เนื้อที่จริง (ไร่)	พื้นที่อำเภอ
๑	อุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัย	๑๓๓,๒๕๐.๐๐	ศรีสัชนาลัย
๒	อุทยานแห่งชาติรามคำแหง	๒๑๓,๑๒๕.๐๐	ตีรมาศ เมืองสุโขทัย บ้านด่านลานหอย
๓	วนอุทยาน	๑๑,๒๕๐.๐๐	ศรีสำโรง
๔	เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำเขาราม	๑๕,๘๗๕.๐๐	ทุ่งเสลี่ยม ศรีสำโรง
รวม		๓๗๓,๕๐๐.๐๐	
รวมทั้งหมด		๒,๒๙๖,๙๘๙.๗๕	

ที่มา : สำนักงานป่าไม้จังหวัดสุโขทัย ปี พ.ศ. ๒๕๓๖

อ้างในบรรยายสรุปจังหวัดสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๓๘

ทรัพยากรแร่ธาตุ

แร่ธาตุที่สำคัญที่พบในจังหวัดสุโขทัยมีอยู่หลายชนิด ได้แก่ หินอ่อน หินปูน พลอย ดินขาว แมงกานีส ฟลูออไรด์ และแร่รัตนชาติ โดยเฉพาะ หินอ่อน เป็นหินอ่อนที่มีคุณภาพดีที่สุดในประเทศไทยแห่งหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีแร่ธาตุที่มีการขุดพบ แต่ยังไม่ได้นำมาให้เป็นประโยชน์ คือ ทองแดง และเหล็ก แหล่งแร่ที่สำคัญของจังหวัดสุโขทัยมีอยู่แถบภูเขาทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือ บริเวณอำเภอสรรคาลัย และอำเภอยางชุมน้อย มีเหมืองแร่ที่ได้รับประทานบัตร จำนวน ๕๕ แปลง เนื้อที่ประทานบัตรจำนวน ๕,๐๗๐ ไร่ การผลิตแร่ในจังหวัดสุโขทัยเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมมีการลงทุนไม่มากนัก

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

ทรัพยากรท่องเที่ยว

จังหวัดสุโขทัยมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมากมาย เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก สามารถจำแนกได้เป็น ๕ ประเภท คือ

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม ได้แก่ อุทยานแห่งชาติศรีสัชนาลัยและอุทยานแห่งชาติรามคำแหง

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ซึ่งทั้งสองแห่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี เช่น งานประเพณีลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ งานประเพณีบวชช้าง เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวทางด้านศิลปกรรม ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหง พิพิธภัณฑ์

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

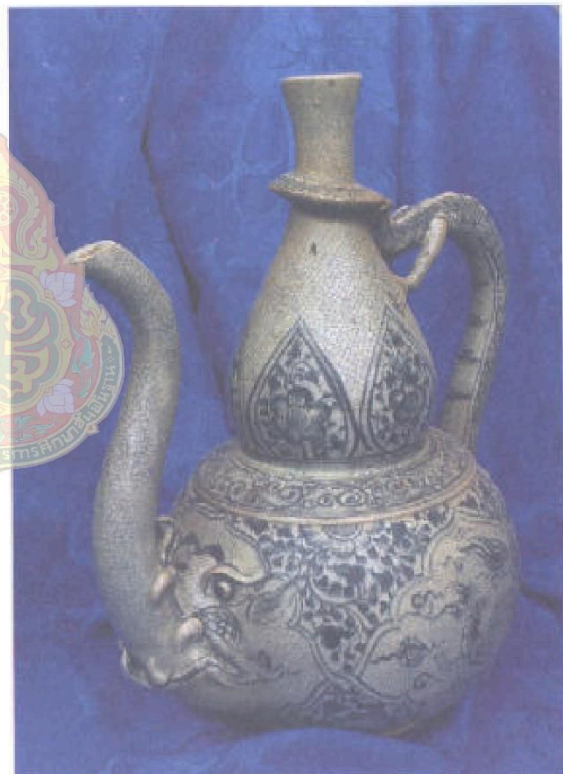
ภัณฑสถานแห่งชาติสวรรคตนา ยก เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวทางด้านกิจกรรมการผลิต เช่น หมู่บ้านทอผ้าที่หาดเสี้ยว หมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผาที่ทุ่งหลวง แหล่งถักทอโบราณที่ศรีสัชนาลัย และการทำเซรามิก ที่อำเภอมือซอโขทัย และคำเภอศรีสัชนาลัย เป็นต้น

ประชากร

ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดสุโขทัยสืบเชื้อสายมาจากชาวไทยดั้งเดิมที่ย้ายอยู่ในดินแดน

นี้มานานแล้ว โดยมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนสำเนียงภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง จะมีคนอพยพมาจากจังหวัดอื่นๆ ไม่นานนัก นอกจากยังมีชนกลุ่มน้อย ซึ่งเป็นชาวไทยภูเขา ได้แก่ ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ม้ง เข่า และอีซอ ซึ่งส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนนี้มานานแล้ว และอีกส่วนหนึ่งอพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดลำปาง น่าน พะเยา เชียงราย แพร่ ตาก และเพชรบูรณ์ ปัจจุบันจะอาศัยอยู่ในเขตตำบลบ้านยาง และตำบลแม่ตา ในอำเภอศรีสัชนาลัย

ผลิตภัณฑ์สำคัญของจังหวัดสุโขทัย

ประชากรของจังหวัดสุโขทัย สํารวจ ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๙ มีจำนวนทั้งสิ้น ๖๒๒,๙๖๘ คน เป็นชาย ๓๐๖,๓๕๕ คน เป็นหญิง ๓๑๖,๖๑๓ คน คิดเป็นความหนาแน่นเฉลี่ย ๙๕ คน ต่อ ๑ ตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีประชากรอาศัยอยู่มากที่สุด คือ อำเภอเมืองสุโขทัย รองลงมาคือ อำเภอสวรรคโลก และอำเภอสวรรคโลก ส่วนอำเภอที่มีคนอาศัยอยู่หนาแน่นมากที่สุดคือ อำเภอเมืองสุโขทัย รองลงมาคืออำเภอสวรรคโลก และอำเภอสรรคครินทร ตามลำดับ

ชาวไทยภูเขาในจังหวัดสุโขทัย

ตารางที่ ๓ แสดงจำนวนประชากรและความหนาแน่นของประชากรในจังหวัดสุโขทัย จำแนกเป็นอำเภอ

อำเภอ	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	ประชากร	ความหนาแน่นของประชากร/ ตารางกิโลเมตร
เมืองสุโขทัย	๕๘๑.๕๙๙	๑๒๑,๓๐๕	๒๐๙
ศรีมาม	๕๒๑.๘๙๒	๕๕,๓๒๙	๑๐๖
กงไกรลาศ	๕๐๒.๓๘๒	๖๖,๘๙๙	๑๓๓
ศรีสัชนาลัย	๒,๐๕๐.๕๑๑	๙๕,๐๐๘	๔๖
ศรีสำโรง	๕๖๕.๗๓๓	๖๙,๕๖๐	๑๒๓
สวรรคโลก	๕๘๖.๑๙๒	๙๒,๖๕๕	๑๕๘
ทุ่งเสลี่ยม	๕๖๙.๙๓๒	๕๐,๘๑๖	๘๙
บ้านด่านลานหอย	๑,๐๑๘.๑๑๓	๔๔,๘๐๒	๔๔
ศรีนคร	๑๙๙.๘๖๕	๒๗,๖๙๔	๑๓๙
รวม	๖,๕๙๖.๐๙๒	๖๒๒,๙๖๘	๙๕

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดสุโขทัย สถิติ ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๙

หน่วยบริการข้อมูล สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง

การประกอบอาชีพและสภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม รองลงมาคือ การพาณิชย์กรรม การบริการและการท่องเที่ยว และการอุตสาหกรรม สภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ พบว่าประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีประมาณ ๓๙,๙๖๓ บาท โครงสร้างทางเศรษฐกิจในแต่ละสาขาคิดเป็นร้อยละของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด ดังนี้ รายได้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับสาขาการเกษตร คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗๒ รองลงมาคือ การพาณิชย์กรรม ได้แก่ การค้าส่ง และค้าปลีก ร้อยละ ๓๙.๒๓ สาขาบริการและการท่องเที่ยว ร้อยละ ๑๒.๔๕ อุตสาหกรรม ร้อยละ ๗.๒๗ นอกนั้นเป็นสาขาอื่น ๆ ร้อยละ ๒.๙๓

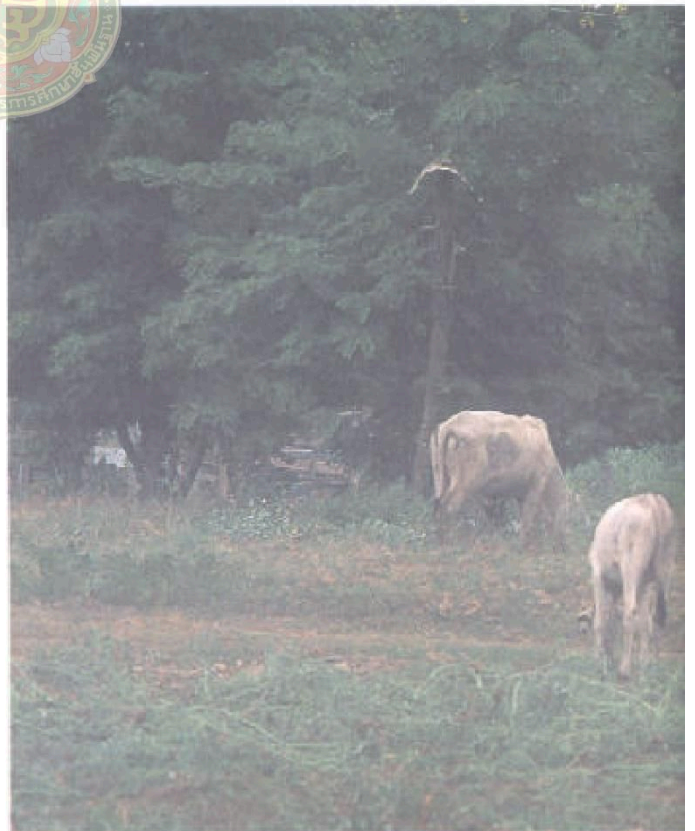
อำเภอศรีมาศ

บรรยากาศของตลาดริมแม่น้ำยม อำเภอเมือง

ข้าวโพด พืชเศรษฐกิจของชาวสุโขทัย

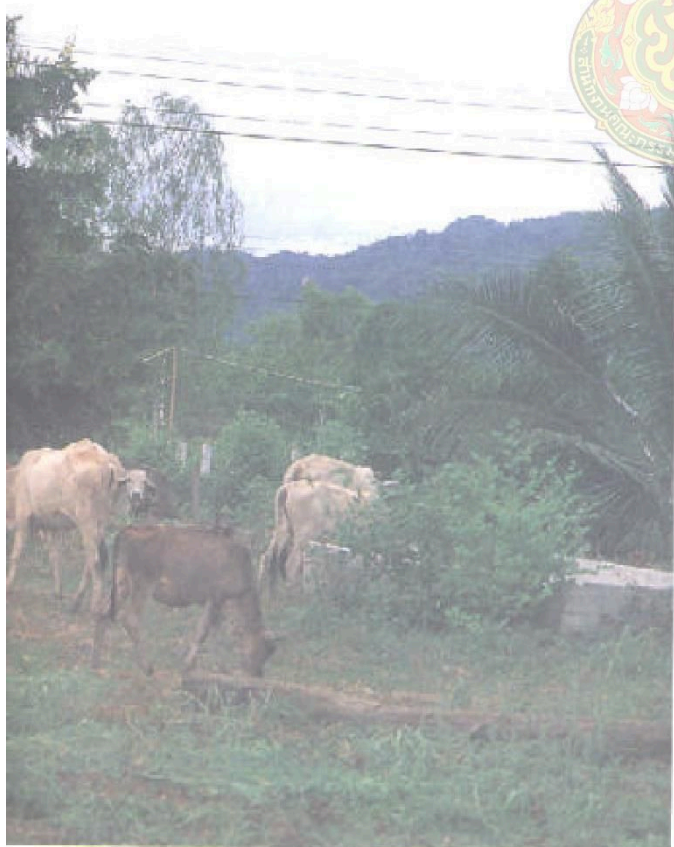
โคแม่โค คาชินท์เริ่มมีความสำคัญมากขึ้นในจังหวัดสุโขทัย

การเกษตรกรรม จำแนกเป็นเกษตรกรรม
การปศุสัตว์ และการประมง

การถลุงกรรม จังหวัดสุโขทัยมีพื้นที่สำหรับ
ทำการเกษตรทั้งหมด มีจำนวนทั้งสิ้น ๒,๒๗๒,๓๒๗
ไร่ คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๖๐ ของเนื้อที่ทั้งหมดของ
จังหวัด โดยทำนา และปลูกพืชไร่เป็นจำนวนมากที่
สุด พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์-ข้าวมัน ฝ้าย อ้อย ยาลูกปัด ข้าวโพด
และถั่วลิสง

การปศุสัตว์ การเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพทรง
จากการถลุงกรรม ได้แก่ การเลี้ยงโคเนื้อ โคนม ไก่
เบ็ด สุกร กระบือ แพะ แกะ โดยเฉพาะการเลี้ยงโค
เนื้อและโคนมเป็นอาชีพที่เริ่มมีบทบาทและมีการ
เลี้ยงในเชิงพาณิชย์มากขึ้น

พาหนะเครื่องจักรของชาวนาชาวไร่

โคนม นิยมเลี้ยงมากขึ้นในปัจจุบัน

การประมงน้ำจืด เป็นอีกอาชีพหนึ่งของชาวสุโขทัย

การประมง การประมงในจังหวัดสุโขทัย เป็นการประมงน้ำจืดตามแหล่งน้ำธรรมชาติ และการเลี้ยงในบ่อเริ่มมีมากขึ้น แต่ยังเป็นกิจการขนาดเล็ก ปลาที่จับได้ เช่น ปลาทูน่า ปลาตะเพียน ปลาสวาย ปลาสร้อย และปลาไน เป็นต้น

การพาณิชย์กรรม

การค้าส่งและค้าปลีก เป็นสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญอันดับสองของจังหวัดสุโขทัย รองลงมาจากสาขาเกษตรกรรม เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดยังคงประกอบอาชีพทางการเกษตร เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจต่างๆ การประกอบธุรกิจซื้อขายสินค้าเกษตรจึงมีพ่อค้าเข้ามาประกอบกิจการเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าในพื้นที่ ซึ่งกระจายอยู่ตามพื้นที่แทบทุกอำเภอ โดยมี

ศูนย์กลางธุรกิจการค้าที่สำคัญ แยกเป็น ๒ แหล่ง คือ อำเภอเมืองสุโขทัย เป็นแหล่งธุรกิจการค้าที่สำคัญของจังหวัด รวมธุรกิจการทำหลายๆ ประเภท และอำเภอสวรรคโลก เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าพืชไร่ที่สำคัญของจังหวัด มีโกดังเก็บผลผลิตขนาดใหญ่ พร้อมทั้งขายวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตรทุกชนิด โดยจะรับซื้อสินค้าเกษตรจากเกษตรกรในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง นำไปขายต่อที่กรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง และเป็นแหล่งซื้อขายถั่วเขียวไปสู่ตลาดต่างประเทศ

นอกจากนั้นยังมีแหล่งซื้อขายปศุสัตว์ที่เรียกว่า ตลาดนัดโคกระบือ กระจายตามท้องถิ่นต่างๆ ด้วย

การบริการและการท่องเที่ยว

การบริการและการท่องเที่ยวเป็นสาขา

เศรษฐกิจที่สำคัญเป็นอันดับที่สามของจังหวัด
สุโขทัย รองจากการเกษตรกรรมและการพาณิชย์-
กรรม เนื่องจากจังหวัดสุโขทัยมีแหล่งท่องเที่ยวที่

สำคัญและเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก ทั้งแหล่งท่องเที่ยว
ทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี

ตารางที่ ๕ จำนวนนักท่องเที่ยวในปี พ.ศ. ๒๕๓๕- พ.ศ. ๒๕๓๗

นักท่องเที่ยว	ปี พ.ศ. ๒๕๓๕	ปี พ.ศ. ๒๕๓๖	ปี พ.ศ. ๒๕๓๗
ไทย	๔๕๓,๒๐๓	๔๗๔,๔๘๘	๒๒๕,๖๐๑
ต่างประเทศ	๑๐๔,๙๔๘	๑๒๐,๕๐๐	๕๖๓,๙๗๔
รวม	๕๕๘,๑๕๑	๖๑๔,๙๘๘	๗๘๙,๕๗๕

ที่มา : รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการฯ จังหวัดสุโขทัย

การอุตสาหกรรม

การอุตสาหกรรมเป็นสาขาเศรษฐกิจที่
สำคัญเป็นลำดับที่สี่ของจังหวัดสุโขทัย รองจากการ
เกษตรกรรม การพาณิชย์กรรม และการบริการ
และการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็น
อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และ
อุตสาหกรรมบริการ เช่น โรงงานซ่อมและผลิต
เครื่องมือเครื่องจักร อุปกรณ์การเกษตร โรงงานหีบ-

อัดฝ้ายและนุ่น โรงสีข้าวและโรงงานสกัดน้ำมันพืช
นอกจากนี้ยังมีอุตสาหกรรมที่ใช้เงินลงทุนสูงมาก
เช่น โรงงานอุตสาหกรรมหินอ่อน อุตสาหกรรม
ผลิตภัณฑ์จากพญานกขีต และอุตสาหกรรมทำเยื่อ
กระดาษสา เป็นต้น ส่วนอุตสาหกรรมในครัวเรือน
ได้แก่ ฝ้ายดินจกที่บ้านหาดเลี้ยว อำเภอสรีลักษ์นาลย์
ทองโบราณที่บ้านท่าชัย อำเภอศรีลักษ์นาลย์ เครื่อง
ปั้นดินเผาที่บ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีรามค เซรามิกที่

หินอ่อน อุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัดสุโขทัย

การทอผ้า อุตสาหกรรมในครัวเรือนที่สำคัญของชาวสุโขทัย

ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย และอำเภอศรีสัชนาลัย และน้ำตาหงษ์น้อย ตำบลเกาะคาเฉียง อำเภอศรีสำโรง และตำบลวังไม้ขอน ตำบลย่านยาว อำเภอสวรรคโลก

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ จังหวัดสุโขทัยมีโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน ๖๗๓ แห่ง มีคนงานทั้งสิ้น ๓,๓๓๒ คน ประเภทอุตสาหกรรมที่มีโรงงานมากที่สุด คือ โรงสีข้าว รองลงมาคืออุตสาหกรรมซ่อมเครื่องยนต์ ผลิตและซ่อมเครื่องมือการเกษตร

การคมนาคม การสื่อสารและโทรคมนาคม

การคมนาคมในจังหวัดสุโขทัยสะดวก สามารถเดินทางไปจังหวัดใกล้เคียงด้วยเวลาอันรวดเร็ว และสามารถติดต่อภายในจังหวัดได้สะดวก ขยายตามเส้นทางรถยนต์

๑. การคมนาคมทางรถยนต์ จังหวัด

สุโขทัยมีเส้นทางคมนาคมขนส่งทางรถยนต์ติดต่อระหว่างจังหวัด และระหว่างอำเภอภายในจังหวัด มีสะดวกทุกเส้นทาง เนื่องจากมีทางหลวงแผ่นดิน และทางหลวงจังหวัดอยู่หลายสาย

ทางหลวงแผ่นดินสายสำคัญของจังหวัดสุโขทัยมี ๓ สาย คือ

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ ซึ่งเริ่มจากจังหวัดตาก ผ่านอำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอเมืองสุโขทัย และอำเภอกงไกรลาศของจังหวัดสุโขทัย เข้าสู่จังหวัดพิษณุโลก ไปจนถึงจังหวัดขอนแก่น

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๑ เริ่มจากทางหลวงหมายเลข ๑ ที่จังหวัดกำแพงเพชร ผ่านอำเภอยี่งมา อำเภอมะขาม อำเภอศรีสำโรง อำเภอสวรรคโลก และอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เข้าสู่จังหวัดแพร่ ไปสิ้นสุดที่จังหวัดน่าน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๒ เริ่มจากอำเภอศรีสัชนาลัยไปสิ้นสุดที่จังหวัดอุตรดิตถ์

ทางหลวงจังหวัดสายสำคัญของจังหวัด

สุโขทัยมีอยู่ ๔ สาย คือ

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๑๐๔๘ เริ่ม
จากอำเภอศรีสำราญ ไปอำเภอทุ่งเสลี่ยม

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๑๑๘๐ เริ่ม
จากอำเภอสวรรคโลก ผ่านอำเภอรินทร์ ไปสิ้นสุด
ที่บ้านปลายราง อำเภอรินทร์

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๑๑๙๔ เริ่ม
จากอำเภอสวรรคโลก ผ่านอำเภอสรีสำโรง ไป
สิ้นสุดที่อำเภอเมืองสุโขทัย

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๑๒๙๓ เริ่ม
จากอำเภอเมืองสุโขทัย ผ่านตำบลวัดมาศ เข้าสู่
จังหวัดพิษณุโลก

๒. การคมนาคมทางรถไฟ จังหวัด
สุโขทัยมีสถานีรถไฟเพียง ๒ อำเภอ ได้แก่ สถานี
รถไฟสวรรคโลก และสถานีรถไฟครีนาทร ซึ่งเป็น
เส้นทางรถไฟที่แยกย่อยมาจากสถานีรถไฟชุมทาง
บ้านดารา จังหวัดอุตรดิตถ์ ส่วนใหญ่ผู้ใช้บริการ
จะอยู่ในเขตอำเภอสวรรคโลก และอำเภอรินทร์

การคมนาคมภายในจังหวัดสุโขทัย

สนามบินจังหวัดสุโขทัย ที่อำเภอสวรรคโลก

สถานีรถไฟของจังหวัดสุโขทัย ที่อำเภอสวรรคโลก

ซึ่งจะเป็นรถธรรมดา รุ่งจากอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร มาถึงสวรรคโลกวันละ ๑ เที่ยว และ รุ่งจากสวรรคโลกไปยังจังหวัดพิษณุโลก วันละ ๑ เที่ยว

๓. การคมนาคมทางอากาศ ปัจจุบัน จังหวัดสุโขทัยมีสนามบินอยู่ที่อำเภอสวรรคโลก อยู่ห่างจากอำเภอเมืองสุโขทัย ประมาณ ๓๐ กิโลเมตร เป็นสนามบินของบริษัทกรุงเทพการบิน จำกัด ตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ ๒,๐๐๐ ไร่ มีเส้นทางการบิน กรุงเทพฯ-สุโขทัย และสุโขทัย-เชียงใหม่ สัปดาห์ละ ๔ วัน คือ จันทร์ พุธ ศุกร์ และอาทิตย์ และมีบริการวันละ ๔ เที่ยวบิน

ส่วนทางด้าน การสื่อสารและโทรคมนาคม นั้น จังหวัดสุโขทัยมีที่ทำกำรไปรษณีย์โทรเลขของการสื่อสารแห่งประเทศไทยครบทุกอำเภอ จำนวน ๑๓ แห่งด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีบริการโทรคมนาคม คือ การให้บริการโทรศัพท์ระหว่าง

ประเทศ บริการเทเล็กซ์ และบริการวิทยุติดตามตัว ส่วนโทรศัพท์ จังหวัดสุโขทัยมีจำนวนชุมสายที่ให้บริการ ๑๒ แห่ง และมีสถานีวิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่น ๓ แห่ง คือ สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพบกภาคที่ ๓ ส่วนหน้าสุโขทัย สถานีวิทยุกระจายเสียงกองทัพบกภาคที่ ๓ เอฟ.เอ็ม.สุโขทัย และวิทยุ อสมท. เอฟ.เอ็ม ที่ตำบลยางซ้าย อำเภอเมืองสุโขทัย

การสาธารณูปโภค

การไฟฟ้า จังหวัดสุโขทัยมีการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคสามารถให้บริการครบทุกอำเภอ แบ่งเขตความรับผิดชอบเป็น ๒ เขตย่อย คือ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดสุโขทัย รับผิดชอบพื้นที่อำเภอเมืองสุโขทัย อำเภอดักริมมาศ อำเภอกงไกรลาศ อำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอศรีสำโรง และ

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอสวรรคโลก รับผิดชอบพื้นที่อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีนคร อำเภอทุ่งเสลี่ยม และอำเภอศรีสัชนาลัย ตามข้อมูลการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดสุโขทัยปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ว่าปัจจุบันมีหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้แล้ว จำนวน ๗๐๑ หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๘๗ ของจำนวนหมู่บ้านทั้งหมดของจังหวัด

การประปา การบริการทางด้านการประปาของจังหวัดสุโขทัย มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือการประปาส่วนภูมิภาค ซึ่งแบ่งเขตบริการออกเป็น ๖ เขต เป็นการบริการพื้นที่ในเขตชุมชนเมืองเป็นหลัก และระบบประปาหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่ใช้น้ำบาดาลเป็นน้ำดิบในการผลิต นำไปผ่านระบบการกรองและจ่ายน้ำไปตามท่อหลักของหมู่บ้าน โดยมีท้องถิ่นและชุมชนนั้นๆ เป็นผู้ดูแลรักษา

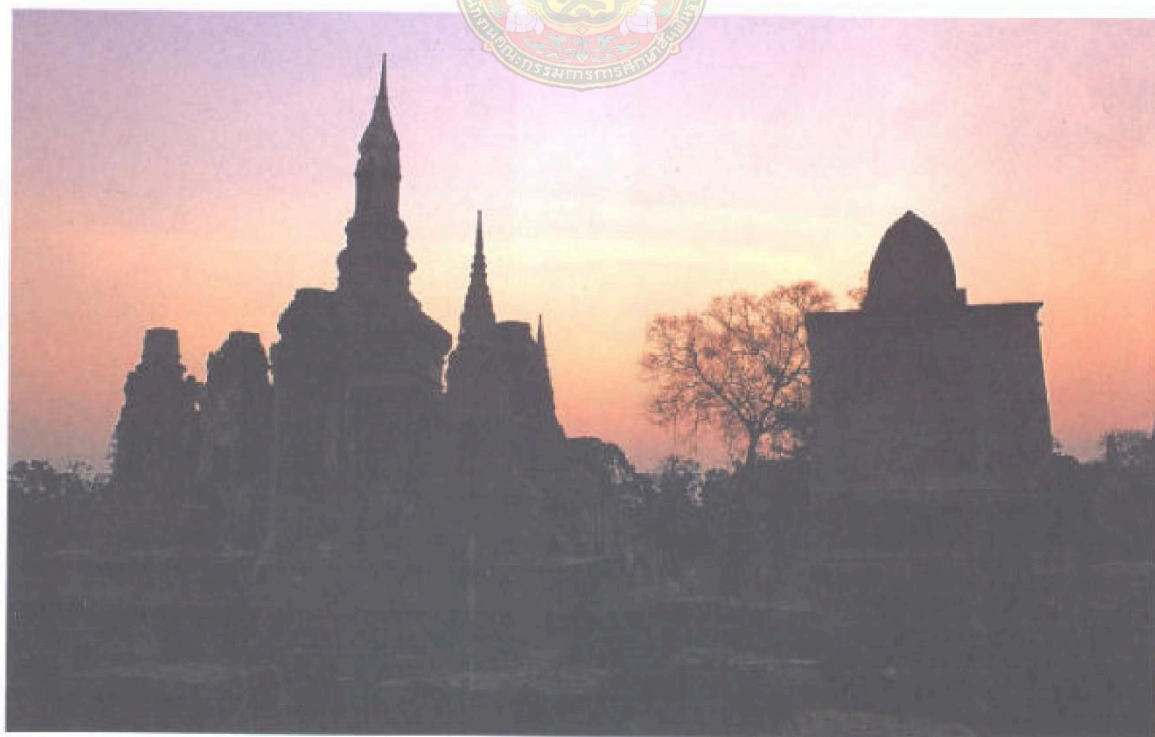
การสาธารณสุข

ในปัจจุบันการดำเนินงานด้านสาธารณสุข

ของจังหวัดสุโขทัย มีทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ มีสถานบริการสาธารณสุขของรัฐเป็นจำนวน ๓๐๖ แห่ง และมีบริการสาธารณสุขของเอกชน เป็นจำนวน ๑๔๑ แห่ง แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับการให้บริการของประชาชน โดยในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ อัตราส่วนจำนวนแพทย์ต่อประชากร ๑ : ๘๒๘๖ อัตราส่วนของพยาบาลต่อประชากร ๑ : ๑๙๑๐ และอัตราส่วนเตียงคนไข้ต่อประชากร ๑ : ๗๑๕

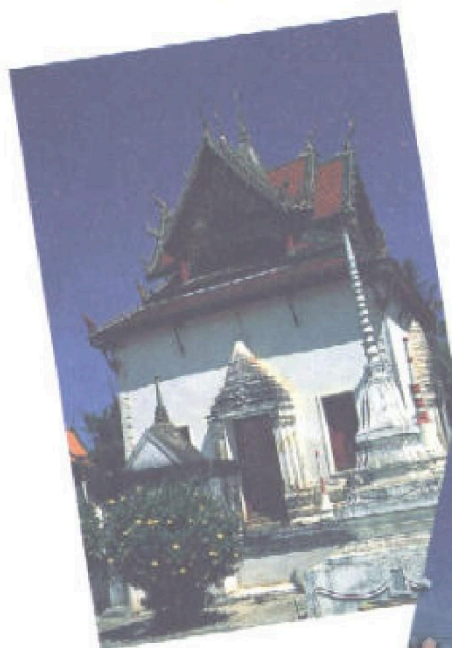
การศึกษา

จังหวัดสุโขทัยมีสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับปริญญาตรี มีหน่วยงานด้านการศึกษาสังกัดกรมต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ รับผิดชอบในการให้บริการด้านการศึกษาแก่เยาวชนตามนโยบายของรัฐ โดยมีอัตราการเรียนต่อชั้น ม.๑ ของนักเรียนที่เรียนจบชั้น ป.๖ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ทั้งจังหวัดสุโขทัย คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๑๓

สันแสงสุริยที่สุโขทัย

วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร

วัดสว่างอารมณ์
คู่บ้านคู่เมืองมา
พระบาทเรือฤทธิ
เอกองค์พระประธาน
กราบกุมพนมกร
อยู่เย็นเป็นไทนไน

ริมน้ำ/มงามเสชา
สรวจรโลกเนิ่นนาน
สิ่งศักดิ์สิทธิ์อภินิหาร
พทุธัญญะได้ไฉย
กราบขอพรรัตนตรัย
ได้ทำบุญกุศลนาน

วินัย รอดอยู่

มุมหนึ่งของวัดสว่างอารมณ์วรวิหาร ย่านมอสมรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร

วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร เป็นวัดที่มีความสำคัญมาแต่โบราณวัดหนึ่ง สร้างขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ โดยเจ้าผู้ครองเมืองสวรรคโลกในสมัยนั้นมีจิตศรัทธาตั้งมั่นในพระพุทธศาสนาเป็นผู้สร้างขึ้น วัดสว่างอารมณ์วรวิหารนอกจากเป็นพระอารามหลวง และมีสิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุที่มีค่าจำนวนมากแล้ว ยังเป็นสำนักเรียนพระปริกัทธิธรรมที่ศึกษาทั้งภาษาบาลี และพระธรรมวินัย นอกจากนั้นยังเป็นสำนักปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ศูนย์กลางการพบปะสนทนาธรรม และฝึกปฏิบัติสมาธิของผู้เฝ้ารอ อันช่วยกล่อมเกล้าให้เป็นผู้ประพฤติ ปฏิบัติชอบ เป็นพลเมืองดีของชาติและช่วยธำรงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบต่อไป

สถานที่ตั้งและอาณาเขตของวัด

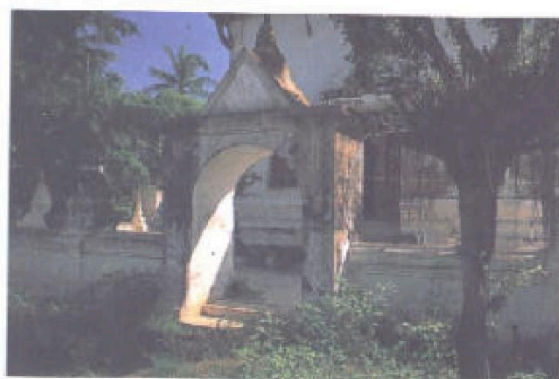
วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร มีชื่อเดิมว่า วัดจวน เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ริมแม่น้ำยม เลขที่ ๑๖๓ ตำบลเมืองสวรรคโลก อำเภอสวรรคโลก ห่างจากที่ตั้งจังหวัดสุโขทัย ๓๘ กิโลเมตร

อาณาเขตของวัดสว่างอารมณ์วรวิหาร ติดต่อกับถนนหลายสายในอำเภอสวรรคโลก ทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ ถนนสาย ๘
ทิศใต้	ติดกับ ถนนเกษมราษฎร์
ทิศตะวันออก	ติดกับ ถนนเจริญวิถีเยื้อง
ทิศตะวันตก	ติดกับ ถนนหน้าเมือง

เขื่อนป้องกันน้ำเซาะหลัง บริเวณแม่ไถยม ด้านหลังของ
วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร

บริเวณซุ้มประตูมณฑปภายในวัดสว่างอารมณ์วรวิหาร
ที่ม้วนไปด้วยหนุมานไม้

ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ตั้งวัด

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบ ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำยม ในเขตเทศบาลเมืองสวรรคโลก วัดจะตั้งอยู่ตรงมุมโค้งทางแยกเข้าเมืองสวรรคโลก เป็นลักษณะเด่นเป็นที่สะดุดตา ทำให้ผู้ที่สัญจรไปมามองเห็น และจดจำได้ง่าย บริเวณวัดมีต้นไม้ใหญ่ และมีตึกขนาดเล็ก ส่วนบริเวณด้านหน้าของวัดเป็นสนามหญ้ามีบริเวณกว้างเป็นที่พักผ่อน และออกกำลังกายของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองสวรรคโลก

วัดสว่างอารมณ์ได้รับพระราชทาน **วิสุงคามสีมา** เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๓๐ ต่อมาเมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ใหยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร

วัดนี้ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ติดต่อกันเรื่อยมาทั้งจากผู้ครองเมืองสวรรคโลก (คือ ตระกูล **วิจิตร** ในปัจจุบัน) และข้าราชการพ่อค้าประชาชน ผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป

ประวัติความเป็นมาของวัดสว่างอารมณ์

วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร ได้รับการสถาปนาขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๓๔* โดยพระยาวิชิตภักดี (นาค) ผู้ครองเมืองสวรรคโลกสมัยนั้น ได้บริจาคที่ดิน จำนวน ๔๒ ไร่ เพื่อใช้เป็นที่ตั้งวัด พร้อมทั้งบริจาคเรือนพักหรือจวน ให้เป็นเสนาสนะสงฆ์ (ที่อยู่อาศัย) ด้วย ด้วยเหตุนี้ประชาชนจึงเรียกวัดนี้ว่า **วัดจวน**

ทรัพย์สินของวัด

วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร มีพื้นที่ตั้งวัดจำนวน ๔๒ ไร่ ตั้งอยู่ที่อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย และมีที่ธรณีสงฆ์** ๒ แปลง คือ

แปลงที่ ๑ จำนวน ๑ ไร่ ๒ งาน ๓๕ ตารางวา อยู่ที่อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

แปลงที่ ๒ จำนวน ๑๕ ไร่ อยู่ที่อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย

* หนังสือที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ พระครูวิบุณหุตการ (กว้าง อุตตจิตโต) ระบุว่า วัดสว่างอารมณ์ได้รับการสถาปนาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๓๔๔

* วิสุงคามสีมา หมายถึง ที่ตั้งวัดที่พระเจ้าแผ่นดินประกาศพระราชทานให้แก่งสงฆ์

** ที่ธรณีสงฆ์ หมายถึง ที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด

ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ และสิ่งก่อสร้างภายในวัด

๑. พระอุโบสถ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๐ เป็นอาคารทรงไทย กว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๒ เมตร สูง ๑๖ เมตร เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ ครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐

๒. พระพุทธรูปองค์หนึ่ง พระพุทธรูปองค์นี้เป็นปูชนียวัตถุอันสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดสุโขทัย เป็นที่นับถือของประชาชนโดยทั่วไป พระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระพุทธรูปใหญ่หล่อสำริดสมัยสุโขทัย หน้าตักกว้าง ๒.๓๐ เมตร สูง ๒.๘๐ เมตร มีพุทธลักษณะสวยงามมาก แต่เดิมประดิษฐานอยู่ที่อุโบสถวัดพระศรีรัตนมหาธาตุขลียง (วัดพระปรารักษ์) เมืองสวรรคโลกเก่า (อำเภอศรีสัชนาลัยในปัจจุบัน) ต่อมาเมื่อพระยาวิชิตภักดี (นาค) สร้างวัดสว่างอารมณ์เสร็จแล้วได้อัญเชิญมาประดิษฐานเป็นพระประธานภายในพระอุโบสถ* ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามเป็นที่เคารพสักการะและเป็นมิ่งขวัญของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป และเชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งของเมืองสุโขทัย ประชาชนทั่วไปจึงถวายนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า **พระพุทธรูปองค์หนึ่ง**

* บูรณปฏิสังขรณ์ หมายถึง ซ่อมแซม ทำให้กลับดีเหมือนเดิม

“ในหนังสือที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ พระครูวิบุณหุตการ ได้ระบุว่าเจ้าเมืองสวรรคโลก (นาค วิชิตนาค) บุตรชายของเจ้าเมืองสวรรคโลก (นาค) ได้ปฏิสังขรณ์วัดที่เจ้าเมืองสวรรคโลก (นาค) สถาปนา และได้อาราธนาพระพุทธรูปสำริด จากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุขลียง เมืองสวรรคโลกเก่า ลงมาประดิษฐาน ณ อุโบสถวัดสว่างอารมณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔

ด้านหน้าพระอุโบสถวัดสว่างอารมณ์วรวิหาร

๓. พระวิหาร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๐ เป็นอาคารทรงไทย กว้าง ๗.๕๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สูง ๑๕ เมตร เป็นที่เก็บรักษาพระพุทธรูปปางต่างๆ ของวัด ปัจจุบันชำรุดทรุดโทรมมาก รอการบูรณปฏิสังขรณ์

๔. มณฑป สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ โดยตระกูลคันทนาท เป็นอาคารทรงไทย จตุรมุข มีความกว้าง และยาวเท่ากันทุกด้าน คือ ๑๓.๕๐ เมตร มีกำแพงล้อมรอบ พร้อมซุ้มประตู ทั้ง ๔ มุข เป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง

๕. ศาลาการเปรียญ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ แทนหลังเก่าที่ชำรุดทรุดโทรม เป็นอาคารทรงไทย กว้าง ๖ เมตร ยาว ๔๐ เมตร เป็นที่บำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชน

๖. ภูมิสงฆ์ วัดสว่างอารมณ์มีภูมิสงฆ์ถาวรทั้งหมด ๔ หลัง เป็นภูมิภิกษุถืออุปนัย ๒ หลัง ครึ่งตักครึ่งไม้ ๓ หลัง และภูมิภิกษุ ๔ หลัง เป็นอาคารทรงไทยทั้งหมด

พระพุทธเมืองกุหลาบ พระประธานในพระอุโบสถวัดสว่างอารมณ์วรวิหาร เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์อันมีพุทธลักษณะทั้งงดงามมาก

พระวิหารวัดสว่างอารมณ์วรวิหารที่เก็บรักษาพระพุทธรูปต่างๆ

โรงเรียนพระปริยัติธรรมประจำจังหวัดอ่างทองสว่างอารมณ์วรวิหาร

การปกครอง

วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเจ้าอาวาสปกครองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทั้งหมด ๓๐ รูป ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

๑. พระสังฆราชา (หลวงพ่ोज้า) เป็นเจ้าคณะเมืองสวรรคโลก พระยาวิชิตภักดี (นาท) ทารานามาจากวัดป่าขนั้

๒. พระสังฆราชา (หลวงพ่ोज้าองค์เล็ก) พระสังฆราชาองค์นี้ไม่ทราบนามเดิม

๓. พระครูสุวรรณควรรนายก (ทองอยู่) อารานามาจากวัดราชบูรณะ กรุงเทพฯ

๔. พระครูเจ้าคณะเมืองสวรรคโลก (นันท) ไม่ทราบราชทินนามสมณศักดิ์

๕. พระครูสุวรรณควรรนายก (สวัสดิ์) เจ้าคณะเมืองสวรรคโลก

๖. พระครูโยศวรภิรมย์ (แสง) รักษาการเจ้าคณะเมืองสวรรคโลก

๗. พระปลัดเปลี่ยน

๘. พระมหาเจริญ อารานามาจากวัดพระเชตุพน เพื่อมาสอนภาษาไทยที่โรงเรียนสวรรควิทยายะชุม

๙. พระอุปัชฌาย์คุ้ม

๑๐. พระปลัดแก้ว

๑๑. พระปลัดเพิ่ม

๑๒. พระวินัยธรมิ่ง

๑๓. พระสังวรกิจโกศล (ยม ป.๒.๕)

๑๔. พระครูโสภาสุตมิตฺต (เจริญ ป.๒.๓)

๑๕. พระครูติลกธรรมวิทิต (บุญธรรม ป.๒.๕)

๑๖. พระครูปริชาธรรมคุณ (สำรวย ป.๒.๖)

๑๗. พระครูวิรุฬห์สุตถาว (กว้าง ป.๒.๔)

๑๘. พระครูวิธานธรรมคุณ ไม่ทราบนามเดิม

๑๙. พระครูสุธรรมนิเทศ (ภาเหม็จ เทศ-บุญไธ)

๒๐. พระครูภาทรสังวรศีล (สำรวม อธิโต) รักษาการเจ้าอาวาส

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานประจำปีของวัดสว่างอารมณ์วรวิหาร

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ มีพระสงฆ์และสามเณร
อยู่จำพรรษาทั้งหมด ๓๓ รูป พระภิกษุ ๓๐ รูป
สามเณร ๓ รูป

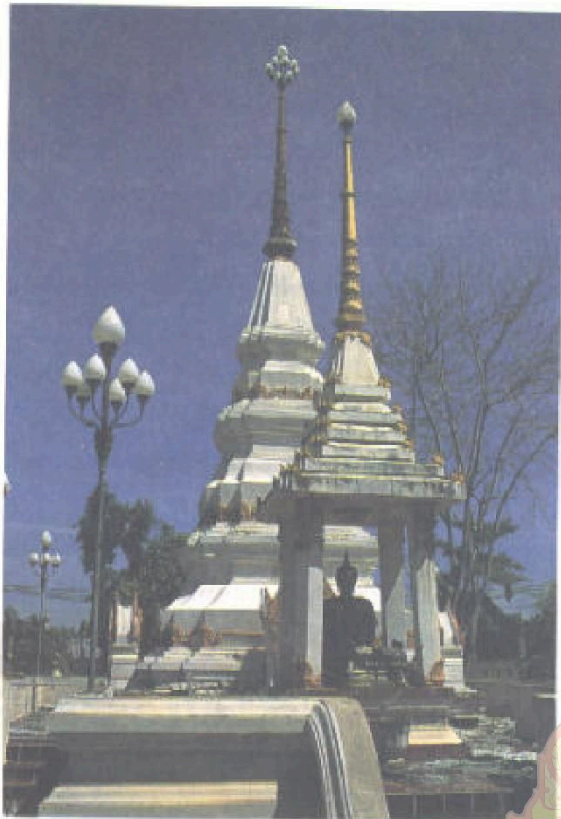
การให้การสนับสนุนด้านการศึกษา

วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร เปิดดำเนินการ
เรียนการสอนพระปริยัติธรรมตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๐
และได้สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมถาวรขึ้น เมื่อ
พ.ศ. ๒๕๗๗ ในอดีตการศึกษาพระปริยัติธรรมของ

วัดสว่างอารมณ์เจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก เป็นทั้ง
สถานที่ตั้งของสนามสอบนักธรรมสนามหลวง และ
บาลีสสนามหลวง ปัจจุบันเปิดดำเนินการเรียนการ
สอนเฉพาะแผนกธรรม

ในการศึกษา ๒๕๓๘ มีนักศึกษาทั้งหมด
๒๘ รูป

นอกจากนั้นยังเคยเป็นสถานที่ตั้งของ
โรงเรียนประจำอำเภอสุวรรณคโลก คือ โรงเรียน
สุวรรณควิทยา เปิดดำเนินการศึกษาดังแต่ชั้นมัธยม

เจดีย์ประจำวัดสว่างอารมณ์วรวิหาร

สร้างเมื่อ พุทธศักราช ๒๓๗๕ หลัง มีขนาด
ความกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๘ เมตร และกว้าง ๑๒
เมตร ยาว ๓๐ เมตร

ความสำคัญของวัดสว่างอารมณ์วรวิหาร

ในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๕ - ๒๔๗๕ วัดสว่าง
อารมณ์วรวิหารเป็นวัดที่เจ้าเมืองและกรมการเมือง
สวรรคโลกมากระทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ณ เบื้อง
พระพักตร์พระพุทธรูปเรื่องฤทธิ์ในเทือกกลดรูปไทย
และลาวไทยปีละ ๓ ครั้งตลอด

นอกจากนี้วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร เป็นวัด
ที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ และการ
ตั้งเมืองสวรรคโลก ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของ
ประชาชนชาวเมืองสวรรคโลก ในอดีตวัดนี้เป็นที่
สถิตของเจ้าคณะเมืองสวรรคโลกมาตั้งแต่สร้างวัด
และเป็นสถานที่สถาปนาสถานของเจ้าเมืองและกรม-
การเมืองสวรรคโลกอีกด้วย

ศึกษาปีที่ ๑ ถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๖ แต่เนื่องจากน้ำได้
เซาะตลิ่งพังเข้ามาทุกปีไม่สามารถทำเขื่อนกันน้ำ
ไว้ได้ ทางโรงเรียนจึงได้จัดการย้ายออกไปจากที่วัด
ไปตั้งอยู่รวมกับโรงเรียนอนันตนารี ณ สถานที่ที่
โรงเรียนได้จัดเตรียมไว้ และได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น
โรงเรียนสวรรคค่อนันต์วิทยา

การสาธารณสงเคราะห์

มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน โดยทาง
วัดได้นำดอกผลของเงินมูลนิธิพระพุทธรูปเรื่องฤทธิ์
มาจัดให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน
ในเขตอำเภอสวรรคโลก โดยจัดมอบให้ทุกปีๆ ละ
ไม่ต่ำกว่า ๑๕ ทุน ทุนละ ๕๐๐ บาท

การฌาปนกิจสงเคราะห์ ทางวัดได้จัด

กสิณดิกรมวิชาวารกกล่าวถวายคำพระภิกษุพระราชาทาน

ประจำปี ๒๕๖๗

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร, กองโบราณคดี. ทำเนียบโบราณสถานศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมรพันธ์ จำกัด, ๒๕๓๕.
- กรมศิลปากร, กองโบราณคดี. ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์หัตถศิลป์, ๒๕๓๑.
- กรมศิลปากร, กองโบราณคดี และสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมรพันธ์ จำกัด, ๒๕๓๗.
- กรมศิลปากร, กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสวรรคตราชวาท. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๕.
- กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. จากธรรมชาติสู่เขตอนุรักษ์ : อุทยานแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ม.ป.ท. : ๒๕๓๘.
- กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. จากห้วงอากาศสู่พื้นแผ่นดินไทย. จัดพิมพ์ชุดเกล้าฯ ถวาย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวโรกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุ ๓๖ พรรษา. กรุงเทพฯ : บริษัทด้านสุภาพการพิมพ์, ๒๕๓๕.
- คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, สำนักงาน. อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร (SUKHOTHAI AND ASSOCIATED SITES) รายงานการนำเสนอคณะกรรมการมรดกโลก ภายใต้ อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก ดำเนินงานเสนอแหล่งมรดกโลก โดย คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก, ๒๕๓๕. ๒๔ หน้า. ภาพประกอบ.
- โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการและจัดลำดับความสำคัญการลงทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุโขทัย. รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ (Final Report) จัดทำโดย บริษัทเสนาอินเตอร์เนชั่นแนล ดีเวลอปเม้นท์ จำกัด, มกราคม ๒๕๓๕.
- จังหวัดสุโขทัย, สำนักงาน. บรรยายสรุปจังหวัดสุโขทัย ๒๕๓๘. สุโขทัย : จัดพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๓๘.
- จังหวัดสุโขทัย, สำนักงาน. แผนการลงทุนจังหวัดสุโขทัย ๒๕๓๘. สุโขทัย : จัดพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๓๘.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ภูมิลักษณะประเทศไทย. จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพและเจริญพระชนมายุครบ ๓๖ พรรษา, ๒ เมษายน ๒๕๓๕. ดินัน, ๒๐. ๔๖๖ (๓๑ กรกฎาคม ๒๕๓๕)
- ธิดา สารยา. ชุมเมืองประวัติศาสตร์เมืองศรีสัชนาลัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๗.
- น. ณ ปากน้ำ และธิดา สารยา. เมืองสุโขทัยนี้ดี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๐.
- นำชมอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย Guide to Si Satchanalai Historical Park. ฝ่ายวิชาการและโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย กองโบราณคดี กรมศิลปากร. (แผ่นพับ)
- ประเสริฐ ณ นคร. งานอารักขาและประวัติศาสตร์ของประเสริฐ ณ นคร. นครปฐม : โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมและฝึกอบรมการเกษตรแห่งชาติ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน, ๒๕๓๔.
- พรทิพย์ สหเกิด. “ผมรักทุ่งหลวง” หนังสือส่งเสริมการอ่าน ชุดอาชีพพื้นบ้าน. โรงเรียนอนุบาลสุโขทัย, ๒๕๓๔. (ยังสำเนา)
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหงจังหวัดสุโขทัย. กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. (แผ่นพับ)
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. สุโขทัยเมืองพระร่วง. กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. กรมศิลปากร, ๒๕๓๑.

รวมเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองพิษณุโลก. จัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระรัตนรังษี (ทองปลิว ไรโรต), ๒๕๓๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย อักษร ก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗.

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. ทักษะศึกษาภาคกลางตอนบน กองวิชาประวัติศาสตร์และกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. จัดพิมพ์ในโรกาส พลโทหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จนำคณะอาจารย์และนักเรียนนายร้อยทัศนศึกษา. นครนายก, ๒๕๓๕.

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. ทักษะศึกษาภาคเหนือตอนล่าง ระหว่างวันที่ ๒๓-๒๖ มิถุนายน ๒๕๓๗. กองวิชาประวัติศาสตร์และกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. จัดพิมพ์ในโรกาส พลโทหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จนำคณะอาจารย์และนักเรียนนายร้อยทัศนศึกษา. นครนายก, ๒๕๓๗.

วรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, ท่านผู้หญิง. และวชิรชัย มูลศิลป์. บรรณาธิการ. อนุสรณ์ศาสตราจารย์จรูญพานิช. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๘.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ข้อขัดแย้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๒๔.

_____ "เมืองประวัติศาสตร์กับโครงการอุทยานประวัติศาสตร์," เมืองโบราณ. ปีที่ ๑๓. ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๓๐.

ศิลปากร, กรม นำชมอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย : A Guidebook to Si Satchanalai Historical Park. เอกสารกองโบราณคดี หมายเลข ๕/๒๕๓๕. ๙๖ หน้า. ภาพประกอบ.

ศิลปากร, กรม. สังคโลกศรีสัชนาลัย. กรุงเทพฯ, ๒๕๓๐. ๑๑๓ หน้า. ภาพประกอบ, แผนที่, แผนภูมิ. (เครือข่ายนิพนธ์ไทยร่วมกับกรมศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดศูนย์ศึกษาและอนุรักษ์มรดกโลก ศรีสัชนาลัย วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๐)

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย, โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม. เชิดชูเกียรติหน้าค้ำ ทิมเอม แห่งบุญชูวัดอุโบสถ. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ม.ป.ป.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย, โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม. มรดกสุโขทัย. สุโขทัย : สุโขทัยการพิมพ์, ๒๕๓๗.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย, โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม. หัตถกรรมพื้นบ้าน ปราชญ์-ศิลปินสุโขทัย. สุโขทัย : สุโขทัยการพิมพ์, ๒๕๓๔.

สันต์ วงศ์ณี และเฉลิม พรกระแล. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านสุโขทัยศึกษากรณี : เครื่องปั้นดินเผาทุ่งหลวง. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย, โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม, ๒๕๓๔. (อัตสำเนา)

สารคดี, ฉบับพิเศษ มรดกโลกในเมืองไทย. ๒๕๓๔.

สำนักนายกรัฐมนตรี. คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑.

สุโขทัย. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (แผ่นพับ)

สุโขทัย : รุ่งอรุณแห่งความสุข. สำนักงานจังหวัดสุโขทัยและททท.ภาคเหนือ. (แผ่นพับ)

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพ่อเมืองเชื่อง ศิริสนธิ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย (ณ เมรุวัดไทยชุมพล วันอาทิตย์ที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๘). กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., ๒๕๒๘.

อุทยานแห่งชาติรามคำแหง. ส่วนอุทยานแห่งชาติ. สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. (แผ่นพับ)

อุษณีย์ ธาตุ. ความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยาและล้านนาไทย พ.ศ. ๑๘๓๙ - ๒๓๑๐. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

ขอขอบคุณวิทยากรผู้ให้ความรู้คณะผู้จัดทำ

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อ.เมือง จ.สุโขทัย

นายภิรมย์ จินะเจริญ

นายจารึก วิไลแก้ว

นายเสรี อยู่แก้ว

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย

นายชาติรี ชัยชนะพระกุล

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง อ.เมือง จ.สุโขทัย

นายพยับ บุญมาก

นายชัยวัฒน์ ทองศักดิ์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสวรรคโลก อ.สวรรคโลก จ.สุโขทัย

นายมน โกลิบทอง

นายศักดิ์ชัย ศักดิ์ชีชาวาส

อุทยานแห่งชาติรามคำแหง (เขาสลวง) อ.ศรีมาศ จ.สุโขทัย

นายชนู ชื่นดีสุข

นายสุวิทย์ สรรเสริญ

นายประยูร จกมแปง

นายสว่าง โพธิ์โดนด

นายฉัตรชัย คงเสื่อ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสวรรคโลก อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย

นายสาธิต โล่จประเสริฐสันติ

โรงเรียนสุโขทัยวิทยาคม อ.เมือง จ.สุโขทัย

นายสันต์ วงศ์มณี

นางสุมาลิน วงศ์มณี

นางเฉลิม พรกระแสน

โรงเรียนอนุบาลสุโขทัย อ.เมือง จ.สุโขทัย

นายวิชัย ลพเกิด

นางพรทิพย์ ลพเกิด

นายอัศวิน รักษานุวี

นักเขียนอิสระ

นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

นายมานพ ถนอมศรี

นางทองเจือ สืบชมภู

พัฒนากรจังหวัดสุโขทัย

นายสมชาย เตือนเพ็ญ

อาณาจักรพ่อกู สังคโลก อ.เมือง จ.สุโขทัย

นายสมเดช พ่างแผน

แหล่งผลิตเครื่องสังคโลกบ้านสูงแพ่ง อ.เมือง จ.สุโขทัย

นายแพ่ง พรหมเพชร

นายสุเทพ พรหมเพชร

ร้านทองสมสมัย อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย

นางสมสมัย เขาเทิน

สำนักผังเมือง จังหวัดสุโขทัย

ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย

คณะทำงานจัดทำหนังสือ

ที่ปรึกษา

อธิบดีกรมวิชาการ (นายอำรุง จันทวานิช)

รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายสมาน ชาดิยานนท์)

รองอธิบดีกรมวิชาการ (นายสมยศ มีเทศน์)

ประธานกรรมการ

ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือ (นางสาวเอิบบุญ สุทธิประภา)

กรรมการ

นายวินัย รอดจ่าย

นางวันเพ็ญ สุทธากาศ

นางบุญสม น้าเจริญ

นางเรียมพร อธิปอนันต์

นางสาวกฤษณา บุญเรืองรอด

นายณรงค์ แก้วสว่าง

นายทวีพร ทองคำใบ

นายพินิจ สุขะสันต์

นางสาวระเบียบ กิตติมากุลนเรเดช

นายอุทัย ไชยกลาง

นางสาวสละ กำทรัพย์

นางสาวสุรีย์ เนตรมณีสกุล

กรรมการและเลขานุการ

นางระวีวรรณ ภาคพรต

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

นายสว่าง วงศ์ฟ้าเลื่อน

ผู้เขียน

นายมานพ ภาณุศรี

นายวินัย รอดจ่าย

นางสุมาลี วงศ์มณี

นายวินัย รอดจ่าย

นายวินัย รอดจ่าย

นายวินัย รอดจ่าย

นายวินัย รอดจ่าย

นายวินัย รอดจ่าย

นางระวีวรรณ ภาคพรต

นางระวีวรรณ ภาคพรต

นายสว่าง วงศ์ฟ้าเลื่อน

รุ่งอรุณพิสุทธิ์

ทองโบราณศรีสังขนาสัย

ผ้าทองหาคีเสื้อ

เครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง

สืบสานสังคมโลก

อุทยานแห่งชาติรามคำแหง

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์สุโขทัย

สุโขทัยในปัจจุบัน

วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร

บรรณาธิการ

นายวินัย รอดจ่าย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางระวีวรรณ ภาคพรต

นายสว่าง วงศ์ฟ้าเลื่อน

นางสาวสุรีย์ เนตรมณีสกุล

ถ่ายภาพปกและออกแบบปก

นายทวีพร ทองคำใบ

ถ่ายภาพประกอบ

ฝ่ายเลขานุการ ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ

จัดทำรูปเล่ม

นายณรงค์ แก้วสว่าง

นายพินิจ สุขะสันต์

นายอุทัย ไชยกลาง

นางสาวสละ กำทรัพย์

นายสุเมษฐ์ สิงห์สำทอง

พิมพ์ต้นฉบับ

นางธนาภรณ์ กอวิวัฒนา

นางสมฤดี รัตสุขารมย์

นางสาวสุรีย์มาศ ดั่งวงษ์

ประสานงานพิมพ์

นางมาลีรัตน์ อุดมย์ชนะ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

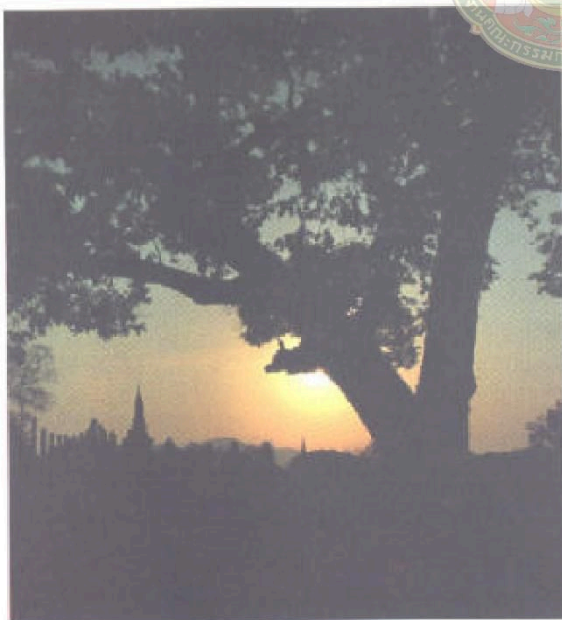
ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสือถ่านเพิ่มเติม เรื่อง สุโขทัย : รุ่งอรุณแห่งความสุข เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับประถมศึกษา และกลุ่มสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๗

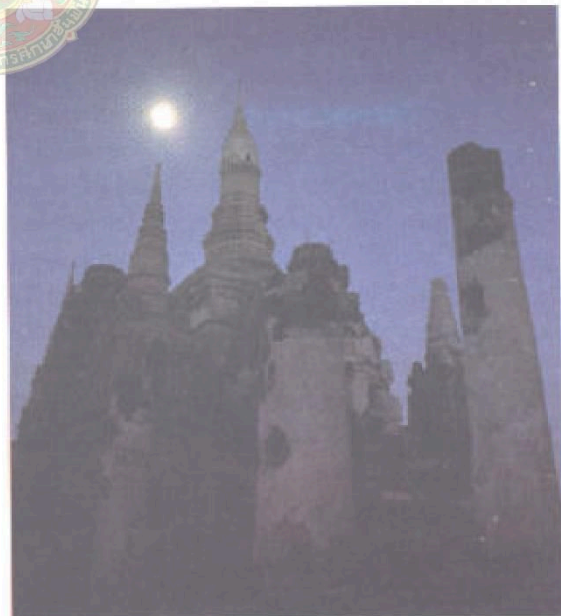
(นายสุวัจน์ อดิเรก)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ปกหลังด้านใน

พระอาทิตย์อัสดงที่วัดมหาธาตุ อุทยานประวัติศาสตร์
สุโขทัย

ปกหลัง

ยามค่ำที่วัดมหาธาตุ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

